

Alte Drucke

**ANTO. DE BVTRIO || IN QVINQVE LIBROS DECRE=||TALIVM
COMMENTARIA ... Summarijs ... Flori || de Sura Lugdunen[sis]
... || ... ||**

... || PARS PRIMA SV=||PER PRIMO. || CLARISSIMI IVRIS || VTRIVSQVE
INTERPRETIS DO=||mini Antonij de Butrio perutilis Lectura super pri=||ma
parte primi Decretaliu[m] accuratissime excusa, || ... ||

Antonius <de Butrio>

Lugduni, 1532

De consuetudine.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150640

iurisdictionem nec ordinario: quia in istis nullam habet iurisdictionem de commissis vel commissis delegato: de offi. lega. stud. n. i. glo. dicit quosdam dicere quod ordinarius glo. determinat et quod si dem de legati hoc poterit cum in hoc habeat saltem iurisdictionem ut de pre. cum qualitate cognoscatur: idem dicit in terminis. S. e. ceterum: ad hoc. S. c. super literis: de ap. ut debitor: hoc tenet doc. et casus est p. hoc hodie in de. j. de rescriptis. Sed oppo. in. x. sed quod isti iudices: et videtur quod non condonent isti iudices de dolo: cum olim ubi secundum iudices condemnant et non primi: dicit quod illi habent condensationem coram quibus est exceptum sint primi vel secundi. Quero cum gl. in ver. et si hoc iudices quem obmiserat: quod si iudices non damnant: rinit: dicit gl. quod si petitum fuerit de suo refarcire compelluntur. C. de indi. sancin: ad hoc. l. iij. §. hoc autem iudicij. ff. de d. a. infec. quod no. p. statutis: que imponunt penam iudicibus si non condemnant quod semper intelligit si est petitum. Quero coram quibus iudicibus poterunt conveniri: dicit glo. quod coram ordinariis vel delegatis: con. dictione ex illa. l. sancimus: facit hoc glo. ad questionem: an delegatus principis quod iurisdictione sua abutitur: possit ab ordinario condemnari: vel puniri: videtur quod non: quod delegatus maior: de offi. dele. sa. ne. de ma. z. obe. c. inferior contra: quod delictum facit ipsum forum sortiri omnipotentem: ut in auten. qua in provincia. C. ubi de cri. agi oportet. De. tenet in dicta auten. quod qualitercunque delinquit ordinarius puniatur: alii in auten. ut iudices sine quoquoque. inf. §. damus col. ii. Per quod dicebat quod si in salario assessoris granat parte ordinarius cohercebitur: in auten. de iudi. §. i. z. §. nullus: quod dicit de gravamine assessoris. dicit Jo. an. quod non procedit hodie de rescriptis: statutum. §. assessorum. li. vi. certe: procedit dubitatio: quod granasset in salario: non quando in dando assessoris: quia hoc bene relinquitur sue conscientie: ut ibi. Circa primum sunt op. dicit quod si delinquit negligendo litis prosequi: ordinarius non puniatur: quia in hoc est superior sic loquitur. c. sane. Si delinquit male iudicando: tenet Jo. an. quod si durat iurisdictione: non poterit puniri ab ordinario: remittit ad illud: quod not. de offi. dele. super eo. super. iij. glo. et quod no. in. c. prudentiam. §. addicimus: et in spe. de inquisitione. §. i. x. sed pone. Tenet quod eos non possit cogere: etiam legatus ad procedendum ibi in spe. nihil expresse dicit: sed tantum inducit per Jo. an. Idem tenet Jo. cal. in. c. j. de rescriptis. in. q. ii. z. Lapus de casti. in addi. allegat de. de here. nolentes: et quod ibi no. glo. si. Idem Fre. ubi latissime disputat suo consilio. c. x. d. officiali episcopi. delinquente in officio: an puniatur ab archiepiscopo: vel episcopo ponit Guil. in spe. de compe. iudi. adi. §. sequitur: ibi concludit quod conveniatur coram episcopo: non archiepiscopo: nisi negligat episcopus: vel appelletur ab eo. per. c. venerabilibus: de foro compe. extranagias est: et hodie non habetur.

Anto. de Butrio.

De consuetudine.

- 1 Juris species duplex est.
- 2 Consuetudo vel statutum an liget extraneos etiam delinquentes.
- 3 Consuetudo vel constitutio laycorum an liget clericos.
- 4 Index appellationis quaz in iudicando debeat consuetudinem sequi. nu. 13.
- 5 Index principalis cause in sententiando et alias in processu coram eo moto quam debeat consuetudinem imitari. nu. 14.
- 6 Consuetudinem quam debeant contrahentes forenses in eorum contractibus sequi. nu. 16.
- 7 Instrumentum secundum quam consuetudinem fieri debeat etiam si celebratur inter forenses.
- 8 Statutorum ligamen sortiri consideratur ex regula fori.
- 9 Consuetudinem quaz debeat observare index delegatus in sua commissione tractanda. nu. 10. z. 15.
- 10 Index delegatus in quo iure delegantis non fungatur.
- 11 Consuetudinis ratione an liceat contra preceptum venire. numero. 17.
- 12 Consuetudo an in contractibus liget extraneos.
- 13 Constitutio layci an liget clericos in civili materia.
- 14 Index delegatus quam debeat consuetudinem in re sibi commissa imitari.
- 15 Contrahentes sine actores aut rei ubi prius recursum habere debeant an ad consuetudinem vel ius seu ad iuris simile.
- 16 Cito de iure scripto: quia duplex est species iuris scilicet ius scriptum: et ius non scriptum: quod moribus et consuetudine utentium consistit. di. i. consuetudo: cum. c. precedentibus. Ideo vis de iure scripto tanquam nobiliori. restat videre de iure non scripto: quod est ignobilius ideo etc. Materia habetur. j. dist. mos autem. z. c. se. z. x. di. per totum. Scire habetis: hic quod Inno. z. Compo. multas questiones glosaverunt: que pro maiori parte fuerunt tacite per glo. xij. di. illud. Et primo tractant an consuetudo vel statutum liget extraneos delinquentes: vel presentes in loco consue-

tudinis: non insistant: quia hoc habuistis. S. de consti. c. ij. lib. vi. Et tangitur. xij. di. illud: et in spe. de consti. §. sunt. et hic in arg. et tribus sequentibus: no. per. l. y. z. Bar. in. l. j. C. de summa tri. z. si. ca. tamen Inno. hic tenet quod licet. ut. l. si fundus. ff. de euc. vij. distin. que contra mores: dicit tamen quod si enormiter lederetur ex contractu restitueretur ex clausula generalis: qua iusta causa: de qua in. l. pri. ff. de in integ. resti. Item tractat secundo an consuetudo vel constitutio laycorum liget clericos: et finaliter tenet quod non. de hoc dixi. S. titu. j. ecclesia sancte marie: ubi posui quod hic dicitur etiam remissiones quas hic ponit. Tractat tertio an in iudicando index appellationis tenetur sequi consuetudinem iudicis principalis cause: an consuetudinem partium: an propriam: et recitat multa finaliter concludit: quod si consuetudo respicit decisoria: semper debet attendi consuetudo litigantium: allega. l. j. C. de emancipatio. cu ibi not. z. l. si fundus. ff. de eucio. ideo si contractus esset factus in loco iudicis principalis cause: debet consuetudo illius loci attendi: quia ille locus est locus litigantium: ex quo ibi est contractus: ut dicta. l. si fundus. Si autem consuetudo disponit circa preparatoria: et ordinatoria iudiciorum scilicet qualiter lis contestetur vel libellus detur: vel an procedatur summarie: vel qualiter tunc si index appellationis habet indicare ex actis preteritis: tunc debet considerare consuetudinem loci iudicis principalis cause: sed si agitur de actibus futuris aliud disponentis. consuetudo loci iudicis appellationis: et aliud consuetudine loci iudicis principalis cause: tunc quo ad illos habet considerare consuetudinem loci iudicis appellationis. allega. dictam. l. j. C. de proba. §. qualiter. post. pri. Tractat quarto an index principalis cause: in sententiando debeat sequi consuetudinem loci litigantium: an propriam. et finaliter concludunt id quod communiter tenent doc. quod in decisoriis habet servare consuetudinem loci litigantium. arg. l. iij. ff. de testibus. z. l. j. ff. de v. s. i. s. z. l. si fundus. Si agitur de re distinguenda. Index debet servare consuetudinem loci rei sitae: unde si dubitatur in quantum domus vel edificium possit fieri in alium: debet attendi consuetudo loci ubi sita est res: allega. l. in totum. C. de edifi. prius. z. l. si sine herede. §. lucius. ff. de adm. tu. z. C. de prediis curialium. l. iij. z. vlti. lib. xi. Si agitur de obli. surgente: ex delicto attenditur locus delicti ut secundum consuetudinem loci delicti puniri debeat: allega. l. si facularij. §. sunt quidam. ff. de extraor. cri. z. C. de nor. l. ij. et in auten. qua in provincia. C. ubi de cri. agi oportet. Statuta ordinaria veri iudicij semper tenenda sunt: quod attendi et servari debet consuetudo loci ubi iudicium agitur: ut in iuribus specialia. Sed si testamentum sit conditum extra locum testantis: an in solennitate adhibenda debeat attendi locus conditi testamenti: an locus domicilij testatoris: recurrendum ad not. in spec. in titu. de sententie prola. §. quid ergo. versic. Item secundum de hac materia recurrdum plenissime ad Barto. et alios legistas in. l. j. C. de summa tri. et si. ca. Et nam regulam habetis ex predictis quod regulariter ligamen et vinculum status consideratur ex regula fori sortiri: ut ibi quis sortitur forum contrahendo vel delinquendo in iuribus statuto illius loci: et hanc regulam posuit Cal. in questione que incipit statuto. Recitant etiam an delegatus sequi debeat consuetudinem delegantis: an propriam: an litigantium: et recitat op. in finitas. z. tangit. j. di. consuetudo. z. xij. di. illud finaliter remanet in conclusionem quod inter ordinarium et delegatum nulla sit differentia. Unde dicit quod in decisoriis servare debet consuetudinem litigantium. sicut dictum est in ordinario. alleg. j. de eo qui mit. in pos. c. cum venissent: et de resti. in integ. constitutus. z. j. de fo. compe. quod clericus. cum glo. Nec obstat quod delegatus fungitur iure delegantis. et eadem ratio etc. S. c. j. super literis: quia verum est quo ad potestatem pronuntiandi. sed quo ad vincula non fungitur vice delegantis. ideo quo ad decisoria inspicere debet locum litigantium quo ad preparatoria locum ubi agitur iudicium. Tractat etiam an habeatur recursus ad consuetudinem romanam. Primo loco an ad ius. an ad simile iuris. z. glo. tetigit. j. di. consuetudo. z. ibi dicitur concludit quod primo debet attendi consuetudo loci proximi. Cui fit longa consuetudo. l. j. et dicto. c. constituto. z. dicto. §. lucius. et l. venditor. §. constat. ff. communi. predi. cessante consuetudine specialis debet agere de simili legis. cessante simili legis: debet agere de consuetudinem metropolitanam. et illa cessante consuetudine vicinarum provinciarum. j. de cens. super eo. cessantibus consuetudinibus vicinis habet recurrere: ad romanam. xij. distin. c. si. z. ff. de legibus. l. de quibus. Et ultimo tractat an ratione consuetudinis liceat venire contra preceptum sicut et ratione et auctoritate iuris: et finaliter post multas allegationes concludit quod si tale est preceptum quod non potest vitari peccatum. aliter servando tunc consuetudo non innuat contra preceptum. ad hoc. j. e. c. si. z. de consang. z. z. affi. non debet. Quandoque est tale preceptum cui obviante consuetudine. ex consuetudine non nutrit peccatum. et tunc potest consuetudo contra preceptum sicut et contra ius. Et per hoc dicebat. Et. j. e. c. si. quod consuetudo non posset inducere quod quis possit accipere sponsam

- 11 Dispositio ad pias causas etiam si sit ultima valet cum duobus testibus absque solennitate legali.
- 12 Signum vel omnino separatum a traditione possessionis rei si precedentis consuetudinis destinatione determinetur ut signum tradite vel tradende possessionis inducit translationem possessionis. nu. me. 22.
- 13 Dispositio potius applicatur ad contractum quam legatum quando in actu ultime voluntatis quis venit ad traditionis actum.
- 14 Contractus an possit fieri in ultima voluntate.
- 15 Testis deponens de auditu auditus non probat.
- 16 Testis deponens de auditu alterius probat quando deponit super actu incorporali et qui sensu visibili non potest apprehendi.
- 17 Testis deponens super actu qui solo visu percipitur debet testificari de sensu visus si vero alteret sensum et dicat scio quia vidi licet deponat super actu capescibili solo sensu auditus idem si dicat scio quod presens fui probat.
- 18 Testis deponens super actu apprehensibili sensu duplici causam sui dicti reddere sufficit altero sensu.
- 19 Possessio rei an dicatur posse transferri in ecclesiam absque traditione habili animo vel corpore tantum.
- 20 Possessio ex quibus actibus videatur posse transferri. nu. sequen. vsq. ad fi.
- 21 Inuestitura an et quoniam possessionem rei transferat.
- 22 Annulus significat matrimonium.
- 23 Instrumentorum restitutio est signum renuntiationis.
- 24 Pignoris restitutio non inducit renuntiationem actionis rei debite ob quam traditum est pignus.
- 25 Instrumenti donationis restitutio an inducat renuntiationem donationis.
- 26 Clauum traditio est signum possessionis translate quando fit in re presenti.
- 27 Depositam rem si vendiderit deponens ipsi depositario censetur possessio eiusdem rei in depositarium translata.
- 28 Possessio si videatur translata per constitutionem precarii an etiam videatur translata per eum qui possidet nomine alieno.
- 29 Precarii constitutio transfert possessionem absque noua apprehensione.
- 30 Emptores duo qui certant inter se de re eadem eis vendita et secundo emptori tradita per venditorem qui se constituit noie primi emptoris tenere obtinet et vincit primus propter clausulam precaria.
- 31 Publiciana non transfertur in ecclesiam traditione vel titulo a non possidente.
- 32 Publiciana an transferatur in ecclesiam eodem titulo quo transferatur rei venditio. nu. seq.
- 33 Usucapiendi conditio non transfertur sine possessione.
- 34 Possessio non transfertur in ecclesiam sine actu vero vel facto id est dominium in eam possit transferri sine traditione vel titulo de quo supra. nu. 4.

¶ Literis. Et ad consuetudo per quam sine solennitate legali donata rerum ipsarum possessio ad ecclesiam transferuntur. h. d. **¶** In prima consuetudine. **¶** In secunda mandatum: ibi discretionem vestre. **¶** Pro cuius de iura pmitte quod ad acquirendam possessionem: regulariter requiratur animus et corpus: hoc est quod interueniat actualis traditio rei: de consuetudine. cum nostris: facit. l. iij. in prin. ff. de acqui. pos. **¶** Sunt tamen in re quidam actus terminati qui vocantur actus ficti: ex quibus transferatur artificialiter possessio: de his videbitur in glo. **¶** Item pmitto quod regulariter dominium non transfertur sine traditione: sine titulo: vel traditionem. C. de pactis. fallit in ecclesia ubi sufficit titulus: vt. l. i. ff. de sacrosan. ec. hoc presuppósito. **¶** Ponam casum. **¶** Pro. duas species hominum dispositionum: quedam in ultima voluntate: quedam inter vivos. **¶** Et no. ar. quod in dubio quod sit inter vivos: et in bona valitudine presumitur contractus vel quasi. **¶** Quod autem geritur in infirmitate presumitur gestum cum ultime voluntatis condicione: vel cum mortis: vide. j. de sepulturis. c. de his: et cle. i. co. tit. 2. l. titia. **¶** ff. de dona. ca. mor. **¶** Pro. quod donationes que fiunt ecclesiis: p ficiunt ad redemptiones peccatorum. **¶** Pro. quod in actu perceptibili duplici sensu testis debet deponere per utrumque sensum: hoc probat tex. ibi videntium et audientium. **¶** Pro. quod quicunque res est incorporalis: et perceptibilis auditu valet testimonium de auditu proprio non alteri. **¶** Pro. de testi. veniens: et. c. cum causam. **¶** Pro. in actibus ultime voluntatis. ad pias causas: valet dispositio cum duobus testibus absque alia solennitate legali: vide. j. de testa. cum esset: et. c. relatum. **¶** Pro. quod si gnium omnino separatum a traditione possessionis rei: si precedentis consuetudinis destinatione determinatur ut signum tradite vel tradende possessionis inducit translationem possessionis: et perficit dominium. **¶** Pro. quod ubi in actu ultime voluntatis quis venit ad actum traditionis: dispositio illa potius applicatur ad contractum quam ad legatum. **¶** Pro. An autem contractus possit celebrari in ultima voluntate: vide no. in l. heredes palam: ad ff. de test. declaramus ordine consuetudo.

¶ Declaro primo quedam textualia: et oppo. quod non credatur testimonio: de auditu. ff. de pba. si arbitet: de testi. quotiens. et. c. licet. **¶** Dic quod testimonio de auditu auditus non creditur: sed testimonio de auditu proprio bene creditur. q. d. doc. testimonio de proprio auditu creditur: sed testimonio de auditu ab illo qui suo sensu cepit: non creditur: quod per proprium et immediatum sensum debet deponere testis: non per sensum mediatum alterius: unde dicitur doc. hic: quod quidam sunt actus incorporales et inuisibiles: qui sensu visus apprehendi non possunt: sed sensu auditus: vt audire confessionem: vel audire verba donationis: vel legati: vel contractus: in talibus valet testimonium de auditu: dicunt doc. hoc in tantum verum quod sufficeret sine visu: tunc solus sensus auditus dummodo voces forent note: de quo vide de de testi. cum causam: et. c. pte rea super ultima glo. ad quod vide not. in l. si non speciali. C. de testa. 2 in l. in sententia. g. labeo. ff. de aqua. plu. arden. **¶** Quidam sunt actus qui solo capitur visu: et testificari de sensu visus si tamen alteraret sensum: vt quod diceret in actu capescibili: sensu auditus: scio quia vidi adhuc probaret: quia vidit large ille qui audiuit visu mentali: vt in illo voces videbant. i. audiebant: in exodo. ad hoc. l. ij. q. ij. c. testes: et. c. quod duo: ad hoc quod no. in l. i. ff. de oper. no. nun. et quod saltem deponit de presentia: et hoc sufficit si dicat scio: quod presens fui. ad hoc de testi. cogendis: peruenit: et quod no. de testi. presentium. l. i. vi. vber. in l. i. in ff. de aut. tut. **¶** Sed et conuerso: si in re capescibili visu testificaretur per auditum: dummodo sensus omnino non esset improporcionabilis. **¶** Queda sunt apprehensibilia duplici sensu: tantum est quod causam testimonij reddat per utrumque sensum: vt ibi videntium et audientium. **¶** Ma vt dicit Inno. faciebant actum statutionis: iste actus representabatur visu testis: faciebant verba dicendo ego talis dono talem rem pro remedio anime mee: fin Innoc. puto tamen: quod sufficit si reddat causam solo sensu altero: vt dicit notabiliter tex. de succel. ab intest. c. si. **¶** Et ad glo. 2. oppo. quod non valuerit per hunc actum transferri possessio: nec dominium in ecclesiam: quia certi sunt actus in quibus possessio transfertur: inter quos non numeratur hic actus: ergo possessio non transfertur: actus autem numeratur glo. **¶** Pro terea regula est: quod ad traditionem possessionis exigitur animus: et corporalis apprehensio rei: hic actus non proportionatur corporali apprehensioni rei: ergo patet in l. i. ff. de acquiren. pos. 2. l. quod admodum eo. titu. de concess. preben. cum nostris: cum si. **¶** Sed dicit glo. i. que voluit solvere: verum est quod ad perficiendam donationem: et transferendam possessionem exigitur animus et corpus: certa solennitas legalis: sed talis solennitas non ligat in actibus pios: quia sufficit quod pateat de voluntate tradentis: vel donare voluntis vt perficiatur: hinc est quod in his que relinquuntur: non exigitur solennitas testamenti: hinc est quod alia specialitas in ecclesia reperitur: quia licet dominium non queratur sine possessione nunc tamen acquiritur dominium absque possessione: in ecclesia. l. fina. C. de sacrosan. ecclie. **¶** Not. quod sicut in actibus testamenti ad pias causas: non exigitur solennitas legalis: ita in actu inter vivos. Sed secundum veritatem vt statim patebit puto quod nulla sit specialitas in ecclesia: quod ad istum casum quod apparebit infra ideo dicit quod regulariter non transfertur possessio nisi intercedant duo: animus et corpus: et regulariter non transfertur dominium absque traditione habili. alias ad transferendam possessionem. **¶** Sed est sciendum quod quidam sunt actus ficti destinati a iure pro signo tradite possessionis: et tales transferunt ipsas videbimus in glo. quidam autem actus determinantur a consuetudine tanquam signa transferende possessionis: et tales adhuc transferunt: hoc est quod vult notabiliter hec decre. et quod operatur ius in determinando actus fictum ad signum transferende possessionis: illud operetur consuetudo: maxime in rebus tradendis ecclesiis: unde posset consuetudo alios actus originare: vltra ius tanquam signum transferende possessionis: quod forte ita clare non est alibi: unde hic nulla reperitur specialitas in ecclesia: nec in transferendo dominio nec possessione: quia possessio per actum fictum ex consuetudine determinatum transfertur: et ipsa translata transfertur dominium: actus autem a iure determinatos numerat glo. primum inuestitura: nam annulus et bireta est signum inuestiture: et hac inuestitura transfertur possessio. infra de donatio. per tuas: not. glof. quod per inuestituram transfertur possessio: contra no. glo. in dicto capitulo. per tuas: de prebend. pro illorum: et de prebend. accedens. vide glof. de institut. autoritate Innocen. tangit de restitutio. spolia. in literis: capitulo. cum super: et Dyr. in regula prima de regulis iuris. libro sexto. **¶** Dic quod quandoque fit inuestitura ante ius translatum: et factis fatigatur in iure transferendo: et non transfertur possessio glo. de institut. capitulo. autoritate: quod est verum nisi consuetudo determinat inuestituram pro translatione possessionis: iuris: vt alio quando fit: quicquid fit inuestitura: post iam translatum ius totale: tunc aut possessio non est vacans: non transferretur possessio: quod opus prius tenet primari possessionem: hic est modus cum priuandi p iola: inuestituraz alterius: quod hoc non suspicatur se posse repelli: nisi forte hic actus fieret cum cause cognitione: et animo transferende possessionis: vt. l.

nis: vt. l. qui vniuersas. §. i. ff. de acquir. pos. ¶ Quis sit inuestitura de re vacante: tunc aut sit in p'sentia rei: et trāfertur possessio: vt. l. i. C. de acquir. pos. ¶ Quis sit de re vacante. reo absente: et tunc non trāfertur possessio: sed datur licentia de ingrediendo ppria autoritate: verba sunt Inno. et Compo. de elec. transmissam: vide per eū ibi: puto tñ quod si pcederet cōsuetudo: et hominis destinatio: qd in uelitura trāfertur possessio: qd illud est signum translate possessionis: qd etiam in re absenti trāfertur possessio: per istam decreta

22 lem: et sic p actū omnino remotū tñc trāfertur possessio. ¶ S. lo. dat similia in quibus signum aliqui supernaturaliter ppter iuris ar tificium operatur in gestis hominū: als operationes: nam annuū sige infimontū: illū psumit. de psum. illū qd itelligit: vt ibi qñ annu

23 lus ex cōsuetudine nō est signum alteri actui pportionabile. ¶ Itē restitutio instrumentorum est signum renuntiationis: de renun. sa

24 ne. de pactis cum p'dem. ff. de pactis. l. labeo. ¶ Secus si restitui tur pignus. ff. de l. post. q: que sit ratio: dic vt dicto. c. saner. gl. reddit

25 i. vt lite pen. ecclesia sancte marie. ¶ Item per traditionē instrumē ti in quo apparet donatio ferui dona. vt. l. i. C. de dona. qd itelligit: 26 vt dicit in dicto. c. ecclesia. ¶ Scdm signum est traditio clauium. ff. de p'trahē. em. l. clauibus: qd itelligit: qñ sit in re p'sentis: vt ibi no. et in

27 l. i. ff. de acquir. pos. ¶ Trāditur possessio si rem penes te depositam tibi vendidi. insti. de re. diui. §. interdu: nāz illa detentio sumitur

28 pro corporali apprehensione. ¶ Alius est actus qñ quis se consti tuit nomine alterius possidere. ¶ Aduerte canonista: quia nō ha bes de isto cōtractu cōstitutū eo ipso qd cōstitutio me nomine alteri possidere: trāfero possessionem quam in me habeo: et quam volo trāferre in eū cuius noie cōstitutio me possidere: et sic dicit de alio cuius nomine etiam trāfertur ciuili: ita demū si ille qui se cō stituit possidebat: nā p istos actus fictos detinens noie alieno pos sessionem in alium possidentem nō trāfert: vt no. in l. interdu: et l. quis. ff. de acquir. pos. Illam ergo quā hz per cōtractum cōstitutū trāfert: si haberet naturalem et ciuilem: cōstitueret se nomine il lius possidere: animo trāferendi totam possessionē sola detenta tione retenta trāfert. Si animo retinendi solā ciuilem illam trā fert: et si cuius noie possideret possidere diceretur: vt de resti. spolia. olim: a nō possidente aut talis actus nil operatur: in pos. vt in l. qñ nis. §. i. et in l. interdu. ff. de acquir. pos. qd est verū etiam: si tpe consti tuti actualiter cōstituens se possidere nomine alieno nō ingrediat possessionem: quia primus actus ingressus quo antea requisit pos sessionem: cōiungitur huic actui cōstitutū: subrogatur loco corpo ralis actus: qui requiritur ad trāferendam possessionem: vt no. i. de resti. spo. cū venissent: licet alij teneant cōtrarium: vt ibi tempore

29 lec. ita dicit. ¶ Anum tñ aduerte qd aliqui voluerunt tenere qd p actum cōstitutū: nō trāfertur possessio: nisi saltem tpe cōstitutū: in gredieretur possessionem actualiter noie absentis: et hoc tenent qui dam: vt no. ff. de acquir. pos. l. qd meo: et hoc ibi sequitur Fran. de are tio. Cōmuniter tenetur qd trāfertur absqz alia apprehensione: no ua etiam in absentia rei: qz primus actus corporeus sufficit p actū in trāferendam possessionē: vt ille fingitur actus domini: vt notan ter dicit Inno. qui has opi. tāgit summam. §. de resti. spo. cum ve nissent. Ideo est per hoc decisa questio quam posuit Jo. an. in ad d. spe. in ti. de emp. et ven. §. i. ver. hoc etiam scias. ¶ Si aliquis ven dens primo noie vnius cōstitutū se possidere: et scdo alteri vendat: et actualiter tradat: quis sit potior: et tenet qd primus: quicqd ibi sen tiant aliqui. et tangitur etiam in l. quotiens. C. de reuendi. p. l. xxi.

30 ¶ Teneas qd primus preualet: et habet directum non vtile domi nium: quia per actum cōstitutū trāfertur vera possessio nō ficta: et verum et directum dominium. l. certe. §. i. ff. de precario: et trāfer tur per actum fictum. Idez no. in l. ab emptore. ff. de pactis: p Bar. et tangitur in l. si is qui. pro emptore. ff. de vsucap. et vide l. certe. §. i. ff. de precario: vbi est casus. Alium actum assignant hic doc. quan do quis vendendo sibi retinet vsufructum: et tunc trāfertur pos

31 sessio. C. de dona. l. quisquis. ¶ Aduerte tamen quod id quod di citur quod trāfertur in ecclesiam dominium sine traditione nō ex tenditur ad publicianam: dicit hic Jo. and. et allegat dictum spe. in ti. de loca. §. nūc aliqua. ver. boni. als. l. iij. qui ibi assignat causam: quia id qd dicitur in l. si. C. de sacrosan. ec. est exorbitans: et sic nō de bet extendi extra suum casum non ergo trahi dōz ad publicianam.

¶ Tamen postea limitat: et dicit qd hoc est verum qñ quis hz titu lum a nō possidente: secus si haberet titulum a possidente. Tene in distince primum: quia licet solo titulo trāferatur dominium: nō tñ trāfertur possessio: vt statim dicam: nec obstat regula. l. clauis bus. ff. de contraben. emp. quia veruz est qñ eo casu quo trāfertur dominium a domino trāfertur: et vsucapiendi cōdictio a non do mino: et consequenter publiciana: quia illa sunt vera qñ intercedūt substantia: ad publicianam et vsucapiendi cōditionem: et tempo relectionis: ita dicit: quia tñc de equitate forte haberet publicianā: qd bene no. et nō memini me audisse illud dictum. ¶ Ad hoc vi de no. per Inno. in c. in p'sentia. §. de proba. vbi tenet expresse qd publiciana trāfertur in ecclesiam: sicut et rei vendicatio. Tame pū to contra quia regula ista est conuertibilis: vbi dominus per actuz

suum trāfert dominium: et vsucapiendi cōditionem. l. clauis bus. ff. de contrahenda emptione. et hoc conuertibilis: vbi est vsuca piendi cōdictio: est et publiciana. ff. de publiciana. l. traditione. In talibus autem procedit extensio. vt in regula: que contra. de re gu. iuris: et not. ff. de furtis: si quis seruo. ¶ Contra est verū quia sine possessione non trāfertur vsucapiendi cōdictio: ad hoc regu la sine possessione: de regu. iuris. libro sexto. et regula. l. clauibus: p cedit quando iure communi trāfertur dominium vigore traditio. quia in re sit traditio clauium: et sic trāfertur dominium: sic in p' posito: est necesse concurrant requisita ad p'scriptionem de hoc ta men dic vt no. in l. secunda. in fine. et l. cum sponsus. §. primo. ff. de publiciana: nam his casibus quibus trāfertur dominium: sine tra ditio. si is in quem trāfertur dominium: vult vt publiciana ex per sona trāferentis: certe hoc potest: si ex persona propria: tunc hoc non potest nisi tradito interuallo: de quo dic vt nota. in dictis iuris

34 bus: et sic debes itelligere: et concordare dicta supra. ¶ Quero vi di quod dominium in ecclesiam absqz traditione trāfertur quid de possessione: vide glo. que tangit. C. de non numerata pecu. l. si ex cautione. Innocen. hic tenet quod possessio nō trāfertur in eccle siam nisi alius actus verus vel fictus interueniat. Idem sentit infra de resti. spolia. cum venissent: et ibi casus: et idem de p'iuilegiis pastoralis: et ibidem not. Joan. mona. et archidiacono. xvi. questione prima. moderamine: disputat et post multa concludit contrarium scilicet quod in ecclesiam trāfertur possessio absqz traditione. als leg. xix. questione vlti. Si qua mulier. xvi. questione. vij. si quis dein cept: in glo. vltima: dic si actus aliquis a lege vel consuetudine p' cessit determinatus ad trāferendam possessionem trāfertur: licet natura sui non sit p'portionabilis: et hic est casus notabilis: de re stitu. spolia. cum venissent. Si nullus actus intercessit: si in instru mento dictum fuit. dedit vendidit et tradidit: ita quod adfit illud verbum probatur translata possessio. si in re p'sentis: si in re absen tis: sola data licentia ingrediendi propria autoritate. l. secunda. C. de acquir. pos. l. i. ff. de l. p'edia. ff. eodem. dicit cal. quod si est res mo bilis: etiam si non p'obetur p'sentia rei: probatur tradita: etia in ecclesia: vt est casus in dicto. c. pastoralis. ¶ Si non apparet verbū tradidit: nec aliud verbum vel actus significans translationem pos sessionis: tunc principaliter si habetur titulus a tertio non posside te non trāfertur possessio: vt dicto. c. pastoralis: de p'iuileg. de pre ben. licet episcopus. libro sexto. Si a possidente adhuc non trāfer tur possessio in ecclesiam: sed bene solo titulo: et suppositione perso ne trāferatur possessio in consequentiam rerum. Sic debet intelli gi dictum Innocen. in capitu. in p'sentia infra de probatio. vt in adoptato cum bonis. ff. de preca. si cum adoptauero: et monacha tione: vt no. in illa autem. si qua mulier: nam tunc is qui possidet vi detur se constituere possidere nomine illius a quo possidetur.

Antonius de Butrio.

- 1 Consuetudo non valet vt in casibz ecclesiasticis populi dictuz pro sententia teneatur.
- 2 Sententia non est dictanda in casibus ecclesiasticis ad consiliū sapientum et insipientum.
- 3 Consilium populi indeliberatum etiam sapientum consulentium quod quis sequi astringatur consuetudine seu alio modo nō valet.
- 4 Consilium sapientum deliberatum quod sequi quis teneatur pacto valet.
- 5 Compromissum quod quis ad nutum alterius indicet non valet. Statutum per quod vni tribuitur cognitio et alteri auferatur indi cadi facultas et per quod auferatur facultas seu libertas sententie ei qui de causa cognouit non valet.
- 6 In dictio stat quandoqz priuatiue.
- 7 Statutum arctans iudicem ecclesiasticum quod in causis ecclesia sticis sequi omnino teneatur consilium layci non valet.
- 8 Consuetudo repugnans canonicis statutis non valet.
- 9 Sententia a iudice incompetenti lata non valet.
- 10 Iudicandum an sit exemplis peritorum in consuetudine eorum.
- 11 Consuetudo dat iurisdictionem.
- 12 Consuetudo non potest operari quod incapax indicet.
- 13 Insipientium consilium sciscitari non est absolum vel incongruū. Deus aliqui reuelat insipientibus et non sapientibus.
- 14 Satui quandoqz dant bonas rationes.
- 15 Sapiens non potest dici habere magnum ingenium sine mixtura demencie.
- 16 Consuetudo contra ius valet.
- 17 Sententia lata per iudicem incompetentem valet quando index ef ficitur iuris prorogatione.

Nostram. ¶ Non v3 consuetudo vt in cau sis ecclesiasticis: dictum populi p sententia teneatur. h. d. ¶ Et sunt due partes: scda ibi pntibus hic erit vna noua mixtura. ¶ Nota primo quo d senten tia non est dictanda in causis ecclesiasticis: ad consiliū sapientum

et infipientium vel v otum alio num in deliberatum eorum. ¶ Et sic no. qd non valet statutum vel cōsuetudo qua cauetur qd cōsiliuz in deliberatum etiam sapientium cōsiliuuz quis sequi teneatur. ¶ Et si contrario. quod secus esset si cōsiliuuz esset sapientum et de liberatum: vide quod no. i. de offi. delega. si pro debilitate. ¶ Et no. quod non valet statutum per quod vni tribuitur cognitio alteri facultas iudicandiz: per quod auferitur libertas sententie ei qui de cō cognouit: sic nec valet compromissum vt quis iudicet ad nutū alterius. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. questum. ¶ Et no. de dictio ne in que quandoq; stat priuative vt infipientibus. i. non sapientibus: de quo dicitur per Bar. in l. gallus. §. ille casus. ff. de liberis. et posth. in spe. de disputatio. et allegat. §. post hec. ver. vel ibi imponitur. ¶ Et no. ar. qd nō v3 statuti arcas iudicē ecclesiasticū i causis ecclesiasticis omnino sequi cōsiliū laici: cum talia nō debeāt tractari iudicio secularium: vt de iudi. c. ij. et iij. ¶ Et no. quod nō valet cōsuetudo repugnans canonicis statutis. quando est irrationabilis. ¶ Nota regulam quod non valet sententia a non suo indice lata. ¶ Nunquid autem exemplis peritorum et cōsuetudinū eorū iudicandam sit: vide. xx. di. in summa. ¶ Et oppo. quod immo possent operari cōsuetudo: quod valeat sententia lata a non suo indice. qz cōsuetudo dat iurisdictionem: de offi. or. cum ab ecclesiarum: de foro compe. cum contingat. ¶ So. hec non tollitur hic: sed solum hic disponitur quod non potest operari vt valeat sententia non iudicis: quando autem cōsuetudo dedit iurisdictionem non est verum dicere quod sit non iudex: vel quod hoc non potest operari cōsuetudo qd incapax iurisdictionis iurisdictionē nanciscatur. ¶ Et oppo. quod non sit absonum querere ab infipientibus: quia deus aliquādo reuelat infipientibus qd non sapientibus. C. de offi. rec. pro iun. l. potioris. xcv. di. esto. sic qd et a plurib; querit facilius inueniri. xx. di. de quibus cū fi. ¶ Et so. qd ab illis querat ad se informadū non est hoc dānatū: sed qd eorū dictū necessitet pñūtiari habentē vel nō secuta pronūtiatiōe habeat p snia hoc est dānatū hic. vñ dicit Joā. and. qd factus parisiē. sonā vnius turofi. p odore assati. tabernario cōpescendo altercationem ipsius cū paupere: q ad odorē illū pānem vñ cōmederat diffiniuit qd forsan Lathoni vel Gratiano reuelatū nō fuisset. ¶ Et Ande Seneca de trāquilli. animi in fine: nullum magnū ingeniū sine mixtura demētie facit: in spe. de arbitro. §. si. ¶ Et oppo. qd cōsuetudo v3 ius. ff. de admi. tu. sine here. §. per nul. gl. remittit. ad. c. si. ¶ Et oppo. qd snia valet a nō suo indice. iij. q. viij. cuius in agēdo. glo. excipit dnos casus q incōgrue excipiunt qz dato qd origine nō sit iudex efficitur iudex p rogationis vel hominis: fm l. docti. bene excipitur secundum eum: de foro compe. c. si diligenti. ver. cū igitur. r. l. q. i. in solita: et c. placuit: de renūcia. quod in dubijs: de ap. si duobus. Auto. de Butrio.

- 1 **C**onsuetudo non habilitat presbiteros ad ea que sunt ordinis episcopalis 2 que epo sunt reservata.
- 2 Presbiter non potest extendere manum ad ea que sunt epo in privilegium reservata.
- 3 Absolutio per presbyterum super casibus episcopo reservatis duobus casibus non valet.
- 4 Presbyteralis ordinis character iniunctus dignitati pontificali est maioris virtutis 2 potentie in episcopo ex apolorum ritu 13 fit vnus character presbyteralis ordinis quamin simplici sacerdote quamuis alias secundum theologos non sit dare ordinem vltra presbyteralem.
- 5 Presbyteralis characteris virtutez restringit ius positium licet qtu ad habitum characteris non restringat cu ritus apolorum virtute characteris restringat vt potentior q fit ius positium.
- 6 Presbyteri scdm primeuam ecclesiam ordinabant.
- 6 Confirmatio collationis crismatis in fronte est de casibus episcopo reservatis.
- 7 Consuetudo licet operetur circa ea que sunt iurisdictionis tamen non potest circa ptatem attribuendam inferioribus circa sacerdotalia.
- 8 Consuetudo an possit aliquid circa ea q sunt auctoritatis pontificalis 2 eidem reservata. nu. 12.
- 9 Consuetudo an possit aliquid circa ea que sunt reservata in privilegium principis vel que reservata principi solo suo consensu. nu. 12.
- 10 Sacramenta necessitatis vt confirmationem baptisma annua communionem omittere est illicitum.
- 11 Necessitate cessante non sunt trahenda in consequentiam que sunt ex necessitate concessa.
- 12 Consuetudo an possit excommunicandi potestatem concedere et an possit tribuere iurisdictionem inferiori in grauibz et ad ea que sunt meri imperij.
- 13 Presbyteri licet sacramentalia cōferre possunt nō tñ ea q sunt episcopo reservata alias si propria auctoritate conferant pro non collatis habentur.
- 14 Sacramenta possunt reiterari vbi sunt collata defectu ptatis.
- 15 Sacramenta episcopalia an possint presbyteri vel clerici conferre vt ordines 2 confirmationem auctoritate pape.

- 16 Sacramenti effectus seu substantia eius an impediatur et in pos-
sum conferri ubi papa prohibet epov el sacerdoti qđ ea nō cōferant
que possunt illi de eorum potestate conferre. nu. 18. et nu. 22.
- 17 Presbyter parochialis notorie suspēsus beneficio cure impeditur
conferre sacramenta et collata scienterq; recepta non valent nec ab-
solutus effectualiter dicitur fallit si ignoranter.
- 18 Papa nil potest constitnere contra fidem etiam sacramentorum vt
quod aliquis secundum ecclesie formam baptizatus non sit bapti-
zatus.
Papa licet possit impedire ne sacramenta conferantur per epis-
copum vel presbyterum conferri solita hoc procedit tantū quo ad ex-
ecutionem et non quo ad caracterem.
- 19 Statuere non potest papa contra generalem ecclesie consuetudinē
sine cleri consensu nec consiliū quo ad clericos tollere. nu. seq.
- 20 Papa omnia potest preterq; specificē illi prohibita.
- 21 Papa potest dispensare sine cleri consensu in positivis contra ea
que statum ecclesie tangunt in aliquo.
- 22 Inferiores a papa an potestatem erga sacramentalia possint alijs
delegando tribuere.
- 23 Presbyter non potest alteri ad tempus curam committere.
- 24 Sacramenta baptismi eucharistie seu penitentie an possint layco cō-
suetudine vel in casu necessitatis aliqua potestate conferre. nu. seq.
- 25 Laycus potest penitentes reconciliare.

Quanto. Sorte capitulus est in materia sua: tunc niter dicit. Consuetudo non habilitat presbyteros: ad ea que sunt ordinis episcopalis: que episcopo reservata sunt. h. d. Et sunt due partes. In prima consuetudinis tenor. In secunda reprobatio. ibi secunda: discretionis tue. ¶ Mo. principale dictum huius decre. quod non potest presbyter extendere manum ad reservata in privilegium episcopale: si intat manum nihil operatur: vide per hoc duo: quod si absolueret presbyter in casibus episcopo reservatis: de peni. c. i. li. vi. quod non valeret absolutio. ¶ Mo. quod licet secundum theologos non sit dare dinem ultra presbyteralem. tamen ex ritu apostolorum character ordinis presbyteralis iunctus dignitati pontificali est maioris virtutis: potentie. et sic unus et idem character ordinis presbyteralis est maioris autoritatis in episcopo: quam in simplici sacerdote: de quo dixi ut in p. bemio secti. ¶ Mo. ex hoc quod licet ius positivum quantum ad habitum characteris non restringat: tamen virtutem characteris restringit cum ritus apostolorum restringit virtutem characteris: ut potentior quam sit ius positivum. Nam etiam secundum principium ecclesiam presbyteri ordinabant. cxi. di. in nouo: ad hoc. cxi. di. legimus: hac potestate ex ritu apostolorum ad pontifices restringit: ut dicit capitulo. legimus. simplices sacerdotes conferendo nil imprimunt nisi ymbra quandam: et sic nec imprimunt characterem. ¶ Mo. hic vnum de reservatis pontificalibus. scilicet conferre sacramenta in fronte. ¶ Mo. quod circa potestatem attribuendam inferioribus circa sacerdotalia nil potest consuetudo: sed bene operatur circa ea que iurisdictionis sunt. i. de iudi. ceterum: et de foro compe. cum contingat. ¶ An autem possit aliquid consuetudo circa ea que sunt pontificalis autoritatis. non dico circa sacramentalia: recurrendum est ad no. in c. accedentibus: de exco. prela. ¶ An autem circa ea que sunt reservata in privilegium principis possit aliquid consuetudo recurrendum est ad no. per Inno. i. ti. j. boni. li. de of. lega. quod translationem. ¶ Mo. quod quedam sunt sacramenta necessitatis que obmittere demum est illicitum: si ex contemptu obmittantur: nota quod necessitas non habet legem: ita quod melius est non habere quam inaniter habere: ad hoc de consir. vii. vel in iuri. bone. ¶ Ultimo no. quod ex necessitate concessa non sunt ad consequentiam trahenda necessitate cessante. or habetis notabilia. ¶ Venio ad materiam decre. quod in hac decre. agitur: de vi consuetudinis in tribuenda potestate non habentibus habes hic quod consuetudo in his que sunt ordinis nihil operatur: in his autem que sunt iurisdictionis: primum operatur et an possit tribuere potestatem excommunicandi: vide de foro compe. cum contingat. de resti. spo. olim. si. de his que sunt a prela. sine consensu capituli: peruenit: et an possit inferiori tribuere iurisdictionem in grauibz ibidem: in reservatis episcopis: an autem possit tribuere potestatem in reservatis. principi. dicit Inno. quod non in c. bone. si. j. de postu. prela. de offi. leg. quod transla. et prescrip. audi. z. c. ad aures: hoc non prosequuntur: hic gl. nec docet: an possit tribuere potestatem: quo ad ea que sunt meri imperii: c. de eman. lib. i. l. i. z. c. cum contingat: de foro compe. ¶ Secundo in hac decre. agitur de potestate: erga sacramentalia: hic tagunt aliqua. ¶ Primo an sacerdotes possint sacramentalia episcopo reservata conferre: confirmatio in fronte. ¶ Secundo an possint conferre alias habentes potestatem: papa phibere vel superiore. ¶ Tercio an inferiores papa potestatem erga sacralia possint alijs delegando tribuere. ¶ Quarto an laici etiam abs extra ecclesiam: aliqua retineant erga sacramentalia potestatem. ¶ Venio ad primum: pro eius expeditione vna cum glo. j. opp. quod presbyteri sacramentalia conferant. c. v. alia. lxxv. di. puenit.

di. peruenit: sic quibus presbyteri conferunt ex se potestatem: quia presbyteri causantes: non possunt: ut hic: quia hoc episcopis est reservatum: sic potestate carent ergo non dato habetur. ut. i. q. vii. dayber
14 tum. ¶ Nec ob. de sacra. non ite. pastoralis: quia ibi non erat defectus potestatis. ¶ Quandoque conferre intendunt causantes a consuetudine potestatem: idem casus est hic qui in hoc non supplet defectum: quandoque causant potestatem ex delegatione pape: et commissionem: an hoc possint. Glo. disputat hic: de consecra. di. v. manus: videtur quod non: ut hic in contrarium videtur unde in. d. c. puenit: alio illi fuissent decepti auctoritate pape. Contrarium glo. determinat ut possit delegare episcopalia simplici sacerdoti: immo plus clerico: ut illa que habet in se alteri conferre possit quasi velit sententia: id quod dicit glo. in. d. c. peruenit: ut si sit presbyter presbyteratus: si diaconus diaconatus: inferiores ordines: et omnia sacramenta que habet idem: in alio clerico: sed quod possit conferre illa que non habet non etiam ex delegatione pape: ut si sit subdiaconus non possit conferre presbyteratum: potest ergo quod habet conferre: que non habet non: hoc tenet glo. in. d. c. peruenit. ¶ Thomas tñ quarto sententiarum di. vii. q. ii. ar. primo. Tenet quod non habet potestatem concedendi presbytero ut conferat ordines sacros nec confirmationem de quo dicit ut hic habetur per Jo. cal. dicit tñ du. ibi quod non possit papa presbytero concedere: ut crisma consecraret: non presbytero ut consecraret eucharistiam: quia fundatur potestas eorum ex plenitudine potestatis pape inuncto adminiculo habiti sacramenti: per quod apparet quod isto adminiculo cessante nullo modo altero ex eis deficiente hoc potest alter ipsoy. Aduerte quod glo. dicit de clerico hoc fuit opi. Siluestris: plus etiam dicit de laico: ut illa posset glo. hic non videtur fieri de laico: fatetur tñ de clerico: Cōpo. hoc fatetur de presbytero: quod videtur negare vel saltem non secum dicere in inferioribus. Inno. et alij stant cū glo. et sic tenemus quod clericus hoc possit: quod ille tanquam capax spiritualium hoc poterit: sed laicus non: et sic patet quod papa non potest habilitare laicum: ut possit spiritualia que non sunt sibi concessa ex lege diuina: saltem quo ad sacramentalia: quibus presbyter causat potestatem ex delegatione episcopi: et oēs fatentur ut videbitis statim: quod non possit talia presbyter: quia non potest episcopus ad hoc habilitare. ¶ Ad scōm: an sacramentalia que conferre alias potest presbyter vel episcopus si papa ipsum prohibet: impediatur effectus sacramenti seu substantia eius. glo. tangit hic et verba: doc. hoc dicunt: de conse. dist. v. manus per Jo. et hic in. ver. sed si papa prohibet: concludit quod in concessis per delegatum presbytero si prohibet papa nihil agit. ¶ Concludit de episcopo: aut prohibet episcopus quo ad sacerdotem: collationem eorum que spectant ad sacerdotem: et tunc characterem non posset inhibere: nec effectum reputa in sacramentis necessitatis omnino ut est baptismus: ad hoc glo. de cle. exco. mi. si celebrat: dicunt hic doct. quod episcopus non habet potestatem super hoc constituendi: sicut papa in alijs sacramentis: ut penitentia et ordine: unde ex causa que in dubio presumetur posset ut puto effectum tollere: ut si suspensus esset sacerdos a collatione sacramentorum: vel si episcopus aliquod peccatum sibi reueretur: hic absolutus a tali non esset effectualiter absolutus: et hec vera ubi recipit ab illo qui suspensus est notorius: de coha. cle. 2. mu. vestra. c. innotuit. xxiij. di. 6. verum. ¶ Item quod recipiuntur ab illo qui suspensus est: non toleratus scienter. ut in dictis iuribus: et clare hoc scribit Inno. de here. fraternitatis. Secus si ignoranter assumerentur: quia tunc fides suppleret: ut no. glo. j. de elec. dudum. ad hoc quod no. Inno. de cle. exco. mi. si celebrat: in fi. ad hoc. l. di. qui sub gradu. ¶ Aut papa prohibet episcopo vel presbyterum facere erga sacramentalia que sui ordinis sunt: et hic glo. dicit quod non comprehendit: quidam sunt habentes ab eo potestatem accidentalem delegationis ut presbyteri in sacramentis. episcopo reservatis et talibus potestas tollitur ex sola delegationis renocatione: quia sicut ex accidenti datur: ita tollitur: ut in regula prima de reg. iur. li. vi. et in hoc omnes concordant: aut hec potestas competit ex potestate naturali et ordinaria: et tunc opt. sunt. Tamen concordantur per Inno. quod si papa velit tollere potestatem eis statuendo per viam statuti generalis in aliquo casu: possit: quia ad eum spectat in sacramentalibus disponere de personis: de diebus: et modis: forma sacramentorum conferendorum: ut patet de baptismo. c. j. unde episcopo posset auferre potestatem crismandi: et posset presbytero auferre potestatem baptizandi: hoc ultimum non placet doct. quia papa etiam per constitutionem non posset facere quin baptizatus sit formam ecclesie non sit baptizatus: esset enim hoc contra fidem: contra quam papa nil potest de concess. preben. proposuit. Item puto quod sacramentalia non impediret quo ad characterem: sed bene quo ad executionem: etiam si apponeret decretum: dicit glo. in. ver. scribentes in cle. si in plerisque: de elec. ad hoc quod no. de elec. prudentiam. li. vi. glo. de pen. provide. dicit tamē Inno. quod non esset hoc tolerandum: nisi ex causa faceret: quia hoc esset contra generalem statum ecclesie. ¶ Item bene quod contra generalem statum ecclesie: non potest statuere papa: dicam. j. aliquid: sed si vellet hoc facere per viam simplicitatis prohibitionis: dicit quod hoc non posset quin ex ordinaria potestate conferret illa que sunt sacramentalia: secundum Inno. et hoc autem ubi dicit posse papam fun-

datur super plenitudine potestatis: in qua dicit Inno. quod omnia potest: preterquam specificè prohibita ei: vel que faceret contra fidem vel contra generalem statum ecclesie: quod dicit ipse posse: sed non est in hoc permittendus: idem dicit Jo. glossator decretorum. xxy. q. j. que ad perpetuam: ideo exigitur consilium: tunc clerici. ut ibi no. unde dicunt doct. de sen. excom. nulli: quod non posset tollere quo ad clericos concilium: si quis suadente. xviij. q. j. nisi hoc faceret cum concilio: et idem Jo. an. viij. q. j. in his. j. q. iiij. ex multis: de tempo. or
21 di. cum dilectus. ¶ Dicit tamen Inno. quod in positius potest dispensare contra ea que tangunt statum ecclesie: quod credo in ali
22 quo: sed non simpliciter. ¶ Sic quod quedam sunt episcopis vel presbyteris competentia: ex accidentali potestate delegata: ibi talibus simplex prohibitio non vitiat post factum: ut dicit glo. ad hoc de resti. spo. audita. Idem in excommunicatione: quia prohibitus excommunicando ligat. de offic. ordi. c. j. lib. vi. in verb. attemptet. Idem in dependentia ab officio: ut in cle. j. de regu. in verbo. irriti. ¶ Quedam sunt competentia ex potestate ordinaria: et non video differentiam: an statuendo: vel cum cause cognitione prohibendo inhibetur. ¶ Unde dico quod in sacramentalibus imprimendis characterem gestum valet quo ad habitum: characterem etiam si esset decretum appositum. Glo. de peni. ex co. glo. de electio. promissa. lib. vi. ter. cum glo. de elec. in cle. plerisque: et ideo si prohibetur quod religiosus non possit promoueri ad dignitatem episcopalem: que careat clero et populo vel patrono: etiam si sit appositum decretum. si promoueretur nihilominus imprimitur character: ut dicta clemē. in plerisque. Si est actus sacramentalis imprimens gratiam non characterem: ut est sacramentum eucharistie: penitentia: et similia gratia impeditur in scientem: maxime si defectus est notorius. xxiij. di. distinctio. 5. verum: idem in scientem inhabilitatem et prohibitionem: ut no. Innocen. de hereti. fraternitatis: et dicit de scisma. c. j. hec procedunt saluo sacramento omnino necessitatis: ut baptismi: quia ab ecclesia propter necessitatem permittitur recipi a quocunque prohibito: et tenet doct. in. quod etiam si specificè aliquis ab isto prohiberetur: quo ad gratiam et characterem reciperetur. ¶ Queda sunt competentia ex potestate ordinaria: in spiritualibus: non sacramentalibus: et in istis recurrendum: ad glo. in cle. j. de iurepa. si tempore date potestatis aliqua est appositio limitatio factum contra prohibitionem non valet. Si ex post facto potestas inhibetur: et cum decreto non valet: quod agitur: si sine decreto valet: nisi fiat inhibitio ad conservandum ius alicuius privati: ut in inhibitionibus concessis: de concess. preben. c. j. et c. si soli. et c. si capitulo. lib. vi. ¶ Ad tertium cum eadem glo. in. ver. episcopi vero licet ipsi. Nunquid potest inferior a papa alteri delegare que sunt sue potestatis. ut presbyter que sunt ordinis presbyteralis: et episcopus que sunt ordinis episcopalis. ¶ Sic aut vult tribuere hanc potestatem alio non habentis: non potest: aut vult tribuere alio habenti non dando potestatem: sed ipsam ampliando ad locum suum: et potest: unde presbyter presbyterum: episcopus episcopum: potest alterum inuitare: ad illa que spectant ad eius officium: in sua diocesi vel parochia: ut patet de conse. ecc. vel alta. aqua. idem dicit Jo. an. qui ponit hec verba de his que non sunt ordinis: sed egent adminiculo ordinis: ut deponere et verberare clericum: quia talia demandare non potest ordinem non habenti: hoc ponit in. d. c. peruenit: hic allegato. ¶ Aduerte tamen quod licet possit sic inuitare: non tamen possunt etiam ad tempus rectores curati curam alteri committere: ar. dicti. c. peruenit: et hoc tenet archi. de elec. ex co. lib. vi. et Ray. in summa: de peniten. 5. item posito: an autem illa que iurisdictionis sunt deleget: vide quod scribitur per doct. de offi. ordi. quod sedem. Tene hec menti: quia hic habes specialiter de his que sunt ordinis: ut in dicto. c. aqua. et c. peruenit: an tunc deleget laico: habes glo. de indicis: decernimus: in dicto. c. peruenit. ¶ Item ad quartum cum ultima glo. an laicus possit aliqua sacramentalia conferre: vel extra ecclesiam positus de extra ecclesiam posito. dicit quod quedam sunt sacramenta omnino summe necessitatis: ut baptismus: et talia possunt conferri: etiam a positus extra ecclesiam dum tamen in forma ecclesie. xxiij. questione prima: si quis: et hic dicit glo. aut sunt alia sacramenta: ut penitentia: et corpus christi: et talia a separatis ab ecclesia non licite recipiuntur. xxiij. questione prima. cepit: quod dicit hic Inno. verum quod sunt separati. heretici aut excommunicati. Secus si aliter declaro: ut quia sunt aliter suspensi. ad hoc de coha. clerici. vestra. vel dicit quod ab alijs in necessitate possent sumi secundum eum. allegat. xxiij. distinctione. 5. verum. not. dicit in necessitate. alias aut non possunt sumi. Rationes autem differentie: quare sacramentum eucharistie: et alia sacramenta non recipiantur a separatis ab ecclesia: sed sic recipitur baptismus: assignantur per glossam. in capitulo cepit. melius in. 5. sed illud: et ibi glo. ad quem remittit: in dicto capitulo. cepit: et maxime hoc diuersitas videtur extranea: quia eadem videtur fieri remissio: in eucharistia que fit in baptismo: cum contritio illa que habetur in corpore christi assumendo sit loco baptismi: de consecr. distinctio. 5. ut quid panis. ¶ Glo. assignat causas: quia plenior est gratia baptismi: quam sit remissio que fit ex assumptione corporis:

quia per baptismum etiam tolluntur pene purgatorio: de pen. dist. vij. nullus: idem cum non sint paris effectus non sequeretur potest conferre baptismum: ergo et potest conferre corpus christi non baptizato. ¶ Item secundo quia sufficit sic scriptum: et alia consideratio habetur in baptismorum: alia sacramentum corporis christi: solent heretici pueri terere formam ecclesie: vt infra de here. cum ex iniuncto: sed non sic in sacro baptisimo. ¶ Item quod qui accipit baptismum accipit corpus christi: non conuertitur: de conse. di. iij. nullus. dic quod ratione assignat hic tex. quia talia sacramenta: non sunt summe necessitatis: sed necessitatis: quia non continentur deinde potius omittenda quam recipienda ab his qui conferre non possunt vt hic: unde hoc est permissum a quocumque recipere vt maioris virtutis: et consequenter maioris necessitatis. an autem a laico possint recipi sacramenta talia in necessitate: de sacramento baptismi planum est: de sacramento eius charistie iam confecto: quidam dicunt quod potest suscipi: immo ipse met in necessitate sumere posset sibi secundum Innocentium. qui dat pro regula quod de omnibus que ad officium presbyteri spectant ad tantum possit laicus quod apparet ab ecclesia permissum: non plus: et sunt verba Jo. in. d. c. sepe. alibi cepit. allegat. xxxij. di. s. verum: sed secundum veritatem ille. s. loquitur: quoniam quis suscipit a suspensio. ¶ De sacramento penitentie: dic quod in necessitate laico quis confiteri potest: de pe. dist. i. quem penitet. ¶ Item et penitentes reconciliare potest: de conse. dist. iij. sanctus: quod quidam etiam intelligunt de excoicatione. absolnere tamen non potest: nec reconciliare absolnere ab excoicatione excoicationem: et tamen veritate: quia illa aut presbytero aut episcopo est reservata: pedit a potestate clauum: de sen. excom. nuper: et c. de cetero. Idem de absolutione quacumque vel reconciliatione peccatorum: alia specialia: alibi spiritus: alia cum hoc pertineat ad potestatem clauum: que non cadit in laicum: vt. i. de pe. noua quedam. xx. di. s. j. xxi. di. cum aut verum: de hoc p. glo. et hoc de offi. ordi. pastoralis: in glo. quo casu dat Innocentius. p. regula: quod de omnibus que ad officium presbyteri spectant id tamen posset laicus quod apparet ab ecclesia permissum: a iurare sunt verba Jo. xxiij. di. s. cepit: per quod concludere videtur quod datio olei non poterit fieri a laico: quod hoc non reperitur concessum. ¶ Statuer tamen quod concedendo baptismum laicus absoluit. xxxij. di. verum: idem Comp. post. propter necessitatem sacramenti. est tamen differentia quare baptizare non potest solenniter laicus licet presbyter possit: vt patet. l. dist. qui sub gradu. Item quia vnus in necessitate alter in non necessitate: vt patet de conse. di. i. qui constat. et c. sanctum. i. q. i. alibi. v. quod quidam: circa primum. et ver. sc. ver. degradatus. Antio. de Butrio.

- 1 **C**onſuetudine induci nō poteſt vt tpe gñalis interdicti licitū fit in loco exempto celebrare.
- 2 Interdictum generale dicitur quod respicit ciuitatem tantum.
- 3 Interdictum generale inducendi poteſtatem h3 epi tñ vel capitulum tñ ſeu ambo ſimul in eccleſia: qñ alter ipſorū inducere vellet ſi hoc habeat conſuetudo.
- 4 Exemptionis ius poteſt a principio creari ſecundum tempus fundationis eccleſie.
Epi an poſſit eximere eccleſiaſ ſibi ſubditam tpe fundationis eiusdem in preiudicium archiepiſcopi.
- 5 Conſuetudo contra vires interdicti ⁊ ſententiarum cēſure nil pōt. Excommunicato nō poteſt cōſcari p conſuetudinem extra caſus a iure expreſſos.
- 6 Cōſuetudine nō eſt cōceſſibile quod priuilegio eſt cōceſſibile vt qd quis poſſit pulſatis campanis tpe interdicti celebrare.
- 7 Interdicto generali an poſſit ligari exemptus ſententia ordinarij vt videatur poſſe celebrare publice.
- 8 Sñiam ferre ſeu pñitiare pōt aliqui papa ſup nō petito ex ſuo officio qñ illud pendet a iure qd nō pōt pape nō eſſe nō notoriuz. nu. ii.
- 9 Sententia poteſt ad petita extendi quando fertur ſuper cauſa.
- 10 Interdicti effectus vnus eſt quod auferit poteſtatem miſſas dicendi campanis pulſatis.
- 12 Agere quis pōt ſine mandato qñ actio eſt ſuper re publica tanq̃ videatur quemlibet de publico concernere.
- 13 Capitulū poteſt agere ſine mandato epi ad litigandū ⁊ tuendū iuriſdictionem epi ſede vacante tanq̃ videatur poſſe ſuccedere in iuriſdictionali poteſtate.
- 14 Capitulum non poteſt interdicare ſine epiſcopo nec ſententiā interdicti ferre iure cōmuni idem econuerſo nec epiſcopus fallit tamē de conſuetudine.
- 15 Conſuetudo poteſt capitulo tribuere poteſtatem interdicens et a diuinis ſuspendendi.
- 16 Interdictum ab ordinario latum non ligat exemptos.
- 17 Interdicere ſpecialiter eccleſiam exemptam nō poteſt epi tñ lato generali interdicto videtur poſſe.
- 18 Conſuetudinem poteſt ex officio papa caſſare ex qua vitia oriūtur. Papa eſt ſuper ius cuius proprium eſt vitia extirpare.
- 19 Meruus quid ſit.
- 20 Preſcribi poteſt contra obedientiam tranſſatine ſed non extingui.

¶ **Am inter.** **¶** Consuetudine induci non potest: ut tempore generalis interdicti licitum sit in loco exempto publice celebrare hoc dicitur. **¶** In prima querela: in secunda exceptio: in tertia sententia: secunda ibi procurator: tertia ibi nos ergo. **¶** Mo. quod episcopus et capitulum possunt agere super conservatione generalis interdicti quasi actio sit publica sine interdictum sit positum a capitulo tantum: siue ab episcopo tantum. **¶** **¶** Mo. quod generale dicitur interdictum quod respicit civitatem tantum: de hoc. **¶** de verbo. significum in partibus. **¶** **¶** Mo. quod episcopus tantum: vel capitulum tantum: vel ambo simul: habent potestatem generale interdictum indicendi: in ecclesia: quod intellige quando episcopus tantum: vel capitulum tantum inducere vellent: si hoc habere consuetudinem doc. de quo de verbo. significum in partibus. **¶** de his que sunt a ma. parte ca. quesivit. **¶** **¶** Mo. quod ius exemptionis potest a principio creari: secundum tempus foundationis ecclesie: quia hic non fit mentio de auctoritate pape: patet: hic apertum: quod ex statuto tempore foundationis ecclesie: ecclesia potest nasci libera: et sic hic videtur casus quod episcopus ecclesiam sibi subiectam: a sui potestate a principio tempore originis ecclesie: exlinere possit: de hoc recurrere ad. c. pastoralis. **¶** de dona. z. ibi per doc. z. **¶** de c. cum venerabilis: habetur ergo exemptio aliter quam per pape privilegium. **¶** **¶** Attende tamen quod non puto quod ex hac exceptione simpliciter submittatur pape: quia hoc non potest episcopos ad prejudicium archiepiscopi. **¶** de iureiuran. venientes: sed erit exempta ab episcopo ex mente: et submittetur primo superiori: sic licet episcopus in fundacione dicam ecclesiam liberam et exemptam fecerit. Non per hoc erit tamen subiecta immediate pape: immo archiepiscopo: in cuius preiudicium non potuit libertatem dare: sic erit mirabile: et erit dare ecclesiam exemptam: tamen non subiectam pape immediate: et sic non concluditur locus est exemptus: ergo immediate subiectus pape. **¶** **¶** Mo. quod contra vires interdicti: sententiarum censurę consuetudo nil potest: et hoc credo quod consuetudine non possit induci: quod excommunicato possit communicari extra casus a iure expressos: et sic nota quod concessibile privilegio non est concessibile consuetudine: a quo etiam inferri potest quod consuetudine non poterit induci: ut pulsatis campanis: et alta voce potuerit celebrari: hoc non credo hodie de iure servandum: de sen. excom. c. si. lib. vi. **¶** **¶** Mo. casum in quo exemptus sententia ordinari ligatur. **¶** quando interdictum est generale: sed non puto quod vinculum inficiatur immediate ab homine: sed ex iure propter sententiam hominis: et forte potest esse una causa: quia ex opposito non servationis interdicti non solum factum si extendit ad locum exemptum: sed etiam ad locum non exemptum: ut publice celebrando: et campanas pulsando: ut dixi de prius. ex tuarum: ex quo dabitur tibi pro regula quod ubique factum damnatum constitutione episcopi: si fiat ab exempto protendit effectum extra locum exemptum: tunc non exemptus ligetur de privileg. capitu. primo. Et per hoc concluditur quod si celebraretur occulte non haberet locum decreta. sed regt. ponderat illam: quia rumpitur nervus ecclesiastice discipline: que habet ut sententia ut vinculo sit individua quo ad omnia loca unde ratione individuitatis ex potestate iuris extenditur ad loca exempta. **¶** **¶** Si sententia esset specialis a contrario: quia non valeret et sic habes quod sententia: et actus dependens a potestate valeret: et ligatur non potestate suppositus in genere: ubi non ligaret in specie: quia facit pro opinio. **¶** Barto. ut constitutio. laicorum liget clericos quando in genere est prolata: ubi non ligaret si foret in specie: ut dicit in capitu. ecclesie: sed dic quod ista non imprimitur ex potestate hominis: sed ex potestate iuris: ad consequentiam necessariam promittit quod non esset in casu illo: quia nulla necessitas impellit quod statuto laicorum ligentur clerici. **¶** **¶** Mo. quod papa super non petito pronuntiat: et non super petito: de electio. cum nobis: et capu. cum inter. **¶** **¶** et de accusa. ad petitionem: et quod ibi no. in indice aliud est in arbitratore: quod pronuntiat super non petito: quandoque habes decreta. de reliq. domi. constitutus: pro quibus casus bonis in capita. nisi cum pridem: de renuntia. quod limita: ut ibi: et per Bartolum. ff. de transactio. l. cum aquiliana. **¶** **¶** Et not. quod sufficit pronuntiare super causa: licet non pronuntietur super principali petito: ut sententia extendatur ad petatum: et sufficit quod prius est pronuntiare super causa infringendo causam: super qua fundatur ius excipiendi: licet de iure actoris nihil dicatur: quod bene no. **¶** **¶** Mo. vnum effectum interdicti: quia tollit potestatem dicendi missam pulsatis campanis: et publice: non autem occulte et suppreffa voce. **¶** **¶** Mo. quod papa ex officio suo aliquando pronuntiat super non petito quando illud pendet a iure: quod non potest non esse pape non notorium. **¶** **¶** **¶** Aenio ad materiam capitu. et oppo. quod non debuerit admitti: capitulum in quantum agebat pro episcopo: quia sine mandato nullus admittitur. **¶** si. ti. i. nullus de procura. c. i. **¶** **¶** So. dic quod admittitur capitulum pro interdicto servando ab episcopo lato: quia actio super illa est publica. ideo quilibet

tatem de ecclesia: dic qd sic duobus intercedentibus: consensu capi-
tuliz pape confirmatione: sed de hoc vt de consti. cum accessissent.
15 **C**onstitutio qd nona dignitas non possit constitui absq pape li-
centia: contra de eccle. edifi. ad audientiam: cñ si. So. dicit scda gl. qui
dam hoc dicunt qd ex constitutione noue dignitatis altera minuitur
xxx. di. nullus: r. c. se. qd declarant doc. saltem in sessionibus: r. iurif-
dictionalibus qd de redditibus non detrahatur glo. dicit qd hoc non
est verum. s. qd nona non possit dignitas constitui in ecclesia absq licē-
tia pape: all. de ec. edifi. ad audientiam. xij. q. ij. bone. **C**ides si ne-
cessitas subest ecclesiam edificandi in parochia aliena. vel dignitatem
in propria pot eps non attēta diminutiōe vetiti honoris alterius: qd
honor est cuius vt cultus diuinus augmentetur: vt. d. c. ad audientia.
Si nulla causa subest nisi augmentū diuini cultus: si ponderas sem-
per teg. in impedienda edificatione: ponderant vt non fiat cū preiu-
dicio alterius: sine preiudicio sic per qd relinquatur qd est possibile
qd fiat sine preiudicio: vt dicit teg. de no. ope. nū. c. i. r. similia iura: p
qd necessario volunt non ponderari simplicem detractionem hono-
ris: r. mihi videtur qd non destruendo literam etiam nulla alia causa
subsistente possit eps edificare ecclesiam: vel dignitatem de nouo in
ecclesia constituere: dñmodo non preiudicetur in redditibus: de eccle.
edifi. ad audientiam: r. clarior est teg. xvi. q. ij. ecclesie: r. etia doc. hoc
hic velle videntur adherendo gl. **C**et cū de facto sic respondisset
cuidam abbati in tuscia. ipse rescripsit vnā literā in qua valde se mo-
lestū ostendit scriptorem: r. cōsultentem: sed ad sic scribendū me indu-
xit augmentatio diuini cultus. Si tñ velles tenere cōtrarium: ad. c.
illa dices: qd preiudiciū est eo qd edificatur: qd detrahatur honor: qd
non sic sua ecclesia frequentabitur: r. ad. c. ecclesie. rñ. qd loquitur fm tē-
pora sua: fm que non erant tot ecclesie: vñ maior suberat tunc neces-
sitas. **C** Sed primū credo verius: r. equius: r. iustius cū per hoc non
subtrahant parochia: quin debeant visitare ecclesias suis diebus: r.
qd iura ponderant preiudiciū in redditibus: scio qd de facto seruare
tur cōtrarium. **C** **C**onstitutio qd dignitati que nōdum est: nō debeat dā-
ri priuilegium sicut seruitus nō datur rei qd nondum est. ff. de serui. l.
labeo. ff. de serui. vi. pre. l. si seruitus. §. futuro. **C** So. dic qd dignita-
ti qd nōdum est: non datur priuilegiū sed hic pstatut autoritas cōsti-
tutionis. actu. **C** **C**ū glo. se. op. qd ad preiudiciū possit eps cū capi-
tulo constituere nouam dignitatem: in ecclesia. xij. q. ij. bone rei: de
dona. aplice. **C** So. sine preiudicio enormi: pot eps cum capitulo.
sed cū enormi non potest: vel dicere ad preiudiciū rerū epālim
bene pot aliquid edificare vel cōficere: qñ est leue: non qñ est enorme.
C Ad preiudiciū aut alterius inferioris: nō potest etiam cū leni:
nisi iusta cā interueniente: quod no. **C** Potest ergo cum cā ad pre-
iudiciū leue: sine causa potest: dum tñ absq preiudicio per quod isti
semper psupponunt possibile fore creationem dignitatis absq pñ-
dicio: nō attendunt ergo preiudiciū honoris: qd nō foret possibile il-
18 lam creari absq alicuius pñdicio. **C** **C**onstitutio seruanda cōsuetudi-
nem metropolitā. xij. di. de his. **C** So. si cōsuetudines sint in alijs
ecclesijs ppinquo: seruande sunt illis: alio recurritur ad metropolitā:
cam: dic qd imo ad illas p quas melius potest absq preiudicio: vt
19 dicit teg. r. cōtrarium loquitur in sacramētis ministrādis. **C** **C**onstitutio
qd debeat attendi qd dignitas sit mediocris: vel minor. ff. de edili.
edi. sciendū. §. illud. So. talia attenduntur qñ aliter nō certificatur: ex
mente scribentis: igitur cū de mente nō sit alteri preiudicare potius
20 illa attenditur per quā minus preiudicatur. **C** **C**lo. vltima collis-
git notabilia inquantū dicit recurrendū ad cōsuetudinem generalē
vicinā. **C** Dicit **C**lin. j. c. hñ. qd prius recurritur ad ius cōe. Scdo
ad cōsuetudinem generalem vel specialem illius loci. Tercio ad cō-
suetudinem vicinorum locorum: si est vniformis. j. de cens. ecclesijs:
alio sequenda est consuetudo loci que minus nocet vt hic: de cens.
ex parte omnibus deficientibus locum bz. xx. dist. de quibus: secun-
dum **C**lin. **C** Anto. de Butrio.

- 1 **C**onstitutio per quam prelatus sine superioris licentia prela-
turam dimittere potest non valet.
- 2 Exemptionem monasterij inducunt hec verba rez recipimus tale
monasterium vt romane ecclesie speciale.
- 3 Dignitate donatus non potest autoritate confirmationem admi-
nistrare r. exemptus etiam vltimontanus non potest propria au-
toritate ad aliam dignitatem transire quando in illis partibus est
generalis legatus de latere a quo potest licentiam transendi petere.
- 4 Legatus de latere potest confirmare r. dare licentiam in aliud mona-
sterium transendi inferiori prelato episcopo etiam exēpto. nu. 20.
- 5 Delinquere proprie quando quis temeritate dicatur.
- 6 Licentia debet precedere consensum quando exigitur consensus p
modum licentie cuius petitio non sufficit nisi obtineatur vt elect
transcat ad aliam dignitatem.
- 7 Licentiam petere licet non obtentam quando sufficiat.
- 8 Electio et confirmatio ad que se habeant r. quis possit eligere.
- 9 Eligian possit ad aliam ecclesiam subiectus immediate summo pō

- tifici.
- 9 Pronuntiatus quomodo se potest excusare.
- 10 Consuetudo non potest quod licentiatas possit transire absq licē-
tia nec supplet licentie defectum.
- 12 Ius declaratorium habens consuetudinem oppositam r. irrationa-
bilem non trahitur ad preterita. nu. 23.
- 13 Consuetudo licet in peccatis non excuset inducit tamen faciliorez
potestatem dispensandi. nu. 19.
- 14 Consensus vbi per modum licentie exigitur oportet etiam consen-
sum super actu procedere.
- 15 Eligi potest alligatus inferiori dignitati episcopali etiam exēp-
tus.
- 16 Matrimoniale vinculum est proprie inter epm r. ecclesiaz quod nō
est in inferioribus.
- 17 Consuetudo per quam sine licentia possit qd de vna ecclesia ad aliā
transire reprobat.
- 18 Electus non potest ante confirmationem administrare r. consuetu-
do inducta in contrarium quod possit non valet.
- 19 Consuetudo antiqui iuris declaratoria non trahitur ad preterita
quando in constitutione aliquod verbum apponitur respiciens fu-
tura vt est verbum decetero.
- 20 Ad aliam ecclesiam transire non potest alligatus dignitati episco-
pali sine licentia pape.
- 21 Consuetudo contra infra tenentia obedientiam et vnionem et eccle-
siasticam disciplinam sen publicam vtilitatem non valet.
- 22 Episcopus transferens se ad aliam ecclesiam propria autoritate ca-
ret vtraz si repellatur.
- 23 Constitutio iuris antiqui declaratoria etiam habens antiquam
consuetudinem appositaz non trahitur in dubio ad preterita cū
dato quod consuetudine disponat. Fallit qñ exprimitur aliquap-
ba per que tacite apparet posse tradi.
- 24 Episcopus etiam exemptus remotus quando potest ante cōfirma-
tionem administrare.

Cum venerabilis. **C** Non valet consue-
tudo per quam prela-
tus sine superioris licentia: prelaturam dimittere potest
hoc dicit. **C** In prima ponit temerariam translationem
translati. In secunda translati excusationem. In tertia excusatio-
nis reprobationem: secunda ibi postmodum: tertia ibi cum igitur.
2 **C** **C**onstitutio qd per hec verba recipimus tale monasterium vt roma-
ne ecclesie speciale: inducit exemptionem: de his r. similibus verbis. j.
de priuilegijs: si papa. libro sexto. **C** **C**onstitutio nota legatum de latere
3 vltimontanum: ad aliam dignitatem propria autoritate transire
non potest: quando in illis partibus est generalis legatus de latere:
a quo potest licentiam transendi petere: nec etiam potest in digni-
tate ad quam est electus ante confirmationem administrare: vt sit
limitatio. c. nū. infra de elect. **C** **C**onstitutio nota legatum de latere
4 posse confirmare et dare licentiam: in aliud monasterium transun-
di inferiori prelato episcopo etiam exempto: ad hoc. supra eodem
5 quanto: ad hoc de electi. si abbatem. libro sexto. **C** **C**onstitutio quarto.
quando quis dicitur proprie delinquere ex temeritate quia quando
aliquid agit quod non potest et sic delinquit vltra limites potestatis
6 licentia non petita: potestatem et operationez vltra limites po-
testatis extendendo: imo: et ex presumptione tunc delinquere di-
citur supra capitu. quanto: quando agit quod nullo modo potest
7 quod ad superiorem spectat. **C** **C**onstitutio nota quod vbi exigitur con-
sensus per modum licentie oportet quod licentia precedat: et pon-
8 dera: quia vt transeat electus ad aliam dignitatem: non sufficit pe-
titio licentie nisi obtineatur: licet quandoqz sufficiat petere: de re-
9 gu. licet. **C** **C**onstitutio. ex forma et verbo confirmatur quod alligatur in-
feriori dignitati episcopali potest eligere: naz electio se habet ad cō-
firmationem et confirmatio ad ecclesiam non proprie ad possibi-
9 lizationem: vt not. de postula. gratum: et capi. bone primo. **C** **C**onstitutio
10 immediate subiectus pape etiam potest ad aliam ecclesiam eligi:
cet hostien. tenet contrariū summa. de postula. prela. §. sit postulan-
11 dum versu. si queras. alleg. de postula. prela. c. fina. **C** **C**onstitutio. quod
12 modo potest se excusare pronuntiatus. **C** **C**onstitutio. quod consuetudo
non potest quod licentiatas transire possit absq licentia: r. sic non
supplet defectum licentie in potestate transendi: nec defectum cō-
firmationis in potestate administrandi: ad hoc quod no. de electi.
13 transmissam. **C** **C**onstitutio. quod consuetudo dans potestatem subiecto
in his in quibus expectatur superioris licentia quasi irrationabilis
12 velut obedientiam infringens non valet nec est seruanda. **C** **C**onstitutio.
hic apertum quod ius declaratorium habens consuetudinem op-
positam et irrationabilem non trahitur ad preterita dicit de consti-
tu. capitu. fina. Sed hec est ratio: quia papa sic exprimit: eo quia cū
13 preteritis ex gratia dispensauit: ad hoc cle. j. de elec. et vide quod di-
xi de constitu. c. fina. **C** **C**onstitutio. glo. hñ. quod licet consuetudo non excu-
set in peccatis: inducit tamen faciliorem potestatem dispensandi:
ad hoc de diuor. gaudemus: et de consanguinitate. et affini. ca. quod
14 super his. **C** **C**onstitutio. quinto: quod vbi consensus exigitur per modū
licentie

- 1 **C**onfuetudine pōt induci qđ vna ecclesia de collegio alterius teneatur per prelatum eligere.
- 2 **E**ligi potest monachus indubitāter in monasterio in quo est profusus.
- 3 **N**onachus licet pprium nō habeat bz tamen pprie prosequendi ius electionis de eo in abbatem absq; alio mandato Et super proprietate iuris eligendi potest litigare ad preiudiciū coram ad quos spectat electio.
- 4 **A**d concludendū quē toleratū nō sufficit cōcludere qđ gerat se pro electo cum posset se gerere z ab alijs non reputari.
- 5 **C**lacante ecclesia pōt caplm litigare super iure eligendi.
- 6 **S**ententia in vno iudicio lata quando profit ad excipiendum in alio iudicio.
- 7 **E**lectio actiue z passiue iure cōi videtur spectare ad corpus ecclie collegiate vel conuentualis.
- 8 **L**ibello possunt simul accumulari cōe z priuilegium.
- 9 **E**ligendi libere facultas concessa intelligitur sine preiudicio alte

- 10 Negatiua quando quis possit fatagere z in suo libello deducere.
- 11 Episcopus quando possit statuere contra ius cōmune.
- 12 Patroni licet ipsam ecclesiā collegiatam construunt nō possunt aliquid super iure eligendi disponere vel de iure guidendi in ipsa ecclesia sine consensu episcopi.
- 13 Ecclesia si pullulat fortuna z rebus in plurium substantiatione pōt se ipsam erigere in ecclesiam collegiatam z sibi prelatum constituere z an hoc possit sine consensu patronorum seu episcopi quādo est inferior ecclesia.
- 14 Electio ubi est fienda de gremio alterius ecclesie locus electionis fiende vel locus a quo assumi d3 non capitulum ad qd sit assūptio.
- 15 Electionis appellatiōe late sumpto vocabulo comprehendit actiua z passiva z confirmatio eius est finis electionis z sic pars eius.
- 16 Electio qd sit penes talem ecclesiam potest tripliciter intelligi. z qd sit penes talem locum quō intelligatur.
- 17 Statuta qñq; possunt late intelligi vt alteri nō preiudicent l3 generaliter debeant intelligi in stricta significatione.
- 18 Consuetudinis officiū declarat intellectū rei z iudiciū dubij z qñq; statutum z sic cōsuetudo nō est superuacua que disponit id qd ino vel statutum qñ statutum in se dubium est.
- 19 Dispositio vel factum contra statutum vel consuetudinem que nutrit in priuatum venit cassanda.
- 20 Suspendio maior priuat quē a potestate actiua z passiva z sic non potest eligere. nn. 29.
- 21 Statutum exorbitans debet intelligi in dubio ne preiudicet alteri z iuri cōi seu priuilegiato.
- 22 Electionis appellatione in latissima significatione comprehendit confirmatio.
- 23 Consuetudo nō omnis preiudicat iuri cōmuni z qualis esse debet vt preiudicet.
- 24 Ad eligendi iuris acquisitionem in alia ecclesia requiritur qd consuetudo habeat qualitates ex quibus iuri cōmuni preiudicetur de qua supra. nn. 23. z qd electio fiat ad alium locum qd ad locū prelatū seu dignitatis est contra ius cōmune.
- 25 Liberam facultatem faciendi aliquid habens habere tātum videt facere scdm ius commune.
- 26 Eligendi ius passivē est liberum.
- 27 Presentationis actus cadit in ecclesiam cui prouidetur via electionis.

1 **C**um dilectus. **¶** De consuetudine po-
test induci qđ vna ecclesia de
collegio alterius teneat per prelatū eligere. h. d. Quinqs
sunt partes. Prima ponit electionis duplicem questio-
nem. Secūda allegationem pro electo: ibi idem. Tercio respon-
sionē pro electo: ibi dictus. Quarto vnus questionis diffinitionem ibi
quia nobis. Quinto cum distinctione et declaratione alterius dec-
sionem ibi. ceterum: vel due sunt partes. Prima narrat duplicem
questionem cum partium alleg. Secunda vnam diffinit alterā dis-
finiendam cōmittit. **¶** **¶** Mo. primo qđ monachus pōt eligi: et quā-
do eligatur ad idem. monasteriū in quo est p̄filius nō est dubium.
3 **¶** **¶** Mo. secundo qđ monachus licet nō habeat propriū habet ta-
men ius prosequendi electionis pprie quando est in abbate electus
et hoc absq; alio mandato potest principaliter super pprieta-
te iuris eligendi litigare ad preiudiciū eorū ad quos spectat elec-
4 **¶** **¶** Et nō. qđ ad concludendū quem toleratū non sufficit con-
cludere qđ gerat se p̄ electo. posset enim se gerere: ab aliis non re-
5 putari: vide de elect. nihil. **¶** **¶** Mo. tertio qđ vacante ecclesia pōt
caplū litigare super iure eligendi: est vnus casus in quo questio
ecclesie pōt tractari vacante ecclesia: licet regulariter sit secus: et est
causa: quia cōiter tales questiones plures occurrunt vacante sede quā
plena: et necessitas etiā dat super talibus litigandū: vide quod nō.
6 de rescrip. edoceri. de resti. in inte. c. ij. **¶** Et nō. qđ quicq; partes prin-
cipaliter: assumūt litigium super eo. sententiā autē super deducto p-
modum causę snia obstat si illud in alio iudicio principaliter dedu-
catur: scribit Inno. in. c. cum ecclesia. et sic qđ dicit super incidenti
vel emergenti p̄nuntian- dum est verū qđ illam partes p̄sequuntur
vt incidentem: secus si super eam principaliter disputationē assu-
7 munt. **¶** **¶** Mo. quarto qđ de iure cōi electio actine: passine videt
spectare ad corpus ecclesie collegiate vel conuentualis. De actina
non est dubium. j. de elec. c. j. De passina hic videtur casus de quo. j.
8 de elec. cum ecclesia. veritas est qđ passina est libera vt hic. **¶** **¶** Mo.
quinto quod in eodem libello potest simul accumulare cōmune et
9 priuilegium de quo. de prescrip. veniens. **¶** Et nō. qđ priuilegium
concedens liberam facultatem eligendi intelligitur sine alteri⁹ pre-
iudicio vt restringatur ad electionem actinam nō ad passinam. Si
10 ad aliam passine electionis spectat ius eligendi. **¶** Et nō. quod in
libello potest quis deducere negatiuam et eam satagere maxime qđ
confirmatur concursu iuris cōmunis: et sic negatiua vel negatiua
positio satagens p̄babilis est inspectione priuilegij: et sic articulus

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

- 11 fatagens negatiam admittitur qui habet concursus iuris. **C** Et de
no ad ver. deus vero. no. primo qd epus potest tpe foundationis ec-
clesie in ipso iure curando statuere et statuta contra ius commune
disponere in aliquo ius determinando super illo iure eligendū sic
valet statutū epi disponens aliqd contra ius cōe qd directo in totū
nō detrahatur scdm determinat i aliquo ius cōe de quo de offi. Archi.
- 12 pref. c. j. Et no. qd psoni super ipso iure eligendi etiam si ecclesiam
construat collegiatam non pnt aliqd disponere de iure providēdi
in ecclesia collegiata absqz epi consensu. **C** Et no. scdo eo qd ecclesia
pullulat: et in sustentatione plurimū potest seipam erigere in ecclesia col-
legiatam: et sibi constituere prelatū: videt qd hoc possit facere etiā
sine consensu psonarū: sed de hoc dic: vt de iure pa. nobis. Et ecclesia
inferior possit erigere collegiatam: vt de elec. prela. dilecta: unde
hoc intellige qd est de consensu ecclesie et psonarū et epi vt hic a prin.
- 14 fuit. **C** Et no. hic qd vbi electio est facienda de gremio alicuius ecclesie
sic locus electionis faciendū: vel loc? a quo qd assumi d3 non capz
- 15 ad qd sit assumptio: si forte hoc habebat priuilegiū. **C** Et no. tertio
qd appellatione electionis lato sumpto vocabulo cōprehendit elec-
tio actiua et passiua: et confirmatio ei? est finis electiois: ideo in ge-
- 16 nere est pars electionis: vñ hec verba. Electio sit penes talē ecclesiā
pnt tripliciter intelligi. Uno modo strictissime assumit de actiua. Sec-
undo modo magis lata et includitur passiua. Tertio modo latissi-
me et includitur etiam confirmatio hec autem verba. Electio sit
penes locum vbi debet fieri electio: et penes alium locum pōt in-
telligi vt sit penes actū in quo d3 fieri electio: et passiua penes aliū lo-
cū: et hic malus intellect? qd in hoc statutū obuiaret iuri et tangeret
preiudiciū tertij. Scdo pōt intelligi electio sit penes Andree. et La-
rofen. et vt caplm simul iungat ad actū electionis: et adhuc hic esset
malus intellect?: qd statutū obuiaret iuri cōi. c. j. **C** Potest tertio
intelligi qd electio sit penes Andree. et Carofen. i. qd hui? electiois
ps principians spectet ad Andree. vt spectet de iure actiue et passi-
ue et penes Carofen. quo ad finale pactū. scdm ad huc hic est melior
intellect?: qd p hūc min? pndicat iuri et p hūc minus ledit ius tertij
et pndicat iuri statuenti. Et his vñ qd statutū qd sonat contra ius
cōe d3 limitari et in quātū pōt restringi ad ius vt quāto minus pōt
ledat ius cōe. Scdo ex altera pte d3 limitari et restringi vt quāto mi-
nus pōt ledat ius tertij in pndiciū statuētis et in preiudiciū tertij
nō qd cōcludat ius eligēdi actiue vel passiue ptes Carofen. pndica-
retur ius tertij. Sed qd cōcludat ius cōfirmandi cōprehendit soluz
epi pndiciū: et ideo cōtra eū a nplaf ex quo dat limitatio quorūdie
diciū? statuta cōtra ius cōstringit: qd hoc verū ad pndiciū tertij: sed
quatenus tangit pndiciū statuētis intelligunt late sic et in priuile-
giis stricte intelliguntur ad preiudiciū tertij. Ad preiudiciū autem
statuentium intelliguntur late quia illo respectu dicit beneficium.
- 17 **C** Item no. quarto qd verba statuti sic debēt intelligi etiā verbis
impropriis: et latissime intellectis ne alteri preiudicetur: ad hoc
optimas tex. in repeti. j. de offi. deleg. c. super eo. **C** Et quomodo. mi-
rabile qd verba lata a statuto lz regulariter debeant in stricta si-
gnificatione intelligi hoc pcedit qd ex stricta restringitur preiudi-
cium tertij. Sed vbi ex stricta ampliant in preiudiciū tertij potius
verba intelligunt etiam in latissima significatione tertio preiudi-
cet et preiudicet statuenti: nam nō est dubiū qd appellatione iuris
eligendi nō cōprehenditur in strictissima vel strictissima iure cōfir-
mandi: sed bene latissime et improprie. Et est bene notandū et con-
tra ius commune loqui quo ad verba: sed mēti cōsonat cōis locutio-
nis no. bene. vide lz. qd verba priuilegij: et rescripti latissime intelli-
guntur et oīno verbis impropriis vt tertio nō preiudicentur. j. de
offi. deleg. super eo. **C** Et no. quinto vñ officiū cōsuetudinis quia
operant et declarant intellectū: qd iudiciū dubij: quandoqz statu-
tum: et sic cōsuetudo nō est supernacua disponens id qd ius vel sta-
tutum quando statutū in se dubiū est: ad hoc. ff. de legi. l. de quib?
- 19 digi. de rescrip. c. j. ff. de legi. l. minime. **C** Et no. vi. qd factum cōtra
statutū aut cōsuetudinē que nutrit ius priuatū venit cassandum.
per qd videt qd nō sit nullū: pōt tamen quicunqz cassari qd nō trāsit
in rem iudi. ex quo actus extrajudicialis est. de elec. consideramus.
- 20 et c. qd sicut. et no. de consi. cū omnes. **C** Et no. ad ver. qd no. pri-
mo qd suspēio priuat quē potestate actiua et passiua: sic suspen-
sus eligere nec eligi pōt: et facta secus electio cassat. **C** Et ver. cetera
rum no. qd statutū exorbitans d3 intelligi in dubio ne preiudicet et
iure cōmuni et etiā iure priuilegiato: et sic excluditur ab eius dubio
- 22 intellectus: et preiudiciū iuris cōis et specialis qd not. **C** Et no. h. qd
appellatione electionis in latissima significatione cōprehendit cōfir-
matio. Et no. qd papa possit ad sententiandū moueri ex quo: de
quo constat sibi ad commodum partis: licet pars illo iure nō vñat.
- 23 **C** Et no. ad ver. mandamus. no. quod nō omnis cōsuetudo pre-
iudicat iuri cōmuni: et qualis d3 esse vt preiudicet: vel etiā si sumat
pro pscriptiōne habet. j. c. si. de causa pos. cū ecclesia et tradit plene
in. c. j. et h. de pscript. lib. vi. Et not. qd hoc est verū siue cōsuetudo
sit sola siue fundetur super statuto quod interpretatur: et sic hic est
notabilis casus qd cōsuetudo obuians iuri debet esse pscripta
quod intelligunt doc. spacio. gl. annoz. et probat tex. hic qui egigit

talem quod obuiet iuri non solum quando cōsuetudo assumit of-
ficium dispositionis principalis contra ius: sed etiam quādo assu-
mit officium interpretationis statuti vel alterius dispositionis cō-
tra ius omnino. vide. d. de Rota in sua vltima conclu. quorū dicta

- 1 **C** Consuetudine potest induci qd vna ecclesia teneatur prelatū
de alia ecclesia eligere.
- 2 Electio quilibet tres habet partes.
- 3 Eligendi ius pertinet ad caplm iure cōmuni. nu. 10.
Electiois confirmatio pertinet ad episcopum.
- 4 Consuetudo vt valeat qualis esse debeat.
- 5 Monachus h3 potestatem agendi pro iure sue electionis lz alias
priuilegiū nō habeat et sine mandato caplm. nu. 28.
- 6 Monachus nedum agere pōt pro iure sue electionis sz etiam dis-
putare pro iure eligendi.
- 7 Capitulum et conuentus sede vacante pōt questionem agitare sup
proprietate iuris eligendi in ecclesia.
- 8 Priuilegium concedens liberam facultatem eligendi intelligitur
sine alterius preiudicio.
- 9 Ius negatiuū fatagens potest quis deducere in libello quando
est iure cōi fundata vel fundari potest priuilegio secus est si proba-
re velit per testes.
- 10 Electionis potestatem siue actiuam siue passiua potest episcopi
tribuere corpori alterius ecclesie tempore sue foundationis consen-
su patroni. nu. 42.
- 11 Episcopus potest facere statuta contra ius quando ius est in
fieri.
- 12 Ecclesia vbi pululat et creuit in plurimū sustentationem potest
gi seu erigi in titulū vel conuentū interuenientibus alijs requisitis.
- 13 Electio vbi est facienda de gremio alterius ecclesie locus executio-
nis non est tunc in ecclesia eligente sed ex qua d3 fieri electio.
- 14 Electionis appellatione lato sumpto vocabulo cōprehenditur ele-
ctio actiue et passiue et confirmatio.
- 15 Statutum plurimū intelligibile inquantum potest d3 restringi vt
minus ledat ius cōe et priuati.
- 16 Statutum plurimū intelligibile ad preiudiciū iuris cōis et tertij
quod potest ad preiudiciū statuentis in dubio: in dubio d3 trahi
ad intellectum preiudiciabilem statuentis.
- 17 Statuti verba lz regulariter debeant intelligi in strictissima signi-
ficatione pro lata hoc verum est inquantū si stricte intelligant mi-
nus preiudicant iuri et minus derogant tertio et latissime intelli-
do debent latissime sumi et vt ab eo sit semper exceptum tertij pro-
iudiciū simile in rescriptis et priuilegiis.
- 18 Statuta an possint interpretari qd qz scdm cōsuetudinem.
- 19 Consuetudo inquantū preiudicat iuri sicut d3 esse pscripta ita
inquantū interpretando trahit statutum contra ius.
- 20 Suspensio priuat quem eligendi potestate actiua et passiua.
- 21 Statuto plurimū intelligibili nedum debet intelligi ius cōe exce-
ptum sed etiam ius priuilegiatum alterius.
- 22 Consuetudo statutum dubium interpretans inquantum trahit sta-
tutum ad intellectum exorbitantem a iure cōmuni debet esse pro-
scripta.
- 23 Eligendi ius liberum actiue et passiue spectat ad collegiū de cōmuni
prelati agitur electione.
- 24 Eligendi ius vbi habent extrinseci est contra ius cōe.
- 25 Liberam habens facultatem ad certum quid limitatur ad regulas
iuris.
- 26 Eligendi ius passiue est de iure cōi liberū in ecclesiā eligere possit
libere vel de suo vel alieno gremio.
- 27 Ius alterius in iudiciū nemo deducere pōt sine mandato.
- 28 Eligendi iuris quod spectat ad ecclesiā questio non potest eccle-
sia sede vacante tractari.
- 29 Eligendi ius potest incidenter disceptari per aliquem vacante so-
de et sine mandato quatenus vt causa concludat ad validitatem ele-
ctionis.
- 30 Fallit quando principaliter vult assumere disceptationem super
iure eligendi vt super eo pronuntietur vel ab initio principaliter
deducendo vel super eo ex post facto confessionē principaliter assu-
mendo

- mendo tunc non potest ad preiudicium ecclesie nisi habeat mandatum vel nisi fiat et patiatur et an procedat istud sede vacante et in regularibus seu monasteriis. nu. seq.
- 29 Capitulum vacante sede non habet defendere iura episcopi vacante vero monasterio de statu monasterii potest agere cum conventus administratio nem habeat et iudicium constituere possit.
- 30 Iudex ad quem confirmare potest ex officio et supplere magis in his que tangunt utilitatem publicam.
- 31 Iudex quando sibi constat in iudicio de causa vel ratione partis per quam est clara iniuria potest ex officio scdm eam pronuntiare etiam si pars non inuitatur de ea opponere licet pars non credat per illam iurari.
- 32 Iudex ex officio potest pronuntiare quando videt instrumentum contra quod etiam si pars non possit opponere ex quo iniuste iudicaret si est ratio iuris vel facti nota iudici ut iudici quando est in iudicium deducta.
- 33 Testis etiam non obiectatus qui ex actis apparet quod est consanguineus partis producentis non probat et potest iudex ipsum ex officio repellere in cuius consideratione est quanta fides sit testibus adhibenda.
- Iudex potest ex officio se informare de testium habilitate vel inhabilitate et testem non obiectatum per partem qui possit repellere.
- 34 Interpretatio non cadit super clavis et apertis.
- 35 Statuta recipiunt interpretationem restrictivam ad limites iuris communis ne tertio preiudicent.
- Fallit quando verba statuti proprie aut improprie ponuntur.
- Fallit quando verba sunt certa.
- 36 Eligendi prelatum quod altera ecclesia potestatem non habet statuto in fundatione ubi deficit solennitas debita scilicet consensus patroni seu capituli licet conferat episcopus. nu. 42.
- 37 Statuere contra ius cōe in genere non potest episcopus et in preiudicium tertij nam solius est pape iura tertij auferre.
- 38 Electio in abstracto tam activa quam passiva quod in alio loco fiat quam in loco prelatore seu dignitatis an sit contra vel preter ius cōe. et ut electio fiat de monasterio est ius publicum. nume. seq. et nume. 45. vlt. ad nume. 50.
- 39 Pacto non tolluntur ea que sunt iuris publici.
- 40 Prescribi non potest ius eligendi de quo nume. 36. sine titulo et bona fide.
- 41 Statuere potest episcopus contra ius quatenus statutum concernit ad eius incommodum.
- 42 Statuere qui possit episcopus contra ius et a principio fundationis ut quod in aliena ecclesia eligat ex tñ consensu patroni.
- 43 Episcopus potest ecclesiam alteri subicere sicut vnire.
- 44 Eligendi ius potest ex consuetudine passive quod iuncta prescrip tione vel consuetudine de qua nu. seq. et. 47.
- 45 Prescriptio contra ius cōe cōiuncta bona fide requirit titulum.
- 46 Consuetudo contra ius commune inducta potest quis sibi querere sine titulo bona tamen fide interveniente et quod dicta consuetudo requirit xl. annorum spatium.
- Ufus pro titulo habetur.
- 48 Prescriptio ut deroget iuri cōi an sit necesse quod hoc agat consuetudo ipsi iuri cōi preiudicare.
- 49 Consensus presumitur quod questio non refertur.
- 50 Electio quod passive sit penes collegium alterius ecclesie quando dubium est quod episcopus per verba que profert sic voluerit et non apparet statutum vel consuetudo interpretari: tñ in dubio si potest restringitur ad limites iuris ut preiudicetur episcopo tantum statum ti non autem capitulo et sic an intelligatur electio penes vtriusque capitulum et si preiudicetur episcopo quo ad confirmationis partem an remaneat ea vel transferatur penes capitulum dicta confirmatio. nume. seq. vlt. ad nu. 54.
- 51 Electionis ius active et passive non transfert episcopus solus statuto vel consuetudine in gremio ecclesie alterius post fundationem etiam ex sola prescrip tione nisi titulus adesset.
- Fallit tamen de consensu illorum quibus preiudicatur.
- 52 Statuti intellectus de quo nu. 50. an consuetudine ut interpretante possit extendi ad ea que ea consuetudine solent intelligi.
- Consuetudo prescripta xl. ann. est dubij iuris interpretativa.
- 53 Sententia non potest iudex super non deducto.
- 54 Papa seu iudex ad quem confirmare spectat potest ex officio supplere et magis in his que tangunt utilitatem publi. ubi apparent ex actis deducta licet non obiecta.
- 55 Iudex quando potest ex officio super non deductis sententia.
- 56 Sensus non privatur potestate iurisdictionem exercendi.
- 57 Sensus an habeat aliquam potestatem in iuribus ecclesie.
- 58 Sensus privatur potestate sacramenta suscipiendi.
- 59 Sensus minori suspensione de qua nu. seq. non privatur voce electionis ad commodum alienum.
- Fallit si sit excommunicatus notorie. nu. 31. et. 33.
- 60 Eligendi potestas in canonico vel monacho et vocem dandi in ca-

pitulo dependet ab officio et ordine et non de pendet ratione beneficii.

- 61 Sensus sine maiori aut minori suspensione non potest eligi.
- 62 Electio ad canonicum ex privato officio spectat ex publico vero ad capitulum
- 63 Excommunicatus occultus potest in caplo vocem dare et sit ei iniuria si resistatur.
- 64 Sensus an possit excommunicare vel suspendere seu iurisdictionem exercere vlt. ad si. capi.
- 65 Iurisdictionalis potestas non dependet ab ordine quare videatur posse per ordinis suspensionem tolli.
- 66 Sensus an possit beneficia conferre. nu. seq.
- 67 Beneficium an et qui possit conferri ab eo qui est incapax ordinis et an collatio beneficii sit iurisdictionis. nu. 36.

Cum dilectus Hoc est vnum solenne. c. in tex. et in materia: et habet vnam materiam in glo. que vbiq. ubi tangitur intricata ponitur: unde non prosequor punctualiter et pendenti seu ad littere corticem sed ad intellectum. In summa autem dicitur hec notabilis. decre. c. De consuetudine potest induci quod vna ecclesia teneatur prelatum de alia ecclesia eligere. b. d. Et sunt. v. partes: secundum hosti. in prima ponit electionis duplicem questionem. In secunda pro electo allegationem ibi idem. In tertia contra electum responsionem: ibi dictus. In quarta vnius questionis diffinitionem: ibi quod nobis. In quinta cum distinctione et declaratione alterius decisionem: ibi ceterum. Joan. and. dividit aliter. in duas partes principales. In prima narrat duplicem questionem cum partium allegationibus: primo ponit allega. p. electo: secundo contra electum. In secunda parte vnam questionem diffinit: aliam diffinendam committit: secunda ibi: quod. Or habetis divisionem et summam. c. Pro aperiendo intellectum de cre. premitto evidentialiter vnum tantum. scilicet quod quilibet electio habet tres partes: et quilibet pars late potest dici electio: habet enim partem activam ex parte eligentium. Item passivam ex parte electorum quasi electionis finis: vel dicitur ex parte activa electio late: prout comprehendit etiam ex parte passiva latissime prout etiam confirmationem comprehendit. Item premitte quod communiter de iure communi ius eligendi pertinet ad capitulum: confirmatio ad episcopum: sed prout est electio ex parte passiva semper est libera: quod potest fieri ex quolibet ecclesia: de ista: de illa: et de alia: aduc semper recurrimus ad hanc decre. de quo tamen dic ut hodie habetur in cle. i. de elec. c. Dis sic positis venio ad casum in terminis in decre. ista. In tex. ibi litigantur: sic super duobus capitulis erat questio principaliter. scilicet super iure eligendi. Item super electione facta. In tex. ibi liberam. scilicet active et passive. In tex. ibi pullulantur: ita quod erigetur in collegiatam. In tex. ibi penes fratres etc. ex istis verbis orta est disputatio. In tex. ibi et. j. deciditur: quod allegabatur et electio nem factam a suspensis et de suspensio et qualiter debeat intelligi. j. patet. In tex. ibi posset: subaudi et debeat. In tex. ibi: confirmatio: et sic confirmatio appellatione electionis: continetur ibi: que iuri cōi etc. c. Mo. bene qualis debet esse consuetudo ut valeat et prout alle gani istu tex. In tex. ibi liberam habeat et sic active et statim sequit de passiva: sic duas partes electionis liberas. Tertiam nota. scilicet de confirmatione. In tex. tibi presentanda: sic dea verba. s. posita penes fratres etc. possunt habere triplicem intellectum: duo sunt minus preiudiciales iuri communi: iuri tertij igitur eligitur tertius qui est preiudicialis tantum statuenti. c. Primus est quod electio ex toto sit penes mona. Rarofen. active et passive. Secundus est quod saltem passive. c. Tertius: quod due partes electionis sint libere penes mona. Audien. Tertia. scilicet confirmatio: penes Rarofen. c. Mo. quod monachus habet potestatem agendi pro iure electionis sue: licet alias non habent proprium. c. Item nedum agere potest pro iure electionis: sed etiam disputare pro iure eligendi in quantum deduct ad validitatem electionis sue. c. Item capitulum et conventus vacante sede: potest agitare questionem super proprietate iuris eligendi in ecclesia: et sic est casus spalis contra regulam que habet causas ecclesiarum non posse transire vacante sede. j. ne se. va. per totum. Item quod super deducto p. modum casu in iudicio si partes super illo simpliciter disputationem assument: super illo est de necessitate pronuntiandum quod no. quia limitat id quod habetur de iordi. cogni. c. primo: et vide tex. et Inno. j. de causa pos. cum ecclesia. c. Item quod privilegium concedens libere facultatem eligendi: intelligitur si ne alterius preiudicio. Item quod in libello quis potest deducere ius satagens negativam: quando est fundata de iure communi: vel fundari potest privilegio: secus si probare velit tantummodo per testes. j. de ca. pos. cum ecclesia. c. Item ex vers. dicitur. c. Mo. quod episcopus tempore fundationis ecclesie potest tribuere potestatem electionis sue activam sine passivam corpori alterius ecclesie et sic quando ius est in fieri episcopus potest facere statuta contra ius: nam de iure communi electio spectat ad canonicos seu monachos eiusdem ecclesie: ut p. batur. j. de elec. c. j. determinando iuris origi.

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

ne non secundum productionem iuris cōsis: sed aliter distinguendo preter
ius: hoc tñ facere nō potest sine patronorū cōsensu ecclesie: aut fun-
dantiū ecclesiaz. ¶ Item nō. ter. qd vbi ecclesia pullulat: et crescit
in sustentationem plurimū: potest eligi seu erigi in titulum vel con-
uentum qd intellige interuenientibus alijs requisitis: vt. j. d. ex. c.
12. prela. cum ecclesia. ¶ Item not. arg. qd vbi electio est facienda de
gremio alterius ecclesie: locus electionis non est tunc in ecclesia eli-
gente: sed ex qua dñ fieri electio hoc pcedit forte quando hoc habet
consuetudo vel privilegium: alias non: vide quod iste tex. hoc pro-
bet. ¶ Item quod appellatione electionis lato sumpto vocabu-
lo: comprehenditur electio actiue et passiue: confirmatio: et sic ba-
14. bet tres partes electionis. ¶ Item quod statutum plurimū intelli-
gibile quantum potest: debet restringi vt minus quā pōt preiudicat
15. iuri communi: et iuri priuato alteri. ¶ Item qd statutum pluri-
mū intelligibile ad preiudiciū iuris cōsis: tertij et potest trahi ad
preiudiciū statuentis in dubio debet trahi ad intellectū preiudi-
cialiū statuentis: et ab eo debet excipi intellectus preiudicialis ter-
tio et sic statuta quo ad statuentē sunt late interpretanda: qd est bene
16. ficiū idem in privilegijs. j. de. x. sig. cum olim. ¶ Item qd licet
regulariter verba statuti debeant intelligi in strictissima significa-
tione prolata: hoc est verum in q̄tum si stricte intelligatur minus
preiudicat iuri: et minus derogant tertio. ¶ In quantum stricte
intelligendo plus offenderent ius cōis: et priuatum alterius: latissi-
me intelligendo minus tunc statuta debent latissime intelligendo
sumi: qd etiam i primo vocabulo statutum debet intelligi: vt ab eo
sit semper exceptum preiudiciū tertij: simile in rescriptis: et in pri-
17. legijs. j. de. of. dele. super eo. ¶ Item vnum effectū consuetudinis
quia aliquando interpretatur statutū: tunc dubium statuti pluri-
mū intelligibile: seu super intellectu statuti stādum est interpre-
18. tationi consuetudinis. ff. de le. l. minime. ¶ Item qd consuetudo si-
cut in q̄tum dispositiue preiudicat iuri debet esse prescripta: vt. j. c.
fi. ita: et in quantum interpretando trahit statutum ius hoc probat
text. ibi dum dicit qd debet esse talis que obuiat iuri: qd exponunt
19. doc. i. debet esse quatuor annorū: vt. j. c. si. z. c. si. lib. vi. ¶ Item. ec-
x. si quia. quod suspensio priuat quem ptate. eligendi actiua et passi-
20. ua: sic suspensus nec eligere nec eligi potest. ¶ Item qd a statu-
to plurimū intelligibile: nōdum debet intelligi ius cōis exceptum
21. sed etiam ius privilegiatum alterius. ¶ Item qd consuetudo sta-
tutum dubium interpretans in q̄tum trahit statutū ad intellectū
22. exorbitatē a iure dñ esse prescripta. facit. c. si. j. eo. ¶ Item qd
ius eligendi actiue et passiue liberū spectat ad collegium: de cuius
23. plati agitur electione. ¶ Item qd vbi extrinseci habet ius eligen-
di hoc est contra ius commune: vt. j. de ca. pos. cum ecclesia intrina.
24. ¶ Item qd per hoc verba libera habeas facultatem facultas limi-
25. tatur ad regulas iuris. ¶ Item qd de iure cōmuni ius eligendi
passiue est liberū in ecclesia vt eligere possit libere vel de suo vel alie
no gremio. ¶ Pro discutienda materia decre. huius primo defen-
dam tex. a quibusdam obiectis. secundo descendam ad materiam.
26. ¶ Et primo decre. obuiat: qd nō videt. ¶ Electus agere potuisse
super iure eligendi: hoc ex duplici capite: primo quia non habuit
mādatum et ius alterius in iudiciū deducere non potest: de pen.
27. c. j. scō quia q̄tio iuris eligendi qd spectabat ad ecclesiā nō pōt ex-
28. clesia vacante tractari ne se. va. illa: et per totum. ¶ Ad p̄mum di-
cit glo. prima qd hic habebat mādatum vel secūdo poterat deduce-
re ius eligendi incidenter: qd erat connegum vt causa ad electionē
suam. id de eo poterat litigare sicut super causa electiōis proprie: et
etiā sede vacante: hoc esset verū quando ipm in iudicio deduceret p
modum cause: quo casu non esset sup eo pronuntiandū: sed sup elec-
tione sed hic deducit principaliter. ¶ Concludo ergo qd quādoqz qd
vult disceptare sup iure eligendi incidenter: quatenus vt causa con-
cludat ad validitatem electionis: hoc potest sine mandato. et va-
cāte. sede. ¶ Aut vult principaliter assumere disputatiōē sup iure eli-
gendi: vt super eo pronunciet: vel ab initio principaliter deducen-
do: vel super eo ex post facto confessionem p̄ncipaliter assumendo:
non potest ad p̄iudiciū ecclesie: nisi habeat mādatū. p̄ nisi sciat
et patiatur: de re iudi. q̄uis. ¶ An aut hoc vacante sede possit ad-
huc tenendum est qd sic: vt dicit hoc decre. et dictum. c. cum ecclesia:
de ca. pos. et de resti. in integ. c. si. z. no. de rescriptis: edoceri. et est spe-
cialē in iure eligendi: quod competentius tractatur vacante sede vt
29. hic: vel secundum Inno. et hec verba nunq̄ bene intelli. ¶ Et con-
traria loquuntur de sede episcopali hic de regulari. Ratio quia va-
cante sede capitulum non habet defendere iura ep̄i: vacante vero
monasterio de statu monasterij pōt agi: cum cōuentus administra-
tionem habeat et iudiciū cōstituere possit. ff. qd cuiusqz vniuer. l.
j. et facit quod no. de resti. in integ. c. si. ¶ Nunq̄ videri rationē de hoc
30. quare plus in monasterio q̄ in alia ecclesia regulari. ¶ Secūdo.
obuiat decre. quia papa pronunciat super non deducto nihil hic
apparet oppositum quod suspensus esset igitur et contra id de sy-
mo. licet hely. So. dic quod hic erat oppositum inde et etiam fue-
rat propriatum: vel dato quod non fuerit obiectum iudex ad quez
spectat confirmare potest ex officio supplere. Idem de elec. nihil.

et cum nobis olim: qd he tangunt vtilitatem publicam: ad hoc de
ap. oblat: et hoc dicit glo. pe. in ver. preterea: vel secundo dicit glo.
31. Et no. bona verba: quod qd iudici constat in iudicio de cā vel rōne
partis p̄ quā est clara iustitia p̄t iudex etiā si par silli nō innitit: de
ea opponere et scdm eam p̄nuiciare. l. pars nō credat p̄ illaz iunari
ad hoc de cōces. p̄bē. ex pte de elec. cū cām. j. de re iudi. cū bertoldus:
32. ¶ Immo plus dicit alibi Inno. qd etiā si pars nō possit opponere
iudex vidēs in l̄m q̄ nō debet in iuste iudicare: vt no. de cens. cum
olim: et maxime qd tangit vtilitatem publicam: vt dicit glo. nota-
bilis de proba. l. cām. in verbo astringit: et idem qd hic no. s. ti. j. ex
tenore: et s. c. cū inter. Qd est verū qd rō est in iudiciū deducta. Si
est rō iuris vel facti nota iudici vt iudici. ff. de le. iij. si offidius. C. vt
que defunt aduo. la. Idē cy. C. vt. que defunt aduo. l. j. et quod habe-
tur. j. de postu. boner: ad hoc optime quod scribit Inno. j. de testi.
33. per tuas quod no. p̄iudicē dicebatur productus erat testis qui erat
cōsanguineus partis: et hoc constabat ex actis: nihil erat oppositū an
iudex possit ipsum repellere dicebam quod sic: qd quanta fides te-
sti adhibenda est in consideratione iudicis: vt. l. iij. ff. de testi. ex quo
sibi constat potest ipm repellere: fide non adhibere absqz quod op-
ponat: hoc credo qd testis est simpliciter in iudicio. Quo casu di-
cit Inno. quod ēt summarie ex officio iudex poterit de eius inha-
bilitate informare quod bene. Si autem testis sit inhabilis et possit
per partem approbati vel reprobari: puta qd cū repellendum esset
suspensio ex aliqua causa illata ei cōtra quem producit: tenet So.
an. in addi. spe. in ti. de teste. j. ver. Item quod est domesticus: et in
eo. ti. j. exponitur. ver. l. pone quod administratio ecclesie in. c. de
teste. j. sepe circa prin. quod sit necesse qd opponat. alt. de teste. quā
to: ad hoc facit glo. qd scribunt doc. in. c. j. vt lite non conte. qd nō ex-
cusat notorios ab oppositione vbi exigitur et glo. in cle. sicut appel-
lationem de appel. in cle. et vide de testi. p̄tium. vide glo. de excep.
pia in glo. quando est publicū. l. i. v. j. qd possit repellere testē ex offi-
cio: vide Inno. de accu. inquisitionis super verbo sensum. ver. Et si
34. nihil obiciatur. vide gl. de vsurio: qd frustra. ¶ Item ad glo. q̄
incipit silem interpretatione habet op. qd hic nō cadat semper
35. interpretatio. ff. de le. iij. l. ille aut ille. ¶ Item glo. concludit quod
statuta recipiunt interpretationem restrictiua ad limites iuris cō-
muni: ne preiudicet tertio: ad hoc. l. iij. C. de nora. s. de cōsi. ex lite-
ris. s. ti. j. cum causam: fallit hoc quando verba proprie aut impro-
prie ponuntur: alio non est a verbis recedendum. ¶ Item fallit qd
verba sunt certa: nā super nō dubijs non cadit interpretatio. ff. de
lega. iij. ille aut ille: vide Inno. de testi. cum clamor. ¶ Item ad
tertium. s. ad materiam duo hic examinanda sunt. Primum consi-
stet super virtute statuti. vel consuetudinis in quo fundatur prima
exceptio per caplm. Rosaf. opposit: hoc examinabitur cū gl.
que est super verbo cōstitutū. Scdm sup scōa exceptiōe: de suspen-
sione. et hoc tangitur cū glo. qd est super verbo a suspensio: ergo p̄ma
decre. intendit hoc: qd statutū in fundatiōe ecclesie p̄ qd tribuit po-
testas eligendi seu necessitas penes Rosaf. valeat vel saltem con-
36. suetudo. ¶ Et contra istud obuiat: qd aut dicimus capitulū hoc pos-
se habere vt de eius monasterio fiat electio passiue ex dispositione
statuti: vel ex dispositione cōsuetudinis: vel vtriusqz mixtum: et sta-
tuto nō. ¶ Primum: qd in statuēdo deficit formalitas: et solennitas
debita. s. consensus capli qui in talibus exigitur: de his que si. ap. re-
37. la. quanto. ¶ Secundo: qd ep̄us nō statuit contra ius cōis in gen-
te: de ma. z obe. quod super his: nec etiā cōtra ius priuati: iuri alte-
rius detrahēdo: qd hoc est solius pape tollere ius alterius: de cōsi.
que in ecclesiis: de reli. do. q̄stitutus. xvi. q. j. statumus: qd ibi
38. no. ¶ Aut ergo consideramus hic ius eligendi: vt in abstracto:
et hoc est contra ius cōis: vt fiat electio necessario de alieno monas-
terio: tā in actiua: de elec. c. j. q̄ in passiuā: vt patz hic. xvi. q. fin. c. vlt.
39. xviij. q. ij. abbate: cum si. et sic nō pōt ep̄us. ¶ Secundo. qd hoc ius vt
fiat electio de monasterio est publicū: ideo pacto nō pōt tolli: ergo
nec statutor: de fo. cōpe. si diligēti: de testa. requisitis: cū si. ff. de adm.
40. tu. l. quidā. ¶ Aut consideramus ipm vt appropriatū alicui pri-
uato: et non potest per iam de cā. Concluditur ergo qd vi statuti nō
potest. Nō pōt hoc etiam ex v consuetudinis aut p̄scriptionis: qd
hec p̄scriptio: vt cōtra ius: exigit titulū: et bonā fidē. de p̄scriptio.
si diligēti: patet in. c. j. et. ff. de p̄scriptio. l. i. v. hic non potest esse
alius titulus q̄ statutū. Statutū aut hoc de se nō pōt: qd nō pōt va-
re titulū de decimis dñi. ff. de vsuca. l. nunq̄: ex quibus cōcludit qd
nec mixtū ex vtroqz. ¶ Et quā lege a principio vsqz ad. ver. et iō pa-
41. parillo. ver. excluso vade ad. ver. tñ satis credo: quē lege vsqz ad finē
quos casus quos bñ aduert. ¶ Qd enim constat de intentione
ep̄i qd nō intendit nisi in caplo extrinsecō trāsferre ius cōfirmandi: et
planū qd tñc alteri nō p̄iudicat: cōtra ius statuerē pōt: quatenus sta-
tutū tēdit ad eius incōmodū qd bñ no. qd limitat. c. qd sup his: tñc
si caplm vellet p̄scribere vltra nō posset nisi cōfirmādo: de p̄scrip.
42. veniens. ¶ Item qd sumus in casu in quo cōstat ep̄m statuere quod
intendit saltē ius eligendi passiue in aliud caplm extrinsecū: hic est
aduertendum: an statutum valeat: glo. recitat duas opinio. Una
in principio

in principio glo. que fuit. Jo. qd. nō potest: hoc rōnibus. s. allega-
tis: hoc esset statuere. s. ius: q. pacto pñatorū. rē. q. non pōt tol-
lere ius alterius: hoc t. glo. in pñ. vsq. ad. v. rō. papa interpretat.
Secūda est opī. in fūdo glo. v. tñ satis credo: vbi pcludit q. valeat
statutu: opē trāstatiōis. huius iuris etiā abq. aliq. pscriptiōis: dñ
mō statuat epus de voluntate pñonoz: nā pōt ab initio. i. tpe quo
creaf ecclia illā alteri de voluntate pñonoz subijcere: q. clīci elige-
rēt sibi plati de maiori ecclia: vel de alia: hoc t. Inno. alt. ad hoc
j. d. his q. si. a. pla. q. to. xi. di. catholica: dicit ex pñ. i. d. v. sig. abba
te. Ad. dñā dicit q. hoc nō est statuere. s. ius q. vellet. s. ius eē q. nīhil
est dispositū a principio: vt q. eligat de aliena ecclia: s. q. dispo-
nitur a principio hoc nō est. s. ius: q. ius pmittit quālibet dispositio
nem: vel clari dñ ad. s. glo. aut vult statuere. s. ius ex toto: nō pōt:
aut in aliquo distinguēdo: potest: de of. archid. c. i. r. hoc quaten?
ius cōsiderat in abstracto: quatenus aut vt appropriatū aut nō dñz
ius est appropriatū: s. ius potest statuere: put est iurē dñ: sic loq-
tur hoc de re. nec dicit. s. ius statuere cū ius pmittat. ¶ Aut post q.
est creatū tunc nō potest statuere tollēdo ius iā questū: hoc ius
etiā erat in fieri scōz tēpus quo ecclia creata est: sic loquitur hoc de
cre. que no. an. t. q. episcopus. s. ius statuere: not. qd. episcopus nīhil
potest statuere: vel eccliam subijcere ad pñdiciū eius: absq. con-
sensu pñonoz scōm autem istū intellectū: opī. hic nō est casus no-
stus qd. tunc cōsuetudo hic nō fuit necessaria ex quo hoc statuere po-
tuit cuius dñā inuit ifa. j. q. hoc statutu nō erat certū: ideo fuit
necessaria interpretatio: aut pñonoz: aut hominis: vt. j. subijcit.
43 ¶ Nec ob. si dicat. potest epus eccliam totaliter alteri subijcere:
vt patet de exco. pla. sicut vnire: ergo fortius pōt ipsam pñdiciū
ter subijcere: etiā iure qñto: creato: q. qui potest qd. est plus nō ob-
nians iuri: vt subijcere: q. hoc est minus q. pōt subijcere quo ad
ius: eligēdo: q. hoc est plus: q. cōtra ius: rē simile q. iura ecclie va-
cantis: q. nō habētis defensionē nō possunt alienari: ipsa tamē
ecclia vniri vel donari potest. ¶ Primū patet de re. ec. nō alie. du-
dum. li. vi. scōm patet in clem. si vna. co. ti. ad hoc qd. no. j. de trāstati.
44 pla. sup. glo. plenultima. ¶ Secūda est opī. Jo. que ponit in pñ.
glo. vsq. ad. v. ideo papa: rē in. tamē ius istud vsq. ibi: rē solū
modo: rē tenet q. hoc nō pōt epus statuere rōnibus palle. r. scōz hoc
hic opata est pscriptio. r. consuetudo: q. dato q. hoc nō potuit
episcopus: pōt tñ pñdiciū: r. cōsuetudine tale ius passiuē qñ:
r. sic scōm glo. potuit pñdiciū etiā ex minus iusto titulo: allat. de. v. b.
sig. abbatē: de emptio. r. v. pñent: hoc non credo: q. hoc pñdiciū
esset. s. ius: vñ exigeret titulus: nisi tñ tempus foret cuius initium
r. vt in. c. i. de pñdici. li. vi. hoc nō videt esse verū: vt p. b. r. j. de. v.
45 sig. abbatē. r. no. in. c. i. de elec. r. p. hoc cessant oīa vba. j. posita. ¶ I
est ergo qd. pñdiciū qd. electio possit fieri de alio monasterio: vñ qd.
aliū nō de monasterio admittant ad eligēdū hoc non est. s. ius: sed
preter ius. Ideo pscriptio pcederet sine aliq. titulo: vt. c. cū ecclia:
r. qd. ibi no. de ca. pos. r. pñdiciū: no. in. c. si diligēt. de pñdici.
sed pñdiciū vt statuere qd. pñdiciū a iure libera vt clerici possint
eligere de proprio monasterio: vel alio restringat ad certū monaste-
rium. bñ est. s. ius: vñ requiritur titulus: bona fides: vt in pñdici. ius
ri. q. id qd. erat voluntatis scōm dispositionem iuris cōis trahit ad
causam necessitatis: hoc est directo. s. ius commune: sic saluat glo.
46 nostra. q. q. aliqui tēnerit dñā bñ: vt dñ qd. quādoq. allegat pre-
scriptio: tñ requiritur titulus: vbi pscriptio est. s. ius cōe coniuncta
47 bona fides: quādoq. allegat consuetudo: tunc sufficit bona fides
tantū: nō interueniente alio titulo: ratio q. vñ habet loco titu-
li: vt no. in. c. cum olim ad finē: r. c. si diligēt. j. de fo. cōpe. vñ de si nō
requiritur titulus: certe titulus min? iustus nō debet impedire vsu-
captionē: cū r. sine illo pcedere possit dato qd. ad sit error iuris. sicut
in simili dicit de incepta actio. pposita in libello: in. c. ex amata. j.
de iudiciis: tamē archi. in. c. j. de pñdici. li. vi. videt seq. r. remittit
ad no. in. c. q. cognouimus. x. q. iij. r. xviij. q. ij. q. cognouimus: est
no. scōm doc. q. vbi cōsuetudo est contra ius cōmune nō sufficit spa-
cium. r. annoz: immo requiritur spaciū. xl. annoz: sic no. p. Jo. an.
in. c. si de consue. lib. vi. in glo. ordinaria: r. j. e. c. si. j. in versu. si.
48 ¶ Sed queritur: s. hoc vba si bene aduertatis directe: facit tex.
ibi in. ver. mādamus. vbi ad hoc vt pscriptio pñdiciū iuri cōmu-
ni: est necesse qd. hoc agat consuetudo ipsi iuri cōmuni pñdiciū:
r. sic tex. videt velle qd. hoc pcedat qñ cōsuetudo hoc directe agit: vel
hoc requiritur als reperit iure cautū qd. vbi statutu est multipliciter
intelligibile: qd. error iuris nō impediat pscriptiōem: nec pbat
iste text. immo si bene ponderet directo pbat dñm: nec inuat hoc
casu minus iust? titulus: vt in iurib? pro dñā allega. r. constat vt di-
xi de iniustitia tituli ex duob? r. q. deficit capli cōsensu: sic ex de
fectu solēnitatis: r. q. iā hoc facere nō pōt episcopus: sed dicit. l. d.
po. quod primū tollit: quia ex quode hoc non refertur questio pñu-
mitur qd. cōsensu capli intercessit: de his q. sunt a pla. ea noscūt: q.
49 no. q. dat intellectū ad. c. ea noscūt. ¶ I. bñ vt pñmif cōsensu
qd. de hoc nō refert qñto: alias secus: sed nō p. p. hoc ratio ad pñmif:
qd. vbi exigit titulus ad pñdiciū: quod est qñ est. s. ius etiā in
istis titulis: nō tribuit causam vsucapiendi: vt in iuribus pallea.

r. iura que alleg. glo. loquuntur quādo iniustus est titulus errore fa-
cti: vel qñ nō exigitur titulus: ideo non procedit hic intellectus: qñ
verba statuti sunt certa: vel qñ tenes opī. Jo. r. hoc erit impscriptibi-
le: vel tenes opī. gl. r. tñ statutu solū hoc operaret: vñ de nō esset ne-
cessaria pscriptio: relinquitur ergo qd. decre. hoc procedit qñ verba
sunt dubia statuti: quo casu si teneretur opī. adhuc stantibus vñ
dubis: cessante pscriptiōe procedit interpretatio quāz facit pa-
pa. ¶ Sed an cōsuetudo possit opari: dic qd. nō vt acquireret pas-
sive: qñ etiā iuris error: credo quod posset dare passiuum: cum ver-
ba etiā certa non darent. Sed tenendo opī. glo. dic qñ est dubiū
an epus per verba que pñt voluerit qd. electio passiuē sit penes col-
legium alterius ecclie: nō apparet consuetudo interpretari: tñ
dic quod in dubio si potest statutu restringitur ad limites iuris:
vt pñdiciū epō tñ statuti: nō capitulo: sic intelligentur bec
verba: sicut electio penes caplin Andree. r. caplin Raroseñ. r. ele-
ctio latissime sumpta: quo ad partem actiuā r. passiuā sit libe-
ra in caplo Andree. ¶ Quo ad partem confirmationis in qua pre-
iudicatur epō sit penes caplin Raroseñ. r. hic est verus intellectus
quem sequitur glo. in versu. r. ideo vsq. ad versu. cum ius: in versu. r.
epus: vsq. ad. ver. tñ satis credo: vñ statutu solū hoc non opatur: q.
erāt verba dubia nec pscriptio: sed cōsuetudo que dñ esse pscripta
r. etiā qñ interpretat statutu cōtra ius. ¶ Aduerte tñ nunquid hoc
casu possit pñdiciū ex vi illius statuti: vt possit hñ electionem pas-
siue: casus est hic qd. sic qd. no. s. tunc quā potuit pñdiciū ex vi il-
lius statuti: dico q. consuetudine poterit tñ interpretari statutu
vt etiā statuti queratur ius cōtra ius cōe: sic aduerte. ¶ Aut q.
ex vi pscriptiōis agit querere aliquid contra ius cōe: pscriptiōe
hoc directe agere querere: hoc fieri nō pōt: nisi ad sit titulus: bona
fides: vt in iuribus pñat. que hic non ad sunt: q. fundata super erro-
re iuris: r. exigitur titulus q. pñdiciū contra iura: vel forte pote-
rit pñdiciū vbi error fundatur super errore multipliciter intelli-
gibili: q. hic est error probabilis: r. sic habetur loco tituli: cōtra pa-
cedunt qñ error est iuris clari r. aperti: qui error non potest haberi
pro titulo: contraria ergo procedunt quādo error est in titulo: r. ca-
dit error circa ius in quo nulla probabilis cadit hesitatio: r. secun-
dum hoc hic erit casus singularis: qd. sicut titulus putatiū errore
facti probabilis transfert vsucapiendi conditionem: ita quando ti-
tulus est putatiū fundatus super errore iuris in quo probabilis
cadit dubitatio: qd. multipliciter intelligibile est: qd. bene nota r.
qd. sup. iure qd. agit queri an statutu possit: sunt opī. de quibus hic
adhoc qd. no. de ap. cū spāliti: de re iudi. l. cū prolatis: r. in. l. qd. nerna.
depositi. per bar. Aut ex consuetudine vel pscriptiōe principali-
ter nō agit ius querere: s. ex statuto de per se: hoc non posset epus
vt dñ. s. Aut ex pscriptiōe: r. statuto simul iunctis: statuto hoc
principali operaret: cōsuetudine statutu interpretante: r. tñ dico
qd. cōsuetudo interpretari pōt statutu: vt operet contra ius cōe nec
tñ exigitur in cōsuetudine titulus: q. nō hñ effectū pscriptiōis:
sed solū naturalē effectū cōsuetudinis interpretado statutu: quo ca-
su nullus exigit titulus: quod no. q. limitat illa iura q. dñt in pñ-
scriptiōe cōtra ius tituli exigit: q. illud est verū qñ directe ex pñ-
ptiōe agit ius queri: secus si nō ex pñdiciōe vel cōsuetudine dire-
cte. ¶ Sed ex statuto vel lege cōsuetudine statutu interpretado ex-
tēdet: ex quo inferi q. i. nō valeat statutu cōtra ius: tñ si ex cōsuetu-
dine cōtra ius interpretat ex iurib? cōsuetudinis pōt statutu. s. ius
trahit: q. verba no. q. alibi nō habes. ¶ Oportet tñ q. talis sit cōsue-
tudo: qd. sicut cōsuetudo pscripta que r. sine titulo pñdiciū vt cō-
suetudo: s. nō exigit vt sit pñdiciū: vt pñdiciū que nō gerit offi-
ciū pñdiciōis s. cōsuetudinis: r. sic intelligo tex. dñ dicit qd. debz
esse talis: q. iuri cōi pñdiciū: ex hoc habes vñ valde notabile: q.
sicut exigit qd. cōsuetudo. s. ius sit pñdiciū: ita exigit qñ ius multi-
pliciter intelligibile quo ad sanuz trahit intellectū in ob nū iuris:
r. absq. pñdiciōe vel cōsuetudine scōm ius foret intelligēdū exi-
git vt sit pñdiciū. ¶ Si querit ergo an ex statuto vel cōsuetudine
vel pñdiciōe possit qñ ius eligēdi actiue vel passiuē: in alteri?
ecclia: aut quis vt singularis: vult hoc ius r. noīe pñlo r. non pōt
de elec. cōstitutiū. Aut vñ caplin vult qñre actiue r. passiuē in
alia ecclia: tñ aut quo ad pñ cōfirmationis: r. hoc pōt ex solo sta-
tuto epī: vt hic q. soli epō pñdiciū. ¶ Si ad aliū spectaret ius
cōfirmadi: nōz in isto statuto nō credo: qd. tñ exigit cōsensu pñ-
onoz: exigit tñ cōsensu capli: episcopi: vt hic dicit. l. d. po. qui pñ-
sumitur intercedere eo. qd. nō cōtra dicit: aut vult qñre hoc ius quo
ad pñ electiōis actiue: vel passiuē: tñ aut statutu scōm fuit in ipsa
fundatiōe an ius electiōis creatū: r. hoc pōt fieri de cōsensu episcopi
r. pñonoz: aliter nō p. qd. p. qd. pñmif soli sine episcopo hoc nō pos-
sunt: q. hoc determinare spectat ad episcopū: qd. bñ no. q. isti qui or-
dinant capellas vbi disponerent de mō cōferendi aliter q. ius dis-
poneret: nō valet qd. disponit absq. cōsensu episcopi: vt hic euide-
ter apper. ¶ Et statutu sit post fundationē: tñ dic qd. ex solo
statuto hoc ius queri non pōt: qd. dicit verū hic Inno. nisi ex cā: vt
no. vt ecclia ista bñ. ad nostrā ad si. ¶ Puto tñ qd. de cōsensu illo
rū qbus pñdiciatur fieri posset: an ex pñdiciōe sola: dic adhuc
k ij

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

qđ non: nisi ad esset titulus: quia hoc esset p̄scribere s̄ ius de quo de
can. pos. cū ecclesia. can. e. quia ista iura loquuntur quādo p̄scriptio
est p̄ter ius: secus si sit s̄ ius melius notatur in. c. cum olim ad. h. r.
in. c. si dilecti. s̄. de p̄scriptioibz: r. id dic. vt. s̄. dictū est in alia apo
stilla. Sed an ex consuetudine dic qđ sic absq̄ titulo: vt no. s̄. de elec.
cumanar. de can. pos. cum ecclesia: et tūc non est necessari⁹ titulus:
hec procedūt vbi verba statuti sunt certa: sed si sunt dubia: nō ap
paret consuetudo vel p̄scriptio: interpretanda sunt scđm doctrinā
hic traditā. Si apparet consuetudo vel p̄scriptio: si q̄ritur an p̄
scriptione trahi possit statutū dubiū ad p̄ter electionis passiue: vt
ex illo statuto q̄ratur: dico qđ sic q̄n statutū i suo intellectu est p̄ba
biliter dubitabile: sic erit casus in quo titulus iniustus errore in
52 ris dabit causam: yncapiendi: qđ declara vt. s̄. c. Si queritur an
consuetudine: vt interpretate possit ad hoc extēdi intellectus statuti
ad huc dic qđ sic: s̄. exigitur qđ sit p̄scripta spacio. s̄. l. annor. r. nō
sufficiunt. s̄. nō tamen exigitur titulus: quia nō est de esse consuetu
dinis: r. hoc vult hec decre. que exigit consuetudinem talem que iuri
p̄iudicat: sic patet qđ consuetudo nedū debet esse p̄scripta quā
do imprimis ius s̄ ius commune aptum: sed etiam quādo exten
dit dispositionē dubiā in vbiis trabendo eā ad derogationē iuris
cōmunis: qđ no. r. non est alibi sic clare: nec ob. qđ hoc non sit trahē
re contra ius supposita opi. gl. qđ ep̄spotuerit statuere hic in prin
cipio: qđ hoc est s̄ ius inquantū deficit cōsensus capituli: vel hoc est
s̄ ius: saltē priuatum illorū: quibus secundū intellectū iuris statu
tum nō p̄iudicabatur: est etiā s̄ ius cōsuetudo secuta est statu
tum: r. est secuta necessario creationē: sic iam creato iure ip̄s cano
53 nicis. c. s̄. Secundo oppo. cū magna glo. in. v. p̄terea: de hac suspē
sione: vsq̄ ad. v. r. hec que dicunt hic: vnde obuiat decre. qđ papa p
nūciat sup nō deducto i iudiciū: s̄ hoc qđ habet. s̄. de s̄. l. h. v. r. de
oz. cogni. c. h. hic est. ex l. f. non appareat qđ fuerit oppositū aliqd
de suspēione ad impugnandā electionem igitur r. lege. v. s̄. r. hic
54 que dicuntur hic. c. s̄. Sol. dic fm Inno. qđ hic erat appositū in
decisā: r. etiā fuerat p̄batum: vel dato qđ non fuerit obiectū iudex
ad quē spectat cōfirmare: potest ex officio supplere: debet de elec.
nihil r. c. cū nobis olim: quia hec tāgunt publicaz vtilitatē: ad hoc
de ap. oblatē: r. hoc dicit glo. sup versu. suspensio: in. ver. p̄terea. s̄.
55 alle. c. s̄. Vel secūdo dic secūdo s̄. of. r. no. bona vba: qđ quādo iu
dici constat in iudicio de causa vel ratione p̄ quam ptis est clara ius
sticia: pōt iudex etia s̄ si pars illi nō innitit: de ea opponere: scđm
eam p̄nūciare licet pars nō credat per illā inuariat: ad hoc de cons
cel. p̄ben. ex p̄terea: de elec. cū causam de re iudi. cum Bertoldus: in
mo plus dicit Inno. alibi qđ etia s̄ si pars hos nō possit opponere
iudex videns iusticiā non debet iniuste iudicare: vt no. de cens. cū
olim: r. maxime quādo tangit vtilitatē publicā: vt dicit glo. notabi
lis. de proba. l. causam. in vbo astringit r. idē qđ hic no. s̄. eo. ex te
noier. s̄. c. cūz inter. qđ est verū: quādo ratio est in iudiciū deducta.
i. q. v. iudicet: idē si non est in iudiciū deducta si est ratio iuris vel
facit noti iudici. s̄. de le. i. l. Offidius. C. vt que defunt adno. l. i. idē
Ex. in. l. i. C. r. quod habet. s̄. de postu. bone: r. ad hoc optime quod
scribit Inno. s̄. de testi. p. tuas quod no. c. v. iudicet dicebat produ
ctus erat testis q̄ erat consanguineus ptis r. hoc constabat ex actis
nihil erat oppositū an iudex possit ipsum repellere dicebam qđ sic
qđ quāta fides est adhibēda testi. est in cōsideratiōe iudicis vt. l. i. s̄.
s̄. de testi. ex quo sibi cōstat potest ip̄m repellere absq̄ qđ opponat
r. hoc credo quādo testis est simpliciter inhabilis q̄ casu plus dicit
Inno. qđ etiā summarie iudex ex officio se poterit de e⁹ inhabilita
te informare: qđ bene no. c. Si aut testis sit inhabilis: r. possit per
p̄tē approbari vel reprobari: puta qđ causa repellēdi eēt suspitio ex
aliqua causa illata ei: s̄ quē producit: tenet. Jo. an. in addi. spe. i. ti.
de teste. s̄. i. v. Itēz qđ est domestic⁹: r. in. e. ti. s̄. opponit. v. sed po
ne: qđ administratio ecclie. in ti. de teste. s̄. de p̄. circa p̄nci. qđ sit ne
cesse qđ opponat: alle. de testi. quoti. ad hoc facit qđ scribunt doc.
in. c. i. vt liti. nō contest. qđ nō excusat notorietas ab oppositiōe: vbi
exigit gl. in cle. appellatio: de ap. in cle. r. vide de testi. p̄sentium. li.
vi. vide gl. de excep. pia. in gl. qđ est publici. li. vi. r. qđ possit repelle
re testē ex of. vide Inno. de accu. inq̄stiois sup v. s̄. s̄. s̄. ver. et
56 si nihil obiciat: vide gl. de v. s̄. r. frustra. c. s̄. Ad scđz: innuitur
hic qđ suspēsus nō possit eligere nec eligi. imo v. qđ possit eligere:
de cle. excō. mi. s̄. celebrat. Scđo: appet qđ suspēsus pōt cōferre quā
cōferre est iurisditiōis r. suspēsus nō p̄uare iurisditiōe: vt statim di
cam: ergo nec p̄uatur p̄tate cōferēdi. c. Tertio qđ nō p̄uatur p̄tate
iurisditiōis exercendi: vt est casus de rescriptis: ab excōicato ergo
57 nō p̄uatur p̄tate eligēdi a pari arguēdo. c. s̄. h. hic plene disputat
de p̄tate suspēsi: qđ possit: r. que nō possit: r. hac glo. habetis hic satis
inuolutā: sic vbiq̄ pōt de materia ista inuolute loq̄r: nā eam
habem⁹ i. c. tāta. s̄. de excō. pla. r. xxx. q. j. audim⁹: r. h. tāgunt multa.
c. Primum an suspēsus p̄uatur potestate eligēdi actiue. c. Se
cūdo an p̄uatur p̄tate eligēdi passiue. c. Tertio an p̄uatur po
testate excōicandi: v. iurisditiōem spiritualem exercēdi. c. Quar
toran p̄uatur p̄tate cōferēdi sacramēta. Dic si queritur an suspē
sus p̄uatur potestate sacramēta p̄ferēdi si est suspēsus minor: nō. de

cle. excom. mi. s̄. celebrat: si maior: dic vt dicit. s̄. c. quastor: est casus
58 cū glo. in dicto. c. si celebrat. in fi. c. Si queritur an p̄uatur p̄tate
te sacramēta suscipiendi: dic qđ sic vt de cō. c. si celebrat. c. Quā
doq̄ queritur an p̄uatur p̄tate eligēdi actiue: dic qđ si est suspē
sus minor: ex participio nō p̄uatur: qđ nō p̄uatur exercitio spi
ritualium: ad commodum alienū: vt est casus: de cle. excom. mi. s̄. ce
lebrat. c. Si est suspēsus maior: r. voco maiorē suspēsiōis: qđ cō
cludit ad officiū: siue sit iuris: siue hois: qđ i hoc nō est faciēda differe
tia: vt dicit in de cō. c. si celebrat: tūc casus est hic apertus: qđ nō pōt
eligere: r. assignat glo. causam qđ eligere cōpetit rōne officiū. Suspen
sus ergo ab officio: est suspēsus a causa propter quā eligere pōt: nō
60 nō pōt eligere. c. s̄. Mo. illā glo. qđ p̄tās eligēdi in canonicor: vō
cē dandi dependet ob officio r. ordine: nō aut cōpetit rōne bñficiū: r.
hoc credit De. de saxo. ex eo. qđ suspēsus a bñficio als. ab officio: vt
eligēs scienter indignū. de elec. cū in cunctis. post triēniū s̄. l. illud
t̄ps occurrat alia electio faciēda pōt eligere: vt p̄z de elec. cū Antio
niesi. hoc tene. licet Jo. notauerit cōtra. r. male. xvij. di. p̄f. b̄terit:
nisi restringas illud ad notoriū fornicatorē: qui scđm aliquos non
est suspēsus: l. z ali s̄ possint a suis officiis abstinere: de quo dic vt di
xi in. c. si celebrat: de cle. excom. mi. Si autē esse priuatus bñficio:
eligere nō possit: qđ priuatus esset beneficio respectu illius excōica
tionis. hoc tangit glo. circa prin. in ver. sed dicunt: r. in ver. z hec q̄
61 dicunt: in hoc p̄sonat doc. c. s̄. Quāq̄ q̄rit an suspēsus possit eligi
in hoc nō est disceptatio: qđ siue suspēsus sit minor: siue maior: nō
pōt eligi: de cle. excom. mi. s̄. celebrat: qđ etiā suspēsus minor: pri
uatur p̄tate eligēdi passiua nō directe: qđ actus hui⁹ electionis est
separatus a sacramētis quibus priuatus est suspēsus minor: sed
priuatur indirecte qđ si nō pōt sacramēta cōficere nō pōt eligi: cū
p̄pter hunc finē eligat: vt sacramēta cōficiat: vt est casus in. c. si cele
brat: hoc de hoc p̄cto quē tetigit glo. in prin. r. in. ver. z hec que
dixi hec oia p̄cedūt in excōicato: vt nō possit eligere vel eligi: cū dū
stinctiōe an sit minor vel nō excōicatio: put dicit. s̄. r. ex hoc p̄cludit
hic doc. nec excōicatio nec suspēsus ad electionē vocādū: qđ nō pōt
eligere de elec. qđ p̄pter qđ dicunt doc. verū esse etiā si sit toleratus.
Nō ob. vij. q. iij. nōne: qđ tolerare proficit in his que sunt publicis of
62 ficiis. s̄. de offi. p̄f. l. i. r. de of. p̄cto. l. barbarus. v. Philipp⁹. c. s̄. s̄.
electio dato qđ spectet ad caplm rōne publici officiū: ad canonicos
63 t̄n spectat ex priuato officio. c. s̄. Mo. hoc dicitū ponit. Jo. and. de
elec. cū Antoniesi. r. c. nihil: r. de dolo. veritatis. idem no. de of. ex.
irrefragabili: in gl. super. v. vel per decanum: idem archi. xvij. q. i. c.
s̄. r. s̄. r. de se. in opere. suo. cv. idem Inno. de procu. c. i. recitat alios
dicere eos vocandos propter quā possessionem canonicatus in
qua adhuc perdurāt que in talibus consideratur: de elec. in genli.
de in repa. cōsultationibus: de elec. querelā: de cau. pos. cum olim: r.
c. cum ecclesia. Primum tenetur cōter: qđ quāsi possessio nil operat
tur supposita incapacitate persone. in cle. de eta. r. qua. vt h̄. opor
tet enim qđ nō habeat officiū ligatus: qđ p̄tās eligēdi surgit ex qua
si possessione: r. adminiculo officiū. Si tamen se ingerent excommu
nicati: si sunt occulti: non sunt resciendi: als fieret eis iniuria. s̄. q. i.
multi. vi. q. i. c. i. r. s̄. nec. nocet non excommunicatis si talem secum
admittant ex quo ip̄m non possunt repellere nec eis imputatur. Si
non probat excommunicatum qđ forte nō est superior ibi corā quo
possint probare: nec caplm est iudex: r. regulariter nō cogitur quis
agere. C. vt nemo tinnus. l. i. s̄. p̄ter p̄bationē pōt electio dis
64 ferri: tūc tamen est qđ protestentur qđ nō intendunt cū eo elige
re: si probetur excōicatus: qđ eorum vox nō valeat: si de iure vale
at: nō d̄z: de elec. cum an: de quo. i. c. de elec. illa quotiana. c. s̄. s̄.
q̄ querimus an suspēsus possit excommunicare vel suspēdere vel
iurisditiōem exercere: hic glo. se inuoluit. Primo recitat opi. qđ
rundam: qđ possit in ver. sed nōne: r. in ver. dicunt quidam. Secun
do qđ nō possit in ver. sed contra illos. Tertio distinguit in ver. et
hec que dicuntur: postea reuertitur ad primam: r. illam corroborat
qđ possit: qđ pōt absoluer. s̄. de rescriptis: ab excommunicato po
stea in fi. hoc restringit ad excōicatum vel suspēsum minorē: sic re
uertitur ad tertiam: r. hoc ponit in versu. satis potest dici. Tertio
reuertit ad primā opi. in ver. Jo. r. Lan. r. ibi recitat opi. Jo. r. Lan.
c. Ultimo in fi. glo. concludit contra illam qđ sit falsa. et qđ nō pos
sit suspēsus suspendere. c. s̄. c. Ant est suspēsus maior: que concludit a d ordi
nem vel officiū: tūc est dubium an possit suspendere excommu
nicare: vel interdicere. Jo. s̄. iur. in opi. qđ suspēsus possit suspēde
re: excōicare. fundamētum hui⁹ opi. est rō fortissima. suspēsiō di
rigitur t̄m ad ordinē: ergo tollit t̄m ad ordinem: consecutina. Sed
excommunicare: r. interdicere et similia: nō sunt ordinis: sed sunt
iurisditiōis qđ patet: qđ illa que sunt iurisditiōis imprimuntur
ante ordinē: r. consecrationes per solam confirmationem: vt est ca
sus in. c. nostri. et in. c. transmissam de elec. ergo suspēsus poterit
illa que sunt iurisditiōis pro hac opi. Secundo adducit casus de
cle. excom. ministrante: si celebrat: vbi patet qđ suspēsus iurisditi
tionem exercet: et hanc opi. recitat. Jo. clarius. xxx. al. xxij. q. i. au
diunt⁹.

diminus. Tertio fundat hanc opi. p. casum. c. ab excoicatore: de rescri-
ptis. in c. o. c. sacro. de sen. excoim. ubi in iuste excoimunicatus: est
suspensus: tñ absolutus: vt in. c. ab excoimunicato: ergo suspensus ab-
solutus: si absolutus: ergo ligatus: q. par est pñs ligandis: absoluentis:
de pe. di. i. verbum. Glo. multipliciter variando in si. eligi. opi. qd
suspensus non possit suspendere nec iurisdictionem exercere: ita dicit
ipsa: fundamentum: quia excoimunicatus non pñt excoimunicare.
p. x. als. xxiij. questione. i. audiuius: de ordi. ab episcopo capitu-
lo. si. ergo nec potest suspensus suspendere pari ratioe. ¶ Secundo
probat hoc opi. per text. apertu. in. c. tanta. j. de exco. prela. licet glo.
Joan. conetur multum ad respondendum: et non bene respondit.
¶ Tertio de hoc est casus ad litera scdm vñu intellectus: de cle. ex-
com. m. si celebrat: in si. Referendo ad omnia qd in si. dicit: et intelli-
go illum finem de suspensione maioris: ibi concludit qd suspensus in
differenter nō possit in ea q sunt iurisdictionis: dic ergo aut est sus-
pensus minoris excludere a participio: et hoc nō tollit ea q sunt iur-
isdictionis: sic intelligo dictu. c. si celebrat: in pñ. ¶ Aut est suspen-
sus ab ingressu ecclesie: nō perdit q sunt iurisdictionis: vt dicit glo.
de sen. excom. sacro. et hic est pñus casus: de rescriptis ab excoimu-
nicato. ¶ Aut est suspensus a pontificalibus: et tales nō priuantur iur-
isdictionibus: sed a pontificalibus: et de pñdētibz ab eis: et ab alijs
non: q. pene sunt molliende de pe. di. j. pene: quādoq. qd est suspen-
sus a beneficio tantu: et hoc qd nō vñat potestate iurisdictiona-
li: quia talia nō dependēt a bñficio: sed ab officio: et sic potest suspen-
dere: et excoicare. ¶ Aut est suspensus a iurisdictione tantu: et non po-
test excoicare vel suspendere: vt dicit. c. tantu. c. si celebrat: in fine.
aut est suspensus ab officio: et beneficio: vel ab officio tantu: vel sim-
pliciter. q. ab officio suspensus in dubio intelligit de senten. excom.
si quem: de iudi. at si clericus: de cle. excom. m. latore: et nō poterit
suspendere: nec excoimunicare: quia hoc ab ordine dependet: et sic
actus spirituales cōtrahentes etiā iurisdictionē non poterit exerce-
re: alios autē poterit nō spirituales: ita notant doc. in. c. tāta. j. de
exco. prela. ¶ De qua in ordinaria iurisdictione: secus in delega-
ta qua non priuatur suspensione iurisdictionis nec suspensione offi-
cij: vt tenet archidi. in dicto. c. audiuius: et hoc q. illaz non habet
excoicatio nec est fundata sup ordinaria: sed illā habet ex delegatio-
ne nec ordini annectitur quasi accidentalis qd intelligit: nisi suspensio
causaretur ab excoicatore: q. hic tunc non pcedit hoc dictu: vt ibide
no. archidi. q. pendente excoicatione: nō poterit exercere ea q sunt
iurisdictionis: immo ipsius iurisdictionis erit in suspensio: q. diu fuerit
absoluta: quod est bene notandum: poterit etiam talis suspensus
a iurisdictione omnia que sunt ordinis: vt dicit Jo. in dicto capitu-
lo audiuius. ¶ Restat respondere ad obiecta: ad primum po-
testas iurisdictionalis non dependet ab ordine: ergo non tollitur
per suspensionem ordinis: quod patet: quia imprimitur ante ordi-
nem. Respondit glo. quod consequentia non procedit: cōfirmatio
absq. ordinis: cōsecratio imprimit iurisdictionem: ergo suspen-
sio que excludit ab ordine non tollit iurisdictionem: quia plus ope-
ratur suspensio in tollendo: q. confirmatio in conferendo: quia li-
cet in dando: non operatus fuerit ordo: tamen in tollendo operabi-
tur ordinis suspensio quia consuevit dici quod plus tollit negatio
quam concludit affirmatio: hoc probant doc. exemplo: nam si dico
est largus: noto in eo medium: si dico non est largus: aut hoc pro-
pter superabundantiam: quia prodigus: aut propter defectum:
quia auarus similiter si dico: si est virtuosus: hoc verificatur in vna
virtute tantum. ¶ Si dico. A. non est virtuosus ab eo excluditur
omnis virtus: hoc autem ostendit glo. alio exemplo: nam electus
confirmatus multa potest de his que spectant ad officium episco-
pale: quia cōsecratio non multum addit de transla. inter corpora
lia: que tamen non poterit eo suspensio. ¶ Similiter maritus post
consummatu matrimonium non potest intrare religionem: et ante
potest: ergo aliquid potest ante quod non potest post. Sic confir-
matus ante cōfirmationem aliquid potest vt confirmatus: quod
postea non potest vt confirmatus: quando est cōsecratus: ita de-
bet stare glo. et licet Joan. andr. conetur cōrumpere glo. ipse non
habet intellectum huius glo. patet etia per simile quod sequitur
nam episcopus in archiepiscopum electus aliqua primo poterit
vt episcopus que non potest vt archiepiscopus: et sic per adiun-
ctionem eius quod est plus non poterit quod ante poterat sic et epi-
scopus cōsecratus que primo poterat vt confirmatus modo illa
non poterit post cōsecrationem vt cōsecratus est: ergo intentio
glo. quocunq. intelligas eam: et hoc dicunt doc. quod potestas iur-
isdictionalis: prout non habet secum concursum ordinis nullam
habet connexitatem cum ordine quod patet: quia confirmatus si-
ne ordine illam exercet: sed prout datur concursus ordinis cum iur-
isdictione superueniente. f. cōsecratione illud ius cōsecrationis
attrahit vt minus iurisdictionem: et tunc iurdictio annectitur ad
naturam cōsecrationis: et indiuiduatur ad illam: et ab illa inci-
pit dependere: in tantum quod postea sequitur naturam ordinis:
et ab illa dependet: et suspenditur et tollit ad sublationem ordinis
et hoc est qd vult dicere glo. ibi. f. q. epus confirmatus potest aliqua

que tamen non postea cōsecratus: licet in glo. sic stet. f. quod epus
confirmatus non potest aliqua. et sic dicit tempore lectu. quod
multa potest confirmatus subaudi vt confirmatus que non potest
postea cōsecratus vt cōsecratus quasi tñ posse iurisdictionis qd
creatur ex ipsa cōfirmatione attrahitur ad ordinem superuenientem
tē adeo qd ex cōfirmatione illud nō pñt quasi vires cōfirmationis
cōfundatur in ordinem: q. cōfirmatio ad ordinis finem ordinat:
et hoc placet. ¶ Ad. c. ab excoicatore: et c. si celebrat est responsum ex
conclusionē. f. ad quartum posita. ¶ Quandoq. dubitatur: an
suspensus possit beneficia conferre: hoc est dubium. glo. que vacil-
lat recitat opi. Jo. qd possit: et cōcludit quod non possit. ¶ Et dicitur
de aut est suspensus minoris: planum quod confert. casus est in di-
cto. c. si celebrat: aut est suspensus maioris: adhuc. Jo. fuit in opi. q.
possit cōferre: fundamentum rationis sue est: q. conferre iurdictio-
tionis est: probat q. pñs conferendi imprimitur in cōfirmatione
quo tempore imprimitur iurdictio: de elec. transmissam: et c. nōst:
igitur hoc poterit: q. non dependet a cōsecratione vel ordine. Et
tra hanc opi. est casus de concess. preben. quia diuersitatem. Jo. rñs
det: quod ibi erat suspensus ab officio: iurisdictione hoc diuina-
re est contra istaz opi. est casus de exco. prela. tanta: sed conatur ibi gl.
ridere: q. illud erat propter inhabilitatem iporum quibus fuit fa-
cta collatio: vel quod ibi erat excoimunicatus conferens vel quod
erat suspensus a iurisdictione contra istam opi. est casus in. c. si cele-
brat: in si. referendo ad superiora: ad hoc facit q. cōferre est ordinis
q. beneficium concedere: et habere est ratione ordinis. f. q. iij. si quis
obierit. ¶ Dic primo videndum: an conferre sit ordinis an iurdictio-
tionis. ¶ Glossa. hic variat in vna parte sentit quod est iurdictio-
nis: in alia parte sentit quod est ordinis: et quod non sit iurdictio-
nis: facit q. iurisdictionalia denoluntur in capitulum vacante sede
sed capitulum vacante sede non potest conferre: vt in. c. i. ne se. va. li.
vi. ergo non est iurisdictionis primum patet: de ma. et obe. his que:
et c. cum olim. ¶ Item nec ordinis q. abbatissa confert. de maio. et
obe. cum dilecta: que in capax est ordinis: vt patet de peni. noua q.
dam. ¶ Jo. an. de elec. q. iij. li. vi. dicit q. non est ordinis nec iurdictio-
tionis proprie: sed est cuiusdam facultatis: aut potestatis: seu admi-
nistrationis. nam multi non epi conferunt secundum eum: dicit cō-
sideramus ipam pñtē conferendi in abstracto non est ordinis nec
iurisdictionis: vt dicit Jo. and. ¶ Si consideramus ipam prout in-
est in epo ante cōsecrationem: et est iurisdictionis attenda causa effi-
ciendi: et subsistendi: q. superueniente cōfirmatione subsistit sub sola
cōfirmatione: et hoc respectu pñt dici iurisdictionis attēta cā pductina
q. est eadē cā iurisdictionis: de cōsti. trāsiato. ¶ Si consideramus prout in-
est: in cōsecratione pñt dici iurisdictionis attenda cā que potestatem crea-
uit. ¶ Altera autē cā subsistendi subsistit ex ordine propter ordinis
concursum: et sic diuersi respectibus pñt dici ordinis et iurisdictionis
et facultatis cuiusdā. ¶ Tollit ergo data suspensione ordinis qua-
si de pñdēat ab illa: vt de cō. c. q. diuersitatem: et dicto. c. tāto. ¶ Et al-
timo nota qd Jo. Cal. tenuit qd conferre bñficia potius sit iurdictio-
tionis: et ideo dicit qd collatio beneficii facta p excoimunicatum oc-
cultum tenet: vbi sit ignoranter: hoc refert Jo. an. in. c. si vete: de sen-
ten. excom. j. ¶ Dic quod q. sit iurisdictionis. tamen quando ac-
tus de se sit spiritualis respectu spūalitatis: non pñt celebrari per
suspensum ab officio vt dictu est. f. 2. ideo ppter illud dictum vide-
tur dicendū qd aut loquimur in suspensio publice: et talis indistin-
cte non possit conferre: aut loquimur in occulto: et talis sic addito
quod secundum Inno. ibi valet sententia excoimunicationis la-
ta per occultum excoimunicatum: et ratio q. non dicit ipse facere: sz
dignitas illud dicitur facere. viij. qd. iij. nōnert. c. j. et ij. q. i. lo-
quuntur: de excoimunicato non tolerato. An. de Butrio.

- 1 Capitulum sine epo consuetudines sue constitutiones muta-
re non potest.
- 2 Consuetudo quid sit.
- 3 Consuetudinis vinculum surgit ab auctoritate consuetudinem cō-
cedentis sicut et legis.
- 4 Capitulum nō potest nonam constitutionē facere vel inducere in
ecclesia absq. auctoritate episcopi.
- 5 Consuetudinis inducendē potestas statuendi pcedunt a pari.
- 6 Consuetudinem qd nō possit caplm inducere sine consensu epi an
semper requiratur consensus.
Consensus qui requiritur in aliquo actu sufficit requiri l3 non se-
quatur qñ exigitur consilium qdñ ex hōis vel iuris dispositione re-
quiratur debet expectari.
- 7 Capitulum nō pñt statuere super spectantibus ad epm vt super re-
sidentia et alio actu absq. epo.
Idem super his que mixtum ad eum pertinent.
- 8 Capitulum potest statuere super spectantibus ad se sine capitu li
consensu.
- 9 Capitulum statuere potest sine consensu epi vacante tamen sede
saluo q. in arduis.
- 10 Statuta per capitulum facta sede vacante an et quando teneant
k iij

- confirmationem episcopi.
- 11 Capitulum ecclesie collegiate inferioris quando non possit statuere sine consensu episcopi.
 - 12 Capitulum ecclesie inferioris non collegiate statuere non potest sine consensu capituli.
 - 13 Consensus necessarius in aliquo actu fiendo an sufficiat prestitus post actum. nu. 23.
 - 14 Alienatio rei ecclesie non confirmatur consensu requisito postea prestita.
 - 15 Autoritas que requiritur in actu et sic consensus per modum autoritatis non confirmat actum factum ubi superuenit ex longo intervallo. num. 17.
 - 16 Consensus qui requiritur per modum iussus debet precedere actum.
 - 17 Consensus qui requiritur per modum licentie sufficit quod superueniat ex postfacto.
 - 18 Consensus qui exigitur in actu per modum autoritatis debet in actu vel saltem post immediate intercedere.
 - 19 Consensus qui exigitur per modum mandati ad confirmandum actum debet actum precedere.
 - 20 Autoritas que requiritur in aliquo actu per modum consensus certo et determinato tempore non sufficit quod superueniat lapso tempore.
 - 21 Consensus qui exigitur in ipso actu pro solennitate debet esse tempore actus et secundum tempus productionis.
 - 22 Consensus qui exigitur non determinato tempore pro substantia rei et sic non exigitur ut causa solennizans sed ut causa produciens actum seu roborans tunc quandoque propter defectum consensus deficit actus in solennitatibus quarum suppletio non pendet a potestate eius cuius deficit consensus et actus non validatur per consensum.
 - 23 Ratificatio secuta habilitat actum iam factum.
 - 24 Consensus in aliquo actu requisitus quando exigitur per modum autoritatis vel per modum consensus. nu. seq.
 - 25 Consensus quando videatur requisitus per modum solennitatis actus.
 - 26 In alienatione rerum communium prelati et capituli exigitur prelati consensus per modum consensus si vero bona pertineant ad capitulum tantum quoniam diuisa est administratio tunc consensus requiritur per modum autoritatis.

¶ De consuetudine. Capitulum sine episcopo consuetudines siue constitutiones ecclesie mutare non potest. h. d. **¶** Primo ponit rationem inhibitionis. Secundo inhibitionem. Secunda ibi auct. **¶** Tercio. primo quid est consuetudo: quia est quidam usus longueus: materia ergo ex qua surgit consuetudo est ipse usus. **¶** Secundo. quod vinculum consuetudinis surgit ab auctoritate consuetudinem concedentis sicut legibus: de consuetudine. cum ecclesia. **¶** Tercio. nota tertio quod capitulum non potest facere novam constitutionem in ecclesia absque auctoritate episcopi: nec novam consuetudinem inducere. **¶** Et ex hoc colligitur quod potestas statuendi et consuetudinis inducende procedit a pari. ut qui posset consuetudines inducere posset statuta facere: et converso. **¶** Et declaro de hoc. hic agitur de potestate capituli: quo ad vim consuetudinis vel constitutionis inducende: proponitur quod non possit absque consensu episcopi circa hunc consensum: primo videndum an semper exigitur: secundo quando exigitur. **¶** Ad primum videtur primo quod non semper exigitur: sed debeat tantum requiri consilium: et expectari de arbitrio: cum olim de elec. cum in veteri: dicitur quod quandoque ex dispositione iuris aut bonis in actu exigitur consensus: oportet quod illud intercedat: nec sufficit illud requirere nisi adhibet facientes illud sequantur: quique exigitur consilium: et procedit iura contraria: quia tunc sufficit requiri. **¶** Secundo ad idem videtur quod capitulum possit statuere: de ver. sig. c. h. li. vi. et quod ibi non de constit. cum omnes. **¶** Secundo. si velint statuere super spectantibus ad episcopum: ut super residetia vel alio actu non possunt absque episcopo ut ibi: et forte quod nec tunc possunt etiam cum consensu episcopi: quia episcopus debet esse principalis in statuendo tamen si consentit sufficit: quia approbat statutum: et hoc potest. Aut vult statuere in his que spectant ad statum ecclesie: id est aut vult disponere super mixtis spectantibus ad episcopum: et capitulum: non potest per se. de rescriptis: edoceri: nisi et habeat consensum episcopi. **¶** Aut vult statuere super spectantibus ad capitulum tantum: ut quod congregent capitulum administrant bona ad eos spectantia: in quibus est diuersa administratio: et planum quod possunt: in hoc etiam possent inducere consuetudinem nisi ardua sint. Quo casu exigitur consensus episcopi: per no. de rescriptis: edoceri. **¶** Et an hoc vacante sede solum possit. Dicitur quod sic: salvo quod in arduis: per tex. de maio. et obe. his que. c. cum olim. **¶** Et an tunc duret statutum: tenet fride. quod duret post successionem episcopi: hoc dicit in opusculo: consilio. xix. al. centesimo secundo: dicit quod quidam sunt minima: hec possit capitulum sic intelligi. Inno. hic et hoc ponit. s. de constit. cum accessissent. **¶** Quedam magna: et non minima: hec potest cum capitulo. **¶** Quedam ardua: forte

ista non possent episcopus et capitulum: ut no. glo. de ma. et obe si quis venierit. Jo. iii. di. s. j. et xviii. di. in summa. **¶** Et de procedant in ecclesiis cathedralibus in collegiatis inferioribus adhuc videtur velle Inno. exigit consensus episcopi: de testa. requisitum in verbo tanta coio. **¶** Quod reputo procedere quando negotium est arduum vel non leue: alias in minimis potest prestare solus prelati: et capitulum. **¶** In aliis autem ecclesiis inferioribus non collegiatis satis potest dici exigit consensus episcopi: sic intelligo Inno. de consti. cum accessissent. **¶** Ad secundum quando exigitur hic consensus concludit hic Inno. aliqua verba ad que totus mundus remittit: et dicit quandoque consensus exigitur in actu per modum consensus: et superueniens post actum proficit: dummodo actus reperiatur aliquid subsistere vel pendentiam habere de elec. quod sicut. Sentit ergo quod si esset nullus consensus non operetur: ad hoc de elec. auditis: non obstat de serui. ru. predicti. l. perfundum: quia ibi licet quo ad transferendam seruitutem foret concessa. inualide valide tamen erant quo ad eos qui consentiebant personaliter obligandos: et sic actus recipiebat aliquod subsistere per hoc dicit quod secus esset in alienatione rei ecclesiastice: quia ubi habet fieri a capitulo consensus singulares nihil operarentur: et sic actus esset nullus unde superueniens consensus aliorum non confirmaret: quia in his que pendunt a capitulo vel capitulo consensus debet esse in forma capituli: de elec. in genesi. quod nota idem dicit. s. de consti. cum omnes: et c. eam te. et idem no. j. de postula. bone: quod credo verum quicquid sentiat Jo. an. de rebus ec. non ali. dudum. ubi dicit quod post communem tractatum consensus singulares in alienando proficerent. **¶** Quandoque dicit ipse consensus exigitur per modum autoritatis: tunc residet quod non sufficiat autoritatem superuenire ex postfacto: sed debet in ipso actu vel saltem post actum intercedere. s. de aut. tu. l. obligati. j. tutor: ipse enim autor: et principiator actus debet esse igitur secundum tempus originis debet adesse: et hic verbum sonat: hec materia tangitur per Jo. ix. q. ii. nullus: ubi ponit verba que ponit Inno. de offi. dele. prudentiam: et per archidia. q. ii. si qua de rebus: per Jo. xvi. q. i. c. si per Inno. hic de eo qui dicit in ma. c. j. de of. dele. prudentiam: de rebus ec. non ali. dudum. lib. vi. ubi ponit plene de elec. quod sicut. c. auditis: et c. cum in iure. et barto. ff. de acqui. heredi. l. quis mihi bona. s. iussu: per Ly. in l. i. c. ad mace. **¶** Utilibus et dictis eorum collectis mihi videtur dicendum. **¶** Quandoque exigitur consensus per modum iussus: procedere debet ut sonant verba nec sufficit quod superueniat ex postfacto. ff. de acqui. heredi. l. si quis mihi bona. s. iussu. **¶** Quandoque exigitur per modum licentie: idem de regula. licet. s. ro. cum olim: et c. cum venerabilis. **¶** Quandoque exigitur per modum autoritatis: debet in actu vel saltem post: immediate intercedere: et dicit Inno. et est casus in l. obligati. j. tutor. **¶** Quandoque exigitur per modum mandati: et tunc quo ad validitatem seu validitatem actum idem quod in consensu statim dicam: quo ad speciem actionis mandati producendam oportet quod procedat. ff. de reg. iur. l. semper: per dy. in regula rati habitatione: de reg. iur. c. de neg. ges. l. si pecuniam. **¶** Quandoque exigitur per modum consensus: tunc aut consensus certo et determinato tempore exigitur pro substantia: et non sufficit ex postfacto post consensus superuenire: ut l. quid ergo: in prin. de his qui no. inf. ad hoc de elec. auditis: et de rescriptis nonnullis: intelligo legem requirere consensum certo et determinato tempore. **¶** Quandoque exigitur in ipso actu pro solennitate actus: quod solennitas est de forma: et forma debet adesse sicut dum tempus productionis adesse: quod sine ea non. ff. ad exhiben. l. i. ubi s. sed et si quis: hic est casus: de elec. auditis. **¶** Quandoque exigitur consensus non determinato tempore: pro substantia: et sic non exigitur ut causa solennizans: sed ut causa produciens actum seu roborans: tunc quandoque propter defectum consensus deficit actus in solennitatibus quarum suppletio non pendet a potestate eius cui deficit consensus: et actus non validatur per consensum insertum. de mili. testam. ff. sed si quis. dictum. Innocen. de of. dele. prudentiam in dicto. c. dudum: et Joan. ix. q. i. als. s. nullus. **¶** Unde dicunt quod si in mihi subditum alias non prorogantem vel prorogantem volentem iurisdictionem lata est sententia illa non potest merita ficanter validari: quia omnia acta sunt nulla et non possunt ex simpli ci meo consensu valida effici: saltem ut sententia: ut no. j. de fo. com. pe. significasti: nisi in eius delictum ius ipsam validaret. eo. ti. si di 22 ligenti: no. in. d. c. significasti. **¶** Quandoque propter defectum consensus non deficiunt in tantum solennia. quin possunt ratificari ab eo cuius consensus deficit: est tamen actus nullus: tunc validatur actus ex consensu superuenienti casus: de elec. cum in iure. **¶** Quandoque actus est aliquis alio respectu: et validatur: dicta l. perfundum. ff. de serui. ru. predicti. et hoc sufficit siue consensus procedat siue sequatur: ut dicit Inno. in dicto. c. dudum. **¶** Aduerte tamen: quia primo casu non validatur: ut tertio als. retro propter defectum principii: ut l. paulus. ff. de sta. ho. sed ut ex tpe consensus no. Inno. et gl. de eo qui dicit in ma. c. j. de coniugio seruo. c. j. **¶** Quandoque consensus exigitur in actu: non ut causa agens vel validans aut roborans: sed exigitur ut causa non infringens: et planum quod ex post facto

24 factio potest consensus intercedere de elec. qd sicut. **C** Sed qd in iure non est bene declaratum: qd consensus exigatur p modum auctoritatis. aut per modum consensus. **C** Et an exigatur consensus tanq solennitas actus vel non: nam iura nostra equivoce loquuntur capiendo consensus pro auctoritate: auctoritate p consensus. **C** Si co quandoq exigatur consensus in actu ab inferiori eius qui actus exercet. & semper credo qd vt consensus exigatur: & non vt auctoritas: qd non est decens vt inferior auctoretur superiori: de ma. & obe. cum inferior: hoc tenet Jo. an. dicit in addi. spe. in ti. de his que fi. a pla. i. vlti. addi. id vbiqz exigit consensus capli p epz exigit p modum consensus de his q fi. a pla. p totu: vt exigit consensus filij i actu exercendo p patre: consensus pupilli in actu exercendo per tutorez: sic de singulis exigitur per modum consensus ad hoc specificet de his que fi. a prela. cum vos. **C** Quandoq exigatur consensus parit: & idem: quia ex quo in aliquo non est superior non exigitur per modum auctoritatis. **C** Quandoq exigitur consensus a superiori: tunc aut superior nullam habet cōtatem in actu: ipsius consensus ob aliud non exigitur nisi ratione cuiusdam superioritatis vniuersalis: exigitur ad integrandam personam illius qui actus exercet: tunc in dubio exigit credo per modum auctoritatis. Ideo in alienationibus inferiorum ecclesiarum credo consensus exigi per modum auctoritatis: qd actus tangit solum preiudicium ecclesie inferioris: vnde non potest dici ibi consensus exigi vt causa agens: sed necessario vt solennizans: sic per modum auctoritatis. **C** Quandoq exigitur consensus a superiori soluz ratione preiudicii quod sibi infertur: saltem in consequentiam: & tunc vt exigit per modum consensus: vt quādo exigitur in renuntiatione clerici consensus: qd preiudicatur sibi cum perdat iurisdictionem clerici: & potatem quam habet in clerico ratione illius ecclesie: de renuntia. c. admonet: qd ibi no. **C** Quandoq actus exercet tangit eum cuius exigitur consensus eque principaliter: sicut alium: tunc consensus dicitur exigi vt causa agens & per modum consensus: & de hoc est glo. quam feci notare de rescriptis edoceri: vt quando administratio spectat ad vtrumq: tunc consensus: episcopi in faciendis per capitulum exigitur vt consensus. & ratificat gestat ex postfacto: et idem posset dici in patre quo ad filium. **C** Quandoq actus tangit eum cuius exigitur consensus principaliter: alium in consequentia: tunc consensus ipsius exigitur soluz vt causa agens: non autem exigitur vt auctoritas. **C** Et si ins dicat tunc auctoritas exponitur auctoritas. i. consensus. de inrepa. c. u. ra. vbi tex. nā transferre ecclesias de vno in alium spectat principaliter ad epm: qd ppter ecclesie est epi nō laici edificantis. Si laicus dō nat sufficit consensus superuenire: vt ibi. **C** Quando autem exigitur per modum solennitatis. dic quod si ins hoc disponit planum in dubio si exigit consensus certo et determinato tempore secundum actus exigitur per modum solennitatis. de elec. auditis. **C** Si vero exigitur certo: determinato tempore: vbi exigitur per modum auctoritatis. licentia aut insus qd patet de dictis. iuribus vt de solennitate exigit: si aut exigit per modum consensus simplr: aliter nō exprimitur: si res nō spectat ad eū aliquo modo cuius consensus exigit: credo qd exigitur per modum solennitatis. ideo vbi exigit consensus cōsanguineoz in alienatione rei minoris: credo qd exigitur per modum solennitatis. **C** Si ad eū spectat quo quomodo credo qd exigitur nō per modum solennitatis. sed consensus in his in quibus epz vlti fructus queritur: sed insignis repudiationis vsu fructus. Ideo dicimus qd consensus patris nō exigitur in iudicio p modum solennitatis. in his quibus queritur sibi vlti fructus: vt qd h3 partem administrationis rōne. l. nō solum. §. necessitatem. C. de bonis que lib. & hoc t3 Ol. de quo plene per Jo. an. in addi. spe. in ti. de actore. §. i. ver. sed pone qd lis est cōtestata. **C** Ex his appareret qd in alienationibus que fiunt per capm si bona sunt cōia prelati capli exigitur consensus prelati per modum consensus. **C** Si bona spectant ad prelatu tantu. Idem si bona spectant ad capm: & nō est diuisa administratio. Idem si spectant ad capm tantum: est diuisa administratio: tunc credo qd consensus ibi exigit p modum auctoritatis: qd bene no. **C** Hoc tñ fit certu qd consensus exigitur post actū nō exigitur vt solennitas: qd requisitū post originem actus nō presumitur. vt solennitas substantialis: dicit glo. C. de prec. spe. offe. vniuersa. & est gl. in cle. cām. de elec. in v. deuoluta. & idē Sen. alle. ff. de trasac. l. cū hi. §. pretor. de elec. qd ppter. An. de Bu.

1 **C** Consuetudo per quam quis ad peccandum inducitur vel ad propria sua bona dissipandum non valet. nu. 10.

2 Statutum ciuitatis potest extraneos ligare in q̄tum extranei veniunt ad inhabitandum in ciuitate.

3 Statutum vel consuetudo per que culpabiliter quis h3 suo contēptu regressum ad alena non valet.

4 Statutum per quod delinquens premiatur non valet.

5 Bonorum appellatione comprehenduntur mobilia & immobilia.

6 Libere seu ad liberum arbitrium quod possit quis indicare videt intelligi de voluntate etiam irrationabili.

7 Consuetudines irrationabiles pertinet ad papam lz etiam sunt in ter plures laicos.

8 Consuetudo irrationabilis dicitur abusus.

9 Statutum ciuitatis non solum vbi simpliciter loquitur sed etiam vbi specificet loquitur de extraneo potest ligare extraneum quatenus extraneus moram in ciuitate trahit.

10 Consuetudo per quam quis possit sua bona dissipare & alienare furpare non valet.

11 Negligentia & vitium in quo equiparantur.

12 Mulier nupta potest habere bona propria vt parafrenalia quoru ad administrationem videtur sibi retinere posse.

13 Consuetudo per quam delinquens premiatur non valet tanquam irrationabilis.

14 Supplicanti non conceduntur iniusta.

15 Malefactores egestate laborare dignum est quibus elemosynas dare possumus ne pereant non tamen cum aliena iactura.

16 Stultis nō solet succurri sed tñ errantibus: sic non subuenitur ei cuius negligentia sua perierunt.

17 Alienare nō potest maritus bona sue mulieris.

18 Alienari bona mulieris in quo casu possint licet non subiaceant oneri debitorum.

19 Filij licet nō sint patris heredes tamen tenentur ad debita patris ratione officij dignitatis primipilarie.

20 Alienatio rei dotalis consentiente muliere non valet. Fallit si iuramento firmetur etiam constante matrimonio.

21 Aduentitia filij possunt per patrem obligari propter debitum contractum ratione & causa officij certi primipilaris.

22 Iuramentum confirmat contractus alias de iure inualidos.

1 **E**x parte vestra. **C** Non valet consuetudo per qua qd inducit ad peccandum vel propria bona dissipanda. h. d. Primo recitat duas consuetudines irrationabiles quas. Secundo reprobat ibi tenore presentiu. **C** Not. qd statutum ciuitatis. potest ligare extraneos: loquendo de extraneis in q̄tum extranei veniunt ad inhabitandum in ciuitate: vide Inno. §. de sen. ex com. c. a nobis el piculo: vbi videtur Inno. velle oppositū huius notabilis: sed iste tex. facit contra eū ar. quibus potest saluari. **C** Not. qd statutum et consuetudo per que quis culpabiliter suo contēptu habet regressum ad alena. nō valet tanq irrationabilis. **C** Similiter nō valet statutū per qd delinquens premiatur. **C** Nota qd vxor potest habere bona propria. **C** Not. qd appellatione bonorum comprehenduntur mobilia: & immobilia: ad hoc de testamentis relatum.

2 comprehenduntur etia iura. ff. de re iud. l. a diuo pio. **C** Not. pro significato istorum verborum facias p tuo libito voluntatis. quia videntur etiam intelligi de voluntate irrationabili qd nō. propter arbitria. **C** Not. quod ad papam spectat etiam inter puros laicos tollere consuetudines irrationabiles et peccatum nutriendes: ad hoc in auct. vt cler. apud pro. epi. §. sin vero. ecclesiasticum habetis tex. vestrum. **C** Not. primo quod irrationabilis consuetudo dicitur abusus quidam. i. contra pium & honestum vsum. In casu nostro vel non intende quia irrationabilis. **C** Nota secundo quod statutum ciuitatis potest ligare extraneos: & nō solum vbi simpliciter loquitur: sed etiam vbi specificet disponit de extraneo quatenus extraneus moram trahit in loco statuti. **C** Not. tertio quod statutum: & consuetudo per quam culpabiliter aut cum vicio quis bona propria consumere possit habere regressum ad aliam tanq irrationabilis non valet: hec. n. discrepat a ratione naturali que habet vt. delinquens & negligens puniatur: et que habet quod quis aliena possit usurpare. **C** Not. quarto in quo vitium & negligentia equiparantur. **C** Not. v. quod mulier nupta potest habere bona que propria dicuntur in istis que para frenalia appellantur: imo dicitur habere administrationem: vt no. C. de dotis. promiss. l. i. **C** Not. primo ex scda parte quod consuetudo per quam delinquens premiatur: irrationabilis & nō valet. **C** Secundo no. qd impudenter & verecūde aliquid petens repellendus est. **C** Venio ad glo. que sunt clare. **C** Quero de ratione quare nō valuerit hic consuetudo: dicit gl. quia in consumente ex prodigalitate irrationabile est vt ei de aleno subueniatur cum culpa: & vitio suis incidit in egestatem. lxxvi. dist. in. non satis. & quia dignum est vt malefactores egestate laborent. ff. de positi. l. bona fides. talibus enim subueniendum non est ratione premissarum: cum lesione alterius: sed elemosynas dare possumus ne pereant. lxxvi. distinctione. pascē.

16 **C** Ratio autem quare non est subueniendum illi qui ex negligentia paupertatem incurrit: quia vigilantibus & non negligentibus iura subueniunt. & quia stultis non consuevit succurri: sed errantibus. ff. de iur. & facti ignorantia. l. penultima. §. si quis. & vt quia illius esurienti panis tollitur: quod si de cibo securus iustitiam negligat. v. questione. v. non omnes. Ideo talis consuetudo merito reprobat. **C** Item est alia ratio: quia posito etiam quod absq culpa egeret propter hoc bona mulieris non sunt alienanda. C. ne vx. pro mari. l. prima & secūda. **C** Oppo. quod aliquo casu bona mulieris alienantur. C. in quibus causis pigno. taci. contra. l. l. satis. **C** Sola regulariter bona vxoris non subiacent oneri debitorum

- 19 viri fallit in debito ex causa primipilarij. **C** + Dicitur plus doc. qd etia hoc casu tenent filij dato qd no sint heredes. C. de primipilis. l. si lib. r. als. xij. et dicitur ad Bar. ly. qd ca horu iuriu fuit: qd ad gemitu filioru ex vxoze sepe parates gerit male officia: ideo equus fuit hic rigor.
- 20 **C** + Quero an si mulier consentiat alienationi rei dotalis valeat alienatio: dic qd no. C. ad vell. aut. si a me. dicit gl. hoc veru nisi mulier iurauerit no svenire: qd tuc t3 alienatio. j. de iureiur. cu contin gat. etia cōstante matrimonio. **C** Mo. gl. q aperte dicit qd iuramen tu illo mō validat actum alienationis nō tñ obligat iuramentu: ad svenendum: vide Bar. ff. de fideicō. si qs p eo. gl. j. ibi mētiuntur.
- 21 **C** + Unde dicim qd qd iste est vnus largus hō q oia bona sua disti pat. c. gl. ibi mediū t3: et dicit pbs qd hoc mediū attingere est diffi cile. Glo. qd de iure ibi primipilarij erat certa dignitas: certū of ficiū qd dabat p principē: ob istā cām ēt capi pnt bona filioz: etia si nō sunt hdes. l. si. C. de primipila. l. xij. et dicit Jo. an. qd pns suus in legib q fuit ad Bar. ff. dicebat qd cōter ad lucrū vxoze: et filioz isti deputati ad hoc offm male gerebāt: ideo ius voluit eos teneri: et sic faciūt florentini in tuscā: de istis q dicunt fallere: q fecerūt sta tuta qd alienent bona filioz etia dos vxoze: et p certo est male fa ctum: et male faciūt sic fallētes: et pecāt nisi forte ex casu cōtingat qd opz eos fallere forte pp mercancias q perierāt in mari. in. c. glo. ibi t3 venditio. **C** Mo. glo. q p iuramentum pstituz sup alienatione rei confirmat cōtractus. de quo est dubiū inter doc. j. de iureiur. cu cōtingat. per Bar. ff. de fideiul. l. si quis p eo. z. l. cū lex. modo habe tis hoc. c. expeditum.
- 1 **C** + Consuetudo iuri nature repugnās si foueat peccatū nō valet iuri aut positio si sit rationabilis et legitime prescripta.
- 2 Augmentatio causati datur ad cause augmentū et nu. 2. in seq. lec.
- 3 Peccatum auget peccati cōtinuatio seu consuetudo.
- 4 Peccati circūstantia vt aggrauās est a pctōre confitente exprime da cōtra illos qui ad eorū peccata excusanda allegant consuetudis nem et in seq. lec. nu. 2.
- 5 Peccatum dicitur aīam infelicitare et lectura seq. nu. 3.
- 6 Finis canonicus est ppter finem boni eterni et directiu est animos viatoris in bonum eternum.
- 7 Scientia et ignorantia mensuratur prout cadit in hoīem bene or ganisatum et sapientem nō aut put cadit in hoīem male organiza tum et sensu male dispositum et lec. seq. nu. 4.
- 8 Presumptio est legitima prout applicatur ad casum cōstanti.
- 9 Consuetudo repugnans iurature si peccatū nō foueat valet idē si iuri positio deroget et sit irrationabilis.
- 10 Consuetudinis longene comprehenditur etiam consuetudo non prescripta sed tempore firmata.
- 11 Ad consuetudinis esse que exigitur.
- 12 Consuetudinis que est causa efficiens.
- 13 Consuetudinis que sit causa formalis.
- 14 Consuetudinis materia que sit.
- 15 Consuetudinem an impediat error.
- 16 Consuetudo ad eius esse quot et quales actus requiratur.
- 17 Consuetudo quanto tempore exigitur.
- 18 Consuetudo que temporis prescriptione queritur a quo tempore incipiat cursus.
- 19 Consuetudo q tps pscriptioe querit an exigit titulum.
- 20 Consuetudine seu prescriptionem an actus vnus contra ius inter rumpat.
- 21 Consuetudo quoduplex est. nu. 11.
- 22 Consuetudinis effectus quis nam sit.
- 23 Consuetudo h3 videatur posse dici leuis autoritas legem tamē tol lit quando est rationabilis.
- 24 Consuetudinis particulares effectus qui sint.
- 25 Consuetudo qd possit induci cōtra ius naturale qñ sit possibile quin peccatū nutriat ex quo ius naturale est immutabile.
- 26 Statutum qd mibi interficere liceat homicidam patris. vel me per cutientem an valeat.
- 27 Consuetudinem esse lege contrariam qñ sit possibile.
- 28 Consuetudo an admittat probationem in contrarium.
- 1 **C** + **U**ntanto **C** + Non valet consuetudo iuri nature repugnās si pectū foueat iuri aut positio scilicet sit rōnabilis et legitime prescri pta. h. d. **C** + Ponit duo dicta. Prio decidit istā dubi tandi rōnibus platis. **C** + Mo. j. qd ad augmentū cause datur aug mentatio causati: et ad cōtinuationē pcti in tpe daf augmentū pec cati: et sic ex cōsuetudine peccadi potius augmentat q tollat pctū qd no. q hic circūstantia: vt aggrauās est a pctōre exprimēda in cō fessione: qd no. 3 illos: q ad excusanda pctā sua et alioz allegant cō suetudine. **C** + Mo. ff. qd aīa p pctū dī infelicitari: est rō: q p dīc bonū optimū felicitatis eternē: et sic p3 qd finis canonicus est etia ppter finē boni eterni: et directiuus est aīe viatoris in bonū eternū.
- 7 **C** + Mo. ij. qd scientia et ignorantia mensuratur prout cadit in hoīez

bene organizatū et sapientē: non aut put cadit in hoīem male orga nizatum: et sensu male dispositū: sic et metuz doli attendimus put in constantē cadit: non put in volubilem. qd met. cā. cum dilectus. sic dicimus qd presumptio est legitima put applicat ad casum con stan. de crimine fal. g. si. **C** + Mo. quarto hic tres casus: et regulas qd qñq consuetudo non repugnat nature: et per hoc nutrit peccatū: et nō valet. Quandoq iuri nature repugnat: et nō nutrit pctū: et hec valet: sic est possibile cōsuetudinē esse ptra ius naturale: et tñ non nutrit peccatū: qñq et tertio consuetudo iuri positio repugnat: et est rationabilis: et legitime prescripta: et valet consuetudo: qñq cō suetudo iuri repugnat: et nō est rationabilis: vel nō legitime prescri pta et nō valet. Et his inferitur qd vt cōsuetudo tollat ius positū erigitur qd sit rōnabilis et legitime prescripta. Inferit scō qd possi bile est cōsuetudinē iuri positio obnuare: et tñ rōnabilem fore: et sic positū ius cōtrariari consuetudini et vtrūq rōnabile esse. Mo. in cidenter qd vinculi consuetudinis surgit ex autoritate: no. qd cō suetudinis nō est vltis autoritas. **C** + Et no. qd appellatione logene consuetudinis cōprehenditur etia consuetudo nō pscripta: sed tpe firmata. **C** + Et no. qd consuetudo nō dī prescripta: et qd longeva: et vltra longevitatē erigitur qd sit prescripta. **C** + Pro declaranda ma teria ista qm ad illa que tanguntur per glo. sunt videnda plura. Prio que erigant ad cōsuetudinē. Scōo quoduplex est pfectio. Tercio q sit differētia inter consuetudinē et pscriptioē. Quar to et vltimo videbif aliqs effectus cōsuetudinis: et bis expeditis suf ficit p cōi lec. hui. c. **C** + Prio tagit gl. scōa. scōm tertiu tagit gl. vltima prima et scōa. **C** + Ad primū gl. dicit qd erigit qd sit rōnabi lis: et appellat rōnabilem a iure nō reprobata etia positio qd sit cō tra ius. Et multa ponit exempla de cōsuetudine rōnabili: et cōtra ius: vt qs de alieno collegio admittat ad eligendū. de cā pos. cū co clefia. z. c. cū dilect. qd caplm eligat canonicos in ecclesia. de elect. cū ecclesia vultana vel eps solus cum deberet spectare ad vtrozq cum glo. q t3 qd de iure ad epim: et caplm spectet potestas conte rendi: vide in. d. c. cum ecclesia vultana. qd abentes ad electionē nō vocentur vt in multis locis contingit: maxime in tuscā. Irra tionabilem dicit illā que improbat de iure: de irrationabili po nit exempla. de indi. ex querimonijs. s. c. cū venerabilis. s. c. a. z. c. cū inter vos. et generaliter vbiq sit cōtra normam ecclesiastice disci pline siue libertatis ecclesie. j. de elec. cū tertia. z. c. sacrosanc. dic qd in consuetudine plura requirunt. Prio erigitur cā efficiens. Scōo eius forma seu finis. Tercio erigit materia. **C** + Videamus q est cau sa efficiens cōsuetudinis. Scōo que sit causa formalis. Tercio q sit materia eius. **C** + Ad primū dic qd cā efficiens immediata est con sensus. ff. de legi. l. de quibus. qd erigit cōsensus illius q als h3 po testatem legis cōdende: vnde catenus quatenus mēsure potestatis se extendunt in lege condenda: catenus se extendunt vires pfecti nis: aut ergo h3 ptatem legis vniuersalis: condendē: hoc inducit. Si velit cōsuetudinē vlem: vt p3 in cōsuetudine romana vt pper imperatoris: et hec appellat cōsuetudo gñalissima: aut h3 ptatem le gis cōdende in puincia: et huius cōsensus inducit cōsuetudinē pcor nentem puincia vt in archiepātu et patriarchatu. et hec appellat go neralis: aut h3 ptatem legis cōdende: quo ad ciuitatē: huius con sensus inducit quo ad ciuitatē: hec appellat specialis: aut h3 po testatem legis condende quo ad in loco loci: vt in ecclesia constanti nopolitana vel vniuersitate: hec pōt inducere legē specialissimā et ex hoc p3 q sit causa efficiens cōsuetudinis et qñtatē etia habes cōsuetudinis: et hoc p3 qd q nō h3 ptatem legis cōdendē: nō h3 po testatem cōsuetudinis inducēde de qua loquimur q seruaf p lege: pōt bene inducere in suis actibus consuetudinē q nō h3 vim legis: s3 lo lum declarat suos actus ex cōsuetu. primi. sic est qñ dicimus cōsue tudo patrifamilias attendit de quo dicā inferius: et in. l. si seruus plurium. s. j. ff. de leg. j. z. l. vel vniuersorū. ff. d. e pig. ac. ff. de vsuris. l. qui semisses. et hoc de hac parte. Et his apparet qd debet modor et casus in quibus disponit cōsuetudo sit supposita potestate dispo nentis. Et his apparet consuetudo inducit a ppo exigitur maior pars ppi vt no. de no. ope. nun. c. ij. **C** + Ad scōm quid exigit sit formalis glo. hic dicit qd exigit qd nō sit a iure reprobata: vbi ergo reperis consuetudinē a iure reprobata est irrationabilis. Glof. hic ponit aliqua exempla: et doc. multa ponunt exempla in quibus est reprobata: hoc plus est laboriosum q subtile vel vtile: dicit illā ra tionabilem que est a iure approbata: et etiam glo. et docto. hic: su per glo. ij. ponunt multa exempla: dic aut apparet consuetudinē a iure reprobata: et hec indicanda est irrationabilis si ius ipsam tanq irrationabilem improbat: vel si aliam causam exprimit in re probando: aut est a iure approbata: et hec rationabilis: aut non ap paret nec approbata nec improbata: et tunc dicit hic l. d. ostiē. et no. in summa. co. titu. in pñci. et no. de const. c. j. lib. vi. in verbo ratio nabilis: qd illa censetur rationabilis: et irrationabilis scōz qd arbi trio videtur indicantio: qd declarat Jo. an. vel restringit vt per ca sus similes habētes inris assistentiā vel resistere cū inducet cōsuetu dinem rōnabilem: et sic illa erit rōnabilis q vel cuius filio approbat a iure: dico qd quelibet cōsuetudo in tñ h3 de rōne in pñti partici pat de fine

pat de fine cuiusq; iuris: et in tñ discrepat a rōne in q̄tū discrepat a fine cuiusq; iuris. Illa g̃ dicere rōnabilis f̄m ius diuinū q̄ insequi bonū eternū: et in q̄tūz euidenter discrepat ab isto fine: in tñ dicitur irrōnabilis: hoc respēdē dicit etia irrōnabilis f̄m ius canonicū: vt p̄ h̄ic: de p̄scrip. c. si debent em̄ vt rōnabilis dicat rōnes dirigi in fine discipline religionis: salutis. i. di. cōsuetudo. quo ad ius ciuile cōsuetudo f̄m illud ius in tñ erit rōnabilis: in q̄tūz p̄cipat de bono publico: et cōtinētiā ab illo deniat: tñ erit irrōnabilis: scōz ius ciuile. cōsuetudo contra libertatē eccl̄ie est irrōnabilis: q̄ deniat a bono publico q̄ p̄sistit in sacris: et sacerdotib⁹: vt. l. i. ff. de iusti. et iur. i. di. ius publicum et scōm ius ciuile cōsuetudo. de p̄scriptione cū mala fide ualeret q̄ hoc nutrit bonū publicū l̄z deniat a fine eternā q̄ ad corporatos i eccl̄ia nō est licitū sequi in tñ bonū publicū q̄ deniat eterno. Ideo lex et cōsuetudo ciuilis de canonica equitate q̄ quo ad p̄sclaz h̄z seq̄ etiā purus laicus nō ualet vt euidenter dicitur p̄ a bono eterno: aut ergo cōsuetudo nutrit p̄ctm̄ et deniat a bono eterno: et publico: et est irrōnabilis: scōm oē ius: aut deniat a bono eterno: s̄z nō a publico: et hoc v̄z de iure ciuili nō de iure canonico: in hoc subiacet ius ciuile canonico: aut nō deniat a publico tñ: irrōnabilis est f̄m ius ciuile et canonicū: aut de via non deniat nec ab eterno nec publico: et rōnabilis f̄m ius et de hoc ebon⁹ ter.

14. di. cōsuetudo. ¶ Ad tertiu q̄ sit materia cōsuetudinis: dicit q̄ dā est materia remota. i. q̄ surgit cōsuetudo: isti sunt actus boni vt sic facere vel nō sic facere vel sic seruare. Et istis actib⁹ surgit vsus q̄ dā: ex isto vsu et h̄itu surgit cōsensus ppli vel alterius. q̄ h̄z p̄tātē legis cōdēdē: ex hoc cōsensu surgit vinculū cōsuetudinis q̄ ex actib⁹ et habitu et vsu habituato vinculū pducit immediate a ppli cōsensu: et denominat ab illo vsu q̄ idē est q̄ cōsuetudo. hec patet. ff. de legi. l. de qbus. s. c. cū cōsuetudinis: in. l. i. ff. c. q̄ sit lon. cōsue. cū si. di. cōsuetudo. et c. mos aut: oportet ergo q̄ act⁹ nō sint erronei: q̄ si p̄ error: nō daret cōsensus. ff. de iur. om. in. l. si p̄ error: et sic nō indigere cōsuetudo. ad hoc. ff. de legi. l. q̄ nō rōne. ¶ Anquid autē oīs error ipedit eā disputant legis et canonice longum esset narrare dic vt in illa. l. de qbus: dicit q̄ si error est talis q̄ excludat consensum ppli vel rōnabilitatem cōsuetudinis vitiat eam: alio non: ad hoc p̄nt induci oīa dicta illorū dato consensu q̄ sit qualificatus et de terminatus in iure seruari: s̄z ppli cōsentiat vel h̄is p̄tatem legis cōdēdē. Si tñ illud cōsentit nō vt p̄ iure seruari nō sufficeret. Req̄reret ergo cōsensus et sic qualificatus et determinatus. ¶ Secundo post actus et cōsensus exigitur tps in habituato dictum ius confirmando consensum: videant aliquā circa actus: et aliquā circa tps.

15. ¶ Ad primū quot et quales exigant act⁹ infinite sunt op̄i. et de iure ciuili et de iure cano. de qbus. i. di. mos aut. xi. dist. cōsuetudinis. ff. de legi. l. de qbus. l. i. c. q̄ sit lon. p̄sue. illas obmitto dico q̄ tot: et tales actus exigitur ex qbus dā cōsensus ppli vel h̄ites p̄tātē legis cōdēdē vt h̄ q̄ est factū: et ad actū deductū velit p̄ iure seruari: dicit ergo q̄ qdā sunt actus validi notorij et p̄derosi in ppli: ex qbus verisimiliter vnico actu cōsensus ppli vel alteri⁹ h̄itis p̄tatem. l. cōdēdē. et quos verificare nō pateret ppli vel alius nisi hoc velit p̄ iure seruari: vni⁹ act⁹: sufficit vni⁹ actus f̄m doc. cōiter q̄ puto si h̄z cām successuā: vt tenere pontē supra viā: silia. Si h̄z cām momentaneā forte regunt plures: q̄ nō sufficit cōsensus: s̄z exigit h̄abitatus cōsensus q̄ nō habere ex vnico actu tñ. Quidā sunt act⁹ nō sic notorij nec tāti p̄derosi: in isto regunt plures: sed quot nūmero nō posset dari certa doctrina: sed relinquat hoc arbitrio iudicantis: hoc tenet. ¶ Secōdo circa actus videndū quales: qdā exigitur q̄ sunt iudiciales quasi nō possit haberi cōsensus vt p̄ iure nisi si sint determinati ad locū iuris: tene q̄ sufficiunt extraiudiciales: dūmodo sint tales q̄ ex eis colligat cōsensus ppli vel alteri⁹ habētis p̄tatem legis cōdēdē. In hoc p̄ iure seruare. vt. d. l. de qbus. Et p̄ hoc apparet decisum dubiū an exigitur q̄ cōsuetudo sit obtenta in iudicio iudicio. Quidā q̄ sic: vt gl. de x. sig. abbate. et Inn. super ru. b̄ic: et gl. h̄ic tetigit. de x. sig. abbate. Quidā moti sunt p. l. cū de cōsuetudine. ff. de le. dicit scōz oēs q̄ nō ē necesse. sufficit em̄ q̄ ex ea colligat ppli cōsensus vt est dictū. S̄z est dubiū penes aliquos an sint obtenta in iudicio iudici. tñ inducat: et dicit quidā q̄ nō: q̄ declarās cōsuetudinē esse h̄z declaratorie. ergo nō intēdit inducere. ff. de rei v̄. l. ex diuerso. et l. scuti. s̄. si q̄raf. ff. si ser. ven. si actus est obtētus in iudicio iudicio ex quo agit induci consue. planū q̄ p̄ter quo snia est notoria ppli: q̄ presumit notoria in dubio: cum in iudicio semp̄ adstet adesse p̄sumat: si aut ipm de hoc esse cōsuetudinē in iudicio obtinet: dico q̄ inducta declarā: q̄ hoc ius nō est p̄scriptibile ad psonā agentē in iudicio. sed tangit totū pplm̄: et censet agitata cū legitimo iudicio. si iudice vel saltē eo p̄nter: p̄tato pba tur cōsuetudo ad p̄iudiciū ppli. ff. de sta. ho. l. si ingenuus. vel si inducta vel nō: vel dic q̄ nō pbat inducta nisi esset lata s̄z representātes pplm̄ q̄ singularis ad p̄iudiciū ppli nō h̄z p̄tatem ius ppli de, dūcēdi in iudicio cū nō sit legitimum iudicio. ff. de col. bo. nō iniuste. ¶ Anquid aut inducat: dico q̄ sic: q̄ snia declarās nō inducit immediate: nec agimus cōsuetudinē inducere immediate ex snia: sed inducitur cōsuetudo ex ppli cōsensu immediate p̄pter actū snie q̄ p̄ de

claratorie: sic snia nō inducit: sed ppli cōsensus p̄pter sniaz: et hoc clarins p̄t̄z vbi ille a quo dependet p̄t̄s legis cōdēdē p̄nuntialet q̄ snia h̄z p̄ iure: et daret cōsensus p̄ cū sic sniando q̄ illa cōsuetudo sic seruaret de iure. de re iudi. in can. q̄ not. ¶ Sed est dubiū an ex actibus nullis inducat p̄sue. ex p̄dictis: p̄z q̄ sic: et ex nullo nihil fiat vt immediate ex nullo: ex nullo tñ p̄pter q̄ est aliqd in facto p̄t̄ dari cōsensus q̄ est aliqd q̄ actus sufficiat ad torquendā consuetudinē: sic tenebat Ric. mat. et Guil. de cu. in. d. l. de quib⁹. Et hoc apparet an ex nō actibus. i. negatiuis inducat cōsuetudo. et detersminat Jo. an. q̄ sic. de cle. cōiug. Jo. dñi habeat actus positinos ex p̄posito ita apparet q̄ colligat cōsuetudine p̄t̄ esse cōsuetudo de nō residēdo: vt p̄z in. c. cū oēs. de cōsti. cū si. hoc declarat Jo. an. in. d. c. iōanes. ¶ Ad duo ad finē. i. ad tps q̄tum tps exigitur: et multe sunt op̄i. f̄m ius ciuile tps exigere lōgenū: vt. l. i. c. q̄ sit lon. cōsue. p̄ q̄ cōcludūt q̄ sufficiat spaciū. x. ann. et hoc dñt in. l. i. c. de lon. tps. p̄scrip. et hec est cōis op̄i. De iure aut canonico cōi. dicimus q̄ si cōsuetudo iuri nō repugnat: sufficit spaciū. x. an. q̄ tñ tps nō exigit p̄prie vt p̄scriptio: sed regit vt q̄qd regitū ad firmandū habitum q̄ agit ad inducendā cōsuetudinē s̄z ius: op̄z q̄ f̄m canones sit p̄scripta: et appellatione p̄scriptionis f̄m metas canonicas nos intelligim⁹ de quadragenaria: exigit ergo q̄ sit quadragenaria. l. de p̄scri. quadage. hec sunt xba gl. de p̄sue. c. si lib. vi. et ponit h̄ic Jo. an. q̄ q̄ agit de iudicio s̄z ius interpretado extensiuū s̄z et ad hoc exigit q̄ sit p̄scripta spacio. xl. an. vt h̄ic q̄ nō. casus est in. c. cū dilect⁹. s̄. e. ita et put cōsuetudo h̄z effectū interpretatiuū extēdēdo s̄z ius d̄z esse legitime p̄scripta: et vide gl. q̄ primū dicit de cōsue. c. si. in. i. gl. ¶ Aduerte tñ q̄ si ius exigit antiquā cōsuetudinē ad actū intelligit de illa cū? nō est memoria: dicit Inn. de elec. c. gñas. l. i. li. vi. vbi aut est cōsuetudo oī iuri obuiat totali absone exigitur tāti tps cū? nō extat memoria. vide de elec. gñali. li. vi. Archi. si nō est s̄z ius sed p̄ter vel scōm sufficit spaciū. x. an. et de iure canonico: q̄ hoc nō reperit imutatu q̄ erat de iure ciuili. S̄z dices q̄ p̄t̄ esse rō q̄ exigit f̄m ius canonicū p̄scripta: et nō f̄m ius ciuile: dico rō est f̄m ius ciuile in p̄scriptionibus nō est etiā differētia: an f̄m ius an cōtra ius: vt p̄z de seru. l. si q̄s diuturno. S̄z nos canonice facimus differētiā q̄ p̄tato sicut in illo i ta etiā in cōsuetudine erim⁹ differētes vt distinguat an sit cōtra ius vel f̄m ius quo ad requirēdū longius tps sicut si minus differētes in p̄scriptione quo ad titulū requirēdū: vel dic q̄ de iure canonico cōsuetudo nō oīno stat in viribus cōsuetudinis: q̄ detrahāt aliqd de p̄tate superioris q̄ inferior: nō h̄z p̄tatem legis cōdēdē s̄z ius. de ma. et obe. q̄ sup̄ bis. l. i. q̄ in hac nō stet natura cōsuetudinis: q̄ in aliq̄ detrahāt iuri superioris: s̄z assumit naturā p̄ hoc p̄scriptionis cū? p̄prie est detrahēre: ideo exigit q̄ sit p̄scripta: s̄z et nō oīno assumit naturā p̄scriptio nis: q̄ p̄ hoc nō gr̄f aliqd ius priuatiū: et appropriatiū in hoc t̄z mēdiū in tpe vt vbi s̄z papā de cui⁹ p̄tātis derogatiōe agit: alio exigitur centū anni. de p̄scrip. cū nō liceat. de arbi. cū tpe mō exigerent. xl. an. vt dicat p̄scripta: hoc verū nisi def̄ exp̄ssa scia papez cōsensus tacitus vel exp̄ssus q̄ cū tñ nō detrahāt acgr̄f lōgo tpe: sic intelligit iñ. di. s̄. leges. xi. di. in summa. vii. di. plebiscita. q̄ bene not. et sec⁹ de iure ciuili. q̄ per hoc nō detrahāt superioris p̄tati cū qbus ppli possit legē cōdere: vt. l. oēs ppli. ff. de iusti. et iure. etiā cōtra legē cōez s̄z differētiā nō tenet dñi de rota sua vlti. cōclu. concludentes: q̄ vbi agitur de cōsuetudine inducēda p̄ quā detrahāt iuri vel bonis eccl̄iasticis sine sit cōtra ius vel p̄ter: sine scōm exigit spaciū. xl. an. quā enim rōne nō admittit p̄scriptio taliū rerū minoris tēporis. de p̄script. de quarta. de priuile. accidentibus. nec eadem ratio: ne admittetur cōsuetudo. Item quia nō reperitur iure cautū q̄ in cōsuetudine minus tempus exigitur: imo cōtra. alle. de cā pos. cum eccl̄ia. de elec. cum ana. alleg. hoc. c. vt sic concludatur scōm q̄ predicta distinguat: an cōtra ius vel scōm p̄cedat in reb⁹ priuatis: q̄ tāto tpe p̄scribitur iura priuatorū. In reb⁹ aut et iuribus eccl̄ia rū exigitur tps. xl. annor cū hac distinc. intelligat etiā consue. et q̄ ibi nō. xi. di. allegat p̄ hoc dñi Anno. s̄. c. cū dilect⁹. et ibi Inn. facit dñiam an cōsue. sit cōtra ius eccl̄ie certe et exigit. xl. an. contra priuatiū: sufficit. x. vel. xx. an. s̄z cōtra eccl̄ias: et alios vlti: sufficiat. xx. residet q̄ si est cōtra eccl̄iaz exigit. xl. an. dñi Anno. h̄ic qui in distince dicit q̄ exigit. xl. an. residet in conclusione q̄ in q̄tū cōsue. detrahāt aliqd de iuribus eccl̄iasticis exigitur spaciū. xl. an. alle. p̄ casu. s̄. c. cum dilectus: de causa pos. cū eccl̄ia: iuncto. c. abba. de ver. sig. tenendo q̄ tenet Jo. an. de causa pos. cum eccl̄ia: vt q̄ aliquid admittantur in eccl̄ia: vel q̄ fiat electio in alieno gremio alle. ad hoc de of. archi. dilecto. cū suo intellectu: alle. ad hoc. exp̄ssive in. c. cum de benefi. de preben. li. vi. vbi in applicāda qualitate ad beneficiū q̄ nō est cōtra ius spaciū. xl. an. exigitur. Istam conclusio nē puto verā q̄ in q̄tum detrahāt iuri alterius non stat in finibus cōsuetudinis: sed p̄scriptionis vt videbitur in fine. ¶ Si quis a quo tpe incipiat cursus: dico q̄ infinite sunt op̄i. qbus obmissis dico q̄ currit a tpe primi actus ex quo habetur ppli cōsensus: et requiritur tps ad firmādū et habituādū ppli cōsensu qui firmari et habituari nō p̄t̄ aī q̄ sit in cōtra hoc put cōsuetudo nō est s̄z ius pu

to etiam qd de eo qd decennio est seruata si nō apparet de ppli pſen-
su vel nō cōsensu: alr in dubio ppli pſensus pſumat: eo qd nō tanto
tpe est pſeruata: put aut est 3 ius magis est dubiū: adhuc idē dico:
z sic pſcriptio pſrie nō est pſcrip. qz pſcif z incipit etiā aq̄ ius sit
in esse. z finit cū ipsa pſfectione creationis. cōputat: ergo a pñ. actus
ex quo surgit pſensus: z finit in quadragesimo: z hoc qz tūc ei ope-
ratio est creare nō ius creatū trāſſerre: ideo pñcipiat a pñ. originis
z finit in pductione pſuetudinis: z pſcribit eodē instātū exigit fm
3o. scietia pape tacita vel expſsa: vt no. iij. di. s. legis. x. di. in ſūma.
vñ. di. frustra. z aliq exigit cōsensum expſsum: aliqui tacitū. Bar.
brix. ibi nō exigit pſensum nec sciam qd credo in. l. simplici. in. l. pſe-
pti si papa dicit nō pōt pſuetudo: si nō dicit dico qd adhuc tolli
tur pceptū ēt eo ignorāte cū ab initio ei intētio nō fuerit qd leges
19 ligaret in q̄tū nō pueniret iurib. iij. di. c. j. cū seq. ¶ Tūc qd aut
exigit pſue. in se titulu. gl. vt tenere qd sic in. c. ij. de cōſue. lib. vi. in
verbo canonico: die cū bona fide: tit. 3o. an. ibi hoc declarat qua-
tenus stat in vim pſuetudinis pſrie: qz ei finis est ius vt publicū
creare nō exigit titulu. etiā si sit tra ius: quaten. assumit naturā pſ-
criptionis: qz abſtrahit abdicādo ius priuātū alteri. est necessari.
titulu. Ideo dicit ibi 3o. and. qd si ep̄s vult pſcribere ius corrigēdi
ſubditos abſq̄ pſensu capli: qz quo ad caplū abſtrahit ab eis ius
priuātū iā exigit titulu. quo ad ſubditos: qz h3 se ſolu p modū pſue-
tudinis ad eos nō exigit titulu. Idē credo qñ pſuetudo se haberet
ſic circa ius priuātū qd ipsa ex se nō attraheret ius: ſed pueniret mere
in offiū cōſuetudinis interpretādo ſtatutū aut ius ex quo cauſaret
abdicatio iuris priuati: de hoc est caſus in. c. cū dilect. s. eo. ti. z ibi
20 dicit: nō intelligatis iſta. ¶ Sed hic est vnū dubiū an actus vnus
cōtra ius pſcriptionē interrūpat ſeu pſuetudinē. 3o. an. tāgit hic:
hoc credo aut actus intercedēs affuit an pſcriptionē ſeu pſuetudi-
nē cōplet: tūc si est ita notori. qd trāleat in cōſensum ppli inter-
rūpat alias si nō trāſit in pſensu ppli nō interrūpat: qz nullū de na-
turalibus cōſuetudinis interrūpat: l3 accidentia interrūpant: facit
qd no. in. l. naturalr. ff. de vſu. z no. in. c. illud. j. de pſcrip. Sed si act.
interrūpat poſt ex qua habeat ppli pſensus doc. hic dñt qd nō in-
terrūpat facit qd dicit de cōſuetudine qd nō interrūpat ex quo est pſe-
cta de hoc est caſus in. c. auditis. in. fi. de pſcript. p hoc caſus in. c. cū
de bñſ. de pſbē. in. vi. vbi bñſ. dñt cōſectū clericis ſecularib. data qua-
si est pſcriptū p ſpaciū. xl. an. ēt nō obſtāte qd poſt. xl. ānos aliq ibi
ſteterint regulares: ego puto qd ſufficit vnic. actus tm ad tollendā
cōſuetudinē: qz eo qd dam. in oppoſitū cōſensum ppli vel habētis
ptatem legis cōdēde iā dat volūtas qd cōſue. nō ſit: illi pñt nuda
volūtatē quo ad eā tollendā renūtiare: de hoc docaſum aptū optie
facientē. j. de pſcri. veniēs. aut ergo qñm. an tollat cōſue. z dico qd
p vnicū actū poſt cōſciam ēt cōpletā ex quo def. ppli cōſensus ita q
appareat hoc velle p iure ſeruari: qd in dubio nō pſumo niſi qñ tm
est oppoſitū ſeruātū q̄tū fuit pſua cōſuetudo: qz cōcludit volūtas
renūtiandi cōſuetudinē: aut agit cū hoc vt pma tollat: z noua pñ-
ducit: exigit cōſensum: z ēt exigeret qd ſcōa eſſet pſcripta: nō ob. c.
cū de bñſ. qz ibi cōſuetū pōderat. put ad rē ipſim: z materialr cōſi-
derat nō in iuris effectū: ideo pmo cōſuetū est inabdicabile: niſi op-
poſitū def. aſſuetū: z hec ſufficiūt de reſcriptis ad pſuetudinē: cū hoc
est expeditū primū: z pñ. ſic: illā cōſue. vt in facto oppoſit. act. nō
tolleret pſo effectū: vt in facto cōſideratūſq̄ bñ tolleret pſuetudinē
21 in iuris effectū: qz ppli poſſet cōſuetudinē renūtiare. ¶ Tercio
ad ſcōm. ſ. quōtuplex est cōſuetudo dic quod quedā est priuata ſolo
ſenſu appetitū inducta: qdā priuata appetitū rōnabili cauſata.
quedā publica cōi rōnē: p prima primū inducta prima ſpēs pgruit
in aiantib. vñ dicim. retinere poſſeſſionē aialū q̄dū bñt aīn res
deſūdi ex cōſuetudine: vt ptz inſti. de re. diui. s. pauonū. ff. de acq. re.
do. l. naturalis. s. ceruus. z. s. pauonū. Scōa est cōſue. priuata rōne
inducta. Et hec duplex qdā est priuata z pſonalis: z hec est illa quā
dicim. patrilſa. est hec cōſuetu. cū finis est pſumere: z ea vñt ius
ad pſumēdū de actib. ſuis: ſicut dicim. pſfam. ſic cōſueuit facere.
Ideo ſic est pſumptio qd faciat: vt. l. vñnerſoy. ff. de pig. ac. de offi.
dele. qd trāſlationē. de emp. z vñ. ad noſtrā. nā ex eo qd cōſueuit ſe-
nerator ſenerari: nos arguim. illū eſſe ſeneratorē in ſctib. alijs. de
emp. z vñ. ad nſaz. de pig. cū vos. Scōa ſpēs est priuata realis: iſta
est duplex: qdā q̄ ordinat in ſolū finē circa rē pſumēdū: z hec est illa
q̄ habet ex lege cū in rē verſo. ff. de vſu. cū ex eo qd cōſtituiſti mihi
annuatim pſtare aliqd vſq̄ ad. x. ānos ſurgit pſumptio cauſe ex q̄
poſtea in futurū teneris ſi allego cām. vt. d. l. j. z. c. puenit. de cenſi.
Quedā est que ordinat in finē q̄rēdi: z hec no. z ſic qdā est pſuatoria
quedā diſpoſitoria: z hec vocat pſcrip. q̄ q̄rit rē p vſum iuris. Ideo
gl. hic dubitat que ſit diſſerētia inter pſcriptionē z pſuetudinē: dic
primo qd hec est diſſerētia: qd pſue. ſi admittit pſuationē in 3iuz ſi
nō pſcri. ar. C. de agri. z cē. l. litib. l. i. xi. de pſcri. ſi diligēt. ſic z pſcri-
ptio pſumat: cām. ff. de vſu. l. cū de in rē verſo. z tūc nō admittit pro-
bationē in 3iuz. Itē est diſſerētia: qz cōſuetudo d3 eſſe oppoſita dñz in
iudi. vt. l. cū de cōſuetudine: hoc ipſo bñt eſſe. ſecus in pſcriptione
dicit glo. Itē est alia diſſerētia: qz in vſu exigit pars ppli: z ei cōſensus
hic ſufficit maior cōſensus vnus vel duor. Itē est alia: qz in cōſue.

videt exigi titulu: in pſcriptione nō ſemp exigit: ſed hanc diminuit
gl. p. c. diligēt. z qz tps nō est cā tollēde vel inducēde cōſuetudinē:
vt. l. obligationū. s. plz. de hoc an in cōſuetudine exigit titulu. dicit
est. s. qd no. de pſcrip. die vt de pſcrip. c. i. l. vi. ¶ Obmiſſis multis
ſuperſtitijs que dñt hic docto. ſubſtācialis diſſerētia est hic: qz attēdimus
cōſuetudinē put ſonat in ſuo gñe nō determinādo alr pſcriptio. p
dici pſuetudo. z in gñe ois pſcriptio pōt appellari pſuetudo. z pōt
dici cōſuetudo: qz pſcipat de vſu. z de actib. q̄ est primitiua mate-
ria cōſuetudinis pſcipat ēt ad tps nō ad ſentētiandū ſicut cōſuetu-
do. ſtrictē tñ ſumēdo pſcriptio opponit cōſuetudinē: qz diſſerēt
pte finis cōſuetudo ordinat in finē q̄rēdi ius vt publicū certe plone
nō appropriatū: pſcriptio aut ordinat in finē q̄rēdi ius priuātū re-
rū corporaliū aut incorporealiū: put ſunt plone appropriabiles: z p
hoc ſequit qd cū diſſerat in fine alios: z alios exigit comites: de co-
mitibus pſcriptionis nō est hic tractādū: ſed dicendū vt in titulis
ſuis in materia de pſcriptionib. z de comitib. cōſuetudinis dicit
est. s. vba ſunt 3o. an. de cōſue. c. nō ē. l. vi. z hoc l3 obſcure: z p mul-
ta vba: fuerit 3no. j. de offi. archi. dilecto. dicit tñ dñſi. de ele.
cumana. qd ē cōſuetudo pōt in appropriabilib. reb. eccleſiā: ſi agi-
tur de aliquo iure creādo ēt in dānū priuātū vel eccleſiā q̄q̄ alteri
iuri dirigat ex quo nō acquirit de iure formaſ trāſſerēdo de vno in
aliū iā creāto. Et ad hoc fa cit. l. vñditor. s. ſi cōſtat. ff. cōia pdi. l. hoc
22 iure. s. dñt. aque. ff. de aqua quot. z eſt. ¶ Tercio ad vltimū. l. vi.
dere aliqua de defectu cōſuetudinis dixi. tractam. de effectū cōſue-
tudinis priuata effect. ex inſtinctu effect. habet ex. d. s. pauonū. qz
p eā in aiantib. retinet poſſeſſio: qñq̄ etiā pōt ad arguēdā culpā
tenētis aial vt ſi bos ē corruptet: vel eſt aial malā hñs cōſuetudinē
in recalitrādo: vel aliud. puniſ ex hoc dñs. ff. ſi qua. pau. ſe. di. l. j.
de inſur. ſi bos. Si qñmus de priuata: z pſonalis hñs h3 effectū de
claratū in ſilb. actib. in quib. est cōſuetudo ipſius: vt apparet.
ff. de pig. l. vel vñnerſoy. ff. de vſu. l. q̄ ſemiles. vñdē aliqua pſumi-
mus in actib. ſuis vñnerſoy: qz ſic pſueuit facere: hoc p3 in. c. ad nſaz
de emp. z ven. de pig. cū nos. cū ſi. Si attēdim. priuata realē q̄ ordi-
nat de iure ad finē pſumēdi vt illa q̄ ſurgit ex multiplici pſitatione.
gl. hic dicit qd inducit pſumptionē p titulo: tāta est pſumptio ex
ea qd ipſa nō admittit pſuationē in 3iuz. nō bñ hoc tangit. de cēſi.
puenit. z hoc quidā voluerit dicere: qd cōis opt. doct. eſt: vt ibi dicit:
qd habeat tñ effectū pſumptiuū: ita qd admittat pſuationē in 3iuz
z ſic ſit pſump. iuris tñ: dicit ibi. Si agim. de effectū priuato ordi-
nato in finē q̄rēdi illā que effectū habeat: qñq̄ querit directā: qñq̄
nullā: qñq̄ ſolū ius excipit dñt p3 p totū ti. de pſcri. z qz tñcū p
cedit diſpoſitione pedes figendo: nō pſumēdo in talibus nō admittit
titulu pſuatio in 3iuz. Si agim. de effectū cōſuetudinis vt publi-
cū ordinat in finē q̄rēdi inſt vt publicū: iura noſtra dicit qd pſue.
nō est leuiſ autoritas: nō tñ adeo est valitura vt vincat legē: aut rō-
nem: vt ptz hic: z ptz. xi. di. cōſuetudinis. in. l. j. c. q̄ ſit long. cōſue.
23 ¶ Sed op. vt declarē hñc effectū materiē: cū gl. j. qd nō ſit pcedat
hic: nā dicit qd l3 pſuetudinis nō ſit leuiſ autoritas: nō tñ tollit le-
gē. ¶ Opp. aut put litera dicit qd nō est leuiſ autoritas: intelligit
de pſuetudine bona z rōnabili: nō est vilis autoritas: z d3 vincere
legē. ff. de legi. l. de qbus. aut intelligit de mala: z hec nō est alicui
autoritatis: ergo male dicit litera qd dicit qd est autoritas: quidā dñt
cū qd hoc pñ. pſuetudo nō est leuiſ autoritatis intelligit de bona
ſinis qd dicit: ſi nō tñ qd vincat legē: hoc d3 intelligi de mala: hec est
mala ſolū: qz ſeparat prin. a finē: p3 qd principū: z finis loquit in
eodē caſu. Itē dñt dicit qd nō est in tñ valitura qd vincat legē ipſi-
cat qd alicui. est autoritatis qd nō eſſet ſi intelligeret de mala. Sol.
dicit aliq qd diſtinguēdū est de q̄ritate pſudicij ſi pſue. localis ēt
agit de pſeind. vñ quo ad oēm locū vt deroget vñlibet iuri: hoc
nō pōt est ergo autoritas reſpectu loci particularis: ſed nō adeo vt
vincat legē vñm: ſic est autoritas: ſed nō tante legis. Si agitur de
pſeind. particulari tantū loci vbi eſt: z hec cōſue. est autoritatis: et
hoc vincit legē quo ad locū illū. ¶ Tercia ſolutio qd quedā est cōſue-
tue. que nō est pſcripta vel nō rōnabilis: hec nō vincit legē quo ad
vincendā legē nō autoritatis: ſed bñ in ſe est autoritas qdā q̄ eſt rō-
nabilis z pſcripta: z hec vincit legē: per hoc cōcor. opt. ſed nō tolli-
tur cōtra. qz aut prin. intelligit de rōnabili: z debet poſſe vincere
legē: aut de irrationabili: nō erit autoritatis vbi dabit igiſ qd ſit
autoritatis: z nō vincat legē qd pſupponit hec decre. dic qd cōſue.
pōt cōſiderari multipl: primo in determinate nō deſcendendo ad
aliquas ei. particulares qualitates vel effectus: in hoc ſequit am
cōſue. ſit autoritatis rñdendū qd ſic: qz attēta eius diſpōne pſe
autoritatis z ſic loquit hic prin. pōt cōſiderari. ſcō deſcēde. ad ei.
qualitates pticulares: ſic ipſam inſpicimus vt bonā: z rōnabilē:
hoc est magne autoritatis: qz v3 vbi nō repugnat legi: v3 etiā vbi
repugnat: ſi bz alios comites: ſi cōſiderat. put cōſiderat vt mala: et
24 hec nullus est autoritatis. ¶ Tercio tertio cōſiderare deſcēde do
ad eius particulares effectus: primo pōt cōſiderari put cōſue.
bz iuris cōcurſum: tunc nunqd aliqd opereſ: aut ius est dubium
z poteſt operari declarationē. ſ. iuris. ff. de leg. l. minime. ad hoc. s.
cum dilectus. z bz tunc effectū interpretatū: tūc ſi per illā inter-
pretationem

Antonius de Butrio super primaparte. i. Decretalium.

ras est rationabiliter secundum alteras non oportet ergo quod in his ac-
 28 cidetibus lex fuerit media: et index hoc poteris equa lance. ¶ Et
 his nos concludimus effectus consuetudinis aliquos sed non omnes. Sed
 quod inter ceteros gl. tetigit unum quod consue. non admittit probationem
 in contrarium: illud necessario est examinandum dico quod quidam est con-
 suetu. privata: et quod procedit a sola aia sensitiva: ista arguit naturam
 presumptivam. d. c. pavonius: tamen potest facto pbari contra ut patet:
 est: quod hec non in tantum habituatur sensum quibus trahi possit ad oppo-
 situm: ut l. i. §. bestias. ff. de postu. quod est consue. privata: et persona
 lis ut hōis: et hec adhuc arguit hōis intētū presumptivam: sic a iure
 assumit ut inducēs presumptionē iuris admittit ergo probationem in
 contra. id licet titius consueverit fenerari: et per hoc quod aliquē contra-
 ctum fecerit similem usurarius scilicet ergo presumam ipm usurari-
 um ipse nihilominus pbare potest usurarium scilicet. l. i. l. i. c. i. Quedā
 est privata et realis presumptiva: ut est illa de q. ff. de usuris. l. c. i. de in re
 verso. §. de cens. puenit: in ista glos. hoc dicit quod habet in se tantam
 virtutē quod inducit presumptionem iuris: et de iure: vñ si oī anno vsq;
 ad x. annos aliqd mihi pscriptū ppter ea est presumptio quod si allego
 causam pstationis: quo ad ipm. cā prestādi: dicit glo. quod est tanta
 psump. quod non admittit probationem in contrarium hoc cōter non tenetur: de
 hoc hēbis. §. de cens. puenit non in isto modo: quod est privata dispositio
 ut pscript. que non habet se psumptivam immo dispositivam quod tū si
 pscripti efficiatur mēi: et hoc q̄tenus dispositio non admittit probationem
 in contrarium. Si. n. tu velles probare quod res sit tua p prescriptionē meam
 hoc ut non releuās non admitteret. ¶ Quedā est consue. publica de q̄
 agit hic que ordinat in finē creandi ius ut publicū quo ad omnes: et
 hec admittit probationem in contrarium: non admittit sicut nec lex: ut ad
 mittit lex aut ergo lex aut consue. dispositio aliqd loquendo determi-
 nate: quod vult sic esse aut disponēdo aut fingendo: quod fingit pedes: et non
 admittit probatio in contrarium. sic nec in fictioe legis: quandoq; consue. aliqd
 disponit psumendo: et si velit illud hēre p vero: ut quod psumat sup du-
 bio non admittit probatio in contrarium: nisi probatio sit confessio vel alia
 notoria: ut no. C. de dona. a. nup. aut. et si necesse: no. Inno. d. im-
 mu. eccle. q. p̄riq; et scribit l. c. fraternitatis: de frigi. quandoq; sold
 presumit presumptionem iuris: quod sic iudicat in dubio: quod sic credit: et
 hec admittit probationem in contrarium. de quo dixi in. §. ex l. is de spon. vbi
 hoc declarauit latius: hoc tene menti: hec pro p̄senti sufficiat: hec na
 prout volumus aliquid pbare p dispositos a lege: si volumus proba-
 re p solēnitatem legis aut formalitatem: quod non sit rationabilis p con-
 suetudinem bene admittit probatio in contra. ut dixi. §. l. 3. non admit-
 tentur p legē: et hoc sufficiat: ad hec. ff. de pac. inter. gen. §. quod fere.

- 1 Consuetudo non derogat iuri diuino cuius transgressio pec-
 catum inducit.
- 2 Virtus augetur ad virtutis continuationem.
- 3 Anima per peccatum separatur a gratia spiritus sancti.
- 4 Intelligere attenditur prout applicatur ad sane mētis intellectum.
- 5 Consuetudo mala perdit consuetudinis nomen.
- 6 Consuetudo in suo gñe non est modice auctoritatis sed in q̄tū cōtra-
 dicit legi non est tante quod legem vincat vel illi derogat nisi sit rōnabi-
 lis et legitime prescripta.
- 7 Consuetudo est in iurē iudiciale quo iustitia regulatur.
- 8 Consuetudo dicitur esse rationabilis alias tanq̄ mala perdit eius sub-
 stantiā et quā iuste videat posse iuri nature repugnare vsq; ad. nu. 41.
- 9 Gladiū tpe furoris restituens licite non restituit.
- 10 Factura aliena quod potest iuste locupletari vsucapioe ut lites inter bo-
 mines tollantur.
- 11 Puniri quā quis possit iuste pro alio: tpe aliquo.
- 12 Equum quod vno tpe iure civili reputetur an videatur posse dici in iu-
 stum ex quo alio tpe iure canonico iniquum reputatur.
- 13 Consuetudo seu lex inquantū a ratioe discrepat non dicitur lex. nu. 8. et in-
 quantū h̄z rationē scdm minus bonū et meliori repugnat bono non
 dicitur rationabilis q̄q; aliquid ratioe habeat scdm minus bonū et tāq;
 suadens bonū priuatū cōtra publicū vel cōm vtilitatē p eternam.
- 14 Consuetudo quā dicatur rationabilis. nu. seq.
- 15 Ad consuetudinis esse an requiratur scriptura vel sufficiat tacitus
 populi consensus aut exp̄ssus.
- 16 Statutum lex et consuetudo quare inter se differant.
- 17 Consuetudo ex quibus actibus causatur iuste et consuetudinis ma-
 teria que sit. nu. 21.
- 18 Inter consuetudinem et vsum an sit dabilis differentia vñ an sint sy-
 nonima. nu. seq.
- 19 Copulatiue et natura est diuersa coniungere: quandoq; exponit
 pro idē.
- 20 Consuetudo tripliciter considerari potest.
- 21 Consuetudo quā possit causari vñico actu.
- 22 Consuetudo quā non causatur pluribus actibus.
- 23 Consuetudo que ex actib; diuersis causatur an requirā quod sint cō-
 tinnū vel sufficiat quod sint: interuallati.
- 24 Consuetudo an possit solis actibus extra iudicialib; causari. nu. se.

- 25 Consuetudini an sit dabilis probatio in contrarium.
- 26 Consuetudo an possit iudicio contradictorio induci. nu. seq.
- 27 Consuetudo non astringit quē ire ad furnū vel mōiendū l̄z solitū
 fuerit ire nisi prohibitus eliet ire.
- 28 Consuetudo an inducatur ex actibus nullis. nu. seq.
- 29 Consuetudo an inducatur ex actu coacto seu metuloso.
- 30 Consuetudo an inducatur ex sententia non executā dato quod sit
 sententia arbitri.
- 31 Consuetudinem an inducat snia inter non subditos lata.
- 32 Consuetudo quod inducatur ex sententijs latis a quibus non appella-
 tur an sententijs rescissis valebit.
- 33 Consuetudo an vñico actu cōtrario impediatur ut sublatā videat.
- 34 Consuetudo an possit induci circa actus negativos vel de non fa-
 cto. nume. seq.
- 35 Consuetudo inducitur per non vsum legis.
- 36 Consuetudinem an impediatur erroneus consensus.
- 37 Consuetudo ut legitime dicatur inducta an requirat tēpus ad cō-
 habitum firmandum.
- 38 Consuetudo quā tū et quod tempus exigit ad eius esse.
- 39 Consuetudo que causatur tempore de quo nu. 39. a quo actu inci-
 piat currere dictum tempus.
- 40 Consuetudinis que sit causa efficiens et qui consuetudinem possunt
 inducere.
- 41 Consuetudo que populi consensu inducatur an exigitur quod detur
 a congregatis in vñum.
- 42 Consuetudinem an possit vna pars ppli inducere altera contra-
 dicente ut alij contradicentes ligentur ex ea.
- 43 Statuere et consuetudinem inducere quā possint mulieres ut ex ea
 videantur posse ligari masculi.
- 44 Consuetudinis quot sunt species et quid sit consuetudo.
- 45 Stillus curie quid sit et an differat a consuetudine ut appellatione
 consuetudinis non videat comprehendī stillus. nu. seq.
- 46 Instrumenti abbreviature scdm stillū notarij scriptoris supplēt
 et exemplantur.
- 47 Consuetudo quare differat a prescriptione et in quib; rebus cadat
 prescriptio et consuetudo. nu. seq.
- 48 Prescriptio et privilegium non concurrūt simul l̄z privilegium cōcurrit
 cum consuetudine et quem effectū habeat prescriptio.
- 49 Consuetudinis definitio que sit.
- 50 Consuetudinis effectus qui sint.
- 51 Consuetudo propter vtilitatem publicam quod liceat homicidiū
 impune occidere vel propter elemosynam pauperum et captiuo-
 rum redemptionem furari non valet.
- 52 Consuetudo an et quando videatur posse derogare iuri positivo.
- 53 Index sicut in lege determinat iustitiam ex casuum similitudine et
 rationum idēptitate sicut lex proceditur an hoc etiam videat
 tur sic procedere in consuetudine vsq; ad. h. c.
- 54 Equitas prefertur rigori et vbi concurrūt due equitates simul qua-
 rum vna est maior et altera minor: maior p̄fertur minori si vero sint
 pares sequi debemus id quod est rationabilius.
- 55 Argumentum ex consuetudine an sit fortius argumēto legis.
- 56 Argumentū a simili an concludat necessario. nu. seq.
- 57 Consuetudo seu statutū an possint a maiortate seu paritate ratio-
 nis extendi vsq; ad. h. c.
- 58 Actus factus surrogatus in locum veri recipit in se omnes veri li-
 mitationes.
- 59 Consuetudo vel statutū exorbitans non se extendit idēptitate ra-
 tionis ad actum factum.
- 60 Argui non licet in penalibus extēsiue a paritate vel maiortate ra-
 tionis.
- 61 Consuetudo vel statutum generale vñius ciuitatis an ad loca ciui-
 tatis particularia extēdatur ne clericos ligat si a laycis sit inducta.
- 62 Consuetudo vel statutum vñius ciuitatis an se extendat ad castra.
- 63 Consuetudo qualiter in iudicio proponatur.
- 64 Consuetudo an sit necesse quod in iudicio producat.
- 65 Consuetudo vel statutum in iudicio allegata an sit necesse quod
 probetur.
- 66 Consuetudo qualiter probetur.
- 67 Consuetudo si testibus nitatur probari quō testes debeant reddere
 causam dicti.
- 68 Consuetudo qualiter possit per communem vsum loquendi pro-
 bari.
- 69 Consuetudo qualiter probetur per cōmunem vsum. vñendi.
- 70 Consuetudo de communi vñu intelligendi quomodo probetur.

¶ In tanto. Materia huius decreti est subleu-
 vtriusq; iuris declarata: legā eā colligēdo oībz dicta bre-
 uiter quā potero. ¶ Consuetudo non derogat iuri diuino cuius
 transgressio peccatū inducit: nec positivo nisi sit rōnabilis et legitime p̄scri-

pta. h. d. ¶ Sunt duo dicta. ¶ In primo agit de iuribus consue-
tudinis in q̄tum obuiat iuri naturali. ¶ In secōdo q̄tum obuiat iuri
positiō. ¶ In prima causa. i. ratio decidendi. ¶ In secōda ra-
tio dubitandi. ¶ Secūda ibi licet etiam vel aliter. Nō valet cōsue-
do iuri nature repugnāsi peccatū foueat. iuri autē positiō sic si sit
rationabilis et legitime prescripta. h. d. ponit duo dicta: primo de-
cidendi rationem: secundo dubitandi explicat. Casus contra diui-
na precepta ad excusandū peccata: quandoq; allegant consuetudi-
nes: an tales consuetudines valeant et peccatū excusent. ¶ Secūdo
an consuetudo contra ius positiū valeat ita quod ius corrigat: ad
quod papa respondet quod non valet consuetudo cōtra ius diui-
num inquantū peccatū nutrit. Inquantū autē non nutrit peccatū
sic: assignat causam quare omne qd sit ex quo surgit peccatum est il-
licitum et nō valet: sed cōsuetudo super illicito non excludit: immo
nutrit et augmentat illicitū et peccatum igitur et consuetudo nō va-
let: dicenda est potius corruptela. ¶ Ad scōm dubiū facit quod
iura dicunt consuetudinem fore non modice auctoritatis. et sic videt
quod vincat legem. ¶ Respondit quod licet non sit modice: non
tamen tante: vt deroget legi. nisi duo concurrāt. qd rationabilis
et legitime prescripta. ¶ Ad qd ad cōtinuationem operatiōis
augmentantur vires operatiōis: ad cōtinuationem vitij augmē-
tatur vitij: et ad cōtinuationem virtutis virtus augetur: ad qd. l.
legatis. §. ornatricibus. ff. de leg. iij. et sic arctatur peccator: ad ex-
primendam circūstantiam peccati: in quo p̄seuerat: quia ex hoc au-
gmentant vires peccati: et videt quod nō. de pen. omniy. vtriusq; se-
cus. ¶ Ad. animā peccato infelicitari: quia separat a gratia spī-
tus sancti: et a deo q nō quiescit in animā peccatoris. i. q. i. spiritus
sanctus: et c. si paulus: et c. benedictio. et c. gratia: cum si. ¶ Ad. qd
intelligere attenditur prout applicat ad intellectum sane mentis:
et non ad mentem ratione caretē. ¶ Ad. regulam qd possibile est
consuetudinem cōtradecere iuri nature: et nō nutrire peccatū et nu-
trire: et vbi non nutrit valet consuetudo contra ius nature: vbi nu-
trit non valet. ¶ Et not. consuetudinem malam perdere nomen
consuetudinis: et sic q̄ caret nomine et effectu caret nomine: ad hoc
instit. de dona. §. sed et aliud. ff. q. i. in primis: et c. statuti. ¶ In se-
cunda parte nō. regulam qd consuetudo in suo genere non est modi-
ce auctoritatis: sed inquantū cōtradecit legi. non est tate quod vin-
cat legem vel illi deroget nisi sit rationabilis: et legitime prescripta:
et sic exigitur vltra firmationem habitus prescriptio. ¶ Venio ad
materiam cōsuetudinis non p̄sequendo oppositiōes captatas
quarum effectus colligam breuissimo stilo. ¶ Et quia consuetudo
est instrumentum quo iustitia regulatur in ipsa insistere oportet.
¶ Primo inquantum ad actum theoricū: et magistralem. ¶ Se-
cundo quantum ad practicū tractabo ipsam per duo membra.
¶ Primo declarando consuetudinem et eius effectum. ¶ Secun-
do eam discentiēdo vt pertinet ad practicā. ¶ Circa p̄mum vi-
debuntur plura. ¶ Primo que forma sit consuetudinis. ¶ Secun-
do que sit eius materia. ¶ Tertio q̄ sit causa efficiens et ex istis dua-
bus inferam species cōsuetudinis: et quid sit cōsuetudo. ¶ Quarto
quis sit consuetudinis effectus. ¶ Circa scōm quia institum est in
diciale cōsuetudo: vt dicit gl. i. di. humanū genus: iudiciū habet
principales tres partes. Primum qd cōsistit in iuris propositione
als dispositiōe. Adedū quod cōsistit in iuris probatione. Finem
qui cōsistit in proniciatione: de. v. sig. forus. ¶ Sic querā de tribus.
Primo quō proponat. Secūdo quō p̄obetur. Tertio quō termi-
netur: et sic p̄ sequēda materia tota declarabit. ¶ Ad p̄mū for-
male cōsuetudinis videt qd cōsuetudo sit rationabilis vt hic: alias
perdit substantiā eius. viij. di. mala veritate: si cōsuetudinē qui con-
tēpta. et c. le. vlt. ad si. di. x. di. p̄ totū. i. di. consuetudo. i. e. ex p̄re: et
si. ¶ In oppositiōe est p̄mo: qd naturali iuri obuians qd semper ratio-
nabile est equūq; habet atq; immutabile. l. di. ius naturale. v. di. p̄
totū. viij. di. per totū. ¶ Contra qd aliquādo valet consuetudo: vt
hic. v. di. per totū. vi. di. §. his ita. ¶ Itē lex debet esse rationabilis:
vñ in q̄tum a ratione discrepat lex nō est. l. i. ff. de legib. iij. di. erit
autē lex. x. di. p̄ totū: et in multis alijs iuribus: ergo tenendū quod
cōsuetudo irrationabilis nō valeat alias ratio suadens legem na-
turalem: et canonicam valere suaderet opposita: qd est impossibile.
Jo. an. dicit cōsuetudinem debere esse rationabile: alias cōsuetudo
non valet per prima iura. ¶ Ad obiecta respōdet superius omis-
sis secūdam Jo. an. sequenti anno sic incepit apostillare in glo. po-
nendo in fine eius vba que sequunt. Et licet ratio in genere sum-
pta non possit suadere contraria: vñ de hoc equum vt depositum re-
stituatur: eo non determinato ad euentum et aliquem particula-
rem semper hoc est equum nec oppositum ratio suadere potest. Sz
ad aliquem particularem euentum et aliquam specialem conclusi-
onem aliquid potest esse equum: et rationabile in suo genere quod de-
terminatum ad aliquam veritatem erit irrationabile et oppositū:
suadebit ratio et maxime apparebit veritas determinando se ad
aliū finē: et aliū euentum ad aliquod tempus: et ad aliū: et
ad aliū finem: et secundum aliū et alterum respectū. ¶ Nam
hoc est equum in genere vt depositum restituatur: hoc iniquum in

specie: vt gladius deponenti restituatur tempore furoris. xxi. q. ij.
ne quis: nota. prima. di. ius naturale. ¶ Sloss. ij. et. ij. declarant
effectum consuetudinis. ¶ Quarta glo. tractat formam consuetu-
dinis. ¶ Glo. v. sen. vltima tangit requisita ad consuetudinem.
10 ¶ Item hoc equum vt nemo cum alterius iactura locupletetur.
ff. de condi. iud. l. nā natura: et tamen ad puniendā negligentia:
et vt dominia sint in certo: vt sciat quisq; quod suum est quod ali-
ter fieri non posset: nisi vltimā daretur: et tunc lites inter homi-
nes tollantur: hoc similiter equum quod quandoq; quis cum alte-
rius iactura dicitur. l. i. ff. de vlt. cum si. ¶ Item in genere hoc
equum vt vnus non puniatur pro alio: et tamen aliquo casu lex hoc
vt equus permittit. i. q. v. §. item pecore. vi. q. i. verum et. l. si quis
cum militibus propter originem peccati obseruandam et publicaz
11 vtilitatem: in qua maius bonum nutritur. ¶ Item aliquo tem-
pore aliquid est equum quod in alio est iniquum de deci. suggestum:
et patet in legibus et omni bus iuribus correctis: quia lex aliquo tē-
pore stetit vt equa. cuius oppositum altero tempore statuitur vt
equum: sufficiat de consangu. et affi. non debet cum suis cōcor. Sic
et altero respectu potest quid esse equum quod altero est iniquum:
nam lex aliqua equitate respectu boni publici considerata permis-
sit vsuras: quod altero respectu salutis eterne fuit ab ipsa lege sal-
tem canonica reprobata: vt iniquum sit: et lex civilis permittit pre-
scriptiones sine bona fide: vt rationabilis solo considerato sine bo-
ni publici: cuius oppositum attento bono eterno lex canonica im-
probanit: de prescriptis. vigilantia. et c. si in regula possessor. de re-
gu. iuris. li. vi. ¶ Et ex hoc sequitur rationem iuris civilis: quia
doq; contraria ratio iuris positiui: vt not. insitu. de iure naturali
§. sed naturalis: in. i. glo. ¶ Quandoq; ratio stricti iuris obuiat ra-
tioni naturalis equitatis vt in exemplis predictis: et nō. i. dist. ius
naturale: statendum ergo hoc consuetudinem et legem nature pos-
se simul stare: et vtrūq; rationabile fore diuerso respectu conside-
rato: licet non eodem tempore. hic Jo. an. dree. p̄sequitur hoc
declarando per exempla glo. quod superfluum reputor laboriosū
et inutile: ideo non p̄sequor. ¶ Ex his clare tolluntur obiecta:
non obstat si dicatur lex derivatur a lege nature: et contra legem na-
ture non potest: vt in precedenti: ergo nec contra legem positiuam
q̄ consequentia procedit in vtrāq; quando nutrit peccatum: quā-
do non nutrit peccatum pariter valet in vtrāq; et fortius in positi-
13 uo ab illa naturali derivato: vt patet in precedenti parte. ¶ Ad
nertendum tamen quod inquantum lex habet rationem secundū
minus bonum: et meliori obuiat bono nō dicitur rationabilis quā-
q̄ habeat aliquid rationis secundum minus bonum: ideo suadens
bonum priuatum contra publicum commune non diceretur ratio-
nabilis. §. eo. ex parte. et c. i. iij. di. erit autem lex. iij. di. consuetu-
do: de condi. cum omnes cum si. et sic inquantum suaderet commu-
nem vtilitatem contra eternam vt in. c. si. de prescriptio. et c. sancto-
rum: et c. vigilantia: et in regula possessor: de re. iuris. li. vi. et de vltimis
14 per totum. Juncto. C. et ff. de vltimis. ¶ Sed dubium est quando
dicatur rationabilis consuetudo: et hoc est secundum dubium quod
tangit glo. in. ver. rationabilis: que ponit suam theoricā: quod
rationabilis dicitur iure approbata vel non improbata. Irratio-
nabilis ratione et iure reprobata: et ponit multa exempla: que vide
in glossa. que est clara. Ad multa alia exempla ponit hic Innocen. et
Hostiensis tam de approbata quam de reprobata de non impro-
bata dispersa in iure quod p̄sequi laboriosum superfluum et inu-
tile reputo. Inno. idem: glo. Hosti. in summa huius ti. in prin. et
no. de consti. c. i. li. vi. et archidi. iij. di. §. leges. dicit de hoc non pos-
se certam doctrinam: sed hoc arbitrariū est quando dicatur ra-
tionabilis: et quando non: dicunt quod iudex informabitur per
casus similes: in quib; a iure consuetudo approbatur: et p̄pter hoc
forte magnāz posuerunt casuum multitudinem ad quos posset re-
currere iudex p̄ informatiōe: vide duos tex. hoc declarantes. i. di. cō-
suetudo. iij. di. erit autem lex. Alia possent allegari: puto duo suffi-
cere: lex tantum habet de ratione quantum habet de fine cuiuscun-
q; iuris cum qualitatibus de quibus. iij. di. erit autem lex: debet
autem habere honestatem: cōtatem possibilitatem: conueniētā
et cōgruentiam: in his adfidentibus. Si rō cōsuetudinis pticularis
determinationi applaudet boni publici eterni: hec rationabilis
est secundum omne ius. Ideo si bonū suadet publicum: et religioni
conueniēs sit: qd nō repugnet eterno bono: sic nō nutriat peccatū
hec est rationabilis: si tamen suadet disponi bonū publicū et cōmu-
ne humanū secūdu ius civile rōnabilis est: sed xp̄icole illā rōnabi-
lem nō apprehendunt: que suadet bonum publicū et eternū. Nam
inquantū maiori bono repugnat nō est rōnabilis: hoc voluit dice-
re tex. in dicto. c. cōsuetudo: ibi dū tñ qd religiōi cōgruat: qd discipuli
ne cōueniat: et saluti p̄ficiat et c. ¶ Hoc vera vbi euidenter apparet
bonū publicū et eternū. Si esset dubiū in dubio cōsuetudo eo q̄ est
approbata a iure: vel hz similitudinē cū approbata: p̄sumit iusta.
Idē si nō apparet reprobata nec repugnat iuri: qd pro cō rōnabili-
tate p̄sumit: donec detegat irrationabilitas: vt no. xij. di. illa in. i. gl. et
t3 hoc hic Jo. an. Si at est ius i dubio irrationabilis p̄sumit: nisi rō

nabilis probetur: ut est tex. apertus. i. de eo q. mit. in pos. cum venis-
sent. **C** Et hoc tene qd. irrationabilis consuetudo non valet: licet gl.
dicat minus rationabilem aliquando tenere. viij. di. mala. que non
dicit bene: z. c. cum dilectus: quod allegat. s. eod. hoc non probat
quia aliquo respectu potest esse rationabilis: ibi per hoc patet qd.
15 **P**ro. i. di. nos autem: z. c. consuetudo: nam in defectum legis est con-
suetudo: ideo potest cum illa concurrere: ad hoc instit. de iure na. s. con-
stat. ff. de legi. l. immo. **C** **T**o. an. recitat hic opt. quidam: z. fuit opt.
De. qd. scriptura non est de esse vel forma legis. nec scriptura debet
esse de forma consuetudinis: sed ad bene esse est scriptura: in lege vt
non ignoretur: et illius memoria habeatur. C. de legi. l. humanum:
vnde z. lex posset esse sine scriptura: si hoc habens potestatem con-
dende. l. expresso consensu disponent: ad hoc de elec. osius. ff. de leg.
est: z. c. plebscitata: z. c. sequitur: consuetudo potest redigi ad scriptu-
ram: z. per hoc non definit esse consuetudo: vt in simili dicit in con-
tractu sine scriptis qd. non est in scriptis: licet ad scripturam redu-
catur. C. de si. instr. l. contractus in. iij. glo. ad hoc. ff. de pig. l. contra-
bitur. **C** Et si dicunt fuisse redactas in scriptis consuetudines fen-
dorum que hoc non desinunt consuetudines esse: de quo de fen. super
Rubrica in consuetudinibus romanis: feciduz. l. r. z. De. z. Nico.
ma. vt recitat l. r. in. iij. q. principali. **C** **D**ifferentia autem inter le-
gem z. consuetudinem non est scripti ad non scriptum sed taciti ad
expressi: vt lege de quibus. ff. de eligibus: sed sic differenter propo-
nuntur a iure: quia vt in pluribus in legibus scriptura interuenit
non in consuetudine: ad hoc prima distinctione. s. c. itaq. **C** **A**lij
vt Guillelmus de cunio. in lege de quibus dicunt quod in origine
de esse consuetudinis est quod absit scriptura: alias inesse et pres-
sus: momentaneus consensus. z. sic esset lex statuta: de constitu-
cum omnes. z. c. se. ff. de iusti. z. iure. omnes populi: quo ad eius con-
tumaciam postq. est inducta bene redigitur ad scripturam: nec ex
hoc non dicit consuetudo. ad hoc. ff. de actio. z. obli. l. quotiens: vbi
nouum non tollit antiquum nisi exprimat: hoc est de mente l. r. in
dicta. l. h. z. iij. in. h. q. ista omnia concludit l. r. vbi plene examinat
in. l. i. C. de legi. z. hoc tenet Guil. vbi. s. z. ad litteram sequitur Bar.
C **P**uto qd. scriptura non sit de esse consuetudinis: non inq. trum
scribitur ea iam originata: vt ibi fatentur doc. Item nec prout non
est originata: sed in fieri: si tamen addit mens populi i. inducenda co-
suetudine. **C** **A**ut enim scribitur quod gestum est: sic reduncit ad
scripturam actus gestu: planum quod scriptura non inducit legem:
quia non animo condende legis: sed animo conseruandi memorie
actus: ex quib. elicitur populi consensus z. consuetudo. **C** **A**ut scri-
bitur tenor consuetudinis: tunc si scribunt animo edende legis: lex
esset z. etiam in momento induceretur. Si animo edendi principii
consuetudinis vt in futurum hic assuehat: vt quia volunt hoc con-
suetudine hactenus seruari: vt statim: non esset lex sed consuetudo
C **N**on opponitur ergo scriptum consuetudini: immo plus sentit
hui. de iura. in. l. de quibus: etiam De. de bellap. ibidem qd. vni-
co momento populus posset inducere consuetudinem: vnde dicit
De. quod si maior pars populi vno momento consentiret tacite:
induceretur consuetudo quod maior natu succederet. **C** **G**uido di-
cit quod si totus populus consentiret: quod tale vel tale quid sit co-
suetudo: dicit quod erit consuetudo intitulata. Sed vbi ex vfu indu-
citur esset prescripta secundum eum z. hoc modo expressus consen-
sus induceret consuetudinem. **C** **S**ed hoc non puto in vera consue-
tudine: de qua loquimur: quia non potest dici assuehat: sed posset be-
ne facere vno momento fictam consuetudinem: possent enim in acti-
bus suis fingere. ff. de ver. obli. l. huiusmodi: esset potius ex eorum
16 **d**ispositione ficta consuetudo: q. vera. **C** **E**x quibus apparent dif-
ferentie inter statutum z. legem: z. consuetudinem: quia statutum per
fictur expresso consensu vel scripto declarato in momento. Sed co-
suetudo ex expresso z. tacito potest induci. non autem in momē-
to: sed ex consensu assuefacto: et hoc verum in vera consuetudine.
Ficta autem vel intitulata posset momento induci. vt est dictum: z.
hec sufficiat de primo articulo consuetudinis

17 **S**ecundo. **C** **D**icit. e. glo. vlti. quod requiritur in co-
suetudine actus videndum nunc est de mate-
ria consuetudinis: z. obmissis superfluis dicendum quod est consue-
derare materiam rudem z. remotissimam: hi sunt hominum actus
z. operationes qui si sunt boni z. virtuosii generant consuetudinem bo-
nam: et habitum bonum: vt patet et probatur sexto ethicorum: ex
actu enim multotiens iterato fit habitus: z. sic si mali sunt actus et
operationes a pluribus seruati generant habitum: et consuetudi-
nem malam: hi actus appellantur mores: vnde dicimus consuetu-
dinem ex moribus induci. l. ij. ff. de vulga. et pu. i. di. mos autem: pa-
tet. s. eo. c. consuetudinis: vnde appellatur quandoq. consuetudo

vfus: differens est tamen consuetudo ab vfu: vt materia a materia
to: quia post actus magis proxima causa assumit habitum: qui ha-
bitus idē est qd. vfu: qui in homine fixerat habitum: z. hoc respectu
tura vsum ponit separatim a consuetudine per copulam non dicitur
consuetudinis vfu: longum z. hoc. s. c. cum consuetudinis. xi.
di. consuetudinis. l. h. que sit lon. consue. cum si. ex actib. continui-
tis: ex vfu: z. habitu impresso surgit vtentium quidam tacitus con-
sensus: z. hoc sit eis pro lege. In tantum enim ex habitibus: et acti-
bus generatis. homines assuefacti: qd. hec christi lex videtur: nec ad
oppositum inclinare possunt. viij. di. mala. cum. c. sequenti. i. di. co-
suetudine. xij. di. z. xi. di. per totū. ff. de legibus. l. de quibus. **C** **A**lic
tacitus consensus generatus ex tali vfu: z. habitu ex actibus homi-
nū est immediata causa consuetudinis: ex ipsa consuetudo produ-
citur. que altera lex nuncupatur: vt dicta. l. de quibus: z. dicto. c. ma-
la. z. dicto. c. consuetudo. **P**ost hanc vel in hac erigitur materia co-
firmans: habitus enim in modico momento non generatur: vt
pbis dicit in. h. ethicorum: vna animis ver non facit: z. contra. vnde in
generando: z. formando tps erigitur. **C** **C**oncludit ergo quod est
dare materiam remotissimam: hic est casus hominum: est dare
motam: z. hic est vfu: est dare materiam proximam: hic est habi-
tus qui formatur ex vfu z. tempore: est dare proximam z. immedia-
tam: z. hic est tacitus consensus vel ē expressus habitus: surgens
ex habitu: vfu: omnia ista sunt facti. **C** **E**t ex his pducitur quod
dam ius quod seruatur pro lege: istud est consuetudo quod est ius
i. ex hoc producantur iuste consuetudines. **C** **A**ntequam deken-
dam ad ea que sunt hic examinanda. **C** **E**x his inferitur ad multa.

18 **P**rimo an inter vsum z. consuetudinem sit differentia: quidā
quod non differant per. c. cum consuetudinis. s. eo. tit. z. l. ij. C. que
19 sit lon. consue. xi. als. ix. di. consuetudo. **C** **A**lij quod differant p-
pter copulam: quia ipsius officium est diuersa coniungere de elec.
cum in cunctis: de of. lega. c. pe. C. per quas perso. l. h. de iuris z. facti
igno. glo. super rubrica. **P**rimi dicunt quod exponitur: z. pro. a. vt
no in dicta. l. h. **C** **B**reuit colliguntur due differentie: vna quia
consuetudo est communis omnibus vfu autem singularium per-
sonarum: hec non est bona: fuit Jaco. de arc. quia consuetudo et
vfu equiparantur omnibus z. singulis personis. **C** **S**ic ergo qd.
late sumpto vocabulo vfu z. consuetudo sinonima sunt: nam tollit
do vsum pro habitu firmato: ex quo consensus eligitur: idem quod
consuetudo. sed stricto vocabulo vfu est materia consuetudinis:
q. ex actibus generatur iteratis. z. ex vfu habitus: z. ex habitu con-
sensus: ex consensu consuetudo: vnde differunt vt causa a causa
to: vt materia a materia: vt factum a iure. **C** **A**nde quod dicitur
consuetudo vfu: longum sumendo vfu: stricte dicitur vfu: longum
longum. i. consuetudinis introducere per vsum longum: similis
expositio. i. de accusationibus euidentia: de eo qui fur. or. recepit.
c. i. **C** **A**liale ergo dicit in parte. **P**er. qui dicit quod non differat
causa ab effectu: quia vfu non est causa consuetudinis: immo taci-
tus populi consensus: vt l. de quibus. ff. de legi. quia verum dicit
quod non est causa proxima: sed bene remota: sic in hoc bene di-
xit Jaco. de ra. **N**ec mirum est quod materiam aliquando ad-
mitemen materie. ff. de leg. iij. l. questum. g. illud per vnam diffe-
rentiam positam. s. quod consuetudo ab vfu differat: vt ius a fa-
cto. per que patet quod consuetudo est ius et non factum quod reuo-
cant in dubium iurist: vt in. d. l. quibus: z. in dicta. l. h. **C** **B**utrio
dicit quod consuetudo potest considerari tripliciter. **A**no modo
pro ipso habitu in homine bono z. malo ex actibus et operationi-
bus generato: et hec est facti: vñ dicimus hic habet consuetudinem
delinquendi: talis est consuetudo patris. l. iij. C. de episc. aud. et. l.
vniuersorum: de pig. actio. **C** **S**ecundo considerari potest consu-
tudo respectu materie: ex qua producit consuetudo. i. respectu
actus: respectu vfu: respectu habitus: respectu consensus etiam
alia sunt facti: de consensu: patet in l. consilio. ff. de cur. fur. **C** **T**er-
tio potest considerari: prout ex materia: tunc est ius: quia illa alte-
ra lex est: sic debent intelligi iura que consuetudinem appellant
ius: que appellant eam mores: vt patet. i. dist. mos autem: c. con-
suetudo. **S**ic debet intelligi. **B**arto. qui simpliciter dicit quod con-
suetudo est ius: in. l. de quibus. **N**on ob. quod consuetudo probet-
tur. l. h. C. que sit lon. co. z. iura non probantur: vt no. in. l. h. q. quod
obseruari. C. de iura calum. et. l. ob maritorum. C. ne vx. pro ma. no.
de confessio. c. h. li. vi. ad hoc de resti. spo. sepe: quia non probatur lex
que non redigitur ad scripturam: et sic semper est certa: et ab omni-
bus obseruari: alias fieri debz. C. de legi. l. leges: sed consuetudo non
scribitur. **I**deo de facili potest ignorari: cum surgat ex factis que
prudentissimos fallunt: et hoc est quare lex non tollit consuetudi-
nem: vt de consi. c. i. h. v. hoc etiam tenet l. r. **N**am consuetudo di-
citur duplex. **P**rimo assuefactione et a consue consue: isto modo
consuetudo non est ius: vt dicta. l. iij. de episc. aud. **C** **A**lio modo
pro eo iure quod ab assuefactione surgit: et hec est ius. sic possit
prout est pedum positio est facti. ff. de acqui. pos. l. peregre. s. qui-
bus. ff. communi diui. l. aliquando: sic z. ruditer declarata radi ma-
teria: consuetudinis ex qua formatur. **C** **V**idenda sunt aliqua ergo
circa

circa partes materie: Primo circa actus. Secundo circa consensum. Tercio aliqua circa tempus: ad firmandum habitum ex quo
 21 producit consuetudo. ¶ Ad primum dubium: quot et quales actus exigantur ad inducendam consuetudinem. Iura varie loquuntur: quidam exigunt quod sine contradictione sit obtentum in iudicio. de iure na. §. ex non scripto. verum diuturnum. ff. de test. l. testium. §. si. C. que sit lon. consue. l. i. §. si aliqua quod libelli querimonia sint oblata et repulsi. ff. de legi. l. si de consuetudine. l. se. l. y. tamen videatur quod saltem his acquiratur sic indicatur. xv. q. ii. ita nos. C. de epis. audi. l. i. ad. l. iul. de vi. pub. vel priua. l. seruos. ff. de seruo. cor. rup. l. veracius. §. i. in aut. de defen. ci. §. pe. et. §. rursus. coll. ii. xv. di. vno tantum. ff. de legi. cum de consuetudine. ¶ Joa. an. hic post multa concludit: quod plures actus requiruntur: tales et tot: ex quibus sumatur consensus habentis potestatem legis condende: quod illud vel sit pro iure seruari. ¶ Quot autem et quales exigantur non potest dari certa doctrina: relinquitur ergo iudicantis arbitrio. ff. de iure deli. l. i. de offi. dele. de causis. l. continuus. §. cum ita. ff. de ob. cum sit. et debent hoc examinare ex qualitate actuum et conditione personarum et rerum: in quibus et super quibus inducitur consuetudo. Item etiam ex qualitate loci ubi fit: an in occulto vel patenti: nam facilius habetur ex actibus publicis et notoriis: et stantibus iuxta plateas quam occultis ubi non transeunt homines: transito rursus. ¶ Sed est dubium: an possit arbitrari: ut vnicui actui inducatur consuetudo. Accur. quod non: quia exigunt iura frequentem actum populi. C. de edifi. priua. l. an in totum hoc tenet in. l. de quibus: in C. que sit lon. consue. super rubrica. Idez Ja. Bald. immo nec binus sufficit: quia quod bis accidit contemunt leges. ff. de legi. l. nam ad ea. in aut. ut sine probi. ma. §. pen. in fi. colum. vii. ¶ Per. non exigit frequentiam actuum: quia immediate producit ex consensu populi: ut l. de quibus: per que concluditur vnicui actui induci. Si talis est tam notorius et tam ponderosus quem populus non patitur: nisi hoc pro iure vellet seruari: sed quia non facile per vnicui actum colligitur consensus: ut pro lege: ideo leges loquuntur de frequentibus plus notantes facti accidentiam: quia iuris ministerii: ut dicta. l. i. §. C. de epis. audi. xv. q. ii. ita nos. ad hoc de preben. cum de beneficio. li. vi. vel notant consuetudines: prout est facti: quod asuefactione. ¶ Huil. de cu. in. l. de quibus: dicit: quod requirentur plures: allegat iura que exigunt actuum frequentiam. allega. l. i. §. sed si semper: de veteri iure enucle. Nec ob. quod vnicui actui habetur consensu: quia hoc est falsum: ut in vno actu habeatur consensus. ff. de in integrum restitutione. l. diuus. ¶ Butrig. etiam in ponderosis exigit duos dicens quod si iura non exigerent frequentiam: non exigerent plures vel loquerentur in pluribus: hoc relinquerent quod sufficeret vnus: dicit tamen an duo vel plures requirantur: hoc relinquitur ad arbitrium iudicantis ponderatis circumstantiis: de quibus est dictum: ideo dicit in. l. i. §. C. que sit lon. con. ¶ Bar. tenet quod non sufficiat vnus sed requirantur plures: et hec est communis opi. ¶ Duto si agitur de inducenda consuetudine facta que momento induci potest de qua. §. dicit. Bico qd vnicui actui: ex quo expressus vel tacitus consensus populi elicatur ut id vel sit in futurum. pro consuetudine seruari: inducitur consuetudo: quia non exigitur nisi consensus populi. Si agatur de vera consuetudine inducenda: si actus est momentanee transitorius: non sufficit vnus actus: dato enim quod populus hic vnica vice consentiat non haberetur ex hoc habitus: non enim sufficit consensus populi. Sed oportet quod ad hoc sit habitus: qui habitus est loco legis. Hoc autem vnus non operatur actus: nisi forte de eo qd semel actum esset in populo: fuisset pluries in dubiis reuocatum: et ex populi consensu tacito vel expresse illud fuerit: ut iustum approbatum sed tunc non ex illo tantum: sed ex approbationibus sequentibus generatus esset habitus: et inducta consuetudo. ¶ Si actus esset successiuus: ut tenere pontem super certo loco potentissimo. ubi totus populus quotidie transit tunc ex illo bene generaretur consuetudo. quia illo sic remanente daretur obiectum in quo firmaretur tolerando habitus populi quotidie consentiendo. quod illud vel sit pro iure seruari. ¶ Ponderat ego iudex qualitatem actuum et loci et personarum. unde dicunt quod si pons fieret super viam publicam in pluribus locis occultis in quibus nunquam transeunt persone. hoc bis ter quater obtentum non induceret consuetudinem. et si causa esset de modico. et inter duos ribaldos secundum quam vel in qua foret aliquid preter ius obtentum. non induceretur ex pluribus actibus consuetudo quia talia non ponderantur a populo. ¶ Secus si inter duos magnates et de magna quantitate. quia talia ponderat populus. talia ergo iudicantis arbitrio relinquuntur. ut dixi. ¶ Simile dicitur in patientia vtendi pro iure suo ad acquirendum quasi possessiones incorporalium. ut no. de causa pos. cum eccle. ¶ Exigitur ergo quod actus sint tales quibus populus consentiat et consensus 24 habituatur ad sic volendum. ut in futurum pro iure seruatur. ¶ Sed est dubium an si duo actus exigantur saltem vel ubi dixi supra eos exigi an sufficiat. an debeant esse internallati. Dicit Hu. de cu. quod non sufficit quod actus fiant eadem die vel hora. sed oportet eos esse

internallatos. alias pro vno habentur. et alias equiparamus duos
 bus vel vno actu aliquid fieri. ff. de ver. ob. l. titia. ff. de statu. li. in. l. ii. §. Stichus. Tamen ut dicit quia in casu isto non sic constat de consensu cum simul sunt sicut cum successine sic deliberate potest vnico et instanti sicut diuersis nam cum simul sunt eodem errore quo non contradicit in vno nec in altero. nec ex intervallo. verisimiliter contradiceret deliberatus in secundo qui non contradiceret in primo. alleg. l. si mulier. ff. ad vell. et auf. sine a me. ff. ad. l. acquil. illud. §. si. ff. de nona. l. doli. ff. de proba. l. quinquaginta. de leg. i. l. plane. §. i. de adimendis. le. l. cum certum de ritu nup. l. plerique. illi enim duo vel plures actus pro vno reputantur. ff. de re iudi. l. paulus. ¶ Pro et contra facit de preben. quamuis. Bart. idem tenet. pro quo allegat quod not. ff. de pig. ac. l. si conuenerit: et de iureiuran. breui: quia non sufficit ad interpellandum. dicere solue solue solue. ¶ Circa actum tertio est dubium. an requirantur iudiciales. Per. et Ly. tenent quod etiam ex actibus consuetudo extrajudicialis inducatur. unde si hereditas paterna indiuisa fuit: ut maior natus totum haberet et hoc extra iudicium est factum: ita quod maior pars populi consenserit in hoc. bene inducitur consuetudo. et etiam si in iudicio hoc pluries iudicatum fuit consuetudo inducitur per actum iudicarium: non quia iudiciarius sed per hoc quod in iudicio per illi actum habet populi consensus: ut. C. e. l. i. §. de legi. l. diuturna. l. se. l. nam imperator. ¶ Consensus enim populi est ille ex quo surgit consuetudo quomodocumque ergo habeatur inducitur. ff. de legi. l. de quibus. Idez Huil. de cu. alle. l. i. §. sed si que. C. de veteri. in. enu. de ver. sig. absens. dele. l. i. l. nuntius de reg. iur. l. semper. in stipulationibus ad hoc quod dicitur seruari consuetudinem regionis. ff. de fun. instru. l. cum delatio nis. §. a finam. l. i. si si necesse est dele. l. lapud iul. §. i. cum si. idem. Bar. ex eisde rationibus. ¶ Butriga. in. l. de quibus. ff. de legi. dicit non sufficere actus extrajudiciales quia non de facili veniunt in notitiam populi. ¶ Ad istud requiritur secundum tempus cuius initium memoria in contrarium non existat. ¶ Sufficit tamen quod allegetur consuetudo et probetur per diuturnum usum. ff. de usuris. l. cum de in rem verso. quod no. j. decen. peruenit. xv. q. ii. seruutium. Idem tenet in. l. i. §. C. que sit lon. consue. allega. legem de quibus. §. in vetera. ta ff. de legi. l. i. hoc iure. §. ductus. ff. de aqua quoti. et est. assignat causam quia actus iudicis representat populum. unde ipse populus videtur iudicasse. C. de veteri. in. enu. l. i. §. omnia quod non est in aliis extrajudicialibus actibus. Item actus iudicialis est actus decisiuus alij actus non sunt decisiui secundum. Butri. ¶ Nec confirmo. quia ut valeat consuetudo oportet quod constet de consensu populi quod hoc velit pro iure seruari. sed hoc non constat. nisi detur obiectum iuris. in quo hoc ut ius fabricetur. quod demum est in iudicio. actus ergo extrajudicialis cum non assignat quod agitur ius esse non potest dici passus a populo. ut pro iure seruatur. ad hoc quod not. de causa pos. cum ecclesia. ¶ In. e. gl. ver. sed quam differentiam facit ibi consuevit percipi. ¶ Tu dic quod in quantum consuetudo assumitur pro consuetudine hominis hec bene inducit presumptio nem et admittit probationem in contrarium. ut in. l. de quibus. ¶ Nam si pluries solui presumitur causa. possum tamen probare causam non subesse quicquid senserit glo. prima. ¶ Si autem consuetudo sumitur proprie. quia altera lex admittit probationem in contrarium scilicet presumendo presumptionem iuris. et de iure. l. dist. ferruz. de sol. in. is qui. disponit presumendo tantum admittit. de presum. per totum. ¶ In. e. glo. ibi non admittitur probatio in contrarium. Mo. glo. que vult presumptionem. l. cum de in rem verso. non admittit re proba. in contrarium sed contrarium sentit. in. c. peruenit de cen. ¶ Compo. §. e. c. j. dicit quod si consuetudo agitur induci circa factum vel processum iudicis. vel circa communia facta hominum alij cuius ciuitatis. vel castri. vel ville. debet esse obiecta contradictorio iudicio. quod non placet Jo. an. ¶ Illa vero que inducitur circa priuatum ius aliquorum sine iudicio iudicio potest induci. de causa pos. cum ecclesia. de verb. sig. abbate. quia non valet ibi allegatio: quod non esset obiecta contradictorio iudicio. ¶ Duto quod sine extrajudicialis ex eo inducitur consuetudo. ut est communis opi. dum tamen talis sit actus quem verisimiliter plures populus non pateretur. nisi hoc vellet pro iure seruari. quod difficile erit concludere in extrajudicialibus exercitiis iura tangentibus priuato quia de priuato preiudicio de facili se non intromittit. sed si tangeret publica iura facilius induceret. ut in exemplo si fieret deambulatorium. §. viam. vel si fiat aliquid in loco publico ad publicum preiudicium. ¶ Non obstat predictis quod ex actibus iudicialibus non inducatur. quia legibus non exemplis iudicandum est. C. de sententis. l. nemo. q. legibus iudicatur. i. consuetudine q. inducitur consensu populi q. consensus surrexit ex patientia. et hoc tene. licet quidam dicant oportere constare iudicem huius intentionis esse ut hoc in futurum seruaretur: quod non placet Hostie. ne auferatur probandi copia. C. de hereti. quoniam: et de testi. l. currenti. Si ergo dicat ita pronuntiandum: quia alias sic pronuntiandum est male inducit. Sed dicere debet sic pronuntiandum: quia sic est consuetum seu assuetum 27 et pronuntiationibus alijs. ¶ Et hoc deciditur: an exigitur: quod

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

fit contradictorio iudicio obtenta: et videtur quod sic: vt. l. cum de consue. ff. de legi. v. si de consuetudine agitur. ¶ Primo inspiciendum est an contradictorio iudicio sit obtenta quod quidam sic intel ligunt vt exigitur reuocatum esse in dubium: an sit de hoc vel fue rit consuetudo: si fuerit obtentum de ea esse consuetudinem: altera parte contradicente: tunc inducitur consuetudo aliter no. Ad hoc quia hec sententia declaratoria faciet ius quo ad omnes. Per que dicunt vnicum tantum actum tunc sufficere et erit speciale hoc casu: vt pfit res inter alios actat: noccat: vt. l. ingenuum. ff. de sta. ho. dum tamen iudex non sententiet per errorem nec corruptus: ad hoc. ff. de iureiuran. l. cum qui. §. in popularibus. Buil. de cu. tenet acta contradictorio non induci consuetudinem: sed declarari. l. si cuti. §. sed si queratur. ff. si serui ven. Simon dicit quod licet habeatur pro consuetudine quo ad illum si sententia sit iniuste lata: non preiudicabit alijs. C. res inter alios acta: per totum. Item quia no apparet aliquo iusto contradictore pro vniuersitate. ar. ff. de col luso. l. cum non iuste. ¶ Si autem interueniat legitimus contra dictor: vt cōsules vel alij nocet toto populo. ff. de sta. ho. l. ingenui: z. l. de consuetudine. ff. de legi. sic eam intelligit. ¶ Vel loquitur qñ vltra vsum ex quo datur populi consensus obtenta est contradicto rio iudicio: tunc probatur pleniori modo: quod potest. Butri. idē in. l. ij. C. que sit long. con. quod nullo modo per obtentionem in cō traditorio iudicio inducatur: sed bene preiudicat sententia inter illos inter quos est lata: sed non alijs. per iura. §. allegata. Idem di cit in. l. de quibus. nisi dicatur quod hoc verbum sit de sententijs q faciunt ius. ¶ Puto quod si lata est sententia cum consilijs vel habentibus potestatem legis condende: ita quod populo preiudi care possint consuetudo inducta probetur: quoniam iudicat non ex vi sententie immediate: sed ex hoc quod populus acquiescit tali sententie consentire: videtur quod sit consuetudo. Et licet que de clarent non inducant: est verum immediate: sed aliquid ex declara tione potest: et ex patientia declarationis. Et quo inducitur: vel a declarante non inducitur: sed a patiente declaratum: ex quo tacite consentit inducitur. ¶ Si est obtenta contradictorio iudicio aliquo priuato agēte: an inducatur: puto quod inducta declaratur ad pre iudicium eius contra quem est lata ad preiudicium aliorum non: et si actus sententie est talis quem populus non pateretur in priua tum: nisi vellet illud pro iure seruari: dico quod inducitur consuetu do: quia requiritur tacitus populi consensus: no tamen exigitur de necessitate: dummodo aliter habeatur consensus: vt est dictum: et hoc etiam concludit Joan. an. de verb. sig. abbate: et est communis opi. ¶ Ex his deciditur dubitatio. An actus siue sit iudicialis siue extra. saltem vt inducat consuetudinem debeat habere cōtradictio nem. ¶ Done seruatum est quod primogenitus succedat vel anti quior optet: nunquam fuit contradictum: an sit inducta consuetu do: dicit Joan. an. quod non: de verbo. sig. abbate. C. que sit long. cō sue. l. ij. ¶ In contrarium: quia lex inducitur sine contradictione. ff. de legi. l. ij. ergo et consuetudo: vt. l. de quibus. ¶ Ita. de ra. dicit q si apparet quod per illum vsum absq contradictione voluit indu cere: inducit: si no apparet no inducit. ¶ De. dicit qd acti gesti sine contradictore inducunt consuetudinem vt sunt gesti vt quod gestu est possit in futurum geri: vbi non est apparet contradictor: de hoc non est dubium. Item actus gesti inducunt consuetudinem: vt acti ne qui gesserunt: et similes illis gerere possunt inuitis illis contra quos est gestum vel similes. Sed contra eos qui gesserunt dicitur q non inducitur consuetudo: nisi sit contradictum: nam si ad molen dinum tuum pluries iuero te patiente: licet non contradicente in cípio prescribere. et possum prescribere. si tamen me vel compellere non potes: nisi aliquo casu me nolente ire: me inuitum compelle re: quia ex tunc incipis prescribere ad cōpellendū me ire. ¶ Sic in proposito si longo tempore est seruatum qd primo genitus suc cedat licet non fuerit contradictum et pluries seruatum quod anti quior optet prebendam vacantem: licet non fuerit contradictu inducitur consuetudo: quod primogenitus posset esse heres: sed hoc non posset esse consuetudo: vt antiquior inuitus optare compelle retur. vel primogenitus etiam inuitus esset heres secundum De. ¶ Pro hoc allega. Joan. an. de ver. sig. abbate: et quod ibi not. et de causa pos. cum ecclesia. De. allega. l. ij. C. de serui. z. l. vltimam. ff. quemadmodum serui. amit. ¶ Buil. idem quando actus est omni no in libertate agentis. quia non est intentio populi qd hoc fiat: vt pro iure dat exemplum in eunte ad molendinum: nam non potest consuetudo induci: quod quis compellatur ex hoc solo quod iuerit alle. ff. quemadmodum serui. amit. l. si. de aqua quoti. z. est. l. sed et si quis. §. si. ¶ Item qd veniendo vadunt per publicam viam que li bera est. ff. de via pu. l. viam: nisi ergo prohibitus sit alibi ire non in ducitur consuetudo. allega. l. ij. C. de serui. et aqua. z. l. altius. l. ij. §. si seruis: de acqui. pos. z. §. quod seruus: de vsuca. l. si. z. de prescrip. l. si quisquam. ¶ Puto quod in quantum datur consensus populi ex actibus: intantum stringit pro lege: nec aliter nec vltra stringit cō suetudo. Ideo si canonici longo tempore de alterius gremio elegerunt hoc eis fuit liberum: et non necessarium: non est ergo cōsensus

populi in hoc casu necessitatis: vt legis. ad hoc. ff. de acqui. here. l. p herede. Sic si pluries parochiani inierunt ad missam alterius: hoc ex libertate facere potuerunt et citra ius et nomen legis: vel cūdo ad sanctum Jacobum: et similia: si ergo actus in exercitio consistit: in libero velle. et geri possunt: et verisimiliter geruntur: propter aliquam necessitatem: non vt pro iure: non inducant consuetudinem: nisi ha beant contradictionem: si sunt necessarij verisimiliter que non gerū tur circa ius ex quadam liberalitate: tunc consuetudo inducitur sic nec ius tollitur consuetudine: pendens ex libero arbitrio. l. viam. ff. de via pu. vt ire per viam publicam: ad qd no. Jo. an. in isto. c. si. no. 29 gl. de priuile. vt priuilegia. et hec de istis sufficiant. ¶ Ex his decidi tur quid de actibus nullis. An ex his inducatur consuetudo: quia iudicant iudex contra. l. vt maior natus succederet in regno. ¶ Cū detur qd non. Primo quia res inter alios acta et. de reg. iur. quam uis. Secundo quia nulla est sententia: quia contra legem ergo nul lum effectum producere debet: quia ex nihilo nihil fit. Item qd con suetudo vt contra legem non approbatur: sic ex actu contra legem non inducitur. ¶ De. dicit: quod si talis sententia seruata est quā quam nulla: totiens sit iudicatum: quod ex illis surgat populi cō sensus: inducitur consuetudo. ¶ Non ob. res inter alios acta et. qd ipsa sententia non preiudicat. sed populi cōsensus surgens ex actu sententie. ¶ Non ob. quod nullum non producat effectum: quia ve rum est immediate: sed ex eo aliquid surgere potest in facto scilicet consensus: ex quo vt valido surgit consuetudo. ¶ Non. ob. quod actus contra legem non possit implorare legis auxilium: ad probā dam consuetudinem: quia non ipse actus inuocat legem: sed popu li consensus surgens ex actu. ¶ Ad rationem: quia dicitur senten tia nulla. quia contra legem non potest iudici valida consuetudo. Buil. idem tenens et multipliciter soluit contraria: sed omnes enu siones sunt: inter alios ponit istam: quia prima sententia que est cō tra ius est nulla a principio: sed secunda postea est aliqua propter cōcursum: et populi consensus: et hoc prima valida: ac si a princi pio: de hoc fuisse statutum: et sic non fuisset contra ius. ff. de serui. rufi. predi. l. per fundum: et hanc opi. tenet Barto. in. l. de quibus: 30 qui respondit eodem modo. ¶ Ex hoc deciditur quid de actu me ticulofo. an per eum inducatur consuetudo videtur quod sic: quia seruans sententiam metu illam seruatur: tamen inducitur consuetu do: ponit exemplum De. maior pars populi duobus exceptis ser uat: vt primogenitus succedat in hereditate: vnus primogeni cō pulit illos duos ad consentiendum vt succederet in regno: an sit cō suetudo deducta: videtur quod non: quia metus inficit actum qd metus causa capitulo primo et capitulo abbas. l. prima. ff. quod me. causa. De. dicit quod si coacti sunt per priuatum consensus no pro ficat. ff. qui. z. a qui. l. si priuatus: in prin. de priuile. cum olim: de con uer. coninga. accedens. Idem si coacti sunt a iudice vt priuato per viam iurisdictionis: talis consensus proficit: vt. l. cūz de consuetudi ne: quia coactus consensus: consensus est licet coactio sit illi cita. xv. q. ij. merito. ff. quod me. causa. l. si mulier. §. merito. multo se rius vbi coactio est licita: licet forte ex iniquitate iudicis sit illata. ff. de insti. z. iur. l. i. C. de sen. et inter. om. iudi. l. prolatam. vnde questio potest dupliciter intelligi. Primo an actus coactus inducat cōsue tudinem. Secundo an consensus populi coactus inducat consue tudinem. et de hoc non queram: tamen vtrumq decidam: dico quod si vicino inuito etiam per vim et priuatum tenuit pontes supra viā. Si tamen non est a populo contradictum: ex isto et similibus potest induci consuetudo: qui non inducitur ex actu immediate: sed ex po puli consensu et coactio illius cūz quo actus geritur non concludit ad tollendam libertatem populi. in contradicendo vel consentien do: salvo hoc nisi gestum esset per potentem cui populus contradi cere non auderet verisimiliter: hoc in actu extraiudiciali. In iudi ciali autem si consentiret priuatus ex negligentia non appellandi non induceretur consuetudo: qd sententia non exequitur contra ip sum: vt infra: sed quia iusta facta est ex negligentia non appellandi: ideo populi consensus non habetur: vt hic seruatur pro iure: nisi cō tra negligentem in appellando. ¶ Si queritur an consensus po puli coactus inducat consuetudinem: tunc standum est distinctio ni De. quia si totus populus in actu contradiceret. et per senten tiam conuictus acquiesceret: non posset appellare: et non appella ret: ex hoc induceretur consuetudo: si coactio in actu esset immedia te populi: et a priuato vel iudice vt priuato cui contradici potest: et resistit: vt. l. prohibitum. C. de iure sis. lib. x. z. l. denotum. C. de metal. l. ij. vel in actum contra priuatum concluderet coactio ad popu lum: satis puto quod non induceretur consuetudo. Nam actus iur isdictionalis: habet in se partem voluntatez vel iudicis loco partis l. si ob causam: de euic. et hoc voluit De. in dicta. l. ij. et hic Joan. an. quod non est in extraiudiciali: quod autem dicit de iudiciali como pulsione maxime verum est: quia ex tempore sequenti purgatur me tus. arg. l. ij. C. qd me causa: et. l. penul. de condi. ob causam. ¶ Per predicta tolluntur dubia: que sunt ab aliquibus. vt a Buil. de ca. quomodo sententia inducatur consuetudo: cum habeat in se vim cum iudicium reddatur in inuitum. ff. de ver. ob. inter stipulancem §. i. et sic

§. i. sic non est liber consensus dici potest: quod habeat in se coactū
consensum qui proficit in extrajudicialibus: vt. l. si mulier: et for-
tius iudicialibus: secundo qd adest consensus: ex quo non appellat
quia acquiescere videtur: vt de re iudi. quod ad consultationem: de
condictio. inde. l. i. C. quomodo et quando in. l. labeo: vel licet sit co-
actus: quo ad illum cum quo agitur non est coactus quo ad popu-
lum: vel licet sit coactus tempore sequenti: videtur declarari et ap-
probari id quod ante erat coactum: vt dicta l. ij. Et ex his cessat etiā
quod dici potest secundum Guil. quod non consentit: ex quo con-
tradictio non potestis contra quem non est sententiatum. ff. de re
iudi. l. sepe. §. i. ff. de re iudi. quamuis: quia hic non agitur de consen-
su obligatorio: sed de consensu complacentis: unde tali ex compla-
centia inducitur consuetudo: quia videmus velle: vt in casibus si-
milibus ferretur. Item hic si contradicere non posset appellan-
do contradicere potest populo: de facto contradicendo. ¶ Ex
his deciditur quid de sententijs non executis: an inducāt consuetu-
dinem: concludit Pet. et Eyn. et Joan. an. quod sic: quia preter-
missio executionis non est ex defectu iuris: sed partis: ad cuius peti-
tionem debet mandari. ff. de re iudi. l. a dno pio: de testi. veniens.
§. capitulo. querenti: ad hoc quia sufficit ius iniquum impetratum:
licet non executum. l. ij. §. i. ff. quod quisq. iu. sufficit ergo hoc casu
sententia. ff. de penis. l. quo ad statum: de iniusto testa. si qui exhe-
redato. §. irritum: ad hoc quod sententia facit aliquod notorium:
licet executio non sit facta. de cohabi. de. et mu. vestra et. c. si. ad hoc
quod absolute non expectat executionem: ad hoc quo est not. §.
de ap. pastoralis: de his qui not. infra. l. furti. et hoc tenuit Guil. de
cu. in dicta l. de quibus: puto flagitur de modo in futurum senten-
tiam inducitur consuetudo. Si apparet de consensu populi: pro
sententia cum placuerit: alias non: in dubio enim non presumo
consensum populi: nisi sit executio: si de modo exequendi oportet
quod sit executio sententia: negari tamen non potest: citius haberi po-
puli consensum ex sententijs executis quam non: quia actus execu-
tionis vt facti et successiui plus se exhibet oculis hominum quam
actus sententie. Item quia executio plus ostendit effectum: iuris:
quam sententia: posset enim quis credere sententiam non assecu-
tam: quia non validam putat qui non obtinuit. vel non iuridicam:
et sic datur consensus populi vt pro iure. ¶ Ex his infertur quid
in sententijs arbitrorum respondetur quod sic: quia ad instar iudi-
ciorum et. ff. de arbi. l. i. z. l. diem proferre. §. stari. ¶ In oppositum
est quod solum metu pene statuitur sententia arbitri. ff. de arbi. l. i. de
encl. l. si dictum. §. si compromisso. Guil. dicit consuetudinem non
induci: si sit talis sententia que non posset executioni mandari: sed
solum pena debetur: quia ex quo litigantes non ligat: multo mi-
nus alios in tacito. arg. ff. loca. l. qui ad certum: de bo. au. indi. pos.
l. cum vnus. §. si de seru. vrb. predi. l. ij. §. qui habet: sed si sit senten-
tia que possit executioni mandari: vt. §. de arbi. per tuas. C. l. cum
antea: tunc ex illa inducitur consuetudo: putat tamen quod plures
requiruntur sententie in arbitro quam in iudice. quia est persona
publica: quia arbitrium pendet ex arbitrio iudicantis: secundum
Guil. de cu. vt recitat hic Joan. an. in arbitro. ¶ Nec puto vera de
iure civili: de iure canonico in arbitro et in arbitratores: de iure etiā
civili cum sententia non submittatur nudo et arbitrio: et volun-
tati: sed arbitrio boni viri: et talia reducibilia sunt ad arbitrium
boni viri: quo ad penam. et quo ad executionem satis puto. quod
sine laudum habuit executionem. quia ipso non impedito: si ta-
men fuerit reclamatum et reclamatio non admissa quod inducere-
tur consuetudo: sed tunc plus inducitur ex actu iudicis quam arbi-
tri: non vt consuetudo se extenderet ad sententias iudicum: qui ha-
bent secundum stricta iura iudicare: sed ad sententias arbitrorum:
qui habent secundum equitatem procedere si non est reclamatum.
et sententia sit executio: talia inducunt consuetudinem. quia non ha-
buit sententia effectum. vt equa in se. sed vt equa propter culpam
non reclamantis. Non ergo populus in hoc consentit: vt in iure ca-
nonico simpliciter. sed in iure equo in negligentiam non reclama-
tis. et idem si emolauerunt tacite vel expresse. ¶ Ex his decidit
tur quid iuris de sententijs latis inter non subditos: an ille indu-
cant consuetudinem. dicit Guil. quod quo ad ordinatoria iudicia
bene inducunt consuetudinem. etiam si pro prorogatione cogno-
scatur de factis non subditorum. ff. de testi. l. ij. §. si. quemadmodum
testa. ap. l. i. §. i. et. §. quia ius ciuitatis in qua inducitur: quo ad id
seruari debet: ideo populus consentit tali modo procedendi: vt in
ri proprio: et sic agit indirecte consuetudinem. Si agitur de indu-
cenda consuetudine quo ad merita: et ad locum: in quo indicatur:
cum non debeat indicari secundum consuetudinem loci vbi indica-
tur: sed loci vnde prorogantes. ff. de euic. si fundum: et not. §. in ru-
brica. z. l. i. C. de sum. tri. et si. catbo. non consentit populus in hoc
iure: vt proprio. ¶ Nunquid autem inducat consuetudinem in lo-
co rei: puto quod non ex iuribus sententie: quia non extendit effe-
ctum: extra territorium. Si tamen debeat equa et iuridica exequatur
in territorio rei ex illa induceretur consuetudo: ex iuribus plus ex
cutiois: approbationis sententie: hic non: quando inter non sub-

ditos sententiat ex vi prorogationis expresse accidentalibus: si au-
tem sic pronuntiaretur propter forum sortiri: quia ibi contraxisset
vel deliquisset: quia talia indicantur secundum ius proprium loci
contractus: vel delicti: vt dicta l. si fundum. ff. de offi. presb. l. ij. de fo-
ro compe. c. si romana. §. contrahentes. c. tit. lib. vi. tunc dico quod
inducitur: quia ex talibus sententijs habetur consensus: vt pro iu-
re proprio loci secundum Guil. hec vera quando indicatur inter nō
subditos. sed si inter subditos licet alterius loci: vt quia vna ciuitas
est alteri subiecta quo ad iurisdictionem: satis puto quod in illa par-
ticulari non induceretur consuetudo: nisi sit facta executio. et hoc
tenet Guil. quia populus absens non consenserit. ¶ Ex his deci-
dit: an ex sententijs rescissis inducitur consuetudo. Guil. de cu. quod
nō si sunt rescisse virtute appellationis: quia appellatio extinguit
pronuntiatum. l. ij. ff. ad tur. et si quis populi consensus est habitus
ex prima sententia ille in oppositum inducitur per secundam con-
sequentiam residentem quod puto. quando ex eisdem actus rescin-
ditur. secus si ex diuersis hoc transeunte ad notitiam populi: idem
si fiat directa rescissio sententie propter aliam iniquitatem. vt quia
fuit lata sententia ex falsis probationibus. ff. de re iudi. l. diuus: et
de proba. licet causam. de excep. cum venerabilis. ff. qui satis. cog. l.
quotiens. de pig. l. cum vitiose. cum si. Si autem sit rescissa senten-
tia fauore minoris etatis ex ea inducitur consuetudo. quia ex tali re-
scissione non preiudicatur alijs. C. si vnus ex pluribus. l. ij. z. quia
ex hoc non rescinditur. sed confirmatur populi consensus. quia ius
speciale supponit consequentie. ad hoc quod dicitur de clausu-
la rati: que pene aliquos rescinditur. et pene aliquos manet. ff. rez
ra. ba. l. cum minor. in princi. ff. de furtis. l. sticho. §. vulgo secundum
Guil. de cu. in dicta l. de quibus. de sententijs que non transeunt in
rem indicatam: satis potest dici dum tamen consuetudo ex hoc nō
natiat peccatum. et sic altero respectu. scilicet quia non formalis sit
valida. et quod potest dici consuetudinem induci. cum in talibus:
consensus populi eliciatur. quod si rescisse sunt. vt false. idem quod
§. vt non inducatur. ¶ Sed est dubium an vnico actu. scilicet con-
suetudo impediatur vel tollatur. Guil. de cu. dicit quod si tot vici-
bus est pronuntiatum contra videtur quod consuetudo tollatur.
ad hoc quia exigitur in scriptis. et sic in consuetudine temporis con-
tinuatio. de vsuca. l. ij. C. de lon. tempo. prescrip. l. longi. et in hac
opi. est glo. in l. cum de consuetudine. ad quod. l. quesitum de fun. in
struc. §. si quis eodem instrumento in aus. qui. mo. na. et sui. §. quid
ergo. et in aus. de tri. et se. §. consideremus. Hoc dicit verum etiam
si semel est pronuntiatum contra scientie populi. vel maioribus po-
pulum regentibus. ff. quod vi aut clam. l. qui aliter. §. j. z. ff. ad mu-
nicipa. l. quod maior. ff. de re. iur. aliud. §. refertur. de condi. et demō.
l. municipibus. si tamen contradicant. quia ostendunt se versari in
primo consensu. Nec dicit vera quando pronuntiatum contra con-
suetudinem ea nondum completa. alias si esset completa: licet plu-
ries pronuntiaretur contra ipsam. nisi laboraret tantum quod esset
legitimum ad inducendam oppositam consuetudinem remaneret
firma consuetudo. C. que sit lon. consue. l. consuetudinis: de re iudi.
l. nemo. §. temporalis: de offi. procon. l. observare. §. fina. secundum
Guil. ¶ Det. in l. ij. dicit quod si probetur diu observatum ex tempo-
re quo firmetur consuetudo: actus contra ius alicuius singularis:
non impedit illam: quia sicut vnus contradictione non impeditur
statutum. ita nec vnus actus ab vno impeditum consuetudis
nem: ideo si a pluribus est seruatum quod maior natu succedat. in
totum: licet ab aliquo sit seruatum quod diuidatur. per hoc non im-
peditur vsu capio et consuetudo. secundum Butri. idem in dicta l.
secunda dicit enim quod licet quo ad illos actus in quibus est fa-
ctum contra consuetudinem illi derogetur: non tamen tollitur con-
suetudo. allega. C. de epi. et cle. au. presbyteros. z. l. voluntarie. C.
de excu. in. In quantum dixi consuetudine completa vnico actu il-
lam tolli. Idem dicit hic Compos. vno vel duobus. ar. ff. de pac. l. si
vnus. §. sed si pactum. de iti. actus prima. l. i. §. si. z. l. ij. et. ff. idē do-
stien. §. c. proxi. in summa idem Guil. in spe. de prescrip. verbi. quid
si post. Idē Accur. in l. nemo. §. j. de reg. iur. z. l. ij. ad si. glo. ma. C. q
sit lon. consue. In quantum dixi qd si secunda sit firmata tollitur pri-
ma. arg. de consti. c. i. l. i. ff. hec vera quando eadē est vniuersitas: alias
quilibet quo ad locum suum seruaretur. ¶ Item procedit quan-
do vtraq. est generalis vel specialis. Si vero vna generalis alia spe-
cialis: seruaretur specialis in loco suo: de rescrip. c. i. de regu. iur. ge-
neralis: pro hac parte videtur casus: in capitulo cum de beneficio:
de preben. lib. vi. secundum Joan. andr. licet non alleget hec vlti-
ma. ¶ Puto quod nō completa consuetudine si superueniat actus
oppositus similiter: ille in notitiam transiens populi. si populus
non contradicere: interruptur consuetudo: vt dicit Guil. si non
transit similiter in notitiam populi procedit dictum per si. post co-
suetudinem completam est magis dubium: si agitur de tollenda et
inducenda illi opposita consuetudo non inducitur. nisi in opposi-
tum sic continetur quod habitus firmaretur in oppositum. ¶ Si
tantum de tollenda prima consuetudine: dico quod si constaret de
voluntate populi actus natura. quod illa vti consuetudo vnico mo-
l ij

ritur longū tempus: et sic sufficiant decem anni: nec differat. xx. absentia: vel presentia: quia hic firmatur ex consensu populi: presentis non curandum: ergo de absentia particularium: quia in presentibus populus representatur. decima questione secunda. hoc ius: et agitur de creando iure: vt publico populum distinguente in prescrip. autem procedit illa diuersitas: que ordinatur ad tollenda iura particularia: et priuata singularium: et eorum currit negligentia: que non tanta concluditur in absentem quantum concluditur in presentem: ideo diuersificatur tempus ex absentia: vel presentia: vt dicto §. *Arifto.* hoc tenet *Det.* et *Suiliel.* de cugn. alleg. in autem. de nup. §. si autem decennium: et lege secunda. §. ex actis. ff. de origi. iur. dicit prope decem ante ergo non requirantur. xx. ad hoc. C. de longi temporis prescriptio. que pro liberta. lege prima. et quod non varietur. alleg. quia populus semper est presens. ff. de indi. cum propo nebatur quod cuiusq; vnuer. l. nonnulli. Non obstat. quod in causa discontinua exigatur tempus cuius nō est memoria: vt lege prima. in fine. ff. de aqua pluui. arcen. et in l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de ferui. l. feruitutes: quia consuetudo non inducitur ex actibus: sed ex populi consensu qui continuus esse presumitur: sufficit ergo decennium. ¶ Item tenet *Butri.* in l. de quibus: et in lege secunda. C. eodem. que sit long. consuetudo. fatetur: quod fortius inducitur lōgen. et inueterato: que verba notant tempus cuius initij re. ¶ Quod decem anni sufficiant: tenet *Barto.* in l. de quibus: et hec est communis opi. legistarum: nec distinguunt an sit contra legem: vel preter. *Butri.* et *Alco.* mat. faciunt differentiam inter consuetudines que induci agitur ex actibus publicis: et ponderosis: vt sententis diffinitiuis: et in talibus sufficit tempus decem annorum: an de ea que agitur induci ex actibus non sic ponderosis: et iudicialibus: et exigatur tantū tempus: cuius initij memoria non existit. ¶ Videte dato consensu populi non video differentiam inter actus ad firmandum habitum: sed bene ante datum consensum populi posset concludi differentia: vt dicit supra hoc autem declarabit ex decidendis. ¶ Primo a quo tempore cursus incipiat hec procedunt de iure ciuili: et de iure canonico: in quantum consuetudo non repugnet legi: tunc hic velle videtur quod sit prescripta: et prescriptio appellatur quadraginta anni comprehenduntur: de prescrip. de quarta: unde tenent canoniste: quod in quantum consuetudo nō repugnat legi: vel iuri: illa prescribitur et firmatur: spacio decem annorum in quantum repugnat non firmatur nisi spacio quadraginta annorum: idem not. de consuetu. capitu. vlti. libro sexto. in gloss. iij. *Suiliel.* in Specu. de prescrip. vers. de consue. Causa potuit assignari: quia inferiores in foro ciuili possunt ex permissione legis facere statuta contra superiores: unde cum non derogetur superioris potestati consuetudo stat in vim consuetudinis: et sufficit quod communi tempore sit assueti. argumen. l. omnes populi. ff. de iusti. et iure. iuncta. l. de quibus: sed congregatio ecclesiastica nō facit statuta contra superiores: cum a papa quilibet inferior habet potestatem: et sic contra illum non statuit a quo habuit potestatem: vt l. formam. C. de offic. pref. vrbis. et ff. mandati: si hominem: in cle. ne romanis: de elec. de maiestate et obedientia. quod super his. igitur non facit legem contra superiores: vel contra legem superioris: et sic nec consuetudinem inducit communi tempore: unde cum tangatur preiudicium pape sapit naturam prescriptiois: exigitur quod firmetur tempore prescriptiois. Item de iure debet inferior ecclesiastica congregatio: vel habens potestatem legis condende habere cōsensum pape: quia cum ab ipsa pro tunc non pendeat potestas legis condende: nec etiam pendeat potestas consuetudinis inducende: vt dicit glo. viij. distincti. frustra. quarta distinctione. §. leges: sed quia hoc esset durum: licet inuenire mediam viam: vt in prescriptioe pape consensus fingatur: vel quod prescriptio suppleat defectum consensus: sic debent intelligi gloss. que dicunt in consuetudine contra ius exigi superioris consensum: vt dicit glo. quarta distinctio. §. leges: et viij. distincti. frustra: quia si adesset consensus expressus: puto qd communi tempore induceretur si tacitus: oportet quod sit prescripta: quia hic tangitur superioris preiudicium. ¶ Ito. quod si in curia induceretur consuetudo que surgeret ex pape consensu tacito: et non tangeret alterius preiudicium: puto quod induceretur spacio decem annorum: sicut in alijs: quia hic non tangitur eius preiudicium. ¶ Concludendo aliqua de quibus est dubitatio: si queritur: quanto tempore inducatur consuetudo: dic si ordinatur ad querendum ius priuatum: aut appropriatum: et transferendo de vno ad alium: siue sit ius ecclesiarum siue ecclesiasticarum personarum: vt infra dicam: hec non est consuetudo: sed prescriptio: vt not. de offic. archidia. capitu. fina. et dicam infra ideo exigitur prescriptio quadraginta annorum supra eodem. cum dilectus: qui text. male ibi ponitur: cum loquatur de consuetudine que sumitur pro prescriptioe: nec et hoc casu exiguntur ad prescriptioem: siue alleget vt consuetudinem: siue vt prescriptioem: et hoc verū siue in toto absorbeat ius ecclesiarum: siue in aliquo detrahatur: vel ledatur: sic et bene concludunt domini de rota sua vltima conclusione. Et dicunt verumetiam si ius non contradiceret: sed ius commune acquisitioni assentiret.

In iuribus autem priuatorum: sufficient decem vel. xx. anni: in hoc non videtur differentiam velle: an alleget vt consuetudinem: an vt prescriptionem: licet *Joan.* and. dicat hic: et de elec. cum ana: et de causa possessio. ecclesia: et de consuetu. cum dilectus: quod vbi alleget vt consuetudinem: non requiritur titulus: et in hoc proficit al legare consuetudinem: hec vera vbi hoc ius agitur appropriari: vt priuatum alicui particulari persone tantum: vel loco. ¶ Sed vbi hoc ius ageretur creari: vt pluribus commune quanquam derogaretur iuri priuato alterius: vel quando ageretur appropriare vni: non contra certam personam: vel locum: sed vniuersaliter contra plures: tunc quia hec est consuetudo: non prescriptio: vt dicam infra credo quod originari posset consuetudo contra ius: absq; titulo, spacio quadraginta annorum: quando non daretur specifica patientia habentis potestatem super illis legis condende: vel statuti: vel q; inferior a papa statuere non posset: vel non posset is cuius patientia habetur: et tacitus consensus. Sed si haberetur patientia: et consensus tacitus: qui posset super legem condere: non video quare cur ex lapsu decennij datur tacitus consensus statuendi: vbi potest non induci consuetudo equipollens statuto: exemplum pono. Si in ecclesia cathedrali episcopo sciente plures essent optate prebende: hoc possit episcopus ex causa statuere: hic non agitur de appropriatio iure: vt priuato singulari: sed de communi omnibus canonicis: inducendo: inducitur ergo consuetudo optando: per spacium decem annorum. et sic est vera opi. *Joan.* and. de consuetu. c. fina. libro sexto. quam subtilitatem non viderunt domini de rota. Refert tamen an alleget vt prescriptionem: an vt consuetudinem. Quia primo casu oportet quod probent prescriptiois comites. Secundo sufficit quod ostendant requisita ad consuetudinem. Similiter si archidiaconus aliquibus iuribus vsus fuisset ad preiudicium communiter inferiorum ecclesiarum: vbi inferiores ecclesie statuendo si bi preiudicare potuissent: non determinando: sed ad certam ecclesiam illud spacio decennij: queretur etiam contra ius: quia esset consuetudo et non prescriptio: vt not. *Innocen.* de offic. archid. c. fina. ¶ Quandoq; agitur de creando iure: vt publico: et communi: nō priuato: et appropriabili: tunc si consuetudo est contra ius et ius reprobat eam: non potest induci: quia inducitur autoritate iuris: quod directo resistit: in autenti. cassae: de sacrosanc. eccle. et in autent. naugia. C. de fur. cum si. Si est contra ius directe: id est contra tenorem iuris: quod alias appellant legis preter ius: non valet nisi prescripta: quia per viam statuti inferior a principe ecclesiastico expresse statuere non potest: de maio. et obediens. quod super his: oportet ergo quod ad sit prescriptio: si consuetudo est contra ius: non ex toto sed in aliquo temperat: vel distinguit quo casu inferior statueret potest. Dico quod dum tamen ad sit verisimiliter ex actibus non consensus tacitus statuere valentium quod inducitur consuetudo spacio communi ad presumendam voluntatem statuendi: vt no. in dicta. l. de quibus. ff. de legi. statuere enim possunt inferiores ex prescriptioe de offic. archidia. c. tertio. quod non ex tacito tempore quo concluditur voluntas statuendi: non video sicut rationabiliter: tempore huius decre. ¶ Stat ergo conclusio quod si consuetudo transit in naturam prescriptiois exigit tempus quadraginta annorum. Si stat in naturam consuetudinis: quod est quando saltem ex parte querentium est ius: vt commune: vel ex parte eius contra quem etiam agitur: non vt contra certum: sed determinatur indifferenter ad plures: tunc si agitur de inducenda consuetudine ex tacito consensu superioris qui est supra legem communem: tunc ad habendum vllū consensum exigitur maius tempus: scilicet quod sit prescripta si agitur de inducenda consuetudine: siue contra ius: siue secundum circa ea que statuere possunt expresse: quia ex toto non derogat iuri: sufficit commune tempus: quia si possunt expresse non video quare non possunt tempore sufficienti ad imprimendum consensum. ¶ Iura que exigunt consuetudinem prescriptam loquuntur: quādo consuetudo inducitur ab his qui non habent potestatem statuendi: quia cum non possint expresse: non possunt etiam ex tacito consensu inducto communi tempore: nisi datur prescriptio per quā firmetur contra potestatem superioris: quia tunc non inducat nō pendens a potestate eorum et derogat superioris potestati: exigitur qd sit prescripta: et hoc casu potest consuetudo quod non potest statui: tum per hoc apparet causa: quare in foro ciuili nō exigitur quod sit prescripta: quia statuendo etiam contra ius possunt statuere ex potestate sibi reservata: vt l. omnes populi. ff. de iusti. et iur. quod non est in foro canonico: nisi distinguendo. ¶ Per que puto quod vbi agitur de inducenda consuetudine: in reservatis superiori potestati: vel in reservatis principi. etiam secundum leges exigitur quod consuetudo sit prescripta: immo tunc exigitur tanti temporis cuius initij memoria non existat: vt patet infra de verbo. significat. in his: et tunc potest aliquid induci per consuetudinem: quod non potest per statutum: sic debet intelligi quod scribit *Innocen.* et *Idostien.* de fide instrum. cum. p. tabellio. ¶ Ex hoc inferitur quod in terminis. c. cum ana: et c. cum ecclesia sutrina: cum agatur de iure appropriando loco vel certe persone vel personis: vt nomine loci non proprio

non refert: an allegatur: vel consuetudo: vel prescriptio: quia prescriptio est quomodocumque allegatur: quia dato quod potuerit statueretur: ex quo hoc in non est in commune plurimum: sed singulare certum loci: non est consuetudo: sed prescriptio: nisi dicatur quod cum illud quereretur ut commune conventualium ecclesiarum: quod illud dici posset: ut commune: sic prodest allegare: consuetudinem non prescriptam: et sine quo: et sic posset saluari: quod ibi dicit Hostien. Si militer sit restricta ad certam dignitatem: vel locum respectu querentis: est tamen vniuersalis: quo ad plures vel plura loca: hoc est consuetudo: et non prescriptio: ut notat Innocen. infra de offi. archid. dilecto: secus si sit particularis quo ad querentem. et quo ad eum contra quem: ut ipse notanter dicit ibi. Nec vera secundum Petrum. ut l. secunda. C. que sit long. consuetu. non posset induci spacio quadraginta annorum: idem puto: et si statutum hoc esset inductum: quia cum tunc derogaret potestati statuendi: nisi sub forma statuta a consuetudine non valeret consuetudo: et sufficeret si consuetudo hoc statuens esset firmata decennio: quia hoc tempus non videtur requirere in se: sed in consuetudine postea inducenda. l. secunda. §. deinde ex acti. de ori. iur. et quia modo consuetudo loquens excepta. C. de sol. l. inquisitio. et hoc puto: quia potest quo ad futuras derogare legi volenti valere consuetudinem per decem annos: quia si statueretur possunt supplendo: ut certam formam dando: de iure civili planum: ut l. omnes populi. ff. de iusti. et iure: sed etiam de iure canonico: ut no. in dicto. c. primo. de offi. archidia. que sunt bene notanda. ¶ Mo. glo. que hoc dicit quod in consuetudine exigitur titulus et tempus sicut in prescriptione: quando procedat patet ex dictis. Nec omnia vera secundum Butrig. in l. secunda. C. que sit long. consue. quando principaliter inducitur consuetudo: ut disponens in iudicio: sed si consuetudo infra tempus commune decennii allegatur: quod sic est obseruatum que probatur per tempus: et obseruatio nem decennii. tunc presumetur consuetudo prescripta etiam quod maius tempus exigitur: quod est notabile: per legem: cum de in rem ver. fo. ff. de usuris: et no. infra de cens. peruenit: de causa possessio. c. si na. quia sicut causa presumitur ex iuribus illis: ita presumetur consuetudo: ex qua parti ius defenditur vel roboratur: hec omnia procedunt in alijs actibus quam sententijs. In sententijs autem ut a principe vel a papa proferuntur ille sole habent vim legis absque alia temporis continuatione vel prescriptione: eo quod constat indicium sic iudicare: ut in futurum obseruetur. ff. de in. l. in causis. C. de legi. l. prima. et l. ult. secundum. Composit. hic. ¶ Ad tertium circa tempus a quo actu incipiat quidam quod a tempore actus: ex quo concluditur populi consensus: quia ad tempus ordinatur ad firmam habitum populi: antequam detur consensus in esse non datur quid confirmabile: argumen. de fide instrum. inter dilectos. versi. ceterum: et hoc tenet Doffre. in l. de quibus. ff. de legibus. et l. secunda. C. que sit long. consuetu. Contrarium determinat Butri. in l. de quibus: et glo. et ipse latius declarat in l. secunda. quod a tempore primi actus. argumen. Leum qui kalendis. ff. de verbo. obliga. nam dicit Butri. quod ante decennium completum non adest consensus populi: sed decennio completo adest et presumitur retro ad fuisse omni tempore: dat simile in l. penales. §. communia: ad leges falsi. et l. in quantitate: ubi si ultra legatum excedat dodrantem: de trahitur falcidia de omnibus superioribus: quasi ut ipsi videantur dodrantem excedere: facit quod not. de dona. in officij. ultra medietatem. C. de inoffic. dona. l. prima. et infra de dona. pastoralis: ad hoc. l. per fundum. ff. de seruitu. rusti. predi. ubi confirmantur prime concessiones: ultima superueniente: puto quod si sit vnicus tantus actus: vel duo quod computetur tempus actus exercitij: qui transiit in notitiam populi: alias non posset habituari consensus: qui non adest: et dico quod consensus non surgit in complemento decennii: sed ante et lapso decennio firmatur: et habituatur consensus: ut pro lege quod ante erat simplex: commiserunt enim primo: ut iustum: sed non: ut pro lege: nisi tempore lapsus decennii: ubi autem sunt multi actus: ex quibus propter multitudinem presumatur consensus: tunc non potest patere: quis particularis dederit consensus: quia omnes simul dent consensus vel presumunt. arg. ff. de seru. rusti. predi. l. per fundum: computatio tamen non possit fieri plus ab vno quaz ab alio particulari sit ab omnibus: sic a primo vsque ad vltimum: arg. l. generaliter. ff. de fidei iur.

40 legi. l. prima. et l. ult. secundum. Composit. hic. ¶ Ad tertium circa tempus a quo actu incipiat quidam quod a tempore actus: ex quo concluditur populi consensus: quia ad tempus ordinatur ad firmam habitum populi: antequam detur consensus in esse non datur quid confirmabile: argumen. de fide instrum. inter dilectos. versi. ceterum: et hoc tenet Doffre. in l. de quibus. ff. de legibus. et l. secunda. C. que sit long. consuetu. Contrarium determinat Butri. in l. de quibus: et glo. et ipse latius declarat in l. secunda. quod a tempore primi actus. argumen. Leum qui kalendis. ff. de verbo. obliga. nam dicit Butri. quod ante decennium completum non adest consensus populi: sed decennio completo adest et presumitur retro ad fuisse omni tempore: dat simile in l. penales. §. communia: ad leges falsi. et l. in quantitate: ubi si ultra legatum excedat dodrantem: de trahitur falcidia de omnibus superioribus: quasi ut ipsi videantur dodrantem excedere: facit quod not. de dona. in officij. ultra medietatem. C. de inoffic. dona. l. prima. et infra de dona. pastoralis: ad hoc. l. per fundum. ff. de seruitu. rusti. predi. ubi confirmantur prime concessiones: ultima superueniente: puto quod si sit vnicus tantus actus: vel duo quod computetur tempus actus exercitij: qui transiit in notitiam populi: alias non posset habituari consensus: qui non adest: et dico quod consensus non surgit in complemento decennii: sed ante et lapso decennio firmatur: et habituatur consensus: ut pro lege quod ante erat simplex: commiserunt enim primo: ut iustum: sed non: ut pro lege: nisi tempore lapsus decennii: ubi autem sunt multi actus: ex quibus propter multitudinem presumatur consensus: tunc non potest patere: quis particularis dederit consensus: quia omnes simul dent consensus vel presumunt. arg. ff. de seru. rusti. predi. l. per fundum: computatio tamen non possit fieri plus ab vno quaz ab alio particulari sit ab omnibus: sic a primo vsque ad vltimum: arg. l. generaliter. ff. de fidei iur.

41 Tertio. ¶ Est videndum de causa efficiendi consuetudinis: et sic quis posset consuetudinem inducere: dic quod omnes qui habent potestatem legis condende: et quante quantitas potest consuetudinem inducere: et si distinguat totum mundum inducit consuetudinem vniuersalem: ut est consuetudo romana. Si distinguat prouinciam inducit consuetudinem prouinciale: xij. distinctio. illa nonit: et c. sequenti: vsque ad finem. habens potestatem statuendi: quo ad dioc. ut episcopus inducit quo ad dioc. et sic de singulis: et sic in ecclesia illi de ecclesia: sufficit: ut ex dictis patet: quod habent potestatem statuendi in genere: licet non habeant aliquando in illa specie: de qua agitur: ut quia statuunt contra ius: et tunc exigitur quod sit prescripta: ut dictum est supra ideo dicunt

iuriste: quod populus vniuersus sicut statuit: ita et consuetudinem inducit: et totius populi exigitur consensus habiliu. Tamen dicit Guil. de eug. quod sufficiant maiores de populo populum regentes: hoc non discuto: an soli regentes: et de quibus statuunt. Sed dic ut per Bartolum in l. omnes populi: de iusti. et iure. et per Joan. and. de constit. cum omnes: et in c. cum accessissent: per Joan. nocen. et quicunque potest statuere: potest consuetudinem inducere: dicit de habilibus: quia furiosi infantes: et mulieres non computantur. ff. de legi. l. secunda. ff. de iur. prescrip. l. diuus. ¶ Item minores. xx. an. qui in lege condenda non prestant suffragium. ff. de mun. ne. et hono. l. ad rem publicam de decurionibus et filijs eorum. l. ipu. rj. §. primo. ¶ Item nec mulieres. ff. eodem. l. prima. ad hoc quod no. de ope. noni nuntia. c. primo. eo enim quod sciunt sic iudicari: et non contradicunt consentire videntur: ut l. secunda. §. voluntate. ff. solu. matrimo. nec ob. quod non consentiant cum non valeant contradicere: ut l. sepe: de re iudica. infra de re iudica. c. quamuis: quod potuit contradicere saltem de facto: licet non de iure: ut in regula iuris eius velle. ¶ Circa populi consensus est dubium: an exigitur quod detur a congregatis in vnum: de statuto certum: quia debet fieri a maiori parte duarum partium presente. ff. quod cuiusque vni. l. nulli. et l. plane. l. tertia. de decre. ab oz. fa. not. de elect. licet de vno dicit: ut de his que sunt a maiori parte. ca. c. primo. Item debent illud facere: ut corpus: non ut singuli: de consili. cum. 25. an sic erit in consuetudine: ad hoc de elec. in genesis: quod not. de postu. prela. bone. ff. de rescrip. eam te. cum si ff. de regulis iuris. aliud. §. primo. glo. videtur exigere quod exigitur consensus conuocato populo. ff. de legibus quam glo. recitando ibi pertransit Barto. Joan. and. dicit hic quod hoc esset nimis durum: et idem Pet. et c. vii. in dicta l. si. als. exigeretur consensus expressus: quod est contra naturam consuetudinis: ut l. de quibus: et quo ergo sufficit tacitus consensus: non exigitur conuocari capitulum: et hoc operatur rei natura: hoc etiam tenet De. in l. secunda. C. eodem. et iura que exigunt consensus conuocato consilio: et communi procedunt quando exigitur vel

42 iuris eius velle. ¶ Circa populi consensus est dubium: an exigitur quod detur a congregatis in vnum: de statuto certum: quia debet fieri a maiori parte duarum partium presente. ff. quod cuiusque vni. l. nulli. et l. plane. l. tertia. de decre. ab oz. fa. not. de elect. licet de vno dicit: ut de his que sunt a maiori parte. ca. c. primo. Item debent illud facere: ut corpus: non ut singuli: de consili. cum. 25. an sic erit in consuetudine: ad hoc de elec. in genesis: quod not. de postu. prela. bone. ff. de rescrip. eam te. cum si ff. de regulis iuris. aliud. §. primo. glo. videtur exigere quod exigitur consensus conuocato populo. ff. de legibus quam glo. recitando ibi pertransit Barto. Joan. and. dicit hic quod hoc esset nimis durum: et idem Pet. et c. vii. in dicta l. si. als. exigeretur consensus expressus: quod est contra naturam consuetudinis: ut l. de quibus: et quo ergo sufficit tacitus consensus: non exigitur conuocari capitulum: et hoc operatur rei natura: hoc etiam tenet De. in l. secunda. C. eodem. et iura que exigunt consensus conuocato consilio: et communi procedunt quando exigitur vel

43 prestatur consensus expressus: quod not. ¶ Sed est dubium an vna pars populi possit altera contradicente inducere consuetudinem: si vna consentit altera contradicere: questio potest dupliciter intelligi. Primo an vna pars populi possit facere consuetudinem de per se ut soli ligentur. Secundo an possit facere consuetudinem ut ligentur alij consuetudini non consentientes. ¶ Primum tangit Guil. in l. de quibus. ff. de legibus: videtur quod non: quia populi totius consensus necessarius videtur: ut l. de quibus. Item quia vniuersitas est vnum corpus: non ergo potest diuidi: de verbo. obli. ga. stipulationes non diuiduntur contra credit Guil. si vna pars: ut burgus: vel contrata voluit facere consuetudinem de per se: quia quod videtur in toto. de offi. de lega. pastoralis. l. que de tota. ff. de rei vendi. ad hoc quia communicata certa parte populi illa est sub populo. ff. de le. l. i. plane: ad hoc. l. h. C. de iudi. ff. de orig. iuris. l. si. §. deinde. §. distinctio. c. lex. et c. plebiscita: et c. senatus: ad hoc. l. penulti. de iusti. et iure: ad hoc quia in certa parte fundi potest constitui seruitus. ff. de seru. rusti. predi. l. pro parte. ad hoc. l. obseruare. §. si. ff. de offi. proconsulis. Ista questio recidit in illam: an vna pars populi possit facere statuta: de quo in l. omnes populi. ff. de iusti. et iure: per Barto. de quo per Dyn. in l. si quis a filio. §. de leg. §. et an vna pars populi possit facere diuersam vniuersitatem: de quo in c. cum ab ecclesiarum supra de offi. ordi. secundum etiam quod tangit Guil. in dicta l. de quibus: in effectu concludit quod si consuetudo est preter legem vel secundum legem statuit maiori parti: ut l. aliud. §. refertur. ff. de regu. iuris. l. quod si maior ad munici. de his que sunt a maiori parte. ca. per totum. Si faciunt aliquid contra legem dicit quod contradictio aliquorum impedit consuetudinem: quia quod est contra legem restringi debet. ff. de legi. l. quod verum contra rationem. Item quia ius singulare: et speciale contra legem debilius est. C. ad velle. antiquer: de test. mili. cius militis. §. militis: ad hoc in aut. de fen. mili. l. militia: ad hoc in auten. de defensorib. cini. circa finem. ibi tota ciuitas: nullo renuntiare. et hoc credo per tex. in c. l. de his que sunt a maiori parte. ca. nisi euident apparet utilitas consuetudinis: ut ibi. Ex hoc inferitur an consuetudo liget mulieres furiosas: et infantes inhabiles ad consentiendum: videtur quod non: quia consentire tacite non potest. l. qui ad certum. ff. loca. Materia est de offi. prescrip. l. diuus: et de pari. l. tertia. non obli. quod non consentiant: quia intelligi debent iura de consensu habiliu: ad legis ordinationem. ff. de mun. et hono. l. ad rem publicam: et dicit supra secundum Lyrum de numero. Sed Guil. dicit quod ligantur in actibus proportionabilibus minoribus: quia non attenduntur ipsi ut minores: sed tota vniuersitas. ff. quod cuiusque vniuersi. l. si. licet munici. ff. de rerum diuisi. tantum. §. vniuersitatis: ad hoc de lega. tertio. l. seruus legatis. §. omnibus: et §. omni: ad hoc quia ex facto maioris obligantur. ff. de minoribus cilius ex quibus causis in possessio. catu. iul. Si est materia improporcionabilis: vel a qua verisimiliter sunt excepti: ut quia dicit consuetudo: quod si alius quis vendat rem non possit venditionem rescindere occasione minoris

noris pretii: minores intelliguntur excepti: in quantum veniant ad rescissionem etatis beneficio. ff. de mi. l. i. arg. ff. de muneribus 2. bo. no. l. vt gradatim. §. sed si lege: de mulieribus: dicitur idem: vt ligentur omnibus predictis: assentit. Butri. quod vbi consuetudo respiciat omnes: vt vniuersos: vt qualiter eligatur potestas si concernat vniuersos immediate: sed mediate singulos idem: vt quia fiat statutum vel consuetudo. de soluendo potestati: vel doctoribus electis: et tantum detur secundario pro soluendo oportet singulos collectari: ad hoc vt liget tales personas. l. i. ff. qd. cuiusq. vniuers. si de respiciente singulos immediate: vt nunc exigam debitum meum: et dicit quod non valet. In contrarium allegat. l. venditor. §. si constat. ff. communia predicti. et aliter non soluit: dicit vt in statuto dicitur: in l. antiochensium. ff. de priu. cre. probatur: et in l. totiens. ff. de polli. vbi concluditur quod non valet consuetudo sine causa: ideo dicit ad §. si constat: quod vel illa erit generalis omnium: vel id assuetum pro publica utilitate: et non totaliter priuata: vt ibi cum pecuniam habet lapicidius.

44 **¶** An mulieres statuatur consuetudinem inducant dicit quod sic: quando habent iurisdictionem: de ma. 2. obed. cum dilecta: de arbi. cum dilecti. An consuetudo de mulieribus masculos liget: dicit qd. sic: si proportionabilis est materia: alio non fm. Huil. ideo si consuetudo mulieris habet quod possint rescindere contractum: non extenditur ad masculos: qd. eadem non est ratio: cum maior sit fragilitas in mulieribus. Sed si habet consuetudo qd. non rescindatur applicabitur ad masculos. arg. eiusdem rationis. C. que sit lon. consue. l. i. §. 2. ff. rerum amo. l. contra virum. §. i.

45 **¶** **U**tram materia formatur causa efficiendi consuetudinis: ex his conclusa sunt duo. **¶** Primum quod sunt species consuetudinis: et quid sit consuetudo. Dicit si attendatur consuetudo prout est facti: vt est genus comprehendit in se omnem vsu: siue a ratione: siue a sensu: seu assensu appetitio: aut in instinctu nature impulsu: hoc modo animalia dicuntur habere consuetudinem hinc est quod illa retinentur: qd. diu voluntatem reuertendi ostendunt assuetudini insti. de re. diu. §. panonum: sicut et in vitiis dicitur homo habere consuetudinem quando ex frequenti actu vitijs transit in habitum: ethicorum. l. i. ff. C. de epi. audi. comprehendit in se etiam consuetudinem vsuum cuiusq. hominis priuati in actibus suis particularibus: hinc est quod dicimus: hec est consuetudo patrifamilias. ff. de le. l. si seruus plurium. l. vbi vniuersorum. ff. de pigno. acti. l. qui semisses. ff. de vsuris: de officio lega. quod translatione: de iureiuran. ad nostram: de pigno. illo vos: de empti. 2. ven. ad nostram: comprehendit etiam in se consuetudinem priuata que iuris est ordinata ad querenda iura particularia: quam iam appellamus prescriptionem: et vsucapionem: ex vsu enim rei priuata et tempore acquiritur dominium comprehendendi etiam in se consuetudinem stricte sumptam: que creat ius vt publicum. Si ergo in genere sumatur consuetudo: et queritur quotuplex est. Dicit quedam est priuata et instinctu absq. ratione. et est facti. Quedam est priuata et cadit in animalia: et homines: in quantum vtitur anima sensuina absq. ratione: et est facti. Quedam est priuata et facti: et secundum vsu rationis: vt est illa qua inste et ratione vtitur paterfamilias et bonus yconomus in gubernandis actibus proprijs: et ista si fiat specialiter in vsu scribendi appellatur stilus: de quo dicam infra. Quedam est consuetudo priuata: et iuris: et ad finem creandi ius: vt priuatum et appropriabile: et hec est consuetudo que in specie appellatur prescriptio: que qualiter etiam appellatur: dicam infra. Quedam publica et iuris: et illa que ordinatur ad creandum ius: et publicum cum omnibus: et hec est iuris: et altera lex: et de hac loquimur hic.

46 **¶** Per hoc datur differentia: inter consuetudinem et stilum: nam videtur quod non differat a consuetudine: de cri. falsi. quaz. graui: vbi quod prius vocant consuetudinem: postea vocat stilum. **¶** De. de bel. perti. dicit quod stilus est ius non scriptum vsibus introductus: ab vno iudice: in hoc differt a consuetudine: que est vsus communis. Stilus est vsus vnius. esset ergo secundum eum: quando p. vsu stilum latinum a iudice determinata est lex: dicens: in omnibus causis libellum non dari ad causas. ex. solidorum. Jo. and. dicit qd. stilus est vsus in scribendo tantum: de confirma. vtili vel inutili. c. pe. de crimine falsi. quaz. graui. **¶** Unde sumitur a stilo quo scribitur in cera: vel tabula: vt dicto. c. pe. fm. Jo. an. et de hoc in scribendo dicimus stilum curie: et similia: differt stilus a consuetudine: ergo quia consuetudo lex communis: stilus particularis persone: vel officij certi. Item qd. consuetudo in omnibus actibus vniuersalis: hic tantum scripture. Item vtputo consuetudo exigit tempus hic stilus non exigit tempus: sed sufficit bis vel ter: hoc ab illo seruatum: absq. temporis confirmatio: ne. vt. §. in fi. pbabo in effectu: quia consuetudo per omnia vt lex. hic stilus non arceat: nisi in declaranda mente scribentis: quia sic alias scriptis sic in stilo scribendi est ei mens. **¶** Item in declarando an hec sit scriptura scribentis: vel non: quia si non habet stilum consuetudo: litera illius non presumitur. Item in supplendis abbreviaturis: qd. secundum stilum et consuetudinem notarij: supplentur et exemplantur: de fide instrumen. cum. **¶** D. tabellio: c. si. de testi. significauit.

¶ Ex his dicitur. **¶** De mat. quod est dare consuetudinem stricte: de qua loquimur: est dare consuetudinem que dicitur non consuetudo: sed assuetudo. l. obseruancia quedam que differt a consuetudine in pluribus: et hec est obseruancia alicuius curie que plus est in facto vsus quidam: quaz. in iure: quia non est lex: differt a stilo: quia ille in scribendo: hec in alijs actibus est vaga: et in hoc applicatur ad naturam consuetudinis: sed differt a consuetudine. Primo quia consuetudo est populi: hic vnius iudicis vel tribunalis: potest etiam esse hic totius populi: sed sufficit sic assuetum: vt sonat in facto: licet non tantum quod ex hoc surgat ius consuetudinis. Secundo differt: qd. consuetudo exigit tempus: ad habitum firmandum populi: vt quod iure hic non exigit tempus: sed sufficit aliquibus actibus: hoc a curia obseruatum: quod relinquitur iudicantis arbitrio differunt in effectu: quia consuetudo vt iuris: vim omnem legis habet obseruantiam: vt facti: habet tantum vnicum effectum declaratum: vel iuris quo ad verba dubia: vel omitti a iure declarandi: vel verborum dubiorum loci: aut vocabulorum: vel omitti ab hominibus supplendi: ideo si lex est dubia: vt plurimum intelligibilis seruari debet qd. pluries seruatum est in curia: licet enim non sit hoc prescriptum: saltem loci sapientum: hec est communis opi. circa legem dubiam: obseruandum est ergo. ff. de legi. l. minime: de consue. cum dilectus: du. tamen alteri legi non obuietur aperte: quia tunc oportet quod sit consuetudo. **¶** Dabit secundo effectum omitti a iure declarandi: si ius relinquit aliquid arbitrio iudicantis: et non declarat si stilus curie hoc obseruauit: ita quod pluries sit obseruatum: licet non consuetum: ita quod prescriptum hoc obseruatum. Item lex dicit ferias messiu: vnde iurum obseruandas non determinat tempus: stabitur huic obseruantie. ff. de ferijs. l. presides: de of. proconsul. l. si ancilla. **¶** Lex dicit vsuras moderatas prestandas: loci in moderatione: attenditur obseruantia. ff. de vsuris. l. i. dicit cautionem prestandam: non determinat vsq. ad quem diem stabitur obseruantie. l. si finita: in principio. ff. de dam. infec. sic et si non dicit qualis cautio prestanda sit: ita stabitur obseruantie. ff. de custo. re. l. si quis reum: de verbis dubijs loci patet. ff. de supel. le. l. labeo. ff. de lega. l. si quis in fundi vocabulo. l. librorum. §. quod tamen cassius: de le. iij. de fundo instruat. et instruat. lega. l. cum delationis. §. asinam: de sponsalibus ex literis: et bec siue proferantur a testatore: siue etiam a contrahentibus. ff. de euic. l. si fundus cum si. sic et supplet verba omitti a contrahentibus: vel a notario. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de edil. edict. cum concor. In talibus licet dicere hoc quotidie factum est et obseruatum: licet tempus non probetur: et sufficit dicere hoc sepe factum est. ff. si cer. pe. l. certi. condi. §. si nummos: aduertendum quod ista obseruancia: aut est plurium vel publice persone inter plures: et hoc regulat aliorum actus: aut est vnius singularis persone: et hoc regulat solius actus illius et declaratur ab illius voluntate pendentes: quo ad illos declarandos vel certificandos: plus attenditur consuetudo ipsius singularis persone quam communis loci: vt. l. si seruus plurium. ff. de le. j. de le. iij. l. legatus seruus: et patet: in l. qui semisses: de vsuris: et in l. vel vniuersorum: de pig. act. Sunt hic vt plurimum verba illi. co. de mat. in l. de quibus: operatur etiam aliquando effectum probationis seu presumptionis: et dicit glo. quod probat causam: ita quod non admittit probationem in contrarium. ff. de vsuris. l. cu. 3. de in rem verso: sed de hoc dicam de censibus peruenit.

47 **¶** Ex his concluditur differentia inter consuetudinem et prescriptionem: hic Jo. an. recitat aliquos assignantes differentiam. Primo dicit. in summa huius ti. §. si. ver. extra summam: dicit quod prescriptio habet locum in rebus corporalibus et incorporalibus: mobilibus et imobilibus: de prescrip. auditio: c. seq. Consuetudo vero tantum in incorporalibus: vt in seruitutibus electionibus et similibus. Item prescriptio acquirit singulari: et priuato: consuetudo autem magis isti quam illi. Unde si prescriptionem allego contra illum contra quem non prescripsi: succumbo: secus si consuetudinem: de quo de off. or. c. si. et in regula. sine possessione: de reg. iur. lib. vi. in solutione quar. te. In prescriptione requiritur titulus et bonafides: in consuetudine non: nisi vsus et tempus completum. ff. communia predicti. l. vendi.

48 **¶** Item privilegium et prescriptio non concurrunt: de fide instrumen. dilectos. vericu. ceterum: et de prescrip. veniens: nisi forte ex privilegio prescribatur: de iure pa. cura. sed privilegium et consuetudo concurrunt. supra eodem dilectus: de verbo. signifi. abate. xvi. q. iij. placuit. Ideo discrete facit monachus qui contra parochialem ecclesiam in decimis allegat consuetudinem: de quo in d. c. si. de off. archi. de quo de elec. cum ecclesia vultana: de decimis cum contingat: et. c. cum in tuar. c. dudum. Composit. dicit qd. consuetudo est eiusdem actus repetitio. C. de episco. audien. l. ij. xv. q. si. ita nos: prescriptio est continuatio temporis. l. diffinit. ff. de vfu. ca. l. tertia. Unde dicit quod prescriptio habet se ad consuetudinem: sicut disponens ad dispositum: actum enim repetitum quem dicimus consuetudinem disponit continuatio temporis. l. diffinit. qua prescriptionem appellamus: hoc idem Specu. de prescript. §. i. sed que est differentia. **¶** De. et abbas dicunt: quod est illa differentia que est inter confirmantem et confirmatum: confirmat enim prescriptio

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

consuetudinem. ¶ Fran. vero dicebat quod consuetudo fuit indu-
cta ante ius scriptum: sed prescriptio inducta fuit per ius scriptum:
de prescrip. sanctorum: et c. vigilati. ¶ Item prescriptio habet om-
nem effectum legis: ut dicam circa effectum hic unicum tantum: scilicet
derogandi negligentie: ex his que primo dicta sunt: apparet: quod. c.
dilectus. s. eo. est positum sub incongruo titulo: certe non est in qua
tum ibi consuetudo adducitur ad interpretandum statutum: quia
hic est finis consuetudinis: ut ibi dicitur. Idem dicitur de re. in eodem ti-
tulo. libro. vi. licet de re. iij. defendi possit: ut in vers. et hic non defen-
dam infra. De recitat quosdam dicere: et Cy. in. l. i. si. quod prescrip-
tio est factum: consuetudo est ius. Secundo ponit differentiam su-
pra Composit. Tertio ponit differentiam quod consuetudo acqui-
rit ius: ut contra quemlibet: prescriptio: ut contra singularem: et si
contra plures: ut contra singulares: nam si uolo querere ius collecta-
di: contra istum: et illum hec est prescriptio. Si simpliciter contra
omnes: hec est consuetudo: prescriptio enim causatur ex negligentia
non potentis: vel non resistentis. Consuetudo autem non causatur
ex consensu unius: sed totius populi: vel maioris partis: et ideo con-
suetudo ligat ignorantes: quia procedit contra singulares: non tan-
quam contra singulares: sed tanquam omnes: ideo si consuetudo est
quod maiores natu succedunt in totum: si aliqui singulares non ve-
lint hoc seruare compelluntur: quia consuetudo eos ligat: sed si con-
suetudo se determinat ad certam personam: ut maior natu potius
succedat in hereditate: non erit consuetudo: sed erit prescriptio. ¶ An-
de non preiudicabit alijs: nisi populus totus in hoc consensit: per quod
dicitur quod si nobilis allegat: uolens collectare ius uniuersale: hoc
sit verum virtute illius poterit collectare ius uniuersale: Sed si alio-
gat ius singulare: ut quia ille collectatus sit: et ille: sed in illis certis
personis: dato quod consenserit maior pars consuetudo non est: nec
alios ligat: nec eis preiudicat: ideo est prescriptio secundum Pet. Item
secundum eum est alia differentia: quia semper prescriptio ius
est dispositum: id est formatum ut dominium quod ex ea querit: con-
suetudo est ius disponens: ideo dicit quod canoniste qui dicunt con-
suetudinem prescribere: nesciunt quid dicant: quia consuetudo non pre-
scribitur: quia oportet quod id quod prescribitur sit ius dispositum:
sed consuetudo nunquam est dispositum: sed disponens. ¶ Dico
substantialiter fore differentiam inter consuetudinem et prescriptio-
nem: quia finis consuetudinis: ut plurimum ordinatur in finem crea-
di ius: ut publicum et non appropriabile. sed commune prescriptio
ordinatur in finem querendi ius ut priuatum et appropriabile: quod
alij appellant dispositum: et sic consuetudo publica ut lex: prescrip-
tio priuata: sed quia iura aliquid applicant: saltem disponens: quod
respicit agentem et patientem. ¶ Aduertendum quod quandoque
ius in agente: et patiente est commune: et hoc non potest esse nisi con-
suetudo: ut quia ex parte cui fauet non determinatur ad certam per-
sonam: sed ad plures: sed non ad illos: ut singulos: sed ad omnes: ut
indifferenter. Item ex parte cui non fauet: etiam non determinatur
ad certam personam. Quandoque ex parte utriusque determinatur ad
certam personam: et quia illi cui acquiritur ex iure est certa persona:
vel locus: et is ad cuius incommo- dum est adhuc certa: vel si sunt plu-
res determinatur ad eos: ut singulos ad creandum ius contra eos:
et hoc non potest esse nisi prescriptio. ut dicitur Pet. et bene: cui con-
suetudo. ¶ Infra de offic. archid. dilecto. Quandoque ex parte cui
queritur determinatur ad unum ex parte eorum contra quos deter-
minatur ad plures: non ut singulos: hec est consuetudo: si adest con-
sensus tacitus habentis potestatem legis condende: ad hoc de of-
fic. archid. dilecto: et quod ibi not. Innocen. Quandoque ex par-
te eius cui queritur: adhuc est indifferens ex parte eius cui determi-
natur ad certam personam: vel locum: adhuc est hec consuetudo.
¶ Exemplum de primo. consuetudo disponit quod maior natu suc-
cedat excludis alijs si se non determinat ad certam personam est con-
suetudo: et habet generalis consuetudo provincie: quod in ecclesijs
ad sint in electione collegiatis clerici ecclesiarum cathedralium: hec
est consuetudo: si consuetudo est in omnibus ecclesijs deapando
hec est consuetudo. ¶ Exemplum de secundo si uelit una ecclesia co-
tra aliam acquirere ius eligendi: aut actine aut passine: de uerborum
significatione. abbate: de consuetu. cum dilectus: hec est prescriptio.
¶ Exemplum de tertio: ut in nolente acquirere ius collectandi in-
differenter quo ad omnes. ¶ Exemplum de quarto: ut in nolente
collectare allegando in provincia consuetudinem generalem om-
nium nobilium eiusdem generis subditos collectandi: hec est con-
suetudo: idem dico de iure optandi in ecclesia: quia quo ad eos qui
agunt querere ius hoc optandi non est quo ad personam certam de-
terminatam: ideo est consuetudo et non prescriptio: et capitulo ter-
tio. de consuetu. bene situatur quicquid dictum sit. supra ideo in-
quantum episcopus concedit concanonice: ut sine consensu eorum
possit punire delicta: hic est prescriptio: quia quo ad eos abstrahit
ius: et dat alteri certo: prout autem contendit episcopus cum sub-
ditis: quia hoc ius corrigendi plus non determinatur quo ad unum:
quam quo ad alium est consuetudo: et hoc uoluit gloss. in verbo ca-
nonice. et Joannes andree. super ea quod bene notandum est: et in

terminis. capitulo finalis. etiam in quantum contenderent est consue-
tudo: quia ex parte querentium non determinat: sed ad certam perso-
nam: tanti ergo sint aduocati in bene hoc perpendendo et discuti-
do: et articulando. ¶ Et his concluditur differentia consuetudi-
nis: ab alijs in aliquo tamen conueniunt omnes: quia in usu et actu
merito potest in genere appellari consuetudo inter alia est differen-
tia una: quia consuetudo extendibilis est: quando est fauorabilis:
sed non prescriptio: quia odiosa: ut dicit Innocen. de offici. archi-
diacono. dilectus. Et conclusa consuetudine: prout est ius equipol-
lens legi communi. Adinde sunt species illius: et subdividi potest
multipliciter. Primo ex parte forme: ut dicimus: hec est consuetudo
rationabilis: et hec est irrationabilis: que licet secundum legem
in quantum deficit in parte rationis: posset dici consuetudo: ut in
l. quod uero: contra rationem. ff. de legi. tamen secundum nos per-
dit nomen consuetudinis: eo quod formam perdit: que dat esse rei
ff. ad exhibend. l. sed et si quis. §. iul. et dicitur non consuetudo: sed
corruptela: ut hic et de consanguini. et affini. non debet cum simili.
¶ Potest diuidi ex parte quantitatis: et hec aut est generalissima que
uniuersum orbem distinguit: ut quod oritur versus orientem. un-
decima distinctione. ecclesiarum: et capituli. sequen. hodie autem est
consuetudo quod non inrent aduocati contra legem rem non nou-
uam. C. de iudicijs: sed Hostiensis dicit quod illa: ut irrationabilis
non ualet: de iuramen. calum. ceterum. Generalis non distinguit
provinciam de elec. cum ecclesia. specialis que ciuitatem distinguit
vel castrum. ff. communi predio. venditor. §. si constat: de iur. iuran.
venientes. Et hec due species in quo derogent iuri dicitur infra. est
specialissima secundum quam in dubijs indicatur: et hec presump-
tionem inducit cui statuitur: donec contrarium probetur: de pigno.
acti. l. uniuersorum. ff. de usuris. l. qui semiles: hec sunt uerba Hosti-
ens. supra eodem. cum dilectus: et de ista non est hic agendum: quia
hic est alia species: ut supra dixi. ¶ Et ista materia consuetudinis
forma causa efficienti. et speciebus clarius concludatur diffinitionem
consuetudinis. ¶ Hostiensis dicit quod est ius quoddam moribus
institutum: quod pro lege suscipitur: cum deficit lex. prima distin-
ctione. consuetudo: et dicitur consuetudo: quia consueti mores: et
quibus resultant consuetudinem inducunt. Vel consuetudo: id est
communis usus arguendo ab etymologia: quod licet: de preben.
cum secundum. xxi. distinctione. clericorum: cum simili. ¶ In quantum
dicit ubi deficit lex: intellige id est ubi non est: vel ubi ex consuetudi-
ne cessat: quia est contra legem: et ex hoc uidetur quod consuetudo
non inducatur de eo de quo lex est: de quo dicam infra. Ad idem
ma. eodem titulo. dicit quod consuetudo est ius moribus populi in-
stitutum: et non scriptum. ff. de legi. l. de quibus. Innocen. dicit quod
est ius non scriptum: moribus diuturnis populi introductum. Hosti-
ens. dicit quod est usus rationabilis competentis tempore: firmus:
nullo actu contrario interruptus: eius expositionem uide in
summa. eodem titulo. §. i. h. iij. et iij. Jac. de ra. dicit quod est ius mo-
ribus vel visibus populi totius vel maioris partis recte initiatum
et continuatum constitutum legis habens auctoritatem et non pos-
sunt ius non scriptum: quia non fatetur illud esse de substantia con-
suetudinis: de quo dixi. §. Joan. an. coniungit consuetudinis diffi-
nitionem. Jac. et Pet. dicens: quod est ius non scriptum moribus vel
visibus populi: vel maioris partis recte: initiatum et continuatum: le-
gis habens auctoritatem: et exponit singula que patent ex dictis.
¶ Diffinitionem Pet. in effectu ponit Guilielmus de cug. Idem Pet.
et recitat Barto. in. l. de quibus: dicit enim consuetudo est ius non
scriptum moribus et visibus populi introductum. Barto. ad literas
ponit diffinitionem Joan. and. Butrig. dicit quod consuetudo est
ius non scriptum diuturnis moribus utentium comprobatum: quod
adeo est magne auctoritatis: ut non sit necesse ad scripturam redire:
ciuel in scriptis comprehendit: diffinitiones iste peccant omnes: et
omnes diffinitiones in iure periculose sunt. ff. de regulis iuris. om-
nis diffinitio. l. quod dicitur. ff. de impen. et. l. mora: de usuris. Di-
co ergo quod consuetudo est ius publicum moribus hominum ra-
tionabilibus habitatum tacito consensu habentis potestatem le-
gis condende: surgens immediate quod pro lege suscipitur: quasi
dicam ius patet ex dictis: publicum etiam dico ad differentiam pre-
scriptionis: et aliarum specierum: dico habentis etc. ff. de restrin-
gam ad consuetudinem populi tantum: et non dico etiam moribus
populi: quia inducit consuetudo: aliquando non utente toto po-
pulo tacite consentiente. ¶ Diffinitiones omnes sunt periculose
non insisto plus.

¶ Quarto. ¶ Restat uidere de effectibus consuetudinis:
et dico quod consuetudo habet omnem effectum
quem habet lex: et statutum: quia per omnia habent vim legis. An
de hoc insequi esset inquirere tractata in statutis et legibus attingit
ergo aliqua communia et dubitabilia. Joan. andr. computatis. n.
quos Hostiens. collegit in summa huius tituli. colligit. v. Hostiens. et
Alinc. computatis. v. Hostiens. infra interpretandi: corrigendi: abro-
gandi: legem supplendi: presumptionem inducendi: adiudicandi:
iurisdictionem dandi: et habilitandi: sed dicit Joan. and. quod si hec
specifice

specifice volumus: sunt multo plures: vt colligit ex glo. hic. ¶ Sed reducendo me ad principalia: quādoq; consuetudo consonat legi: quādoq; est preter legem. quādoq; repugnat legi. Si consuetudo consonat legi. quia per omnia disponit: vt. l. ipsa et habet iura: men legis et tunc si est dubia: eam interpretatur. ff. de legibus. l. mī nime. §. e. cum dilectus. Si est certa illam roborat: et confirmat: vt patet in pluribus iuribus: in quibus allegatur ius et consuetudo: ad hoc. iij. di. §. leges: et dicit Butri. in. l. de quibus: et in. l. ij. ad hoc vltimum. l. si. C. que sit lon. consue. habet etiam effectum quod vbi consonat cum. l. antiqua: potest illa que non posset: vt circa illa cuius disponere est solius pape: vt circa sacramentalia: vt in. c. super eo. de cog. spirituali. Si est preter legem: quia non contra tenorem legis: sed disponit in casu disposito: sed nō declarato: consuetudo de clarat: vt dicit. §. Si ex toto non a iure dispositus casus decisis per consuetudinem: et tunc consuetudo inducit: aut permittendo: aut inhiibendo: aut inbendo. ff. de legi. l. i. iuris. iij. di. capitulo primo. et secundo et trahitur consuetudo ad casus similes legi non repugnantes: et ex similitudine: ex rationis idem pte: ex rationis maiori tate: et ex omni causa legem extendit. l. de quibus: et ibi tex. et glo. et doc. ff. de legibus: et in. l. i. C. que sit lon. consue. Si consuetudo disponit contra legem: aut contra legem nature: aut gentium aut posituam. Si nature: aut in quantum est mistica: et valet dispositio. vi. di. §. is ita. Si in quantum est moralis idem quod dicit de statuto: in. c. que in ecclesiarum: et per. l. y. in. l. scripta. C. si contra ius: vel vt. publi. et Barto. in. l. si. l. omnes populi: de iusti. et in. l. hic non profecto: Sed concludo: quia omnia ista membra sunt ad hanc reducibilia: quia vel agit consuetudinem inducens ex toto tollere ius naturale: et non potest: aut distinguere vel temperare: et in quantum consuetudo ex resistentia iuris nutrit peccatum: non valet contra legem naturalem vel diuinam. In quantum distinguendo nutrit peccatum: tunc valet consuetudo eo quia formalitatem habet rationis. ¶ Per que dicit Joan. an. quod cum lex nature dicat in ore duorum vel trium etc. de iudi. nouit: de testi. in omni. et de testa. relatum: quando lex distinguendo ex causa: vt tollatur falsitas exigit plures: vt in testamento: et quando etiam casus exigit plures. §. q. iij. capitulo. i. et. §. de testi. licet: et si hoc facit lex et consuetudo: vt. l. de quibus. ff. de legibus. ¶ Et ex his inferit hic statuta contra ius diuinum et consuetudines non valere: vt liceat interficere interfectorem patris: vide Jo. an. in addi. Spec. in ti. de consi. et quod dicit. §. de consi. que in ecclesiarum. ¶ Item dicit quod non valet consuetudo: vt percutientem in faciem licite occidam vel propter deformitatem superuenientem coniungi licite teneam concubinam vel quia liceret tenere concubinam si vxor filios non procrearet. ¶ Item non valet consuetudo quod propter utilitatem publicam vel pauperum elemosynam vel captiuorum redemptionem liceat furari fenerari vel falsum dicere: testimonium. prima questio. prima. non est putandum. Idem dicit Hostien. de statutis permittentibus occidere bannitos pro pecunia: vel que pro homicidijs imponunt penam pecuniariam ad hoc. §. c. proxi. de paci. l. si vnus. §. pactari: in aut. de man. prin. §. oportet. ergo. colla. iij. ad hoc: quod not. de offi. archi. dilectus: de delictis puerorum. c. si. et in summa. huius ti. §. quando ad si. Et hoc inferit Hostien. ad consuetudinem qua permittitur: vt liceat debitorem suum capere: vel eius defensori: vel pignora recipere quod est irrationalis. quia inducit iras: guerras. vulnera: et homicidia: que inde proneniunt. ff. quod metus causa. et al. l. quoniam. ad legem. in. de vi. pub. ff. de usufruc. equissimum. de pac. dota. l. conuenire. ff. de reli. et sum. fu. l. offa. §. i. C. de iudeis nullus: ne quis in sua. ca. l. i. vnde vi. si quis in tantam de iura. ca. certum: de si. instrumento. capitulo constitutus: quod dicit verum in quantum inducit vt pignoret inuitus: secus si in volente: licet curialius esset illud petere per pretorem. C. de pig. l. iij. secundum Hostien. Si est contra legem gentium. dic quod in statu to dicit: in. c. que in ecclesiarum. §. de consi. valet: secundum l. y. in quantum non tangit priuatum non valet sine causa: cum causa sic. ¶ vt. l. venditor. §. si contra. ff. communi. predi. ¶ In quantum autem contradicit legi positine: iura videntur in seipsa contraria: q. l. i. C. que sit lon. consue. xi. di. consuetudinis: dicit quod licet eius non sit vis autoritatis: non tamen vsq; adeo valitura: quod vincat rationem aut legem: et hic dicit quod non vincit legem: licet eius nō sit vis autoritatis: hec videntur contraria: quia sit autoritatis. non modice et quod succumbat legi et rationi: quia vel intelligimus de rationabiliter hec est magne autoritatis: vel dicimus de irrationalibilibi: hec non vincit legem: nec est alicuius autoritatis. gloss. in. d. l. si. et. l. de quibus: et in. xi. di. consuetudinis: et hic laborant. ¶ Quidā dicunt quod in quantum dicit: quod necesse vis autoritatis: debet intelligi de bona in quantum dicit quod non vincit legem intelligit de mala non placet hic glo. et dicit Joan. an. quod inceptitudo huius patet: quia separat caudam a capite: ad hoc. §. de baptis. maior. res. ¶ Secundi dicunt quod est autoritatis: vt in principio: et quo ad hoc: vt localiter vincat legem. sed non quo ad hoc: vt vincat vniuersaliter: sed hic non habet dubitationem: dic sumendo mentem

Hostien. et Joan. an. si queritur simpliciter: an consuetudo sit bona: non descendendo ad aliquos particulares euentus: vel accidentia: dic quod in se non est modice autoritatis. Si querit an descendendo ad alterum predictorum: puta accidentia si pondere tur prout est irrationalis non est autoritatis: sed prout est rationabilis et formalis: est autoritatis. Si ponderetur prout vires dirigit contra legem nature: si nutrit peccatum non est autoritatis: nec vincit legem nature: si prout repugnat legi nature non nutrit peccatum est rationabiliter vincit legem nature. viij. q. i. contra cum se. vi. di. §. is ita. Si prout repugnat legi positine: si non est rationabilis vel non prescripta: non est autoritatis: vt vincat legem si prout est rationabilis: et non prescripta: est autoritatis: sed non vincit legem: sed prout est prescripta: et nō est rationabilis: non est autoritatis: nec vincit legem: dat simile Hostien. Si dicitur talis rex habet magnam potentiam: sic in genere loquendo: hoc erit verum: sed non tantum vt possit in tribus diebus vincere talem ciuitatem: nisi secum habeat duos nobiles: hec vera in quantum refert iuri quod tollere non pendet a potestate inducentis consuetudine sed si ab eius dependet potestate: illud tollere non erigitur: quod sit prescripta: sed habituata. ff. de legi. l. de quibus: et in hoc non corrigitur lex in quantum dicit tollere legem tollit ad mensuras potestatis: consuetudinem inducentis: vt si distinguit vniuersum: tollit vbi libet. Si distinguit prouinciam in illa tollit: si ciuitatem vel locum: quo ad ciuitatem vel locum: et hec est communis opi. in quantum dicit consuetudinem valere contra ius positum: hoc est verum: quando non est precepti: si est precepti si illam distinguit valet si distinctio illa potest esse absq; peccato. In quantum autem illi derogat: vel distinctio stante precepto hoc nō potest sine peccato. Compo. tenuit. §. e. super rubrica: quod non valet consuetudo. puto quod si ab initio ab vniuersali: et vniuersitate non recipitur quod possit tolli: et impediri consuetudo opposita: de cle. conu. olim. et. iij. di. §. leges. si recipitur: et postea non seruatur vniuersaliter ex patientia superioris: adhuc tollitur: vt in dicto. §. leges. Si superior offendit se non pati non tollitur: contraueniens peccat. Si autem consuetudo est particularium: illa non tollit preceptum: nec peccatum. sic intellige quod no. Compo. §. e. super rubrica: et quod no. gl. de treuga et pace. capitulo primo. et dicit: in. §. leges. In quantum dicit consuetudinem valere contra legem. hoc est verum. quando est contra tenorem legis. Sed si est directo contra legem. vt quia lex expresse reprobatur consuetudinem. et tunc dicit de aduertendum quod aut lex expresse reprobatur consuetudinem introductam: non valet consuetudo contra legem quia non habet legis autoritatem. C. de vsur. l. eos. §. i. C. de furtis. aut. nauigia. C. de sacrosan. ec. aut. cassa. cum si bi similibus. Si consuetudo similiter reprobatur consuetudinem. dicit quod no. quod intelligitur de consuetudine introducta: et introducta in futurum. C. de contrahen. emp. l. dudum. vult. allegare. litem si emptio. Glo. videtur sentire contrarium. in cle. statutum. de elec. in cle. in ver. consuetudinem. que videtur restringere ad consuetudines preteritas. talem clausulam. argu. de consi. c. i. l. i. vi. qua si illas verisimiliter non cogitauerit. ¶ Istam questionem format By. et hoc in. l. si mihi et tibi. §. regula. ff. de leg. i. in. §. in legatis. et ibi allegat plene pro et contra. Finaliter concludit: quod ne duz presentia. sed etiam futura statuta et consuetudines tollant. nedum in lege sed etiam ex priuilegio. l. stipulationes. §. cum stipulamur: et. l. si a colono. de ver. ob. et. l. i. vlt. coll. de contrahen. emp. et. l. si ita: de aur. et arg. le. allega. l. seruitutes. ff. de serui. vi. pre. quod bene dicit. tamen Jo. de are. et recitat Joan. an. in addi. Specu. in ti. de instru. edi. §. compendiose. ver. sed nūquid. de consue. quod vbi lex improbat consuetudinem simpliciter non facit in testamento. quod non valeat non obstante consuetudine sine solennitate a lege requisita vt. l. si. C. de testi. qd valebit: consuetudo de expresse consensu principis: sic posset intelligi. iij. di. §. leges. et. viij. di. frustra. ¶ Item valebit etiam sine expresse consensu principis qd euident est utilitas vt indicat: qd euident in loco surgit damnum. si lex obseruetur. et qd credendum est principi. qui subiectorum utilitatem contēdit. illud fuisse concessurum. ff. de vul. et pu. l. ex facto. in prin. ff. de offi. preto. l. barbarus. Idem dicit si lex disponit circa lenia. ff. de ven. inspi. l. i. §. si. et sic dicit habere intelligi lombardam que dicit nullam consuetudinem preponi legi. hec vera secundum Butri. In quantum consuetudo inducit ab alio quam qui legem fecit vel edidit in quantum ab illo qui legem fecit. non tollitur lex habens derogatoriam clausulam nisi fiat mentio de illa. quod non est possibile. in consuetudine. que non habet expressa verba. nisi actus expresse fierent reprobata expressa lege et clausula. vt quia sic indicantes expresse se cundum eum. in. l. secunda. ad hoc. quia lex semper loquitur. l. ariani. C. de hereti. in quantum. §. dicit consuetudinem populi. valere contra ius ciuile. quasi non sit prohibitum laicis. contra principem et superiorem facere legem localem. communis hec est opi. legistarum. per. l. omnes populi. ff. de insti. et iure. ¶ Pe. et Jaco. de are. tenent. quod non posset hodie quia illa lex loquitur quando nondum erat translata potestas in principem. legis condende. per

l.ij. de ori. iuris. hodie ea translati. nec vniuersaliter nec localiter
populus facit legem contra legem superioris: sic nec consuetudi-
nem: sic temperat legem: de quibus: et hec vera. nisi fiat de consen-
su imperatoris: quod esset si imperatore sciente: et non contradicere
te populus faceret legem contra imperatorem: vel in duceret con-
suetudinem: quia tunc consensus reputatur. De. diceret verum sup-
posito quod populus non retinisset potestatem legis particula-
ris condende: vel non esset sibi a principe permessa: quia tunc aut
expressus aut tacitus consensus exigeretur: in l. condenda: et conse-
quenter in consuetudine: et idem est de iure canonico: quia hic po-
testas non est reservata vel concessa inferioribus: ideo expressus vel
tacitus consensus exigitur: qui habetur per patientiam et scientiam
ut dicit Petrus: et sic debet intelligi glossa. quarta distinctione. g.
leges: et octava distin. frustra: ubi aliud non apparet de scientia exi-
gitur spatium. xl. an. et sic quod sit prescripta: et ab hoc tempore pre-
sumitur consensus pape: vel approbatur a iure consuetudo: ut hic
Sed in populo communiter doc. tenent: quod aut reservaverit si-
bi potestatem legis localis condende: vel princeps illam concessit
et ita dicit L. y. se auduisse a Dy. dum legeret. ff. vetus in curia ro-
mana in quantum dicit consuetudinem valere contra ius verum est
si est publicum: sed si est ius privatum quamquam positum cum
causa valet: si sine causa in quantum detrahatur in non modico non va-
let: secus si leue sit preiudicium: ut l. quotiens: de preci. impe. offe. et
L. venditor. g. si constat. ¶ Sed est dubium: quia omnes articuli
in l. comprehendendi non possunt. an sicut in l. iudex determinat iusti-
tiam ex casuum similitudine et rationis idem potest: sicut ex lege.
proceditur. l. non possunt. ff. de legibus: et illud ad l. aquil. et de co-
stituta. translatore: de consue. uti. vel inuti. cum dilecta: hoc etiam si pro-
cedat in consuetudine: lex dicere videtur: quod sic. ut l. de quibus.
ff. de legibus. in contra. l. quod not. contra. e. titu. et l. prima. C. que
sit lon. consue. dico quod si legi consonat consuetudo ex illa proce-
ditur: ut l. de quibus et quod ibi not. Si legi non consonat: nec dis-
ponat: quia casus extendibilis non est promissus. nec per legem. nec p
consuetudinem. et tunc si simile legis non reperitur vel si reperitur
reperit: consonans simili consuetudini: ad hoc extenditur. quia non est co-
suetudo: vel simile legis ultimatim recurretur ad rationem natura-
lem. et ex quo ratio naturalis est inducta a consuetudine. illa exten-
detur: ratio enim pro lege est. ubi deficit lex. l. cum ratio. ff. de bo-
dam. et l. in summa. g. item nautis. ff. de aqua plu. arcen. et sic debet
intelligi lex. de quibus. ff. de legibus. et not. gloss. et ibi text. in l. pri-
ma. C. que sit lon. consue. hec vera quando consuetudo habet per-
fectam rationem si erronea esset. licet inter aliquos de facto serua-
retur non egredereetur suos limites. ut l. i. quod not. ff. de legi. et in
regula. que a iure. de regu. iur. libi. sexto. Si consuetudinis ratio
suaderet aliud quam ratio legis in simili casu. tunc L. y. post R. de
car. de senis. in l. prima. C. e. quod quandoque simili legis et consue-
dinis preponderat consuetudo. vel econverso. et tunc dicit. quod
attendatur simile legis. aut consuetudinis in quantum in casu oc-
currenti. maiori equitati alterum nititur et suadet decisionem cas-
sus occurrentis: ut si ratio et simile consuetudinis equitate maiori ni-
tatur in suasionem decisionis casus occurrentis: quod esse potest se-
cundum varios mores populorum attendetur simile consuetudi-
nis. vel attendetur simile legis: nam equitas et ratio idem sunt.
¶ Sed ubi rigor est ex una parte: equitas ex altera: preferatur equi-
tas. ergo ubi maior equitas. illa preferenda minori. que pro rigore
sumitur. quantum ergo ad maiorem. sequi ergo debemus rationa-
bilibus. ff. de eo q. cer. l. lo. quod si ephe. C. de iudi. placuit et hoc di-
ctat ratio naturalis. secundum quod iudicandum desinente lege
scripta. ut dicto. g. varus. ff. de excu. tu. l. scire. g. sufficit. maxime au-
tem hoc verum. in questionibus in quibus proceditur de bono et
equo in quo genere plerumque sub auctoritate scientie iuris permis-
tiose inquiri erratur. ff. de verb. ob. l. si seruis. g. sequitur. ¶ Sed
in effectu dicit Guil. decu. in l. de quibus. addit tamen alias tres re-
gulas. Prima quod si argumentum ex lege sit fortius quam ex con-
suetudine. ut quia argumentum ex consuetudine concludit a simili-
li. argumentum a lege concludit a maiori vel minori stabitur argu-
legis. quia argu. a simili est debile cum de facili possit dari dissimili-
tudo. xxxv. di. relatum. ibi archi. ¶ Secunda si argu. ex lege con-
sonat iuri vniuersali et regulis pluribus. et ex consuetudine disso-
nat. attenditur simile legis. vel consuetudinis consonantis com-
muni regulis. ¶ Tertia regula quando attenta materia casus
occurentis materia est plus proxima simili legis quam consuetu-
dinis. vel simili consuetudinis attenditur: simile consuetudi-
nis. ¶ Et his deciduntur aliqua. ex quibus declarabuntur di-
cta. consuetudo est in fendo. quod maritus non succedat in fendo.
reperitur debilitatus. eadem in eo viget ratio. quia in materia fen-
di non reperitur lex opposita. nulla specie fendi. extenditur con-
suetudo ad debilitatum eadem ratione. Item dicit consuetu-
do fendi: quod femina non succedat in fendo. reperitur hermo-

frodita. qui incalescit in sexu femineo plus quam masculino certe
concluditur. quia non vere femina est. habetur pro femina in qua
est eadem ratio. quod in femina. et sicerit idem quod in femina ex
similitudine rationis. et ex hoc patet exemplum quando non ap-
paret casus legis pronidens casum occurrentem. exemplum quan-
do concurrunt simile legis et consuetudinis. lex dicit quod usufru-
ctu cedit ius alluvionis. ff. de usufructu. l. item si fundi. g. huc. In fen-
do autem non succedit nisi sit dictum in investitura in l. fendi. de
controuer. inuesti. capitulo si quis de manso. et l. scripturam. et l.
consuetudinem. occurrit casus in emphyteosi. an quo ad ius accre-
scendi. vel non attenditur lex vel consuetudo. videtur magis simi-
lis: quia sicut in fendo transferretur utile dominium. ita et in emphy-
teosi. ff. si ager vec. l. prima. insti. loca. g. j. in fendo. de inuesti. rei. alie. g.
primo usufructuarius autem non est dominus rei. sed vltus. l. qui
usufructum. de ver. ob. l. uti frui. in principio quibus mo. no. amir.
at. usufruct. pe. hoc exemplum non placet Guil. quia est expre-
sum in emphyteosi. ut accrescat. i. secunda. C. de alluvionibus et pa-
lu. Sed potest dici quod loquitur in predio tributario. non in em-
phyteosi. inter quos est magna differentia. Sed ponendo quod non
sit expressum putat iudicandum simile. l. quod est fortius. quam si-
mile consuetudinis. ut l. sed si non sit. g. perueniamus. de aur. et ar.
le. nam arguitur a minori. de usufructu. ad emphyteosim. si accrescit
usufructuario qui habet minus ius. fortius emphyteote. arg. tunc
consuetudinis est a simili. et argu. a pari non semper concludit. ff.
ad municipales. l. imperatores. g. primo. ideo text. dicit quod quo-
cumque probatio est melior quam similitudinis. in aut. de fide instr.
g. si vero nullus. Item simile legis hic consonat iuri simile consu-
tudinis non consonat iuri. quia regula iuris habet quod idem in
accessorio. quod in principali. ff. de regu. iur. cum principali. l. secun-
da de pecu. le. Quandoque simile legis et consuetudinis omnino
sunt equalia ad suasionem decisionis casus occurrentis exemplum
inter superficiarium vasallum et emphyteotam est magna similitu-
do. ¶ Consuetudo vult quod vasallus non possit alienare vel do-
nare que in feudum tenet de successi. seu. capitulo primo lex prescri-
pta. dicit contrarium in superficiario. de lega. j. si ibi homo. g. fina.
de superficie. l. j. g. primo. ¶ Dono tertium casum in emphyteosi.
an possit legare hoc non est legis expressum quamvis videatur qd
in emphyteosi sit idem. C. de fun. rei. publi. l. prima. vel pone aliud exem-
plum. quod vasallus non possit alius alienare rem ut. capitulo. in
perialis. de probi. seu. alie. lex scripta: dicit contra. ff. de pig. act. l.
tutor. g. si. et. ff. de pigno. l. lex veci. scilicet in emphyteosi. ¶ Quid
erit in superficiario: quia dubium est forte: videtur primo quod
magis debeat attendi similitudo legis: quia lex magis extendi-
bilis est quam consuetudo. quia venit expresso consensu magis
extendibilis: quam tacito. let est differentia in quibus casu. p. i. i. i.
contra. ad hec. l. monochis: de iure fisci iuncta. l. persecuto-
re. ff. de pigno. C. de impu. et alius sub. l. precibus et de instr. et
substitu. l. i. fina. In contrarium est. quia consuetudo vincit legem
ergo paritate supposita simile legis vincetur: a simili consu-
tudinis. Item ex quo lex est abrogata: non est arguendum ab eius
si. de condit. et de. in testamento: de lati. libe. toll. l. vnicar. in prin-
cipio. ff. de quo gloss. de ind. nouit: hoc maxime quando consu-
tudo non est contra legem: sed preter: ut in casu nostro: quia ratio
fauor: qd si esset contrarium: consequenter fortius simile consuetudinis
eligitur: qd determinari debet secundum simile legis: quia primo non ob-
qd simile consuetudinis debet vincere simile legis: qd consuetudo
tollit legem: quia consuetudo bene tollit in expressis: non sequitur
qd plus valeat ratio consuetudinis in none expresse: qd legis quia
ratio legis fortius: que communis est qd consuetudinis que particula-
ris non ob. qd dicit qd preualere debet ideo consuetudinis: quia si
lex est abrogata non arguitur ex ratione legis: quia si lex tollit le-
gem tollit simile: et eius ratione non arguitur contrarium. dicit
glo. in c. nonit. allega. Guil. C. de nouo co. p. r. g. pe. Item hic po-
nit casus quando lex non est contra vel dic quod etiam si destruitur
lex per consuetudinem. tunc ex ratione eius potest argui: quia so-
lum tollit id quod surgit ex l. ff. de acqui. re. do. l. i. in prin. et l. in co.
g. si. et de iti. actus. pri. l. j. g. vlti. id est consuetudo non vlturp. simi-
lia legis: potest ex ipsa argui per similitudinem licet secus quando
lex tollit legem. Sed procedunt quando consuetudo non est corri-
gens sed disponens reperiuntur tamen contrarie rationes legis et
consuetudinis. Si autem consuetudo est corrigens vel stringens.
ins tunc quandoque reperitur casus a lege decisus. ad quem debet
fieri extensio: vel per legem potest decidi. ratio tamen consuetudi-
nis corrigentis legem: simile repugnat: an debeat consuetudo ex-
tendi contra legem. videtur quod non. quia in quantum obuiat le-
gi. dicitur erronea denians a regulis communibus. ideo restringen-
da. ff. de legibus. l. quod vero. et in regula. que a iure. de regu. iur. an
cut. et in statutis contra ius. ut patet in l. constitutionibus ad muni-
et in l. quicquid astringende de ver. ob. in aut. quas actiones. C. de
sacrofan. ecc. de ele. statutum. l. i. cum si. ad hoc de regu. iur. c. dilectus
et. et.

e. titu. ex literis. l. secunda. C. de noxa. **I**sta materia est: periculo-
sa. dico quod quando casus ommissus a consuetudine omnino est de
intentione statuentis. quamquam verba non bene patiantur. tamē
omnibus patet talem mentem fuisse. et tūc id quod est de mente. est de
verbis: vt. l. nominis. et rei. §. verbū. ff. de verbo. sig. immo plus. et si de
mente statuentis idem statuere non fuerit: in specie: fuit tamen in
genere. quia idem statueret: si dictum fuisset hoc non extendere: sed
ex quo supponitur mens certa statuentis in genere: aut in specie:
hic non dicitur extensio: et hinc casum comprehendere censetur con-
suetudo vel statutū etiam exorbitans: exemplum patet per glo. in
clemen. i. de rescriptis: in verbo. presidentes: ad hoc gloss. de elec. si
post. §. lib. vi. in glo. mentem: clemen. j. de deci. in i. glo. ad hoc. ff.
de legibus. l. non potest: non enim extendimus hic sed mentem cer-
tam exequimur: nam non proceditur hic ex rationis idempritate
in qua proprie est extensio: ideo si verba: aut legis: aut consuetudi-
nis aliud habeant exempli causa: aut expressum aut actum declaratum
non tollitur dispositio: quia mens est ampla ad omnes qui cadunt
sub equitate statuti: ad hoc. ff. de dam. in fec. l. damni. in aut. de fide.
§. j. collū. j. nam licet loquatur de auro. habet locū etiam non mutes-
tur aurum: dicit glo. de re. permu. c. j. lib. vi. in glo. magna: et est in
verbo collatione: idem quando casus est expressus ratione dubi-
tationis tollendū: vt dicit glo. in cle. auditor: de rescrip. in clemen.
verbo debitum: quandoque si expresse non patet de mente: vt quia
casus est separatus a comprehenso in statuto vel consuetudine: est
tamen similis rationis vel paritatis. et dicit Bui. in lege de quibus: est
dispositio iuris est in genere consuetudinis dispositio limitat ge-
nus in aliqua specie: in materia specifica: in casu tamen non com-
prehensio occurrit casus a consuetudine: decidendus. **U**bi gra-
tia lex in genere dicit: quod omnes filii etiam monachi possunt suc-
cedere parentibus in feudis: consuetudo decidit: quod monachus
non succedat in feudo: quia non potest seruare domino: propter quod
seruitium datur feudum: quia monachus obligatus domino. oc-
currit casus in canonico regulari: in feudo certe dicit Bui. cum con-
suetudo habet fortem rationem: et casus occurrit in materia speci-
fica: consuetudinis. et impropria in specie a lege: licet legis generalis
dispositio: ad hoc extendatur. **I**udicabitur casus occurrens fm
rationem consuetudinis: hoc est quod voluit dicere Butri. in l. d. qui-
bus. **Q**uid si statutū vel consuetudo est contra communem re-
gulam: est tamen ratione inducta: et extendit. l. iulianus. §. mutui.
ff. ad velle. insti. de legi. pa. tu. in prin. ff. de legi. pa. tu. l. j. si cōtra cō-
munem respectum: sine ratione non extenditur: vt. l. qd vero. glo.
in l. gal. de lib. et post. **P**one exemplum aliud: lex vult scutum
reficere: ex deceptione: ultra dimidiam iusti preii: in feudis consue-
tudo dicit oppositum puta in vendicatione feudali: aliqua causa ra-
tionabili si occurrit contractus locationis feudi. extenditur con-
suetudo: et non attenditur simile legis: iure non feudali: attenditur
ius hoc coadiunat. quia dicimus quod si equitas est in specie. rigor
in genere attenditur equitas vt dicta. l. placuit. C. de iudicijs. et not.
ff. de vluc. l. prima. de transac. capitulo. fina. ad hoc regula generi.
de reg. iur. lib. sexto quandoque dispositio legis est in specie. et con-
suetudo in specie. vel vtique in genere. consuetudo tamen corrigi-
t legem. occurrit tamen casus non decus a lege. vel consuetudine.
tunc dicit Bui. si lex est rigorosa: consuetudo equa. attenditur ra-
tio consuetudinis quamquam corrigentis: dicit lex. si mulier accusa-
tur serue eius vt libere attestentur. debent manumitti. j. xv. dies. ff.
qui. et a qui. l. proscript. consuetudo dicat oppositum. in adulterio
tunc lex est rigorosa. consuetudo equa. in casu occurrenti indicatur
secundum equitatem consuetudinis. vt si mulier accusatur de stupro.
non manumittitur secundum quod fortior est equitas. in spe-
cie. quam rigor in specie. vnde quantuncumque consuetudo sit corri-
gens extenditur contra legem ad casus non comprehensos a le-
ge. quando in lege est rigor. in consuetudine equitas. quod est no-
tandum. secus si vtique esset equitas. et vtique rigor. quia simile le-
gis. vt fortius attenditur. secundum Bui. quia ex hoc ex consue-
tudine non est correcta ratio regis. **P**uto oppositum. quia ex quo
tota est correcta lex. casus eius non potest trahi ad consequentiam
sed trahetur casus consuetudinis. ex quo ex contractu non contin-
git legem corrigi. Non ob. que dixi. §. quia ibi lex non erat in spe-
cie correcta. licet non comprehenderetur casus. ideo fortior tunc est
lex. sed quando lex est correcta. tunc si debent argui arguentur. tunc
ex nuda ratione legis. si ergo habetur ratio. consuetudo vestita et
ad consuetudinem determinata illa preualere debet rationi. vnde
de nisi ratio legis adeo esset fortis. que preponderaret rationem cō-
suetudinis. predicta vera vt dixi. quando casus occurrens non com-
prehenditur sub rigore verborum legis rigorose. et est ex toto cor-
recta. alias non extendet consuetudo. etiam contra legem rigorosa
sam. vt dicit glo. de re. permu. capitulo. primo. lib. sexto in verbo co-
lorem. quandoque consuetudo obuiat iuri. et trahendo ipsam ad ca-
sum alium. contingit legem. vel ius corrigi. in eo quod determina-
te disponit: vel in totum vel in partem. et hec est difficultas. Si
queritur an a maiestate rationis possit extendi. quidam dis-

gerunt quod sic. vt si statutum excludit filiam a successione. ex
tantibus masculis. si casus occurrat quod non subit: filia. sed
nepos. excluditur neptis. Si statutum punit homicidium. in pe-
cunia. extenderetur ad vulnerantem. si statutum punit homici-
dam pecuniariter: extenderetur alias consuetudo ad delictum les-
ius: vt ad falsum vel ad violentiam. **B**reuitur conclusio ista:
quod regulariter statutū vel consuetudo exorbitans: non extendi-
tur: nec a maiestate rationis: nec ex idempritate: patet in argumē-
tum de preben. cui de non. lib. vi. et est conclusio doc. de rescriptis po-
sultasti: ad hoc de preben. cū in illis. li. vi. in verbo ad presentationē
in nouel. licet Joan. mo. senserit contrarium: vt in c. indemnitate
bus. li. vi. in verbo ad ministrum de elec. nec in suo casu bene dicit: sal-
tem illa ratione: vel si benedicit in casu: hoc est quia casus ibi erat in
mente comprehensus: et ergo regula quod consuetudo cōtra ius:
vt. §. est dictum: nec a maiestate: nec a paritate rationis: extendi-
tur: quia talis extensio fit ad casum non expressum in lege: et est ex-
tensio hominis non habentis potestatem legis condende et vbi lex
est scripta: que rationabilis est: ratio particularis cedit: quia in sub-
sidium recurrimus ad rationem particularem: deficiente lege: vt. l.
cum ratio: de b. nis dam. et dicta. l. in summa. §. Item varus. ad hoc
l. quod vero: et regula: que a iure: vnde non mutata stat sub limite
legis: vt. l. si vero negotium. §. de viro. ff. lo. ma. et in regula que a iu-
re: de regu. iur. lib. vi. et per hoc gloss. et doc. qui dicunt: quod vbi est
eadem ratio: et omnimoda similitudo non fit extensio: male dicit.
vt est glo. de temp. ordi. c. j. li. vi. et de elec. si postquam li. vi. **F**allit
primo quando verba possunt trahi ad casum: in quo concludit ma-
ioritas et paritas rationis quoquo modo etiam secundum latissi-
mam significationem. **I**deo si statutum vel consuetudo supposita
validitate statuti permittat occidere bannitum: permittit vulnera-
re: quia vulnerare potest dici occidere: saltem quo ad vulnerantis in-
tentum. ff. ad l. acquil. l. illud: et si statutum excludit filiam a succes-
sione existente masculino: excludit et neptem in qua est maior ratio: quia
neptis quo modo potest dici filia: vt patet de ver. sig. l. liberosum.
Lex permittit filium distrahi in necessitate famis. l. j. de patri.
qui si. distra. certe poterit et nepotem. Item et poterit pignoriare: vt
dicit glo. in dicta. l. j. et no. §. de iureiur. ex rescripto: quia quoquo
modo est alienatio et venditio pignoriatio. no. gl. ff. de legibus. l. nō
possunt: Barto. in l. j. §. videndum ad tertul. verba sunt amico. de
mat. et habentur per Cyn. in l. j. C. que sit lon. consue. et quod extensio
fiat a paritate: etiam distincta ad latam: facit de elec. c. j. lib. sexto. vbi
verbum prebende extendit ad omnia beneficia que quoquo modo
possunt dicit prebende. **I**dez Joan. mo. de elec. sciunt cuncti: in ver-
bo alios in cle. j. de decimis: in verbo gregibus. vbi verbum electio-
nem extendit ad presentationem: quia late est electio ad hoc glo. de
sen. ex com. quia periculosum. lib. vi. in verbo ep: ad hoc quod not.
Joan. an. de elec. c. si. li. vi. super glo. j. vbi idem dicit vt statutum in
electionem late presentatio sit electio. **U**bi vera in quantum a
maioritate vel paritate rationis fit extensio: vbi non sunt penalia:
et correctoria simul. **I**dez est vbi sunt penalia et correctoria si argui-
mus a maiestate rationis: secus si a paritate: vbi penalia sunt et for-
tius vbi penalia et correctoria. et sic debet intelligi. Joan. an. in re-
gula. odia: in regula ignorantia: de regu. iur. lib. vi. **P**redicta
confirmat pau. in cle. j. de elec. in verbo eligatur: vt in electione sta-
tutum extenditur ad aliam prouisionem: quia non differunt in la-
ta significatione: maxime cum tendat ad eundem effectum. sic intel-
ligo glo. in cle. vt hi qui de eta. et qua. in ver. in eisdem. vbi statutū
penale in canonicis et capitulis in ecclesijs non extenditur: ad prin-
cipales prelatos licet de latissima significatione: prelatos dicatur
in ecclesia: quia correctorium ius et penale simul non sic extenditur.
et notanter dicit glo. ad hoc glo. et archi. de temp. or. capitulo. pri-
mo. li. sexto. **E**tenderetur tamen ad casum secundum latam signi-
ficationem et communem verbi: et maxime extenditur ad latissimā
quando est fauorabilis anime: licet prejudicialis in rebus. vt not.
Barto. in aut. sacramenta. C. si aduersus vendi. vbi vult extendi il-
lam autenticam ex idempritate rationis ad iuramenta super con-
tractibus: non vltro citroque obligatorijs: et quasi contractibus. et et
iudicijs: in quibus quasi contrahitur: licet aut. loquatur de contra-
ctibus: ad hoc glo. de ferijs. omnes: in verbo apostolice. vbi serie cō-
tra ius in apostolis. ex maiestate rationis extenduntur ad beatifi-
simam virginem et Mariam. ad hoc glo. in capitulo. primo. de reru.
perm. **F**allit secundo quando habent seimicem casus occurre-
tes cum casu consuetudinis. vt correlatiue: sic eadem ratio. vt ma-
ritus et vxor. l. j. C. de indic. vidui. tollenda: vbi Barto. emptor et
venditor: locator et conductor: glo. de locato. capitulo secundo. et
in glo. in l. j. C. ne fide. do. den. gloss. in l. i. ff. de caum. in datore lo-
quens extenditur ad acceptorem. Bar. in l. liberosum. ff. de his qui
not. in fa. vbi statutum penale in vxore extenditur ad maritum. vbi
est eadem ratio: allegat. l. emptor. C. de rescin. ven. l. fina. ff. de acce-
pilatione. ad hoc de mu. peti. c. j. ad hoc glo. de elec. si postquam. li.
vi. in verbo omnino. **F**allit tertio quando reperitur regula anti-
qua que in materia de qua agitur in dispositione extēdit statutū in

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

vno ad reliquum: puta quia dicit qui potest testari possit codicillari: quod statutum in filio habeat locum in seruo: vel statutum in minoribus habeat locum in predicatoribus: vel si tunc nona dispositio: disponens in vno tantum: in illa materia extenditur ad reliquum: non in diuerso: not. glo. et Bart. in l. quod vero: in diuerso. ff. de legi. et in l. si quis seruo. C. de sur. et in l. si constante. ff. de ma. vide glo. in aut. de trien. et se. §. i. in glo. in verbo omnibus: que incipit stilus: ad hoc quod not. et in aut. sed non iure. C. de adu. vbi alterata pena in accusato: alteratur in accusatore non probante: idem no. Bart. in l. accusatore. ff. de pub. iudi. ad hoc quod not. de regula. constitutionem. li. vi. et in regu. que a iure: de reg. iur. lib. vi. Et notanter dico in eadem materia: quia si hoc reperiretur in diuersa materia: non procederet: vt ibi no. sic debet intelligi glo. que predictis contradicere videtur in regula que a iure: ad hoc quod not. de preben. statutum. li. vi. in verbo collatio: et quod no. glo. ne cle. vel mo. c. i. li. vi. in verbo declaramus: vbi personatus et curatum parificantur solum in materia: vbi parificata reperuntur. ¶ Fallit quarto quando duo sic se habent quod vnum ad alterum venit consecutue nā immutatum in vno extenditur ad reliquum: certa equitas est determinata in dignitatibus inferioribus habentibus ordinem amicum et certa determinata ordinis: si etas restringatur in dignitate: restringitur et in ordine vt not. de elec. cum in cunctis: ad hoc. l. tutelae. ff. de capi. di. si non eligitur: nisi in sacris ordo subdiaconatus contra: iura antiqua est effectus sacer. et hoc oriuntur iura que dicebat subdiaconus non posse eligi. ¶ Fallit quinto quando duo sic se habent quod vnum mensuratur ad instar alterius: publica honestas mensuratur ad instar graduum: in consanguinitate: si corrigantur gradus in consanguinitate: corriguntur et in affinitate: glo. de consan. et affi. non debet: sic ad instar successionis intestati datur legitima et tensio: immutata successione intestati: et diminuta diminuitur portio legitime. in aut. preterea. C. vnde vir et vxor: non sic ad instar intestati deferatur legitima tutela correctae: per statutum: vel consuetudinem: quod non succedat femina: vel cognati excluduntur etiam a tutela. l. i. de legi. tu. et quod ibi no. Barto. ad instar portionis filiorum legitima datur parentibus: ea augmentata filiis augmentata censetur parentibus: no. in aut. nouissima. C. de inof. test. Item ad instar legitime liberorum: datur legitima filio arrogato: vt not. in l. si arrogatur. ff. de adop. Item ad instar civilium proceditur in criminalibus mutato modo procedendi: in civilibus et ampliatis dilationibus. amplius est modus procedendi: et dilationes in criminalibus. ff. de accusa. absentem: not. in l. inter accusatorem. ff. de pub. iudi. ad cessionem inducendam: vocandi sunt canonici: ad instar electionis: de offi. or. quamuis. li. vi. ¶ Consuetudo in ecclesia disponit in electionem absentes non vocandos: non vocabunt etiam in cessione glo. in d. c. quamuis: in verbo prout sunt. ad instar penae accusati: imponitur pena accusanti. §. q. iij. per totum alteratur pena per legem: vel consuetudinem in accusato: alterata censetur in accusante. not. in aut. sed hodie. C. de adulteris: ad hoc quod not. Joan. an. in regula. sine culpa. li. vi. in quantum dicit et allegat plurima iura: quod vbi deficit mensura deficit et mensuratum: glo. in cle. dudum de sepul. in verbo concessa: vbi ad instar curatorum: data est fratribus minoribus potestas audiendi confessiones: non poterunt audire confessiones: super casibus a consuetudine: vel statuto non inter reseruatis: quod not. ¶ Fallit sexto quando duo reperuntur communiter a iure parificata in dispositionibus: vt est videre in postulatione et electione: et presentatione: que per iura sex: vt in pluribus dispositionibus parificantur. nā talis assuetudo parificatio facit quod statutum in vno a statuto vel consuetudine extenditur ad reliqua: ad hoc optime tex. de consi. trāsato: maxime quando habent eandem originem in tempore: in modo: et causa producente: vt ibi gl. notabilis. de elec. si postquam. li. vi. in verbo prouisionem: ad hoc optime in aut. de non eligen. secundo nuben. §. i. ver. quia vero. et §. colligentes: vbi dicit constitutiones extendi ad extrema pluries assimilata: et in pluribus partibus iuris in decisionibus comparata: qui ad hoc sunt optimi tex. ad hoc glo. in clem. si. de eta. et quali. in cle. in verbo amittendis: ad hoc de offi. ordi. lib. vi. in verbo animarum cura. Hec vera vbi communiter reperuntur parificata a iure: in materia eadem saltem in genere: secus si omnis non esset diuersa: vt dicit glo. in c. i. ne cle. vel mo. li. vi. in verbo declaramus: vel si solum aliquo casu reperitur pariter in vtroque dispositione: et non communiter: vt dicit illa glo. in verbo non ob. de elect. dudum: ad hoc glo. de elec. licet canon. li. vi. in verbo parochialis: in principio: ad hoc glo. de elec. qui contra certam: in verbo electio. in glo. si. ¶ Idem dicit glo. et Guil. in aut. quas actiones. C. de sacrosan. ec. vbi statutum in minoribus extenditur ad ecclesias: et eodum: quod est in eadem materia: scilicet restitutionis in integrum: secus in limitando tempora prescriptionis. ¶ Fallit septimo quando duo habent se inuicem gradatim: ita quod vnum mensuratur gradatim ab alio in aliquo accidente: vt quia determinatum est certum tempus ordini subdiaconatus: et certum ordini diaconatus: et certum ordini presbyteratus: eo quia immutatio fiat in vno et in gradibus

facta videtur mutatio: et in alijs glo. in cle. de eta. et quali. generaliter: ad hoc quod no. de elec. cum in cunctis. Item licet est sine inuolutione donare certam quantitatem laic. oduplum licet est dare ecclesie in laico augmentatur quantitas hic et ampliat gradatim in ecclesia. glo. But. et Bar. et Guil. in l. illud. C. de sacrosan. ec. xxi. di. §. hic datur intelligi. vbi si que consuevit esse prima sedes est facta secunda que consuevit esse secunda eo ipso effecta tertia. ¶ Fallit octauo quando sic se inuicem habent: quod vt preambula ordinantur per omnia in eundem finem. vt est postulatione electionis in finem prouidendi ecclesie. quia supposita rationis idem patet: dispositum in vno extenditur ad reliquum: glo. de postu. per la. c. i. in gl. si. idem gl. de elec. quam sit. et c. sciant. pan. in cle. de elec. in verbo electionem. ¶ Fallit nono quando constitutio casu loquitur singulari. vt quia dicit si quis produxerit falsum testem. quia extenditur ad pluralem. scilicet ad producentem falsos: et eodum. ff. de iurisdictione om. iudi. l. si idem. §. si. glo. ff. de dolo. l. i. §. dolum. l. iij. §. negotia. ff. de neg. ge. ibi. Bar. licet. Butri. contra. Joan. an. de re. permu. c. i. li. vi. in verbo aliqui. glo. de offi. dele. c. i. li. vi. in verbo quicumque. ¶ Item dispositio loquens de actu extenditur ad iteratum: de elec. si electio. lib. vi. in verbo aliam: ad hoc gl. ne cle. vel mo. c. i. li. vi. in glo. si. que est in verbo capellas: ad hoc de elec. si compromissarius: in verbo compromissarius. lib. vi. de hereti. cum secundum lib. vi. ¶ Fallit decimo quando sit extensio ad casum sine quo dispositio nullum foret effectum. ff. de verb. ob. l. si stipulatus fuero per te. ff. de iurisdit. om. iudi. l. cui iurisditio: regula hec est Bar. C. de legibus. l. non dubium. ad hoc optime: de elec. si postquam. li. vi. et idem dicit Barto. in l. omnes populi. ff. de iust. et iure. ¶ Fallit undecimo quando id a quo sit extensio cum eo ad quod se habet vt loco illius subrogati. ¶ Ande stricta dispositio in vicario episcopi: habet locum in vicario capituli vacante sede: quia subrogati loco episcopi: no. glo. in cle. et si principalis: in verbo principalis: ad hoc glo. de rescriptis. idem not. Butri. in l. placet. C. de sacrosan. ec. ¶ Fallit duodecimo quando in statuto est ratio expressa: quia illa in quantum adaptatur ad casum occurrentem cum expressio extenditur: de rescriptis gratia. lib. vi. et glo. de elec. in cle. ne romani: sed hoc communiter non tenetur: quia hoc non est extendere ad id quod est ratione. nisi aliud concurrat. ¶ Fallit tertio decimo quando id a quo sit extensio saltem in parte est idem cum expressio dispositio: ita quod non agitur fieri extensio ad penitus separatam. vbi est eadem. vel maior ratio gloss. est de elec. sciant. lib. vi. ideo statutum loquens de clericis eligentibus extenditur ad clericos presentantes et non ad laicos presentantes: gloss. ibi in verbo alios. ver. sed non quid. ¶ Fallit decimo quarto. quando extrema sunt supposita legi interpretate: quia si postea consuetudo interpretans vel statuta loquitur de vno extenditur ad aliud. quia eodem casu lex interpretans debet intelligi quo interpretata. in aut. de filiis ante do. in menta natis. §. primo. et no. de rescriptis: dispendia. libro sexto. in nouella in verbo questionibus ad hoc glo. in cle. statutum: de electio. in verbo consuetudine. de electio. is quis lib. vi. in verbo de electio. quoniam constitutio interpretans: vel consuetudo extenditur ad aliam legem paris rationis: glo. de elec. qui contra certam. in glo. pe. li. vi. ad hoc quia constitutio in quantum interpretatur. non est corrigens: idem de consuetudine. c. si. li. vi. ¶ Fallit secundum alios quos in casibus conuersis. si sunt paris rationis: vt si lex loquitur de vitramontanoproppter longitudinem vite: curia existente citramontes habeat locum in citramontano. curie existente vitra montes. vt no. de elect. nihil. glo. de temp. ordi. c. i. li. vi. dicit contrarium. hoc patet nisi talia sint expressa: exempli gratia. per ea que dixi in prima exceptione. quia talia non restringunt dispositionem. nunquid autem liceat extendere per locum a contrariis dic communiter quod non in quantum inducatur correctio legis. vt. l. i. §. huius rei fortissimus ff. de offi. eius cui man. est in iurisdit. et no. C. de furtis. apud antiquos et est glo. de elec. in cle. i. in verbo seculares. Hec procedunt in extensione actina. passiva autem omnis extensio recipit omnis dispositio quantumcumque stricta: vt si lex contra ius loquatur transferes aliquid ad locum ad rem actum: qualiter vel dispositionem super qua ius multifarie loquitur. tunc recipit omnes declarationes limitationes et dispositiones iuris. de quibus ius in illa materia loquentibus subdiaconatus ordo hodie translatus est facrum. Iura loquentia omnia de sacro. tam in voto castitatis quam in alijs. vt ordinati serui remaneant in ecclesia. ad illum se extendunt. et perinde ac si de illo specificiter loquerentur. de seruis non ordi. miramur. de eta. et quali. a multis leges loquentes. de l. fali. omnes extenduntur ad testamenta militum que hodie sunt subiecta leg. fal. l. i. §. mil. ff. ad. l. fal. ad hoc. l. vlti. et l. si. de legi. here. et l. omnes. C. de prescri. xxx. an. iudicium hodie de extra ordinario est factus ordinarius: disponere illi subiecit ecclesia que non subiecit ordinario. sed extra ordinario: quasi disponens quod sit ordinarius disponere videatur quod omnes leges loquentes de ordinario ad hunc extendantur. Butri. in l. placet. C. de sacrosan. ec. ad hoc gl. in cle. i. de offi. vica. in verbo promouendos ad si. in verbo sacerdotium. et in verbo adimendis nā extendens

nam extendens vicarios ad rectores habentes curam: consequenter extendit penam decre. exheretis: ad vicarios que loquitur de rectoribus: ad hoc glo. de hereticis. 2. tra. xpianos. li. vi. vbi nam statum transferes que ad genus hereticorum: extendere censet oēs penas de hereticis loquentes: vt dicta glo. si. hanc regulā ponit Bar. in. l. omnes populi: de iusti. 2. in. l. si constante. sol. ma. alle. ff. de mu. 2. ho. l. i. similiter statutum vel consuetudo disponens. in materia iuris omnes declarationes 2. limitationes recipit iuris. adeo qd si vna sit excepta: vel expressa: alie limitationes a iure date non videntur re-
 59 lecte: vt patet in. c. ad audientia: 2. c. dilectus: de cle. nō res. ¶ Si militer si actus fictus subrogat loco veri: recipit omnes declaratio- nes 2. limitationes veri. ff. de sta. ho. l. qui in ytero: et. l. quinimmo
 60 nepotes: de his q. sunt sui: vel alie. iur. ¶ Consuetudo tamen vel sta- tutum exorbitans non se extendit ex rationis idempnitatis ad actus fictum: vt. l. iij. §. hec xba. ff. de neg. gest. 2. no. p. Bar. in. l. omnes po- puli. ff. de iusti. 2. iur. in q. tum dicit. §. consuetudinem strictā vel legem non extendit: verum est ab homine per ius bene potest extendi: per
 61 aliam consuetudinem vel statutum. ¶ Et tamen aduerte qd si lex extendit dispositionē per hoc non videt extendere penam: nisi exprimat: vt no. glo. in. l. si. de in ius voc. 2. si fiat extensio privilegio rum de vna ecclesia: ad aliam intelligitur de preteritis: non futuris quando fit privilegio hominis. Sui. in. l. omnia. C. de epis. 2. cle. et si statutum impediatur extensionem: intelligitur de omnino dissimi- lis: non de omnino simili: glo. in. l. illud. C. de sacrofan. ec. vbi quid si statutus loquitur: in. l. ob es alienum tantum. C. de prediis mi.
 62 2. per Bar. in. l. si constante. ff. sol. ma. ¶ Et ideamus de extensione circa casus de extensione ad eos loquendo de generali: an extendat ad particularia loca. Ista est materia de perse. de qua de elec. cum a- nar: de offi. archi. dilecto. non prosequor. quia satis granata est de- cre. de propria materia: dicam in illo. c. dilecto: ad psonas alias nō subiectas: dic quod non extenditur: ideo consuetudo clericorum nō ligat laicos. in non spectantibus ad iudicium ecclesie: nec laicorum li- gat clericos: hoc tenet Joan. an. hic. Item quod clerici maiores laicos: non ergo ligant eos statuta laicorum: de sum. tri. l. iij. in iustis: de iure na. plebiscitum. vnde statuta plebeorum non ligant maio- res natu. 2. hoc. §. dis. plebiscita: hoc temperat Joā. an. hic: nisi consuetudo promiscue sit ab vtriusq. seruata. allega. xi. di. ecclesiasticar. 2. c. catholica: secundum. Joā. de deo: de quo Joan. an. remittit ad regulam: sine culpa: de reg. iur. li. vi. in ultimo membro dicit: de foro compe. quod clericis: de constitu. ecclesia sancte. ad hanc dicit vt ibi plenissime dicit post alios. per Joan. cal. iij. q. que incipit statuto.
 63 ¶ Sed est dubium an consuetudo ciuitatis se extendat ad castra subiecta ciuitati: videtur qd sic. ff. ad munici. l. qui ex vico: 2. l. eius qui. §. j. C. de epis. 2. cle. l. nulli. §. j. de natu. li. l. iij. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis ergo: in contrarium est: qd talia loca videntur habere sua iura propria. C. de test. l. si de iure iuran. l. iij. dicit Sui. si castrum habeat propriam consuetudinem: 2. non vitur consuetudine ciui- tatis quia licet sit subiectū ciuitati potest habere propria iura: ad hoc quod dicit. §. quia vna pars ciuitatis potest habere propria iura. ¶ Si autem euenit nouus casus in quo non disponat con- suetudo castrum: vel non fuerit seruata lex: tunc si castrum est subdi- tum ciuitati: iurisdictione: regitur secundum consuetudinem ci- uitatis: vt dicit iuris. Si non est subditum iurisdictioni ciuita- tis: non regitur consuetudine ciuitatis: quia habet suos fines: ad hoc. l. in nomine domini. C. de offi. prefec. affri. in prin. C. de fun. li. mito. l. quicūq. de le. iij. l. prediis. §. pe. 2. si. de fun. instruc. l. seie. §. ty- rāne: ad hoc. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infe. ad hoc quod scribit Bar. in. l. i. ff. de dam. infe. ¶ Sed est dubium quid si castrū nouiter subijciat ciuitati an liget statutis ciuitatis. dic in his in q. bus castrum nō habet diuersam consuetudinem si subijciatur ciui- tati ex toto accipit illam consuetudinem: si non subijciatur: ex toto nō suscipit iura ciuitatis. sed habet consuetudinem propriam: pu- ta: quia in ciuitate pro delatione armorum soluitur tantū. x. in ca- stro. xx. an subijceret illi consuetudini. Sui. dicit qd submittitur le- gi. allegat quia ex quo a principe facta est translatio ad ciuitatem: sed loquitur quando loca sunt adiuncta ciuitati. vt comitatus ciui- tatis: sic vt pars ciuitatis: secus forte si vt castrum: vt patet ex pre- cedentibus. allegat ad hoc. ff. de re iudi. quidam de nuntijs impe- rialibus: qd incrementum sequitur naturam principalis. ff. de pu- bli. l. si ego: ad hoc. ff. de excu. tu. l. idem vulpianns: 2. l. quotiens. §. si. ff. de admi. tu. de dona. pro. nup. l. si. de heredi. insti. l. liberto. §. ti- tins ad trebel. papi. ad hoc qd dicitur quando de duobus prouin- cijs facit vnam. in an. vt iudices sine quoquo suffragio. §. illud. ad hoc de iudi. l. insule italie: ad hoc tex. et p. in. letiam. C. de iure do. vbi statutum disponens in materia extenditur ad illam que noui- ter est illi addita: tangit Bartol. post Sui. in. l. si conuenerit. §. nu- da. de pig. act. 2. ibi concludit: hoc verum quando castrum adim- gitur ciuitati accessorie: ita quod sit vnum regimen cum primo vel vnius comitatus: quia est quoddam vniuersale. l. peculium: in prin. de le. ij. ad hoc glo. ne se. va. c. j. secus si non accessorie: additur ciuita- ti: vt comitatus: sed principalis vt nunc dicitur datum est castrum

cranaltari non antule: et baziani domino marchioni nicolao assē- si: sub cuius mercede vino: propter occurrentia in ciuitate Bononi. 2. tunc non subijciatur legibus ciuitatis Ferrarie: sed secundum le- ges proprias indicatur. C. de appel. l. si quis. 2. quod not. in. d. c. j. ex- tra ne se. vac. secus puto. in castro non antule: et baziani: qui reinte- gratur nunc ad comitatum mutinensem. quia res de facili reuertit- tur ad naturam suā. propter hoc dicit Sui. in. d. l. d. quibusq. si in ciuitate creatur vniuersitas noua que non erat secundum tempus consuetudinis introducte. quod cum generalis sit consuetudo ex- tenditur ad illam nouiter creatam. allega. de lib. et posthu. l. placet Item quia incorporatur in vnum corpus ciuitatis. ff. de off. prefe. vbi. l. i. §. cum vibem. de fidecommis. lib. l. cum vero: multa alia tangi possent que alibi tacta sunt que obmitto et hec ad presens sufficiant de consuetudine prout materia spectat ad theoricam.

Nunc. ¶ Tenio ad secundum principalem partem scilicet ad declarationem materie consuetudinis: prout spe- ctat ad practicam. et hanc materiam expediam per tria media. ¶ Primo qualiter consuetudo in iudicio proponatur. ¶ Secun- do qualiter probetur. ¶ Tercio qualiter super illa sententietur in
 64 hoc ultimo non insistam quia clarum. ¶ Ad primum Bartol. in l. omnes populi. ff. de iusti. et iure. dicit quod questio dupliciter po- test intelligi. Primo que actio producat. Secundo an sit necesse quod in iudicio producat. ¶ Ad primum dic quod si consuetu- do disponit in materiam criminalem. et ius agendi non augetur conditione ex statuto. sed ex illa producat accusatio. quia cause criminales non extenduntur per actiones: sed per accusationes: in situ. de pub. iudicijs. in prin. vel officium iudicis. si disponit in ma- teriam criminalem loquendo cum iudice. vt procedat: quandoq. sta- tutum tribuit ius agendi ciuilitate: et si per statutum est inducta cer- ta actio. ex illa agitur si statutum non determinat actionem sed in- terpretatur materiam. vel ampliat vel certificat: ex qua producta actio: et datur actio ex iure iurgens. ex illa materia. quia actio videtur in statuto vel consuetudine repetita. l. i. ff. de coningen. cum eman. liber. ad hoc in autenti. de filiis ante dotalia instrumen- ta natis. §. prima: ad hoc. l. si duo patroni. §. iul. ff. de iure iuran. idē si materiam antiquam informat. vnde si disponit in antiquum con- tractum agitur super illo contractu. et si induceret nouum contra- ctum ageretur de illo contractu. si induceret ius succedendi. agere- tur petitione hereditatis. si induceret dominium. ageretur rei ven- dicatione. vt dicta. l. si duo. §. si quis iurauerit. et. §. marcellus. Si disponit nouiter. ita quod non potest cadere in materiam produ- centem actionem. et agitur conditione vel statuto. si est statutum. vt. l. i. ff. de condic. ex. l. quandoq. statutum disponit super iure exci- piendi. quia disponit pro reo: vel consuetudine. et tunc si rescindit- tur ius actoris ipso iure nulla est necessaria exceptio: vel quod rescin- datur in rescissum. ff. de condi. insti. l. que sub conditione. §. si. si tri- buit ius excipiendi seu excusandi contra actionem. vel iudicis offi- cium. oportet quod proponatur exceptio. i. tempora debita. quia si annectitur ad naturam dilatorie ante litis. contes. si peremptorie ante sententiam: de re iudi. inter monasterium. de exceptio. c. pe. cum materia. Item potest proponi per officium iudicis si disponit- tur in materiam. que parit officium iudicis. vt si habet quod si mi- nor. xxx. an. possit restitui. ff. de minori. l. quod si minor. §. fina. secus
 65 dum Cris. ¶ Ad secundum an sit necesse quod in iudicio produ- catur questio dupliciter potest intelligi. Primo an sit necesse quod in libello allegetur. Secundo an sit necesse quod ad merita probe- tur. Ad primum quod allegando in libello: quia incerte sunt. de iu- ris. 2. facti ignorantia lege secunda hec vera nisi sit consuetudo no- toria. vt quando inducta est actu populi. non singularis habentis potestatem legis condende. argu. ff. de actio. emp. l. prima. in fi. et. l. emptores. in prin. De. 2. Cris. tenent quod non est necesse quod in libello allegetur quia non est ius immediatum. sed mediātū ex quo actio producit sufficit enim agentem dicere se dominum. licet nō dicat suum dominium quia emi: vel quia consuetudo dedit. vt not. de iudi. dilecti. de libel. ob. c. j. licet sit necesse quod probetur. vt di- cam. j. Sed est dubium an si exprimat in libello quod agit ex consue- tudine. et postea probat statutum. an obtineat Sui. de cu. dicit qd non. quia probat aliam causam quam ex qua agit. 2. quia libellus et contestatio est super consuetudine. non potest ergo super alio pro- nuntiare. ff. communi. di. l. fundus 2. probat quod non proposuit ex- tra de libera. causa. cum pretium de excu. tu. l. scire oportet ad- ducit glo. C. de iure iur. l. i. in magna glo. 2. sequetur sententia: quia constat nobis talem inepte proposuisse. ideo illam absolvimus tā- quam ab inepta petitione secundum Bar. 2. Sui. in. d. l. de quibus 2. Jo. an. hic nisi causa includatur sub expresse. vt not. de symo. licet hely. super gl. sic cōtra referuato sibi de iure agendi excepta petitio ne. ad hoc de iudi. examinata. Puto quod si consuetudo est imme- diata causa iuris agendi posset dicere verum. sed si consuetudo dis- poneret in materiam 2. materia produceret actionem. vel extende- ret antiquam. si proponeret factum tale. ex quo produceretur actio li- cet inuante cōsuetudine quod dato qd actio esset apta. exprimeret

Antonius de Butrio super prima parte. i. Decretalium.

et hoc ex vi consuetudinis: postea probaretur statutum quod obtine-
ret: quia talia sunt superflua: postea separabilia: ideo non vitiant: sed
obscurenda sunt: licet falsa sunt cum ex illis non concludatur intentio:
ad hoc quod dixi de indi. examinata. ¶ Nec ob. quod hec restringant
ius agendi: ut dixi: quod non restringit ex quo materia et actio sunt apta
ad pducendum ex statuto actionem: unde omnino inutilis est hec
additio: de consuetudine. Item si est statutum potest dici etiam consue-
tum si statutum est aliquo tempore observatum. ¶ Ad secundum an sit ne-
cesse quod probetur in statuto: dicit Bar. in l. omnes in consuetudine
si extrinseca consuetudo allegatur probari debet. Si est consuetudo
intrinseca: ut notoria: ut que inducitur a populo vel consensu popu-
li: non exigitur ibi probatio: sed quedam informatio: ut super notorio:
ut de elec. bone me. Si non est notoria est secus: ut quod edita est consen-
su vnius habentis potestatem legis condende. Ius enim quia scri-
ptum non probatur: sed sic consuetudo: per hoc non ob. lex ab ea parte
ff. de pba. et ideo de legibus non fit positio sic de consuetudinibus: ad
hoc de consuetudine. l. i. ff. de pba. c. apostolice sedis: de consuetudine. l. i. ff. de
66 quod ibi no. ¶ Tercio ad finem principale. scilicet qualiter consuetudo pro-
betur questio dupliciter potest intelligi. Primo qualis: et quanta pro-
batio exigatur. Secundo qualiter testes probantes habeant deponere.
¶ Ad primum si redacta est consuetudo ad scripturam: ut est memo-
ria conservetur potest probari per illam scripturam: si non est redacta
ad scripturam dicit quod duo testes exiguntur: et quidam dicunt ipsam
oportere plene probari. ¶ Alii quod non exigatur plena proba-
tio sed quedam extrajudicialis informatio receptis testibus absente
parte: etiam eis non iuratis: absente parte: quia sicut se in iure scri-
pto solus informat: de iure per aperturam librorum et in consuetu-
dine sufficit hoc probari: informari per auditum testium absque par-
tis presentia citatione vel testium iuramento probat: quia que deducuntur
in iudicio principaliter debeant plene probari: tamen si indu-
cantur incidenter vel ad iuvandam probationem talia sufficit sem-
plene probari: nam si dico domum tuam debere servitutem mee: non
est necesse quod domum meam plene probem: quia hoc principaliter
non peto iudicari quod domus sit mea: sed quod servitus debeat. ff. de
excep. l. si rem legatam. ff. de servit. ven. l. sicuti ad hoc quod not. de presum.
dudum: et quod dixi de resti. spo. cum ad sedem. Si ago communi divi-
dendo super re communi. non est necesse quod probem dominum vel
heredem plene. ff. fami. heres. l. i. ff. de pba. Jo. an. dicit quod plene de-
bet probari: quod consistit in facto: puto quod si agitur de probatio-
ne consuetudinis alterius provincie: vel civitatis debet plene proba-
ri. maxime si agendo vel excipiendo vel replicando deducitur in iu-
diciu: licet uti causa mediata: alio si dicerem me dominum quia emi suf-
ficeret semiplene probare emp. quod est falsum. Si consuetudo est in
civitate particularis loci vel particularis persone habentis potesta-
tem legis condende idem per omnia. Si consuetudo est inducta con-
sensu: vel actu totius populi: quia hec notoria est tunc super eam super
notorio. Iudex potest procedere per modum informationis: ut no. in
c. bone: de elec. et de coh. cle. et mu. vestra. et tunc satis sufficerent tes-
tes non iurati: et quod essent recepti absente parte: ad hoc quod no.
de postu. prela. c. j. post Innoc. hec vera in consuetudine longi tempo-
ris: sed si esset longissimi: vel cuius initium memoria non existeret: sa-
tis puto sufficere probationem fame: ut no. Innoc. de verb. signi. ve-
nienor: in c. quid per nonale: ubi plene dixit in c. venienor. l. de tes-
68 ti. ¶ Ad secundum qualiter probantes testes habeant deponere in cau-
sa dicti. Et primo quid de consuetudine. Secundo quid de communi
usu loquendi. Tercio quid de communi usu utendi. Quarto quid
de communi usu intelligendi. ¶ Ad primum de. ponit in dicta. l. i.
ff. plures practicas. Primus modus quod dicant semper hoc est con-
tradictum firmatum. Secundus quod nunquam sunt libelli querimoniarum
recepti. ¶ Item quod semper fuit in contradictorio iudicio ob-
tentum sed de hoc dixi ut dixi. circa materiam. ¶ Post. in summa
huius tituli addit quartum quod princeps vel populus sic statuit:
non tamen in scriptis redegit: et per longum tempus duravit: et quod
non fuit factum contrarium. l. distin. ius civile: c. consuetudo: sed
hic modus non est bonus quia scriptum non est de esse legis: et sic
hoc esset probare legem. ¶ Quinto si probant bis indicatum infra
longum tempus seu dicat: non est contradictum. l. i. c. que sit lon.
consue. ¶ Sexto: quia sic obtentum in loco nec est memoria de con-
traria: de preben. c. penul. et secundum Iudicem. non est tunc necesse
probare consuetudinem: quod intelligo non plene sed semiplene: vel
per famam: ut s. dixi. Septimus si testes deponant sic habet consue-
tudo: non placet Jo. an. quia deponere quis debet factum non
ius. Octavus quod sufficit quod dicant quod tot actus interve-
runt quod tollitur consensus maioris partis populi: tunc valet sicut
presumitur filius qui ex iustis nuptiis et c. l. si vicinis. c. de nupt. sed
hic sufficeret pro dicto: si non interrogaretur de causa. ¶ De. et c. vi.
dicunt quod debent probare que in facto consistunt. scilicet usum: popu-
li frequentiam: et temporis diuturnitatem: maxime ex illis factis surgit
tacitus consensus populi: qui non subicitur sensui testis: sed ex acti-
bus presumitur ex tempore habitatus: ut pro lege: ut si velit quis
probare quod consuetudo sit ut maior natus succedat deponet quod

hoc est observatum: quia vidit inter talem et talem iudicari tot presen-
tibus: sic de singulis: nec concludat maiorem partem populi fuisse
se presentem: et hoc planum quando determinat numerum presentium.
Si vero non determinat quia ignorat quantitatem presentium: sed
dicit quod multis presentibus: hoc erit iudicis extimare: quod po-
tuerunt esse presentes: et considerabit ex frequentia: qui consueverunt
ibi esse frequenter quot fuerunt presentes. ¶ Nec procedunt quan-
do omnes testes deponunt de eisdem actibus: et plurium presentia:
sed si deponant unus de vno actu: certi numeri presentia: alius de
alio actu: certi numeri presentia: an tunc probent videtur quod non:
quia sunt singulares: de proba. licet causam. ¶ Alii contra per. l. ob
carmen: in fi. c. eo. quia sufficit testes esse testes in dicto: licet non
in causa dicti: unde si volo agere quia usus sum itinere per triginta
dies. Si unus dicat de mense augusti per triginta dies: alter de me-
se Junij. probant: ut ibi dicit glo. ad hoc quod no. Innoc. de iur.
cusa. qualiter. ij. questio. ix. testes. ¶ Hoc tamen non placet per. quia
non sufficit testes esse testes in principali: idem numerus nisi sint
testes: in principali facto ex quo resultat ius quia non inducitur
ad probandum ius sed factum: ut l. stipulatio. §. hi quoque de verb.
obligh. et vide: licet omnes consonent in hoc quid est consuetudo: dis-
sonant in hoc: scilicet in actibus factis: et in usu et populi consensu non
si agerem ex mutuo non sufficeret quod testes essent testes super
conclusionem obligationis mutui: ideo si unus diceret scio: quia con-
fessus est tali die: tali loco: alter secundo similiter diceret. Scio quod
confessus alter die: non probarent mutuum: quia non sunt in facto
testes. ¶ Non obstat quod si probari debeat memoriam extare
sufficiat testes probare hoc modo: vidi talem qui dicit se hoc audivisse
se. Si alius testis dicat vidi talem qui dixit se hoc audivisse illi pro-
bant. l. in summa: in fi. ff. de proba. dicit per. hic consonant tunc in prin-
cipali: quod est facti memoriam extare sed non sic in probanda fre-
quentia actuum: quia hi actus: ut variables variantur sicut firmas
testis dicit de vno alter de alio: deponunt de diversis: et neuter con-
cludit frequentiam cum principaliter non bene probent singulares
actus. Non obstat. l. ob carmen: in fine. ff. de testi. quia ibi non discor-
dant in facto. immo conveniunt in iure et in facto. ¶ Forma cum
facti est quod fuerit per. xxx. dies: in anno. non antequam quod inierit ta-
li mense: ideo cum in hoc concordant: quod inierit per. xxx. dies: in an-
no retro satis probant: licet non conveniant in forma facti: ideo de
causa remota non est curandum sic: et si haberent probare hic usum
sufficeret: sed si haberent probare frequentem usum: qui non concla-
ditur nisi ex duobus actibus iunctis: et isti duo actus sunt principa-
le factum qui non concluduntur ex diversitate testium deponentium
de actibus diversis. Sed si alter ex testibus diceret ad probandum
mutuum quod audivit ipsum confitentem. et alter diceret quod vi-
dit ipsum mutare: ibi testes non probarent: quia discordant in for-
ma facti secundum de. et c. non placet Jo. an. and. modus supra
positus per. quia probatio adhuc non concludit: si enim duo de-
cant de. xx. alter de. xxx. et sic de singulis: in altera die de alijs. xxx. pos-
sibile est quod primi. xx. interfuerunt: et. xxx. secundi in tertio: et sic
non concluderetur maior pars populi. ¶ Unde dicit Jo. an. and.
quod si antiquior optat presente capitulo: qui potuit super hoc lo-
gem facere: iterum alius optavit eis patetibus: licet collegialiter
non conveniunt inducitur consuetudo lapsu. x. annorum: et sic in-
telligit decre. vlti. de consue. libro sexto. hoc facile esset probare: qui
do a paucorum consensu surgit consuetudo: sed quando a populo
hic est maior difficultas. Huil. de eng. in dicta. l. de quibus: dicit quod
consentia populi poterit probari: per illos de populo: quod de con-
scientia aliena alij deponere non possunt. l. i. §. sed cum factus. ff. de
acquiren. heredi. c. de accusa. l. quoniam: hoc dicit absurdum: quod
tanta pars compellatur testificari. Ideo dicit: quod per duos testes
poterit probari quod usus fuit in tali loco et tali modo argumen. c.
de testi. l. non codicillum vel per famam quod probatur per duos testes
ideo consuetudo poterit probari per duos testes: sicut per famam
ut no. in l. iij. §. secundo. de testi. super. ver. confirmavit: puto quod
si agitur de probanda consuetudine surgente ab vno vel paucioribus
sufficit: quod testis in causa dicti dicat scio quod in tali patiente ta-
le quid fuit factum: et si non dicat tempus et alter eodem modo dicat
probant. Si dicat iam sunt decem anni quod tale quid fuit bis factum:
me presente: et audiente: et illo presente: et non contradicente: et sic
similiter dicat alter et si interrogans de tempore certo dicat sen-
ne recordari: probabunt si non dicant de tempore certo: oportet quod
habeat secum confitemem: ubi autem plurium exigitur consensus: et
minus populi sufficit quod testis concludat talis sententia sic fuit
lata: et transiit in notitiam totius populi: quomodo scis: scio
quia totus populus erat presens tempore sententie: tamen cum hoc
probatio sit difficilis: nec aliter commode haberi possit: puto quod
sufficit probatio per formam: sicut propter difficultatem in tem-
pore: ita propter difficultatem materie sufficit probatio fame: argu-
men. de testi. preterea. Scio quod transiit in notitiam populi:
quia maior pars populi de hoc loquebatur: et sic est publica vox
et fama: et nullus contradicebat. Sed cum queritur si consuetudo
do populi

do populi sic notoria nō est necessaria hec difficultas: quia iudex se debet de hoc informare: vt super notorio querendo a pluribus: et si habeat famam modo p̄dicto puto hec sufficere. ¶ Tenio ad scōm de vsu loquendi. Bar. in l. labeo: de sup. lega. dicit qd formabat sic articulus quod a. x. annis citra: p̄ ipsum tempus vsus loquendi in hac ciuitate est in qua versabatur testator: qd equus talis cōditōis appellabat palafrede: et dicit testis vera esse in articulo cōtenta. in interrogatus quō scit: qd per dictum tps in ciuitate sic audiuit equū talis cōditionis: ab omnib⁹ de hoc tractantib⁹ et loquentib⁹ palafrede vocari: secus si diceret qd sic communiter dī: qd non deponeret de suo sensu: cū dici potuerit: ipso absente vel non audiente: vt no. In no. de testi. cū causam. Sed si diceret qd sic communiter audiuit dī: citra non repetit de tempore vel loco: an valeat dictū. dicit ibi Bart. qd credit locum intelligi repetitum in causa dicti: tempus ex quo dicit in articulo vera esse et postea submittit: qd sic audiuit communiter dici iam se refert ad articulum et sic tempus et locus intelligit repetitum seu repetitū in articulo vt si dicerem⁹ qd senserit in causa de alio loco vel tempore dicamus eū dixisse diuersa: sic caderet in penam falsi dicendo diuersa et contraria. ff. de fal. leos de testi. cum tu. et scōm hoc vult Bar. qd cōmunis vsus loquendi debeat esse continuatus. Ego cōtrariū tenui supra: qd hic vsus sumit: prout sonat in facto: et sic sufficit qd generet habitum vt dixi post. l. labeo. de mat. nec ob. l. labeo: qd dicit qd oportet qd sit continuatus: et visitatum: qd visitatum dicit etiam firmatum tpe capiēdo vsum in facto: vt sonat: secus si vt in quo maius exigitur tps: vt dixi. §. ¶ De cōi vsu vtendi: vt. l. qd si nolit. §. qd assidua. ff. de edi. edic. l. l. excepta. C. loc. de agri. et censu. l. dñs prediorum. li. xi. §. l. si prius. ff. de aqua plu. ar. forma bitur articulus qd a. x. annis citra: et per ipm tps communis vsus fuit in ciuitate: qd ille qui emeret pannū de lino haberet ad mensuram brachij maioris: et deponet testis qd dicit cōtenta in ar. esse vera interrogatus quō scit: dicit qd sic vidit ementes in dicta ciuitate: p̄ dictum tps: sic ad brachiū ementes et vendentes mensurare et vendere: dicit qd oportet cōcludere primum actum a tempore principij tps: sed vt dixi. §. cū hic vsus sit in facto: nō puto necessariam p̄bationem tps: licet sit vtile: et sufficit fm eū: si dicat qd vidit fieri a mil le psonis de quib⁹ non recordatur. ¶ De cōi vsu intelligendi ista verba si filius meus decesserit volo qd bona mea deueniant ad talē hec verba scōm communem vsum intelligendi: habent istam significationem: si decesserit sine liberis: formabit articulus qd a. x. annis citra et p̄ ipsum tps cōmunis vsus intelligendi: fuit qd talia verba si fili⁹ meus decesserit et intellecta sunt si decesserit sine liberis: et ride bit testis cōtenta in articulo esse vera. Interrogatus quō scit: dicit qd per totum dictum tps in dicta ciuitate audiuit ab omnib⁹ loquētib⁹: de hoc: hec verba sic intelligebantur quia nemo dixit qd mente non cogitant: vt in dicta. l. labeo: qualiter autem p̄batur fama: vide in l. de minore. §. i. ff. de questionibus. Sequitur rubrica. de postulatione.

De postulatione Rubrica.

- 1 Continuatō huius rubricę ad precedentia. Iura parum profunt nisi executioni mandentur.
- 2 Postulatio quid sit.

1 ¶ Istum est de iure scripto et non scripto: verū qd non prodesse iura esse: nisi forent q illa redderent. i. executioni mādarent: vt. l. ij. §. post originem. ff. de origi. iuris: de elect. vbi periculū. §. preterea. lib. vi. ideo post illa iura intendit tractare de ministris iuris: vt sunt plati: qui quo ad ius canonicū ministri sunt iuris: sed quia illi assu mūt: aut p viam electionis: aut per viam postulationis: per viā postulationis: assumitur inhabilis: q absq dispensatione transire non possunt: ideo post predicta transit ad materiam de postulatione ne prelatoz: primo tractat de hac: q illa expletur per viam gratie apostolice sedis cōmuniter: ideo de illa tanq digniori materia habetur. lxxij. di. per totū: repetit in. vi. ¶ Quero qd est postulatio: dicit glo. de postu. c. l. i. §. qd postulatio est gratiosa petitio: ista petitio est nimis generalis: qd si peto mihi vnam gratiā fieri vel mecū in aliquo dispensari: ista est postulatio: et tū non prout hic sumitur. ¶ Omnis illis qui diffiniūt cōsiderandū in qualibet diffinitione circūloquēdo p̄prietates diffiniēdi: alteri vero cōcēz tūc p̄prie de scribit in qualibet diffinitione anteq̄ perueniat ad ipsam quid sit opz diffiniendū circūscribi: et extrinsecis demonstrationib⁹ demonstrari. Seco oportet particulariter diffiniēdi p̄prietates proprie et cōcē cōsiderari: tūc habetur perfecta diffinitio. Primo hec b̄vna p̄prietatē: qd fieri ab habentib⁹ ptatem eligendi in ecclesia: et in hoc b̄z cōmne cū electione. habet etiam qd debet fieri hec postulatō solēnter sicut electio scōz formā. c. qd p̄pter: tenet doc. de postu. c. i. et in hoc cōcōz. cū electione. b̄z quartū qd fieri cū plator: hoc est p̄prie ipso postulationis: qd dependet a primo: qd hui⁹ admissio et cōfirmatio depēdet a gratia etiā inspecta ordinata ptate: et in hoc differt ab electione: quia electus ex quo est habilis est cōfirmandus

a superiore de iure. Requirit etiā qd fiat ad aliquā plationem: et in hoc etiā puenit electio b̄z aliud qd vitiū sit tale qd sit dispētabil e et exp̄sum: sic ergo postulatio est superioris iuris inhabilis ad platurā per eligēdi ptatē h̄ntis solēnter vocari ab h̄ntē ptatē gratiosa facta p̄cessio inhabilitate dispētabili exp̄ssa. dico supior vt tollant vocatiōes ad inferiora loca q nō sūt p viā postulatōis: dico inhabilis: qd si esset habilis pcederet p viā electiois ad platurā. Dico qd pmo dicit p eligēdi ptatē: dico qd hec postulatio actiue fit p h̄ntem ptatē eligēdi solēnter: dico qd p̄prie nū eligi: s̄z vocatur ab h̄ntē ptatē: dico qd nō ois: s̄z papa pōt dare istā gratiā: s̄z qnq̄ legat⁹: gratiosa: dico qd nō depēdet a iure: s̄z gratia: qd ista electio nō valet de iure: s̄z admittit p viā gratie. Inhabilitate dico: qd si inhabilitas esset indi spensabilis nō valeret postulatio. Exp̄ssa dico si esset dispensabilis et nō expressa valeret postulatio. Seco habes scire qd duplex est postulatio. Quedā est postulatio solēntis: et de hac loquit. §. Quedā nō solēntis et qd fit de habili ad eligendū quo ad se: sed nō h̄z liberū volatūm: qd monachus vel clericus alterius dioc. et tūc postulatio ista sic diffinitur. Postulatio est solēnter electi ad transeūdum a superiorē re gratiosa legitime petite datio.

- 1 Postulare non potest qui violat interdictum.
- 2 Capitulares actus sunt in communi faciendi et per congregatos in vnum.
- 3 Appellationi etiam extrajudiciali renuntiatur per actum contrarium etiam extrajudicalem.
- 4 Episcopus alteri ecclesie alligatus non potest de iure cōmuni eligi sed postulari.
- 5 Ananimitate factum dicitur a capitulo quod factum est ab eo nemi ne discrepante.
- 6 Procurator potest constitui extra collegium ad electionem profectum et confirmationem vel postulationis ad missionem ad petendum.
- 7 Procurator ecclesie particularis esse potest abbas.
- 8 Eligi non potest episcopus seu archiepiscopus aut superiori dignitati alligatus absq dispensatione sedis apostolice.
- 9 Infamia nulla precedente procedit quis ad inquisitionem vbi agitur de impediendo quem a promotione. nu. 50.
- 10 Electio et postulatio potest fieri in loco subiecto interdicto generaliter a seruandis interdictum.
- 11 Postulatio potest fieri ad papam per procuratores.
- 12 Postulationis petende practica que sit.
- 13 Publicum quod est vel constat plurium relatu dicitur p quasi certo constare.
- 14 Papa supplere potest de facto in his in quib⁹ procedit ex officio maxime vbi sunt publica vel notoria.
- 15 Consilium aliquid et nō negare: id est tacere quando est in iudicio interrogatus.
- 16 Confessio procuratoris presente parte tacita vel expressa nocet domino et contumacia quando ad hoc vt non respondens habeatur pro confesso. nu. 49.
- 17 Confessio vnius procuratoris nocet alteri vbi sunt plures procuratores.
- 18 Sententiam ignorans probabiliter non ligatur ad penam contranentionis sententie. fallit vbi ignorantia est improbabilis. nu. 53.
- 19 Sētētia trib⁹ modis pōt intimari qñ dñs non teneatur ex intimatione facta procuratori. nu. 56.
- 20 Litteris intimatis altero de tribus modis de quibus. nume. 19. creditur.
- 21 Proficere et sufficere differunt et proficere dicitur quod iunat ad finem.
- 22 Sufficere dicitur quod dat finem.
- 23 Publicum dicitur quod fit a multis scientibus.
- 24 Manifestum dicitur id quod a multis predicatur.
- 25 Scientia presumitur in facto alieno quando illud est publicum et manifestum.
- 26 Intimatio vt noceat intimato quomodo et apud quem sit fienda. nume. 29.
- 27 Sententia quomodo sit intimanda vt parti noceat.
- 28 Argui quandoq̄ licet de statuto ad sententiam.
- 29 Statuti scientia in dubio presumitur eo quod generaliter est promulgatum.
- 30 Cardinalis potest mandatum apostolicum sedis impetrare.
- 31 Extensio dispositionis in penalibus habet locum de principali ad participatē in eadē cā sub qua pena fundat et cōtra p̄prie et stricta naturā verborū si participiū est in cā specifica: sec⁹ si in gñe. nu. 61.
- 32 Terre regis appellatione comprehenditur terra in qua rex est dominus aut in cuius est possessione largo sumpto vocabulo in sanorabilibus.
- 33 Interdicti sententia lata in terris regis extenditur ad terras q non sunt regis si tamen adherent regi.